

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 5 YTL

KIZILCIK

2005 MAYIS
HAZİRAN 24

El Greco

Ayfer Coşkun

Ulusalçı Sol

Kenan Somer

**Küreselleşme ve
Milliyetçilik**

Taner Timur

**Ceza Yasası mı,
Demokrasinin sonu mu?**

Turgut Kazan

“Düzensiz” Göç

Sema Erder

Kapitalizm/Barbarlık

Hüseyin Hasançebi

En Büyük

Terörist Devlet

Yalçın Yusufoğlu

**Almanya’da “Pazartesi”
Eylemleri**

Engin Erkiner

Nasıl Bir Eğitim?

Cemal Candaş

BELGE: Çağdaş

Hukukçular Derneği

**İzmir Şubesi’nin Suç
Duyurusu**

A. Muhip Dıranas’ın

Şiir Dünyası

Konur Ertop

Nermi Uygur İçin

Süreyya Berfe

Tabu

Orhan Aydın

“Birkaç kötü polis

Perihan Maden

Münferit 1 Polis, İstanbul'daki Kadınlar Günü gösterisinde, yere düşürülmüş bir kadını tekmelerken yakalanıyor kameralara.

Avrupa Troykası 'şoke' oluyor.

Üst Düzey 1 Emniyet Yetkilisi de: "Eğitimsiz BİRKAÇ polis," diyor. "Okullardan mezun olan polisler burada göreve başlıyor. Çevik Kuvvet'de 3 yılını tamamlayan memurların görev yerleri değiştiriliyor. Sürekli yenilenen bu kadrolar, eğitimlerini tam olarak tamamlayamadıkları için DUYGUSAL OLARAK hareket ediyorlar."

Üst Düzey Emniyet Yetkilisi, ismini vermiyor. Lar. Bunları söylüyor, bir de ilave ediyor: "Polis burada her şeyi hukuk kuralları içinde yapmıştır. Hukuk dışında hareket eden göstericilere müdahale etmiştir. Burada müdahalenin TARZI yanlış. Yere düşen bir göstericiye cop vurun diye bir emir verilmiyor."

İşte Türk Polisinin Kafası, bu!

Bizler hiç de şoke olmuyoruz Kadınlar Günü'nü kutlamaya çıkan kadınlarımız, TEKME COP GAZ'la ağırlandıkları için.

Bunlar 'münferit hadiseler' değildir.

"Birkaç eğitimsiz polisin' bizleri şoke eden habisesi de değildir.

Polis önce Saraçhane'de 65 kişiyi izinsiz gösteriden göz altına alıyor; öğleden sonra Beyazıt meydanındaki gösteride daha da sertleşiyor. Aradan geçen saatler zarfında kini bilenmiş, daha da hainleşmeye, saldırganlaşmaya karar vermiş bir polis gücüyle karşı karşıya göstericiler Beyazıt'ta.

Hiçbir şey 'tesadüfi' değil. Daha BU ülke, polisini yargılamayı, polisini polislikten çıktığı zamanlar için cezalandırmayı başaramadı! Henüz!

Hadi adını koyalım: BU ülkenin polisinden beklentisi, bu! Göstericiyi, kutlayanı, protesto edeni: yani düşüneni, düşündüğünü söyleyen cezalandırmak.

Geçenlerde Bir Koca, Beyoğlu Adliyesi'nin önünde boşanma davalarında eşinin şahitliğini yapan bir adamı defalarca bıçaklayarak öldürdü. 15 dakika süren bıçaklama eylemi esnasında, üç metre uzaklarındaki kulübelerinde konuşlanmış olan birkaç polis; bıçaklanmamak için, yani kendi can dertlerine düşerek, olaya müdahale etmedi. Ve oracıkta bir adamcağızın göre göre öldürülmesine dolaylı yolla neden oldular.

Adana'da kocası tarafından cadde ortasında

onlarca kez bıçaklanan kadının görüntülerine de, yüzlerce kez şahit olduk ekranlarımızda. Başka 'Pasif Polis Direnişi' anlarına da.

Yani 'adi' olaylar söz konusu olduğunda son derece mütereddit, kendi canının derdinde, her nevi profesyonellikten uzak birer korkağa, pısırtığa dönüşebilen polisimiz; iş, üniversite öğrencilerine, kadınlara, çalışanlara müdahale etmeye geldiğinde, yani silahsız kalabalıklar yalnızca düşüncelerini haykırmak için bir araya geldiğinde, otomatik birer canavara dönüşebiliyorlar. Anında.

'Okullardan mezun olan polislerin' böylesi bir 'duygusallıkları' söz konusuysa, yani 8 Mart'ı kutlamak isteyen kadınlara karşı kin ve nefret dolu olmak gibi, onlara ellerindeki coplarla tekme tokat saldırmak gibi, düşene vurmak gibi: her nevi insani normdan ve görev bilinci/tanımından uzak olmak gibi, bir formasyonları söz konusuysa, pek tabii ki burada söz konusu olan münferit bir olay değildir. 'Eğitimsiz birkaç polis' habisesi hiç mi hiç değildir.

Tam tersine, ben polisimizin TAM DA bu hissiyatlanmalara kapılmak üzere eğitildiklerini düşünüyorum. 'Herhangi politik olma ihtimali içeren bir grubun, BAKMA GÖZÜNÜN YAŞINA!'

Müthiş Adalet Bakanımız da TürkPolisinin-YetiştirilmeMentalitesi'ni birebir doğrulayan sözler sarfediyorlar: "Avrupa'da da polis elinde çiçekle karşılamıyor."

Bu lafı DA yetmiyor Çiçek'in: "BU tür davranışları tasvip etmiyoruz. Ama sabrın zorlandığı zamanlar oluyor," buyuruyorlar.

Adalet Bakanı Sabrı'nın?

Böyle başa, böyle polis!

Kadınlar Günü'nün Beyazıt Meydanı'nda izinli olarak kutlanması, sabrın canlandığı 'bir andır' hakikaten. Sabrın zorlanması karşılığı da, bildiğimiz köktür! Türk Polisi'nden tekme, cop, gazdır! Yerlerde coplanmaktır. Sürüklenmektir. Gazlanıp tekmelenmektir.

'Avrupa şoke oldu!' teranesinden de içime fenalıklar geldi. Biz kendi kendimizi, daha fazla özgürlüğü, demokrasiyi hakettiğimiz için düzeltbiliyor muyuz, ona bakalım.

Baktığımızda da gördüğümüz şu: Düzeltmek filan (derin derin) kat'i surette istemiyoruz! Biz bize benzemekte, hiçbir konuda olamadığı kadar, kararlı bir ulusuz! ” (Radikal, 9 Mart 2005.)

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
El Greco

- 1** Diş diş
Seka'da ne olmadı, niye olmadı? Bu işler nasıl olur
- 6** Hayat Ağacı
Kenan Somer
- 10** Ulusalcı sol nelere kaadır
Taner Timur
- 14** Küreselleşme, milliyetçilik ve azınlıklar
Taner Timur
- 17** Yurttaşlık bilinci ve ortak yaşam kültürü
Hukuka karşı "millî hassasiyet" ateşiyle
oynayanlar neyin peşindeler?
- 21** Kapitalizm barbarlığa çıkıyor
Hüseyin Hasançebi
Türkiye'de istikrar mı var?
Varsa, onu bozmak kimin üzerine farz?
- 26** Ceza yasası mı, demokrasi mi?
Turgut Kazan
- 32** Sıradan insanların küreselleşmeye
cevabı: Düzensiz göç
Sema Erder
- 37** En büyük terörist devlet
Yalçın Yusufoğlu
- 44** Afrika'nın yeniden bölüşülmesi
Zeki Yavuz
- 49** Kitlelilikten sönmüş Pazartesi Gösterileri
Engin Erkiner
- 54** Çocuğu olmanın dayanılmaz ağırlığı
Yeşim Özakınsel
- 64** BELGE (Özel)
Çağdaş Hukukçular Derneği İzmir Şubesinin Suç Duyurusu
- 67** Hayvan haklarının belirsizlikleri
Peter Staudenmaier
- 76** Araf'ta bir ressam: El Greco
Ayfer Coşkun
- 79** Don Kişot ya da tarihin en büyük enayisi
Bâki Uğur
- 81** Muhip Dıranas'ın yapıtında çağdaş
Batı şiiriyle Anadolu gerçeği
Konur Ertop
- 85** "Bir felsefe sorusu nedir?"
S. Berfe
Nermi Uygur'un ardında kalan boşluk üzerine
- 86** Gerçekle gerçek dışı iç içe
Refik Zerengil
- 88** Ermeni bilimcinin adına sansür
Orhan Aydın

Global toplum mühendislerinin CIA patentli "demokratik devrim" dalgası Lübnan'ı, sonra da Kırgızistan'ı vurunca ne oldu? Lübnan'da, Kırgızistan'da "devrim" oldu... Lübnan'a, Kırgızistan'a ne oldu?

Mayıs sonunda AB anayasa taslağı Fransa'da referanduma sunulacak. Brüksel baronları çok öfkeli. Şimdiden seslerini yükselttiler, AB'nin kaderi halkların kararına mı kalacak diye... Gelişmeleri izleyin.

Bizimkilerle nasıl eğleniyorlar

"Ortadoğu'da barış yapmanın en iyi yolu tümünü Türkler'e geri vermektir. Osmanlı İmparatorluğu'nu yeniden yaratalım!"

Ciddiye alınır mı dersiniz? Alınır mı alınır. Bizimkileri bilirsiniz. Peki bu lafı kim etmiş? Bir ziyafette kafayı çekerken ünlü "strateji üstadı" Kissinger efendi etmiş.

Eder... Bizimkileri, kendi gemilerini bombalayıp batırdıkları 74 Kıbrıs Harekâtından iyi tanır. İfade bir böyle takılmadan edemez.

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Hüseyin Hasançebi, Kaan Tokar, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arkel

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Can Kayabal. **İrtibat Adresi:** Moda Cad. No:6/57 Kadıköy-İST. Tel: (0216) 338 23 04. Fax: 0212 243 32 57 **Posta Çeki Hesap No:** 1052647-Züleyha Yıldız. **Grafik:** Kızılçık. **e-posta:** kizilcik2004@yahoo.com **Basım:** Engin Yayıncılık.

Hayatta iş gücü, eşit işe eşit ücret, sosyal güvenlik, çocuk çocuğun sağlığı, eğitimi, ailecek işe yarar boş zaman, dayak atmayan koca, Üniversite'de türban yaşama son, vb., vb... istemek ve hemen şimdi isteriz diye tutturmak nedir?

Provokasyon!

Evet, öyle. İşin şakaya gelir yanı yok. Bu devletin kime ne vermeye takati var ki? Sizin doğmamış olmamanız kadar hâlâ yaşıyor olmanız da provokasyonun dik âlâsıdır!

"Nush ile uslanmayı etmeli tekdir... tekdir ile uslanmanın hakkı kötüktir!"

Kedi sevimli ve zarif hayvandır, her çizime yakışır. Tuhaflik, başbakan çehreli kedi çiziminde suç görüp ceza kesmeyi kendileri-ne yakıştıran yargıçlardır.

KIZILCIK

Bir arpa boyu yol

"Türkiye çok kritik bir döneme girdi. Müzakerelerin başlaması amacıyla son adımlar atılıyor"...

Hep bildiğimiz yâvenin açılış sekansları.

Nerdeyse on beş yıl alacak bir sürecin kaderi şu önümüzdeki "çok kritik" bir kaç aya kalmış. "Son adımlar" şöyle mi olacak, böyle mi olmalı?

Türkiye için bu dönem öyle "kritik" ki, o kadar olur!

Özgürlük isteyen kadınların tepesine inen polis coplarına karşı ilk tepki ne?

"Eyvah, şimdi AB ne diyecek?"

Demokrasinin, özgürlüğün kendi adına ya da ülke insanların hayrına, çıkarına bir kıymeti yok! Olacaksa AB'ye giriş uğruna olmalı. (Böyle demezler gerçi, demezler ama, meamları budur. Olmasa, başka türlü davranırlardı.)

Siz söyleyin, bir işgüzar kaymakamın kitap okumayı yasaklama girişimi, ya da Trabzon'daki linçe tam teşebbüs olayı üzerine laf üretmekten başka ne yapıldı? Bu tür olayların AB yolunu zorladığı, demokrasiyle bağdaşmadığı, bu ülkeye ve bu topluma yakışmadığı söylendi durdu. Kaç yüzüncü kere! Ne için? Hükümetin ve sair resmî sorumluların bilinçleri/vicdanları mı uyarılıyordu? Uyarılmakla ne elde ediliyor, ya da elde edileceği umuluyordu? Resmî sorumluların, bu ülkeyi yönetenlerin işi demokrasiyi, özgürlüğü, vb. kemale erdirmek midir? Onların işinin ne olduğu sanki bilinmiyor!

Demokrasinin faziletlerini tekrarlayıp duran, eksikliğinden kaygı beyan eden, demokrasi için gerekeni yapmak yerine yanlış yapmaktan kaçınmayı düstur edinen bir anlayışla nereye varılabilir? "Uyum yasaları" birbiri ardı sıra Meclis gündemine gelip geçtikçe "Oldu bu iş!" diye âdeta düğün bayram edilen günler hani nerede kaldı? Son iki aydır olup bitenler niçin herkeste gide gide bir arpa boyu bile yol alınmamış olduğu gibi bir hava yarattı? Demokratik haklarımız, özgürlüğümüz, medeniyet cehdimiz meğersem iki buçuk pes-tenkerânî "provokasyon"un ipine mi bağılmış?

Demokrasi, özgürlük "halkımız"ın yararına kazanılacaksa, önlerine çıkan her engelde niçin hep, "Eyvah, şimdi AB süreci ne olacak?" deniliyor da o engellere burdan ve şimdi karşı koymanın bir dolu yolu varken, niçin hiç bir şey yapılmıyor?

Ülkenin, yani muazzam çoğunluğu yoksul ve perişan — gelecek ve umut yoksunu — insanların hâlini, kaderini müspet/menfî dış dinamiklere bağlayan, dünya yıkılsa bundan şaşmayan anlayıştan, siyasetten bir hayır gelmez. Kırk yıllık aydın politikacıların — örnekse, öğretmen hareketinden gelme Ertuğrul Günay gibilerinin — ikide bir bulunmaz hikmet beyan edercesine "Demokrasinin olmadığı ortamlarda ne düşünce özgürlüğü içsellik kazanabilir, ne de laiklik anlamlı ve gerçekçi olabilir," deyip durmalarından da gelmez.

Gelecek olsaydı, şimdiye çoktan gelmiş olurdu.

Kan ve bit

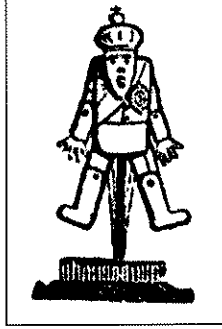
Irak'ta evlere şenlik seçim medyadaki malûm "kanaat önderleri"nin çok hoşuna gitti. Bitleri kanlandı. Seçim seçim demek için bin şahit de gerekse, Irak çölüne demokrasi tohumu atılmıştı, en azından! Demokrasinin başlangıcı — şöylesi ya da böylesi — Irak halkının ve Ortadoğu'nun yüz yıllardır meskenet içinde yaşayan cümle halklarının önünde açılan yepyeni bir özgürlük, ilerleme ve refah ufkunun habercisi olarak, kendisinden de daha önemli değil midir? Başkan Bush sözünü tuttu, Batı'nın medeniyetçi, özgürlükçü iradesi tarihte yeni bir çığır açtı. Böylece bölgenin tek ve güçlü demokrasisi Türkiye'nin de dünya-tarihsel önemi bir kere daha görüldü/kendini dayattı.

Koyunun olmadığı yerde keçiye ne derler?

Ne denildiği Ortadoğu'da ve bütün dünyada olup bitenlerin analizinde (bu bölge dünyanın aynasıdır) el atılacak kilit noktadır. Öyle olduğu içindir ki, yalanı Hitler'in propoganda bakanı Göbels tarzı bir meslek düsturu mertebesine çıkarmış bulunan Buş ve Blair'in ağızlarından düşmeyen demokrasi ve özgürlük nakaratının arka planında Türkiye'nin ne olduğu ve ne olmadığı önemli bir yer işgal ediyor. AB'nin küresel oyuncu olma hedefi doğrultusunda "Türkiye'siz olmaz!" değerlendirmesi ile ABD/İsrail/Türkiye "stratejik ortaklığı" anlayışı, karşıtların birliğinde içiçe geçiyor, bütünleniyor.

Buş'un Irak'taki bu mes'ut başlangıçtan gaza gelip İran, Suriye, vb. planlarını gündeme getirmesiyle birlikte Türkiye'de bir süredir uykuya yatmış görünen 1 Mart teskeresi ve stratejik ortaklık tartışmalarının hortlaması ilginç değil miydi? Ya RTE'nin yeni dışişleri bakanı bayanla Ankara Havaalanı'ndaki başbaşa görüşme öncesi ansızın azan "ABD aleyhtarı" kelâmı? Ya da ABD'li asker, sivil bürokratlar birbiri ardına İncirlik taleplerini dayatmak için Ankara'ya gelip gittikçe pazarlık masasına Kerkük/Türkmenler ve PKK sorunlarına çözüm "ısrar"ıyla oturulmak istendiğinin göstergeleri?

Türkiye'yi yönetmeye oturanlar, Abdurrahman Çelebi'nin hakkını yedirmemeye bakıyorlar. A.Ç.'nin Buş ve çetesi için ifade ettiği değerden azamî rant sağlayacaklar. Bunun için, boğazlarına kadar içine battıkları "iktidar" kumarında koz olarak "Türkiye'yi masaya sürüyorlar. Buş/Blair'e ve Avrupa'ya, A.Ç. lazım, Türkiye değil. Türkiye nedir, neyin nesidir, kimdir? İnsanlarının kaç, hangileri "Türkiye'dir? Buş'un, Blair'in günlük ve gelecek hesaplarında hangi Türkiye var? Ne ifade ediyor? "Jeo-stratejik saldırı rampası"nın salt rampa olarak ne gibi

bir anlamı, politik değeri olabilir? Orda burda sözü edilecek "örnek/model" olarak, olduğu kadarıyla var bir değeri. "Örnek/model" ne? Adına lâıyk bir demokratik Türkiye mi? "Türkiye'nin" demokrasisiyle övünüp âriyet teknolojiye bağımlı askerî güç vurgulu geleceğiyle umutlananlar emperyalistlerin gözündeki o değerle övünüyor, ona umut bağlıyorlar. Atatürk özelemler, hayaller odağı Avrupa'da her gün sözü edile edile kendisi git gide anılara gömülen

adına layık burjuva demokrasisi dahi — daha ilerisinden geçtik — köşeden başını gösterecek olsa dudakları uçuklayacak olanların övünmeleri, umutlanmaları...

Alçalmanın bir alt düzeyinin çukur olduğu çok söylenmiştir. Irak'taki seçimden sonra bizim buralarda bitlerin kanlanması bundandır. Abdurrahman Çelebi Abdurrahman Çelebi oluncaya kadar geçen bunca yılın Türkiye'nin insanlarına — işçisine, köylüsüne, memuruna, kadınına/çocuğuna — neye mal olmuş olduğu dünyaya çukurdan bakan zevatın umuru mu? Onlar tarihî süreçlerin üzerinden dev adımlarla atlar, "sonuç"a bakarlar. Sonuç onlara yeter de artar bile! Türkiye'nin hâline bakıp, "Mucize, mucize!" diye kendi kendilerine tepinirlerken Irak'taki "başlangıç" uğruna son iki yılda Buş'un akıllı füzelerinin ve cehennem zebanisi kılıklı askerlerinin yüz binden fazla Iraklı'yı canından etmiş olmasından onlara ne? Bu kadar bahaya kazanılan başlangıçtan ne tür bir demokrasi ve özgürlük çıkacağı havsalarlarının alacağı şey değil nasıl olsa. Afganistan'ın gizli CIA kamplarında, Guantanamo'da, Bağdat Hapisesi'nde işlenen insanlık suçları Irak'ın ve tüm bölgenin geleceğine dair "vizyon"larına en ufak bir gölge düşürmemiştir.

Demokrasi?.. Nasıl bir demokrasi ve ne için?

Özgürlük?.. Hangisi? Kimler için? Kimlerle?

Bu soruların altının başkan yardımcısı Cheney gibi petrol ve silah tekeli patronları tarafından şimdiden, iki yıldır nasıl doldurulmakta olduğunu pekâlâ bile bile, Pentagon damgalı "seçim"lere ve CIA flamalı "devrim"lere attettikleri değerle dünyaya bakışları, hayattan beklentileri yansıyor. İçinde yüzdükleri ahlak çukuru — bakmayın siz koca koca jeo-strateji, küreselleşme vesaire lafları etmelerine, her birine bilmem ne Prof. Dr. filan denilmesine — neyin ne olmadığı için ne olduğunu kavrayamamalarında mündemiç entellektüel zaafiyetin ve dünyayı algılama aczinin onları içine çektiği çukurdur. O çukurda giderek hiç bir sınır tanımaz hâle gelmekte olan güce tapma iç güdüsüyle bitleri kanlanıyor.

Dişe diş

SEKA'da işçiler özelleştirmeye karşı bir kaç hafta direndiler, sonra çözüldüler. İşçidir, direnir de, çözülür de.

SEKA işçilerinin direnişi özelleştirilen bir kaç küçük işyerinde de işçileri direnmeye heveslendirdi. İşçi birbirine bakarak öğrenir. Çünkü "sınıf"tır. Sınıfın kendi içinde bir dili vardır.

Ama hepsi bu kadar.

Kapitalizmin "Küreselleşme" adı altında, aynı zamanda "yeni bir aşamaya geçiş" niteliği de gösteren dünya çapındaki değişimi birkaç "karşı konulmaz" tsunami dalgası gibi kendini dışa vurdu. Biri özelleştirmeydi. En son İngiliz maden işçilerinin yenilgiyle sonuçlanmış efsanevi direnişinin ardından, özellikle devletçi sosyalist ekonomilerin çökmesinden sonra hız kazanan özelleştirme dalgasına karşı dişe dokunur bir sınıf direnişi gerçekleştirilemedi. Özelleştirme bütün ülkelerde aldı yürüdü. İşsizlik felaketi kapitalist dünyayı sardı.

Türkiye'de — ve bütün ülkelerde — burjuva sınıf aynı taktikleri kullandı. Ekonomide devletçiliğin kâr-zarar hesaplarını tartıştırdı. Bakıldı, görüldü, anlaşıldı: Özel sektörde "verimlilik" yüksek, devlet sektöründe düşüktü!

Kapitalistler, bir "okus pokus" olduğu ancak sınıflar gerçeğinden bakılınca görünen bu "verimlilik" hesabıyla başlattıkları ideolojik savaşı, "sol"u da ikna ederek kazandılar. Avrupa'nın sosyal devlet temeli buradan çöktü. Devletçi tüm ekonomiler çözülüp en ilkel kapitalist sefaletle sürüklendiler. Emek ucuzladı.

Dönelim SEKA'ya. Özelleştirme kavgası 90'lı yılların başında başladı. Kavga bile denmez buna. Herkes KİT'lerin "zarar"ını gördü, ikna oldu. Kimse işçilerin, hattâ — belki biraz zorlama bir kavram ama — toplumun "kâr"ına bakmadı. Kim bakacaktı? Elbette en başta sol bakmalıydı. İlk o teslim oldu ideolojik saldırıya. Kapitalistler, sosyalist ekonomilerin "devletçi" oldukları için çöktüğüne önce solu ikna ettiler. Savaş ideolojik olarak kaybedildikten sonra direnmek zordur. Kapitalistler — gene zorlama bir kavram ama kullanmak şart — "toplumsal sermaye"yi özelleştirip kendilerine malettiler. Sol, sınıf gerçeğini ve sınıf mücadelesini terkedip nerde ve kim için ne verdiği belirsiz bir "demokrasi" fetişizmine sürüklenince işçiler de direnemedi.

Üstelik özelleştirilen hemen her yer sendikahydı. Sendikacılar da "sol"cuymdu.

Tarihlerinde iyi-kötü direniş geleneği vardı. "Sarı"sı bile, her mesele bir sınıf meselesi gibi algılandığı için ya "sınıf"ı tutar, ya da "sınıf"ı satardı! Bu da kalmayınca, kimin neyi sattığı, neyi aldığı da anlaşılmaz oldu.

Kafa karışıklığı sürüyor. SEKA direnişi de sonuç vermedikten sonra, demek bu iş bitti denecek. Özelleştirmeye karşı direniş fikri rafa kaldırılacak. Hakikaten "hakikat" da öyle: İşçi sınıfı dediğiniz ne ki,

SEKA'da gördük, hiç de politik bir sınıf değil, AKP'li, MHP'li bir topluluk...

Bu, siyasî sınıf bilincinin dibe vurduğu bir noktadır. Burdan başlayarak iş tersine çevrilebilir. Her yerde sınıf bilincini yeniden yeşertecek işe girişmek gerekir. İnadına direnmek gerekir Demokrasi ve AB vaazlarıyla, emek sermaye çelişkisinden kaynaklı "emek"çi sorunlarına değil, "sermaye"ci sorunlarına çözüm aranır.

Devam etmeli, ısrarcı olmalı. Bulanık siyasî bilinçle bu işlerin üstesinden gelinemez. Küreselleşme, liberalleşme, özelleşme, AB gibi "yurt"ları veya "ulus"ları değil, doğrudan işçileri ve emekçileri vuran gelişmelere karşı vatan-millet edebiyatı ile savaşılamaz. İşçiye direniş göstermek lazım. İşçiye direniş göstermek için direnişin yolunu göstermek ve doğrusunu göstermek lazım. Kim gösterecek? Sınıf siyaseti gösterir ancak. "Sınıf siyaseti" ama, nasıl? "Seka'yı savunmak vatan savunmasıdır," demek sınıf siyaseti değildir. Kafa ve niyet karışıklığına alâmettir.

Burada, "açmaz" yaratan bir başka "yanlış" da düşmemek gerekir. Bu "yanlış" solun çok geniş kesimlerinde var. "İşçi sınıfını siyasî platforma taşımak" şeklinde var. Tam tersidir sınıf siyaseti yaratacak ve sonuç verecek olan: Siyaseti işçi sınıfının platformuna taşımak! Tarihte hep böyle oldu, gene böyle olmazsa hiç bir şey olmayacak.

Dişe diş, yorucu, bıktırıcı, öldürücü bir mücadeledir. "Ortak akla" sığmaz bir mücadeledir. Bugün geçmiştekinden daha zor bir mücadeledir. Ahkâm kesmeye de gelmez. Düşüncesi ve teorisi, pratiğinden sonra gelecek bir mücadeledir. Pratikte pişe pişe yenilenecek düşüncenin ve teorinin gerçekte eskisinden başkası olmadığını gösterecektir. "Yeni" diye piyasaya sürülen onca düşünce ve teorinin enkazı böyle kaldırılıp kavga zemini temizlenmedikçe yenilginin önlenemeyeceği görülecektir.

İşgal siyaseti: Irak'ın birliği

G enel kabul, Türkiye'nin Irak'taki "kırmızı çizgileri"nden vazgeçtiği yönünde. Ulusal sağ-sol, Türkiye emperyalizme boyun eğip tarihi bütün iddiasını kaybetti diye rahatsız; liberal sağ-sol ise Türkiye emperyalizme boyun eğip kendini daha büyük bâdirelerden koruduğu için memnun. Her iki taraf da, sevincini ve üzüntüsünü, ulus-devletin dışlarının döküldüğü varsayımı ile birleştirip açıklıyor. Ulu-salcılık ve AB'cilik buradan keskinleşiyor... Boş, somutu olmayan siyasî bir gürültü.

Hakikî sol bakış, yani dünyaya ve Türkiye'ye, insanlığın ve bölge insanlarının sorunlarına ve kaderine çözüm için sınıf mücadelesine umut bağlayan bakış ise bir kıyıda, marjinal.

Türkiye'nin "kırmızı çizgisi" yoktur, evet. İliklerine kadar emperyalizme kendini teslim etmiş bir ülkede devletin ve hâkim sınıfın, üstelik emperyalizme karşı hangi itirazı ve bu itirazın arkasına koyabileceği gücü olabilir? Ne varsa, var "gibi"dir sadece. "Var"dır da, siyaseti ve eylemi yoktur. Kerkük mü, Türkmenler mi? Ne kadar? Nereye kadar?

Türk devlet ve siyaseti için iş, "becerme"ye, yani "somut"a gelince soluk pembe çizgiler vardır. "Korsan"lıkla bile korunabilir çizgilerdir bunlar. Çözmek için değil kaçınmak için kullanılan bu sorunlara akıl takmak akıl karıştırıcıdır. Bosna, Çeçenistan, Türkî cumhuriyetlerden bazıları, vb. Burda devlet ve siyaset "ben" diye ortaya çıkmaz, "sivil"leşir, Hizbullaha, teşkilatı mahsusaya, vb. dönüşür.

Türkiye'nin kırmızı çizgileri vardı yoktu, olmalıydı olmamalıydı tartışması ulusal ve liberal sağ-sol için halkı oyalayıp kandırmak için bile değil, kendi kendine gelin güvey olur gibi olmak içindir. Her ikisinin de dünyasını başlarına yıkacak gelişmelere ve açılımlara gebe bir tarihsel ortamda sözde siyaset yapıyorlar.

Türk devlet ve siyaseti için gerçek kırmızı çizgiler içerdedir. Bunlar da öyle Millî Güvenlik belgelerinde yayılıp saçıldığı gibi çok değildir. Biri işçi-emekçi mücadelesine, öbürü de Kürtlere karşı olmak üzere, sadece iki adettirler.

Kuzey Irak Kürtlerinin bağımsız devlet kurmasına Türk ulusal-liberal sağı da, solu da şiddetle karşı. Karşı olmak biçim değiştirdi, "Irak'ın bütünlüğü" siyasetinin içine girdi. Kırmızı çizgiler bu yeni yerinde daha sağlamış gibi duruyor çünkü. "Irak'ın bütünlüğü" siyaseti, hem Irak'ın işgali ile ilga edilmiş uluslararası hukuk düzenini geri çağırıyor, yani meşrûluğu yaygın bir zemin, hem de sağ-sol, ulusal-liberal Türkleri Kürt me-

selesine bakışta birleştiriyor: Irak Kürtleri bağımsız devlet kurmasın! Ya da Kürtler, nerede olursa olsun, devlet kuracaklar da ne olacak?

"Irak'ın bütünlüğü" birden bire kıymete bindi. Türk devleti ve gelip geçen siyasetlerinin hangisi hangi ülkenin bütünlüğünü savunmuş şimdiye kadar, işittiniz mi? Yugoslavya Federasyonu mu? Bağımsız Kıbrıs mı? Irak'ın bütünlüğü imiş! Türk ordusu bu bütünlüğün içine kaç defa girdi-çıkı, sayan oldu mu? Irak'ı paralel bir çizgiyle üçe bölen bombardıman uçakları İncirlik'ten havalanmıyor muydu?

"Irak'ın bütünlüğü" siyaseti aslında doğru bir siyasettir de İran'dan, Suriye'den, Türkiye'den ve Arap dünyasından gelirse maksatlı, hince bir siyasettir. Şu sıra hele daha bir hincendir. Kürtlerin bağımsız devlet kurmasının önünü kesmek için olduğu gibi, Irak'ta başlayıp gelişen ve giderek bütün bölgeyi diriltme iddiası taşıyan anti-emperyalist direnişi kırmak ve ABD işgalini yerleştirip yaymak için de en uygun siyasettir. Türk dış siyasetini emperyalizme entegre eden bir siyasettir. Ulusal ve liberal sol yelpaze bu siyasetin bir parçası oldu. Herkes Iraklı Kürtlerin Kürt milliyetçiliğine saldırıyor. Birinin gerekçesi, küreselleşme; öbürünün, Türk milliyetçiliği.

Gerekçesi küreselleşme olan liberal veya demokrat solun yaptığı da aslında Türk milliyetçiliği. Kürtlere "milliyetçilik yapmayın" demek Türk milliyetçiliği yapmaktan başka bir şey değildir. Kürtlerin kendi devletlerini kurma hakkı güme gidiyor. Bu hakkı hiç kimse konuşmuyor. Bağımsız devlet kurma hakkını içermeyen bir yeni "kendi kaderini tayin hakkı" üretiliyor. Bağımsız devlet kurma hakkı olmadan kendi kaderini tayin hakkı olamayacağı unutuluyor.

Kuzey Irak'ta kurulacak bir bağımsız Kürt devletinin Arap-Fars-Türk dünyası için İsrail benzeri, Amerikancı bir devlet olacağı ve Kürtlere faydadan çok zarar vereceği kesin olsa bile bunu Kürtlerin bağımsız devlet kurmasına karşı çıkma gerekçesi sayan sol görüş ve siyaset kendi bindiği dalı keser. Madem bu Kürt devleti bölgeyi karıştıracak, hiç olmasın! O zaman, Kürtlerin özgülleşme perspektifini "bizim"ki ile birleştirecek bir Kürt devleti de olmasın, öyle mi? İsrail benzeri bir devlet olup olmamak Iraklı Kürtlerin sorunudur; solun sorunu, bölge devletlerinin milliyetçi/statükocu siyasetlerine durduk yerde argüman (gerekçe) taşımayan tutarlı bir siyaset tutturabilmektir. Türk devleti ve milleti hazır Kuzey Irak bahanesi ile, kendi Kürtlerine karşı tavrını kesinleştirirken, solun da kendi siyasetini ortaya koyması gerekir.

Hassasiyet dalgası

Bakin işte şuraya yazıyoruz: Yükselmekte olduğu söylenen şu “ulusalçı”/milliyetçi dalganın altından, çok geçmeden, “Kahrolsun komünistler!”, “Sınıf kavgasına hayır!” sloganları çıkacak. Yakındır.

Yakındır, çünkü milliyetçi “ulusalçı”lığın yükselen gürültüsü, her zaman, sınıf çelişkileriyle azan gerilimlerin gündeme taşıdığı ideolojik “hassasiyet”lerin ürünüdür. Bu bağlamda sık sık varoşlardan söz açılması da, böylesi hassasiyetlerin varoşlarda türemesinden değil, varoşlara *mal edilmek* istenmesindendir.

Varoşlarda — yani ülkenin her yanında — o tür hassasiyetler değil, yoksulluğa ve yoksunluğa tepki türüyor... *şimdilik!*

Evet, şimdilik... Çünkü “varoş” tekin değildir. Şu zamanda ve zeminde hiç değildir. Her habâsete âlet edilebilir...

Neyin nesi?

“Yeni” olduğu söylenen ceza yasasında “sosyal sınıflar arasında husumet doğurucu” beyan ve yayımlara yeniden yazılan ağırlaştırılmış cezalar neyin nesi?

Hiç itiraz eden var mı?

Niçin yok?

Niye kızdılar?

Vay...! Neymiş?

Yargıtay, “Laiklik dinsizliktir,” demenin suç olmadığına karar vermiş.

Birileri kızdı köpürdü.

Niye?

Birine dinsiz demek suç muydu, hakaret mi? Ya da neden hakaret, nasıl bir suçtu?

Kızıp köpürenler, hep, kendilerine laik diyenler oldu. Yani laikliği tanımlamaya, hep, “Laiklik dinsizlik değildir, hepimiz elhamdulillah Müslümanız,” diyerek başlayanlar. Kısmı âzâmesinin dinsiz, imansız, “Allahsız, Kitapsız” olduğunu herkes biliyor... Değilim diyeni beri gelsin!

“Dinsiz” sözünden niye o kadar gocunuyorlar?

İkinin biri, her fırsatta, “Halka din lâzım!” diyenler onlar da ondan!

Dönme üzerine

68’de devrimciymiş. Öyle olmakla övünüyor. Ama bugün değişmiş. Değişmiş olmakla da övünüyor. Değişmeyi bizatihi övünç vesilesi sayıyor. Kendini dünyanın merkezine koyup her bir yöne fırıl fırıl dönüyor. Fırıldak’ olmaktan övünç duyuyor.

Övünmeye hak kazanmak için herkesi dönme-ye çağırıyor. Gelmeyi — o arada kendi geçmişini — akli sıra alaya almaya bayılıyor.

Ona her şey diyebilirsin, yüzüne karşı aslâ “Dönek!” demeyeceksin. Kızır, edepsizleşir. Onu yok sayıp suratına bakmazsan büsbütün çıldırır, ağza alınmayacak küfürler savurur.

O dönmemiş, dünya dönmüş!

Bunların solcusu sağcısı hep aynıdır.

Hepsinin sağı solu birdir.

İdeolojiler öldü derler, ideolojinin en hasına bilinçlerini ve yüreklerini, geçmişlerini satmışlardır. Güce taparlar. Vaktiyle “devrimci” olmuş olmaları da bundandır. Çekim merkezi dönmüş onlar da dönmüşlerdir.

Dönmek var, vazgeçmek var. Vazgeçip de vazgeçtiğiyle kalan tek tük kendine özgü namuslu mizaca bir diyeceğimiz yok. Diğerleri, dönenler — hepsi — ya iktidar nimetlerine, ya da medyada köşe bucak kapmaya dönmüştür. Hepsî güçlülerin borusunu öttürmek üzere hayatlarında, vicdanlarında, idrak ve izanlarında “devrim” gerçekleştirmişlerdir. Paranın gücüne biad etmiş, dünyanın gerçekliğine sırtlarını dönmüşlerdir.

Şimdi bununla övünmektedirler.

Başka övünecek bir şeyleri kalmamıştır.

İüöğşç... csgou...

Kültür emperyalizminin bir komplosu mu? Yoksa ticaret erbabının üç beş kuruş ekstra kazanca tamahen piyasaya sürdüğü harika buluş mu?

SMS mesajlarında kimi Türkçe harf işaretleri

çok yer tuttuğu için onları kullanmak daha PAHALI — kullanmak daha ucuz! — olacaktı. Çoğu 18 yaş altı gençleri, çocukları hedef alan bir tezgâh...

Yaparlar.

Babalarını bile fiyatı arttırana satarlar!

Bu da mı “kültür emperyalizmi”nin suçudur?

Birçoklarının, kolaylık olsun diye çocuklarına Ş’siz, Ç’siz, vb. isimler aradıkları söyleniyor...

İnsanın mayası ekşimeyegörsün!

TAN ORAL

İşgal ve seçim

Irak'ta "seçim" yapıldı. İşgal altında seçim. İşgal altında demokrasi! Herkes kendini seçti. Herkes kendiydi zaten.

Sunni'ler seçmediler, açık direnişte kaldılar.

Şiiler ABD ile tepeden yüzleşip hesaplaşmak için ne seçtilerse seçtiler.

Kürtler bütün pazarlık son tahlilde Bağdat'ta yapılacağı için Bağdat'a "ayrılma"ya gittiler.

Şimdi ne olacak?

Ne olacağı belli değil, ama ne olmayacağı belli:

ABD Irak'ı burnundan yakalamak istiyor. "Seçim", "Demokrasi", vb. oynaması bundandır. Ama Irak yüreğinden, beyninden, midyesinden konuşarak ve susarak direniyor.

Irak'ta "millî" birlik olmaz, "Birlik" Irak'ı teslim almaktır. Irak çünkü henüz, Kürt, Arap, Türkmen, her ne etnik var ise, kendi vurgusu içinde direniyor. Direnecek. Şiiler Amerikalı'ya "git", Kürtler "kal", Sünniler "geber" diyecek.

"Direniş" ve "teslimiyet"... Çağın sorusu zaten bu. Irak'ta lokal ama anlam yüklü bir tecrübesi yaşıyor.

"Onlar da dövüyor!"

ABD ve AB şakşakçıları bakın neler yazdılar:

"Hapisanelerde terörist 'intihar ettiren', Concorde meydanlarında sıkıştırdığı hırsız teslim olma fırsatı vermeden üzerine yüzlerce mermi sıkan, polis arabasına saldıran göstericiyi öldüren, en küçük gösteride insanların üzerine yüksek tazyikli suları sıkan, göstericileri güya etkisiz hâle getiriyorum diye ayaklarıyla, dizleriyle gırtlaklarına abanan polislerin devletleri, ülkeleri... Kendi ülkelerindeki polis dayaklarını, kabalıklarını küçük bir fotoğraf altı haberle geçiştirenler..." (Hürriyet, E. Özkök, 10 Mart 2005.)

Türkiye'nin AB'ye üye olmaması ya da AB'den dışlanması niçin felaket olacakmış, şimdi daha iyi anlaşılıyor mu?

Polis isterse...

Hiç bir NATO ülkesinde hükümet polisiyle dalaşmaz. Türkiye'de polisin 1 Nisan sendromu daha önce İngiltere'de görüldü. Polise kanunsuz tutuklama ve süresiz, mesnetsiz içerde tutma yetkisi tanıyan evlere şenlik yasayı Bay Blair Parlamento'dan kavgaya kıyamet geçirdi.

İngiliz polisinin istediği oldu. Tük polisinin istediği olmasın olur mu?

"Halt"

Amerika'lı gazetecinin yediği "halt" AKP hükümeti üzerine baskı operasyonundan başka

neydi ki? ABD'nin Türkiye'de kamuoyu desteğine ne kadar ihtiyacı var? İş ona kalsa hiç bir yere varamayacaklarını Buş ve adamları da çok iyi bilirler. Onların gözü kamuoyunda değil. Masaya oturulduğunda, kamuoyu kalmadı, biz size üs verelim denilsin istiyorlardı:

İstedikleri oldu.

"Yeniden hasta adam" lafları, Atatürk'e göndermeler, vb. altında ararsanız çok buzağı bulursunuz ama mevsim o mevsim değil. Hükümete kısa vâdeli, net, somut mesaj iletildi. Kapalı kapılar ardında güme gitmesin diye, kamuoyuna — "sivil toplum"a —

açık mesaj: Şurada kaç yıldır NATO müttefikiyiz, birbirimizi biliriz. Önümüzde netameli bir süreç var. Özgürlük/demokrasi haçlı seferi süreç. Bizden yana ve bizimle birlik olduğunuzu görelim. Lafla olmaz... İş görelim.

İncirlik!

(Diyarbakır!! Muş!!!)

Yani..?

Yanisi şu: 1) Global toplum mühendisliği gayretlerinde ABD'ye hizmete devam için ne gerekiyorsa, kitabına, hitabına uydurulup yapılıyor/yapılacak. Suriye ve İran'la — ve de İsrail ile — ilişkiler buna göre yeniden "revize" edilecek. ABD bir takım hassasiyetlerin kaçınmasına meydan veren tutumlardan şimdilik de olsa geri dursun, ya da geri duracağına birkaç kez daha söz versin, yeter. Sezar'ın hakkı Sezar'a.

2) Bu iktidarı henüz gözden çıkarmazlar. Daha ehvenini nerede arayıp bulacaklar?

AKP'de taban muhalefeti, Atatürkçü laik aydınlanmacılar, yeni bir Özal hasreti çeken ANAP "kaza"zedeleri, CHP solcusu/ÖDP solcusu AB yolcuları, AKP'nin her niyetinden her an şüphe duyup bıçak üstünde duran liberaller, MHP'li/bilmemneli "Ordu iktidara!" heveslileri, Sevr-Lozan/Ermeniler/Kıbrıs/Kerkük yaygaracıları filan adına da kimse umutlanmasın.

AB'ye uyumdan ABD ile ilişkilerde kriz yönetimine kadar onca sıcak kestaneyi ateşten almak için el yakmaya hevesli — ya da, "Bunlardan sonra tufan!" diyecek — kim var?

Jakoben kime derler?

Şu Jakobenliğin ne olduğunu bilmesi gerekip de bilmeyenler var. Bilip de bildiklerinden şaşıp en olmayacak tutumları/eylemleri Jakobenlik diye övüp yüceltenler var. Bir de, bilir bilmez, önlerine gelene "Jakoben!" diye saldıranlar...

Jakobenlik, tepeden inmece — ister gaddar, ister kerim — siyaset ve yönetim anlayışı, uygulaması değildi. Ne olduğunu, Büyük Fransız İhtilâli'nde ortaya çıktığı ve geçerli olduğu kısa bir dönemin tarihsel koşulları belirledi. "Aydınlanmış/aydınlanmacı" bir azınlığın halk için, halk yararına ama *halka rağmen* diktası olduğunu söyleyip yazanlar o tarihsel koşulları kaale almadan ahkâm kesmekte.

Yönetimde aktif halk desteğinden de öte halk ZORUNUN belirleyici olmadığı, halkın kendi çıkarları ve kendi inisiyatifiyle tarih sahnesine doğrudan çıkmadığı hiç bir durumda siyaset Jakoben sıfatına uymaz. Devrim'in belli bir anında başa geçen ve siyasette "terör" estiren Robespierre, Danton ve arkadaşları söylemleriyle ve icraatlarıyla Jakobendiler: kendileri burjuva devrimcileriydi ama çalışanların ve yoksul halkın soluğu enselerinden hiç eksik olmadı. Onların devri kapandıktan bir süre sonra başa geçen Napolyon diktatör, imparator, ulu önder ve kumandan filandı ama ne söylemiyle, ne de icraatıyla Jakobendi. Jakobenlerin düsturu "Peuple" (halk) idi. Napolyon'un ki ise ulus (nation).

Kaldı ki, her "Halk!" diyene de Jakoben denilmez. Denilseydi, Hitler ve hempaları da Jakoben olurdu!

Densizlik

Mimar mış! Sanat tarihçisiymiş!!

Akepe'lisi böyle oluyor.

Hayırsız Ada'ya dev bir SEMAZEN heykeli dikmeye kalkmıştı. Vazgeçirdiler. Şimdi şaha kalkmış küheylan üstünde FATİH heykeli istiyor. Haydarpaşa mendireğinde, İstanbul'a karşı...

Densizliği akıl diye satmakta kimse ellerine su dökemez. İstanbul'un ufkunda dön baba dön bir Semazen yerine Bizans'ı beş yüz bilmem kaçınıcı kez yeniden fethetmiş dehşetengiz bir Hünkâr!

Düşünebiliyor musunuz?

Bir şey demeden sayacağınız o kadar çok şey var ki, saymadığınızın hakkı kalır...

Robespierre

"İmdat! Polis!"

Hırsızlık, kapkaç gibi suçlarda görülen artış kimilerinin canını yaktığı kadar herkesin de gözünü korkutuyor. Ne kadar korkutsa yeridir.

Enine boyuna ve dikine yaygın vahim kriminalitenin su üstü belirtileri bunlar. Zehirli sahte peynir imalatından belediye otobüsü çalmaya, sokaktan çocuk kaçırıp dilenci çetesi ya da böbrek, karaciğer tacirlerine satmaya kadar, hep, gelişen ve büyüyen Türkiye'nin büyük küçük her bir yerinde her geçen gün artarak meydanları, caddeleri, ara sokakları

evlerin içine kadar istila eden maraz... Kayıt dışı ekonomi cennetinin cürufu...

Bunları ve bunlar gibilerini daha hep göreceksiniz. Suç tırmandıkça, polis de tırmanacak. Aman ne iyi mi diyorsunuz? Polis arttıkça suçun azdığını göreceksiniz... Akla geldik gelmedik her türden yaratık işgal edecek nüfusu her yıl azarak artan her bir büyük şehrimizin her bir köşesini, bucağını. "İmdat, polis!" diye siz haykırdıkça, her bir köşeden, bucaktan istemediğiniz kadar polis fıskırarak... da ne olacak sanıyorsunuz?

Ne olacaksa, yıllardır sözgelimi Brezilya'nın modern, mamur şehirlerinde oluyor. Şehirleri organize suçtan ve suçlulardan arındırmakla görevli motorize özel timler şehir merkezleri ve varoşların ana caddeleriyle arka sokaklarında sabaha karşı belli bir saatte organize süre avına çıkıyor: Her seferinde bir kaç düzine kapkaççı/tinerci/hırsız/hayta çocuk bedeni parlak naylon torbalar içinde ailelerine teslim ediliyor.

Daha bekleyin, siz de göreceksiniz.

Beklemekten başka yaptığınız/yapacağınız bir şey yok nasıl olsa...

Al birini vur ötekine!

Birazdan TC. Tarım Bakanı'nın ne dediğini okuyacaksınız. Bu da TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanı'nın olayları inceleme dönüşü söyledikleri: "Trabzon'da olanları büyütmeyin." (Hürriyet, 12 Nisan 2005.)

Değil mi?

Linç girişimi boyutunda hassasiyetler kollanmaz, büyütülüp üzerlerine gidilirse ne olur?

Mesela, Isparta Sütçüler Kaymakam'ı görevden alınıp bir güzel sigaya çekilirse..?

Memleket idaresinde otorite stoku suyunu çekmeye yüz tutar!

Kayıt dışı ekonomiye, kayıt dışı demokrasi!

Vahşet çağrısı

Tarım Bakanı konuşuyor: "Gıda güvenliği eksiktir deyip kamuoyunu rahatsız etmek doğru olmaz." (Hürriyet, 24 Mart 2005.)

"Kamuoyunu rahatsız etmemek için" biz yalan söyleyelim, siz bizim yalanımızı çıkarmayın, diyor Bay Bakan. Aksata aksamasın, aman! diyor. Dediğinin başka bir anlamı var mı?

Rakı sahteciliği ne ki, her şeyin sahtecisiyiz biz, evelallah! Zehirli rakının ardından, ne sahtecilik haberleri sükün etti, gördünüz.

Sahtecilik genlerimizden mi geliyor, yoksa iliklerimize mi işlemiş? Bizce ikincisi. İşlemiş (ve işlemekte) çünkü öylesi gerekiyor. Daha da, çoook gerekecek. Bay Bakan'ın telaşı boşuna değil.

Bu ülkenin insanlarına kapitalizmin ilkel vahşet aşamasını yaşatmadan, üzerinden — ister AB ile, ister ulusalcı mulusalıcı sermaye ile — atlayıp "çağdaş uygarlık düzeyi"ne ulaşamazsınız. O kadar ki, aslına bakarsanız, "çağdaş uygarlık düzeyi"ne ulaşma hedefi, vahşete çağrının ta kendisidir! Tarım Bakanı'nın dediği bundan başka bir şey değil. Kayıt dışı "dinamizmi" ile ayakta duran ekonominin olmazsa olmazı... Her bakımdan yoksun ve yoksul ekonomik yapının her ne pahasına olursa olsun sermaye birikimi ihtiyacı... Akılların, akıl sağlığının ve akıldâneliğin adandığı düzenin âmentüsü...

"...eksik deyip kamuoyunu rahatsız etmek doğru olmaz."

Olmaz, tabii, hiç olur mu öyle şey! Otuz yurttaşın bir kaç gün içinde maliyeti düşük rakı zehirlenmesinden durup dururken ölüp gitmiş olması karşısında sizde neyin eksik — ya da fazla — olduğunu biz söylesek ne dersiniz, bayım?

Badem gözlü

12 Mart'ta da, 12 Eylül'de de perde arkasında filan değil, perdenin en önündeki "karanlık" adamlardandı. Ardından — hem de mağdurlarının ağzından ve kaleminden! — onca övgüyle ödüllendirilmesi hayretleri mucip oldu.

Olmasa mıydı?

Mekteb-i Sultanî dayanışması mı desek, devletin her katına en derinden nüfuz etmiş ideoloji yansıması mı... yoksa ârâzî işkence edilen kişinin işkencecisine duyduğu "hayranlık" ve "minnet" duygusunda tezahür eden, tanımı tıp literatürüne geçmiş psikolojik sendrom mu?

Bir başkası

Polonyalı Papa hazretleri vefat etti diye, "Bütün dünya yasta!" manşetleri atıldı. Her yerde resmî, özel televizyon ekranları olağanüstü matemlere büründü. Cenaze merasimi için Roma şehrine 5 milyon insan taşındı.

Propaganda operasyonuna diyecek yoktu. Ölen papanın meziyetlerine de, şânına da tam lâayık! İnsan hakları/kadın özgürlüğü alanında gerici-likte kazık çakmış bir keşiş olduğundan hiç söz edilmedi değil ama, hiç söz edilmedi denmesin diye edildi, işte o kadar.

Sosyalizme savaş açıp Pinoşe kaatiline kol kanat geren biri. Bâtıl itikâtlar tâciri NATO Papası!

Yakında aziz mertebesine

çıkartılacak. Çoktan haketmişti.

İşsizlik sorunu

Neo-liberalizm karşıtlarının hep dile getirdikleri sorunlardan biri, belki de en başta geleni: Avrupa'da 20-30 yıldanberi milyonlarca işsiz... dünyanın her bir yanında birkaç milyar "gizli" işsiz!

Öyle ki şu herşeye kaadir ekonomi "bilim"i bu derde çare bulabilse, hani var ya, insanlık kurtulacak!

Tam istihdam!

Ne için?

Bir süredir reel sektörde iş tutanlar, üreticisi, ithalatçısı, ihracatçısı, vesaire, hep bir ağızdan Türkiye'nin "yüksek" işçi ücreti cenneti olduğundan şikayetçiler. Bu böyle süremezmiş. Avrupa'da bile işçi maliyetinin bizden çok düşük olduğu ülkeler varmış. Ekonomi böyle bir şeyi kaldıramazmışız. Batarmışız.

Çok güzel!

İşçinin cebine para girince batıyoruz!

Ketempere çok açık. Bizler bile yurttan ve dünyada işsizliğin artıyor olmasını şikayetçi olduğumuz konuların en başına yazmıyor muyuz? Koşullanma o kadar iliklere işlemiş!

Bundan 20-25 yıl önce Avrupa'nın zengin mi zengin, gelişmiş şehirlerinin duvarlarını birileri şu sloganla donatmıştı: "İstihdam yaratmak en büyük insanlık suçudur!"

Global kapitalizmin habire üretip durduğu işsizliği insanlara bağışlanan nimet saymanın bir anlamı yok elbette. Ama işsizliğe değil, işsizliği yaratanlara karşı verilecek kavgadır esas olan.

İstihdam yaratmanın "suç" olduğu bilinciyle.

Ulusalıcı Sol Nelere Kaadir

Kenan Somer

Üçüncü dünya ülkelerinde, Türkiye gibi asyagil üretim tarzı kökenli ülkelerde ulusalıcı sol, doğu despotizminin veled-i zinasıymış gibi görünüyor

ULUSALCI SOLCULUK ÖZDEMİR İNCE'YE NELER SÖYLETİYOR?

18 Ocak 2005 günlü *Hürriyet* gazetesinin "Tersi-Yüzü" köşesinde yayımlanan "Sağım soğan solum sarmısak" başlıklı yazısına Özdemir İnce ("Solum soğan sağım sarmısak" deseydi daha doğru olmaz mıydı?), Avrupa Parlamentosu Sosyalist Grup Başkanı Martin Schultz ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan arasında geçen bir konuşmaya değinerek başlıyordu. Konuşmada ilginç bulduğu diyalog şöyle:

Martin Schultz: "Biz Sosyalist grup olarak Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde bir sosyalist başbakanla konuşmayı tercih ederdik."

Tayyip Erdoğan: "Ben de muhafazakâr demokrat muhataplarımın çoğalmasını isterdim. Ama bazı yorumcular, AKP'nin Avrupa soluna, Türkiye'deki solun Avrupa'nın sağına benzediğini söylüyorlar."

Özdemir İnce soruyor: "Tayyip Erdoğan, hangi konularda Avrupa sağ ile Türk solunu özdeşleştirmiş olabilir?"

Oysa başbakan Erdoğan, kendi kurduğu bir özdeşlikten değil, bazı yorumcuların Türkiye'deki solu Avrupa'nın sağına benzettiklerinden söz ediyordu.

Bu dikkatsizlik Ö. İnce'yi, "Aslına bakarsanız bu iki siyasal kategori, gerçekte, herhangi bir konuda akraba olamaz" mantıksal sonucuna götürüyor ve bu sonuca dayanarak Ö. İnce, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınmasını istemeyen Avrupa sağ ile Avrupa Birliği'ne AKP usulü kelle koltukta girmenin sakıncalarına işaret eden farazi solun benzeştiklerini ileri sürmek, olsa olsa iftira olur," diyor.

Bana kalırsa Başbakan'ın göndermede bulunduğu, bazı yorumcuların Avrupa sağına benzettikleri Türkiye'deki sol da, sayın İnce'nin sözünü ettiği ve sözün gelişi "farazi sol" dediği Türkiye solu da, gerçekte ulusalıcı Türk solundan başka bir şey değil ve ortada öyle iftira denebilecek bir şey yok.

Ulusalıcı sol ile sınıfsalıcı solu birbirine ka-

rıştırmamak gerekiyor. Sınıfsalıcı solun demokratik doğasına karşın, Üçüncü Dünya ülkelerinde, Türkiye gibi asyagil üretim tarzı kökenli ülkelerde ulusalıcı sol, doğu despotizminin veled-i zinasıymış gibi görünüyor.

Ama beni asıl yaralayan, alıntıladığı diyalogun Özdemir İnce'ye, İdris Küçükömer'in "Türk sağının ilerici, solunun ise gerici olduğu" fantazisini anımsatması ve, "Bu saçma tezi ve mucidi İdris Küçükömer'i (1925-1987) bir kaç cahil röportajcı ve söz büyücülüğüne inanan bir kaç artçıdan başka anımsayan ve ciddiye alan yok artık," demesi.

Ona göre "Kemal Tahir'in önde gelen müritlerinden olan" ve de "*Düzenin Yabancılaşması. Batılılaşma (Bağlam Yay.)* adlı kitabında" kendini "Türk Sağ ile Türk Solu'nun yerini değiştirmek fantezisini kanıtlamaya" kaptıran "İdris Küçükömer'in illizyonist tezi aşağıdaki şemayı kanıtlamaya çalışır.

(İLERİCİ) SOL YAN

Yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden gelen doğu-cu-islamcı halk cephesine dayanan: Jön Türkler'in Prens Sabahattin kanadı; Hürriyet ve İttihat; Birinci TBMM'de, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde İkinci Grup; Terakkiperver Fırka, Serbest Fırka, Demokrat Parti, Adalet Partisi. (Bunlara ANAP, DYP, Milli Selamet, Refah, Fazilet ve AKP eklenebilir.)

(GERİCİ) SAĞ YAN

Batıcı-laik bürokratik geleneği temsil eden: Jön Türkler'in Terakki ve İttihat kanadı; İttihat ve Terakki Fırkası; Birinci Grup; CHP; CHP-Milli Birlik Komitesi; CHP (Ortanın solu)"

Sonuç: "İdris Küçükömer'in Osmanlı ve Türkiye sosyalist ve komünist hareketlerini temsil eden partilere ve özellikle de Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) yer vermemesi, kitabında bu hareketlerin adını anmaması, fantezist Küçükömer'in ne denli tutarsız davrandığının güçlü bir kanıtıdır.

Ayrıca sağ solda, sol sağda olmuş da ne olmuş? Güldürmesinler insanı!"

“DÜZENİN YABANCILAŞMASI”NDA İDRİS KÜÇÜKÖMER NELERİ ANLATMAYA ÇALIŞIYORDU?

“Düzenin Yabancılaşması” ile aynı dönemde yazılan ve Kasım 1968’de *Ant* dergisinde yayımlanan “TİP’in Programı Değişmelidir” başlıklı yazısında İdris Küçükömer, “Düzenin Yabancılaşması”ndaki bütün temel tezlerini özetledikten sonra, şu sonuca varıyordu:

“Yukarıdaki hususlar dikkate alındığında, sosyalistler için yeni strateji yöntemleri gerekebilir ve aceleye getirilmiş, çelişkilerle dolu, sosyalist sözcüğünü de bulundurmayan *TİP Programı*, bu bakımdan yetersizdir. Esasen Türkiye’de strateji tartışmaları bu programdan çok sonra başlamıştır. Kısaca bana göre, mevcut programın olayların gerisinde kalışı, *TİP*’teki tartışmaları tahrik eden objektif sebep olduğu halde, çatışan iki grup da mevcut programı kabul etmektedirler. Eyleme açık olmadığı için bu program bürokratiktir.¹”

Peki, nasıl bir strateji öneriyordu İdris Küçükömer?

“Düzenin Yabancılaşması”nda Sait Halim Paşa ve Mehmet Akif gibi islamcılarının, kendilerine ilerici denilen Batılaşmacılara göre daha tutarlı, daha saygıdeğer olduklarını söylemesine², Yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden gelen doğucu-islamcı halk cephesine dayanan siyasal oluşumları solda, Batıcı-laik bürokratik geleneği temsil eden siyasal oluşumları sağda göstermesine³ bakarak İdris Küçükömer’in sosyalist sola dışı yeşil, içi kırmızı bir karpuz stratejisi önerdiği düşünülmemelidir. Çünkü ister Batıcı-laik akımın, ister Doğucu-islamcı akımın egemenliğinde olsun, ona göre Türkiye’de o gün mevcut düzenin ekonomik temelinin çok farklı olacağı düşünülemez ve buna bağlı olarak büyük halk yığınlarının kaderi de köklü bir biçimde değişmezdi.⁴ Çünkü her iki akım da üretim ilişkilerinde esaslı bir değişiklik düşünmüyor, laikler ile islamcılar arasındaki bir savaşıma dönüşen savaşımaları, temel çelişkinin ortaya çıkmasını engelliyordu. Türkiye’yi bölen bu yüzeysel savaşım, emperyalizmin tam da istediği bir şeydi.⁵ 19.yy başından beri emperyalizm, batıcı-laik bürokratlar ile is-

lamcı çerçeveye sığan halk yığınlarını gerek-tikçe karşı karşıya getirerek, Türkiye’de gerçek bir gelişimin olanaklarını ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Şimdi de aynı oyunu emperyalizm, solcular ile islamcılar arasında oynatmak istiyordu.⁶

İdris Küçükömer sosyalistlere, batıcı-laik bürokratik cepheden, doğucu-islamcı halk cephesine basit bir yer değiştirmeyi değil, ama doğucu-islamcı cephe içinde yer alan emekçi halk yığınları ile sosyalist akımı kaynaştırmayı amaçlayan çetin bir strateji değişikliği öneriyordu.

Geleneksel ilerici-gerici savaşımı, emperyalizmin çıkarları ile örtüşüyordu. Bu savaşımında sosyalistlerin, batıcı-laik bürokratlara karşı doğucu-islamcı halk cephesinde yer almaları da emperyalistlerin bölme etkinliğine uygun düşecek, emperyalizmin değirmenine su taşımaktan başka bir sonuç vermeyecekti. Sosyalistlerin bu savaşımı, “Üretim ilişkilerinde esaslı değişikliğe” yönelik bir savaşım durumuna dönüştürebilmeleri için, mevcut cephelerden biri içinde yer almaları değil, bu cepheleri işlevsizleştirmeleri; ilerici-gerici savaşımını içeriklendirmeleri, bunun için de ilerici denilen bürokratik güçler ve uzantıları ile cephe kurma geleneksel yanılgılarından vazgeçmeleri ve doğucu-islamcı cephede yer alan emekçi halk yığınları ile kaynaşmayı amaçlayan bir strateji izlemeleri gerekiyordu.

Örneğin 13 Mayıs 1969’da İdris Küçükömer, *Ant* dergisinde şöyle yazıyordu:

“DP gibi onun devamı olan AP iktidarı da emperyalist koşullar içindedir. Bürokrasi de emperyalist koşullar içindedir.

Yalnız bürokrasinin ekonomik gelişme hızını kesmesine karşılık, DP gibi AP de üretim güçlerini daha süratle geliştirebilmektedir ve emekçileri bilinçlendirecek objektif koşulların yaratılmasını daha süratle sağlamaktadır. Bunda, tarihi bürokrasiye karşı olan halk kitlelerine dayanmanın önemli bir payı olduğunu kabul ediyoruz. Türkiye sosyalistleri bu çelişkiyi dikkate aldıklarında:

a) AP’nin dayandığı kitleler karşısında ezilmeyecektir;

b) Gerçekten demokratik olamayacak bürokrasinin ayak-ları altında çiğnenmeyecektir.⁷”

Portre. (1985 yılları) 24x20 cm.

Üç yıl sonra İdris Küçükömer, 7 Mayıs 1972'de, Suat Hayri Hükümeti üzerinde konuşurken de şöyle diyecekti:

"Geçici ve seçim hükümeti olması gereken yeni hükümette de AP, seçim tavrı alacaktır. Bu parti tabanı (Yani doğucu-islamcı halk cephesi ile-K.S) güçlü beraberliğini, ekonomik gelişmede zamanla kaçınılmaz olarak kaybedecektir. Parti ancak daha sola gelirse, bu taban parti ile birlikte kalabilir. Ama Türkiye'de daha sol bir başka parti oluşursa, böyle bir partinin tabanı büyük ölçüde, önceki DP'nin varisi olan AP'nin tabanından gelecektir⁸."

"TİP'in programı değişmelidir" çağrısının anlamı, işte buydu. İdris Küçükömer'in bu çağrısı, hâlâ geçerli. Kulağı olan işitsin.

Laikliğe gelince. İdris Küçükömer'e göre Türkiye, kapitalist olmadan batılaşamaz ve dolayısıyla batıcıların istedikleri gibi laik de olamazdı. Kapitalistleşmesi de olanaksız olduğuna göre⁹, laiklik Türkiye için bir düş müydü?

Türkiye'nin batılaşamayacağı olumlamasının, İdris Küçükömer'de, Türkiye Batı Avrupa ülkeleri, ABD ve Japonya'nın kapitalistleştikleri gibi kapitalistleşemeyeceğinden, Türkiye'nin önünde sosyalistleşme dışında bir tarihsel seçenek olmadığından başka bir anlama gelmediği biliniyor. Doğulu bir toplumda, sosyalistleşme ile batılaşma arasında organik bir ilişki kurulabilir. Doğulu bir toplumun batılaşması demek, çok şematik bir biçimde söylemek gerekirse, sivil toplumsuz denebilecek bir toplum olmaktan çıkıp, derece derece sivil toplumlu bir toplum durumuna dönüşmesi demektir.

(Burada sivil toplumu, iktisadi uzlaşmazlıklar temelinde sınıfsallaşan toplumların, çeşitli sınıflardan bireyleri devlet biçimini belirleme ve onu yönetme eşit hakkına sahip yurttaşlar durumuna dönüştürme yeteneği taşıyan ve devletin entellektüel ve moral temelini oluşturan üstyapısal uzantısı olarak düşünelim.)

Kapitalistleşmesi, daha doğrusu sömürgeleşmeden kapitalist sisteme eklemlenmesi (*batılaşması*) olanaksız olduğuna göre Türkiye, İdris Küçükömer'in vizyonunda ancak sosyalistleşerek *batılaşabilir* ve batılılaşarak sosyalistleşebilirdi. Ancak o zaman batıcı-laik bürokratların istedikleri gibi ama gerçekten laik de olabilirdi.

İdris Küçükömer batıcı-laik bürokratların sözde laisizm yanılsamalarına karşıydı. *Batılaşma* dediği yabancılaşmaya ve bu yabancılaşma-

Portre. (1585 yılları) 31x26 cm.

yı simgeleyen Jön Türk laisizmi ve devletçiliğine, sivil toplumun oluşma ve gelişmesinin önünde despotik engeller olarak karşı çıkıyor, bu laisizm ve bu devletçilik karşısındaki tepkileri, bu tepkiler nereden gelirse gelsin, gerçeklikte demokratik bir düzenin ve sosyalizme geçişin temel koşullarına katkıda bulunabilecek sol tepkiler olarak değerlendiriyordu.

Doğulu bir toplum olmaktan çıkıp, gerçekten batılı bir toplum durumuna dönüşme sürecine girmeden de çağdaş bir sivil toplumun oluşabileceğini kuşkusuz düşünmüyordu.

"DÜZENİN YABANCILAŞMASI"NDAN SONRA.

1985'te İdris Küçükömer, ölümünden iki yıl önce, şöyle yazıyordu:

"Bundan on altı yıl önce, *Düzenin Yabancılaşması* adlı eserimde sivil toplumun kurulmadığını belirtmiştik. O zamandan beri, bana göre en önemli sorun, insan sorunu oldu. Genel olarak doğulu-batılı insan ayrımının kriterlerini aradım ."

Bu arayış tamamlanamadı. Bu arayış İdris Küçükömer'i, bireyleri sivil topluma özgü bir *engram* (olayların sinir sisteminde bıraktığı iz ya da algılanan şeylerin bellekte kalmasını sağlayan bir kalıp) içinde olan Batılı sınıflı

toplumlar ile, bireyleri böyle bir engram içinde olmayan doğulu sınıflı toplumlar arasında köklü bir ayırım yapmaya götürdü.

Buna göre yapısı bütüncüllüğe dayanan, bütünlüğü politik ve ekonomik ilişkilerin örtüşmesinden oluşan doğulu ve kendi içinde tutarlı bir lojik düzeyde yaşayan insanların tutumları ile yapısı ayrışıklığa dayanan, bütünlüğü ayrışıkların birliğinden oluşan batılı ve gene kendi içinde tutarlı bir başka lojik düzeyde yaşayan insanların tutumları doğal olarak farklılık gösterecektir. Toplum ve birey, farklı politik kültür mirasıyla belirlenen her iki lojik düzeyde de farklı bir anlam taşıyacak ve her iki lojik düzeye de iki farklı insan tipi karşılık düşecektir .

İdris Küçükömer'in, bireyleri sivil topluma özgü bir engram içinde yaşayan Batılı sınıflı toplumlar ile böyle bir engram içinde yaşamının olanaksız olduğu Doğulu sınıflı toplumlar arasında yaptığı ayırım, Marksist asyagil üretim tarzı kuramına da açıklık ve tutarlılık kazandırıyor. Şundan ki, kollektif devlet mülkiyetine dayanan ilk sınıflı toplumları simgeleyen asyagil üretim tarzı ile özel mülkiyete dayanan ilk sınıflı toplumları simgeleyen köleci ve/ya da feodal üretim tarzları arasında, bu üretim tarzları iktisadi-toplumsal kuruluşun gitgide ilerleyen ardışık dönemleri olarak nitelendirilebileceklerine göre, gerçi *tarihsel* bir ardışıklık vardı ama köleci ve/ya da feodal üretim tarzları asyagil üretim tarzından türemediklerine göre *organik* bir ardışıklık yoktu. Oysa Marksist asyagil üretim tarzı kuramcıları genellikle asyagil üretim tarzı ile köleci ve/ya da feodal üretim tarzları arasında yalnız tarihsel değil, ayrıca *organik* bir ardışıklık da görme eğilimindediler . Bu yanlışlığın nedeni, kollektif devlet mülkiyetine dayanan Doğulu sınıflı toplumlar ile özel mülkiyete dayanan Batılı sınıflı toplumlar arasında, İdris Küçükömer'in yapacağı gibi, kendilerine özgü iki ayrı doğrultuda gelişen *iki ayrı sınıflı toplum tipinin* dışavurumları olarak özsel bir ayırım yapmamaları, tersine, kollektif *devlet* mülkiyetine dayanan *sınıflı* toplumları, kollektif *topluluk* mülkiyetine dayanan *sınıfsız* toplumlar ile özel mülkiyete dayanan *sınıflı* toplumlar arasında bir *geçiş* evre ya da aşaması olarak değerlendirmeleriydi.

ANI

"Düzenin Yabancılaşması" yayımlandığında (1969), tepkilerini belirtmeden duramayan Can Yücel, "Hayali Küçükömer" demeye başlamıştı.

Ulusalıcı soldan bir tatlı huzur aldığım o dönemde, benim de çok hoşuma gitmişti bu adlandırma.

Zaman ömrü yedi. İdris Küçükömer'in ardından Can Yücel, şu dizeleri yazdı:

İdris'in Şu İş

İdris adam mıydı? Yoo!
İdris bir bilim adamıydı...
İdris insan mıydı? Yoo!
İdris insan bir insandı...

Hiçkağmaz urulup Çanakkale'de bin martı olacaktı
Şaha kalkmış siperinden şehit bir ihtiyat zabiti...
Sezdiğinden belkim bunu, okudu iktisadi
Pohuna yanmasın için bidaa bir Ciresunlu

Asker dedi, sivil dedi, eşindi durdu
Esatirdi ada vapurunda son okuduğu...
Dayanamadı yalana, dayanamadı prostati
Kaldırmadı bünyesi içinde yaşadığımız bu despot saati

İdris'in şu işine bak!
Marksist bir ekonom!
Olur mu güzel kardeşim olur mu?
En keynesyen organından
Sidikli bir salgı bezinden böyle
Olur mu yakalanmak!

Sen özlediğin sivil topluma gidiyorsun artık
Herkesin ahretlik olduğu, herkesin çıplak
Ve kıyamete dek kıyam etmeye aşık...

DİPNOTLAR

1) İdris Küçükömer, *Bütün Eserleri*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, c.1, s. 159.

2) Agy., c.2, s. 13.

3) Agy., c.2, s. 72.

4) Agy., c.2, s. 16.

5) Agy., c.2, s. 114.

6) Agy., c.2, s. 123.

7) Agy., c.3, s. 71-72.

8) Agy., c.5, s. 78.

9) Agy., c.2, s. 15.

10) Agy., c.3, s. 134 ve c.4, s. 56.

11) Bkz. agy., c.3, s. 131-133 ve c.4, s.53-54.

12) İlk Sınıflı Toplumlar, Asyagil Üretim Tarzı ve Doğulu Despotizmi başlığı altında 13 Marksist kuramcından Semenov, Nikola Kolesnitski, Vasili Struve, Ion Banu, Mauro Olmeda, Roger Bartra, Pierre Briant) derlenen makalelere bakınız, *Birey ve Toplum Yayınları*, Ankara, 1985.

13) İdris Küçükömer, agy., (Anılar ve Düşünceler), c.1, s. 13.

Küreselleşme, Milliyetçilik ve Azınlıklar...

Taner Timur ———

Türkiye’de milliyetçilik hızla ve tehlikeli bir biçimde yükseliyor. Fakat bunu hangi sınıfların, hangi amaçla destekledikleri üzerinde pek durmuyoruz

Neo-liberal söylem, “ulus-devlet” olgusunun küreselleşme koşulları içinde anlamını tamamiyle yitirdiğini çoktandır tekrarlayıp duruyor. Ne var ki hiç kimse de evrensel planda kardeşlik duygularının arttığını ve “Küresel Köy”e giderek yaklaştığımızı iddia edemiyor. Tam tersine, son yıllarda dünyada milliyetçiliğin hızla yükselişe geçtiğine dair somut belirtiler var.

Paradoksal görünen bu gelişmenin açıklaması ne olabilir?

Daha geçenlerde bizde de “bayrak seferberliği” şeklinde yaşadığımız milliyetçi şahlanması “küreselleşen” Türkiye bağlamında nasıl çözümleyebiliriz?

Önce küresel planda bazı gözlemler yapalım ve gözlerimizi “küreselleşme”nin motor gücüne çevirelim. Amerika bugünlerde hırsla bir kitabı tartışıyor. Anatol Lieven “Haklı ya da Haksız, Amerika!” başlıklı eserinde (“America, Right or Wrong: An Anatomy of American Nationalism, HarperCollins, 2004) yükselen Amerikan milliyetçiliğinin “anatomisini” yaptı. Yazar demokrasiye, hoşgörüyü, barışa dayanan “Amerikan Rüyası”nın giderek yerini XIX. Yüzyıl’ın saldırgan değerlerine, “Jackson* milliyetçiliği”ne bıraktığını iddia ediyor. En “püriten” ifadesini sayıları hızla artan Evanjelistlerde ve “Hristiyan Siyonistler”de bulan ve tüm Aydınlanma düşmanı din akımlarından destek alan yeni Amerikan milliyetçiliğinin dünya barışı için büyük bir tehlike olduğunu anlatıyor.

Lieven, Filistin sorunu hakkında Amerika’nın kraldan fazla kralcı tutumunu sergileyince, tahmin edileceği gibi, bir kısım basın tarafından şiddetle “anti-semit” olmakla suçlandı. Yine de Amerikalıların bu eser ve bu yöndeki eleştiriler üzerinde düşünmeleri ve tartışmaları olumlu bir gelişme sayılabilir. Gidişat o yönde olmamakla beraber, belki de bir süre sonra Amerika “Jackson demokrasisi”nden “Wilson demokrasisi”ne dönebilir. Yeni “İmparatorluk”tan şimdilik kimse daha fazla bir şey umut edemiyor. Ne var ki sözünü ettiğimiz milliyetçi gelişme ABD’ye özgü değil; küresel boyutlar taşıyor ve her ülkenin tarihi birikimine ve

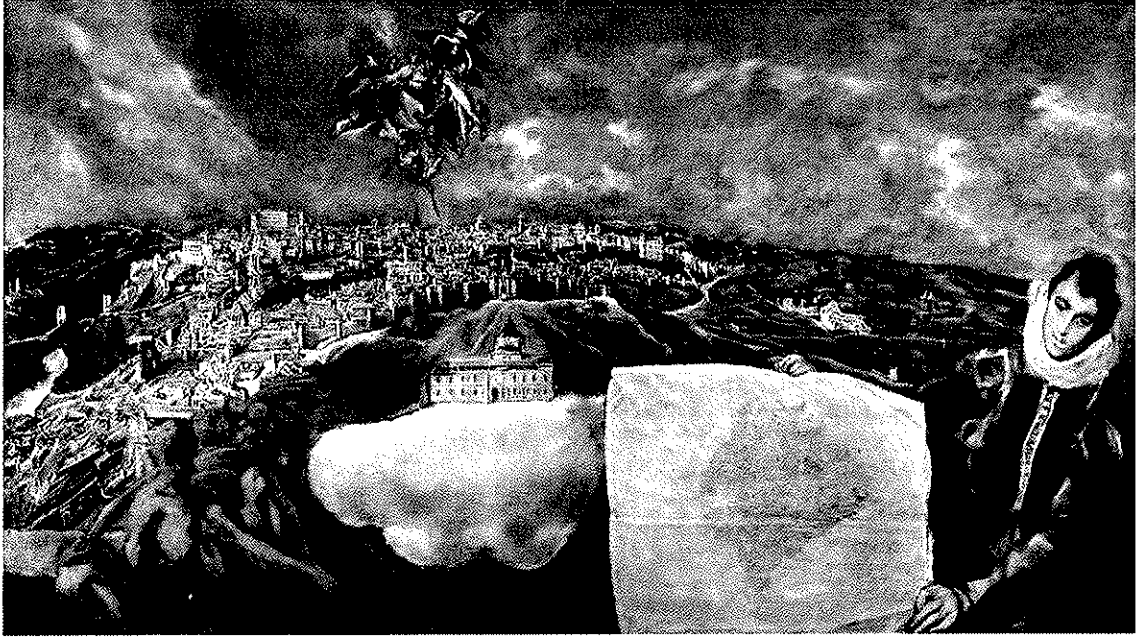
küresel ekonomiyle bütünleşme şekline göre farklı kılıklara bürünüyor. Örneğin, 2004’ün son günlerinde de Japon Hükümeti “Temel Eğitim Yasası”nın Japon öğrencilerin daha yurtsever şekilde yetişmelerini sağlayacak tarzda değiştirileceğini söyleyince, bellekler yine XIX. Yüzyıl sonlarına çevrilmişti. 1890 tarihli Emperyal Eğitim Yasası’nın ilk değişikliği aynı espri içinde ve Japon militarizmine ortam hazırlayacak biçimde olmamış mıydı? Başbakan Koizimu’nun, komşularına meydan okur gibi, savaş canilerinin de bulunduğu tapınağı ziyaretleri de son yıllarda bu bağlamda değerlendiriliyor. Kısaca, ileri kapitalist dünyada örnekler çoğaltılabilir. Bu arada daha demokratik bir bölge ve iklimde, örneğin Fransa’da, AB Anayasası’na “hayır” demeye hazırlanan kitlelerin de, önemli bir kısmı itibarıyla, gerici motiflerle hareket ettiğini ve “pujadist”* çağrışımlar yaptığını not edelim.

Aslına bakılırsa milliyetçi akımlar, hayatı çıkarların söz konusu olmadığı alan ve konjonktürlerde, uluslararası korporasyon yöneticilerinin stratejik araçları arasına girmiyor. Tüm güçlerini ve “firma kültürleri”ni çıkış ülkelerine borçlu olsalar bile, çalışma alanlarının kozmopolit karakteri dev şirketlerin milliyetçilik konusunda daha ihtiyatlı bir duruş sergilemelerine yol açıyor. Fakat global planda çeşitli örnekleri gözlenen başka bir çelişki, adeta otomatik olarak yerel milliyetçilikleri besliyor ve siyasal kriz yaratıcı patlamalara ortam hazırlıyor.

Yale Üniversitesi’nden Amy Chua, yakınlarda yayınlanan bir kitabında (*World on Fire, Doubleday, 2002.*) bu çelişkiyi sergiledi ve aradan geçen üç yıl içinde de analizi bir sürü yeni örnekle daha da güç kazandı. Amerikalı siyaset bilimci, gözlerini bünyelerinde iktisaden güçlü etnik azınlıklar barındıran ülkelere çevirmiş, “küreselleşme” denilen çağdaş emperyalizmin eğilim kanununu bunlar açısından inceliyor.

“Dikkat!” diyor, Amy Chua, “dikkat; dünya ateş içinde!” Her geçen gün “ulus-devlet”lerde gelir dağılımını biraz daha kötüleştiren küreselleşme, bazı *1950’li yıllarda Fransa’da Pierre Pujad’in başını çektiği tutucu, popülist, faşizan hareket.

*1829-37 arasında ABD Cumhurbaşkanı.

"Toledo'dan bir görünüş ve şehir planı". (1608 dolayları) 53x89 cm.

ülkelerde zaten müreffeh olan etnik azınlıkları daha da zenginleştirince o ülkeler barut fıçısına dönüşüyor. Bu gibi devletlerde çoğunluğu teşkil eden kitlelerde, gayet "demokratik" bir şekilde azınlığa karşı kin ve nefret duyguları körükleniyor. Bu koşullarda ardı ardına patlak verecek yangınlar söndürülemez hale gelebilir! Filipinlerde nüfusun % 1'ini oluşturan Çinli azınlık milli gelirin yarısını kontrol ediyorsa, yakınlarda Endonezya'da olduğu gibi orada da "sosyal patlamalar" gündemde değil midir?

Örnekler bol! Uzak Doğu'da Çinli azınlıklar; Güney Afrika'da beyazlar; Rusya'da Yahudiler; Latin Amerika'da Avrupalı konkistadorlar; Nijerya'da "İbo"lar, vb. Her an, bir yerlerde kanlı hesaplaşmalar olabilir! Evet, Amy Chua bunları söylüyor; ama, teslim edelim ki kendisi çağdaş bir Cassandra değil; herkesin gözü önündeki gerçekleri konuşturuyor!

Burada bazı genel gözlemler yapalım: Milliyetçilik bir fikir sistemi değildir; bir ortak duygu fonudur. Ve bu fon nötr değildir; nötr kalamaz; ancak başka bir "etnik" topluluğa karşı oluşur veya yöneltir. Milliyetçilik yurtseverlikten farklı ve onun ötesinde bir ideolojidir; düşmanca duygular olmadan milliyetçilik de olamaz. XIX. Yüzyıl sonlarında şahlanan milliyetçilik Birinci Dünya Savaşı'na, 1930'larda doruğuna varan milliyetçilik de İkinci Dünya Savaşı'na yol açmış ve dünyayı kana boğmuştu. Şimdiki gelişmeler de şaşırtıcı bir biçimde XIX. Yüzyıl'ı anımsatıyor. Finans egemenliği, gözü kara rekabet, şahlanan milliyetçilik.. Dünya galiba XXI. Yüzyıl'a geçerken yanlışlıkla ters bir

adım attı ve... XIX. Yüzyıl'a döndü!

Kimi "bilmiş" yazarlarımız milliyetçiliği faşizm sayanlarla alay ededursunlar, Batı'da durum aynen böyledir ve "milliyetçilik" sözcüğü de bu yüzden tabu haline gelmiştir. En koyusundan milliyetçilik, hatta ırkçılık yapan partiler bile Batı'da ortaya "milliyetçi" isimler altında çıkmıyorlar. Fransızların Le Pen'i dahi "milliyetçi" değil, "millî cephe" etiketini kendisine daha uygun görmedi mi?

Peki, bu tablo içinde Türkiye'nin yeri ne? Ülkemizde son yıllardaki milliyetçi şahlanış ne anlam taşıyor?

Türkiye'de, milliyetçi olduğunu değil, olmadığını söylemenin çok zor ve riskli olduğu bir kültür geleneği var. Kamu oyundaki yaygın inanca göre Türk milletinin hasmı bol, düşmanı bol; bizi bölmek ve parçalamak isteyenlerin haddi hesabı yok! Yapısal veya konjonktürel gelişmeler, zaman zaman, bu hasımlardan birini ya da ötekini güncel kılıyor; ön plana çıkarıyor. Yıllarca Türk milliyetçiliğini Kıbrıs sorunu Rumlara; soykırım tartışmaları da Ermenilere; PKK da Kürtlere karşı seferber etti; günümüzde de etmeye devam ediyor. "Seferberlik" sözcüğünü yerinde kullandığımı sanıyorum; çünkü seferberliğin katı disiplinine tek tük uymayanlar olursa, bu "sapıklar" hemen hain ilan ediliyor ve bunların toplumdan tecrit edilmeleri için de etkin bir kampanya başlatılıyor. Son otuz yılda bu gibi konjonktürel gelişmelere defalarca tanık olduk. Fakat şimdi düşünelim: Acaba son gelişmeler farklı bir boyut mu taşıyor? Yirmi yıllık küreselleşme maceramız Türk milliyetçiliğine yeni yapısal kanallar mı açtı? AB ile ilişkilerimizdeki

aşk ve nefret dengesi, nefret lehine bozulmaya mı başladı?

Gerçekten tüm vatan sathında bayraklar kime karşı dalgalandırıldı?

Günümüzde Türkiye'deki milliyetçi şahlanış, esas itibarıyla, küreselleşen ekonominin arttırdığı sınıfsal eşitsizlikler tabanında ve hayli düş kırıcı koşullarda ilerleyen Türkiye-AB ilişkileri bağlamında talepleri hızla artan Kürtlere karşı yönelmiş benziyor. Milliyetçi olmayan Türk'ü Türk saymayan kalemler, "Kürt milliyetçiliği" sözünü duyunca kendini kaybediyor; milliyetçiliklerin, otomatik olarak birbirine bağlı ve birbirini besleyen ideolojiler olduğunu unutuyor.

AB'nin azınlıklarla ilgili talepleri ve ABD'nin Irak'ı işgali kuşkusuz AB ve ABD'ye karşı da düşmanca duyguları güçlendirdi. Fakat Türk milliyetçiliğinin ABD ve AB'ye karşı yaptırım potansiyeli her zaman çok zayıf olmuştur. Nitekim Kamuoyu anketlerine göre ABD'nin halk nezdinde son derece sevimsiz bir hâle gelmiş olmasına rağmen, ABD yöneticilerinin bir iki sert beyanından sonra, gazetelerimizde İncirlik Üssü konusundaki müzakerelerin olumlu bir aşamaya girdiğini okuyoruz. Buna karşılık Kürt sorunuyla ilgili atılacak her yanlış adımın ülkeyi daha da derin bir krize sürükleyecek bir potansiyel taşıdığını pek düşünmüyoruz.

Ne demek istiyoruz? Türkiye Kürtlerinin "küreselleşen ekonomi"nin kanatları altında, Amy Chua'nın işaret ettiği "müreffeh azınlıklar" statüsüne dönüşüğünü mü iddia ediyoruz? Kuşkusuz hayır; böyle bir iddia gülünç olur; hiçbir nesnel verinin böyle bir süreci doğruladığını söyleyemeyiz. Türkiye Kürtleri, büyük çoğunlukları itibarıyla son derece yoksul koşullar altında yaşıyorlar.

Fakat kamuoyunda da böyle mi algılanıyorlar? Gerçekten burada durup düşünmeliyiz; çünkü önemli olan Kürtlerin ne olduklarından ziyade, kamuoyunda nasıl algılandıkları değil midir?

Son yıllarda medyamız, bir yandan feodal "töre cinayetleri"ni sergilerken, öte yandan da, sistemli olarak "Kürt ağaları"nı, "yeni Kürt zenginleri"ni, "Kürt mafyası"nı, "Kürt çeteleri"ni gündeme getirdi. Bilemeyiz bunların kamu vicdanında ne gibi tepkiler yaratabileceğini "rating" avcılarının soğukkanlı bir biçimde değerlendirdiler mi? Daha açık bir şekilde soralım: Bugün on binlerce Türk Adolf Hitler'i okurken acaba kimleri ve neleleri düşünüyor?

Kimi milliyetçi yazarlarımız "Kavgam"ı "iyi Türkler"in okuduğunu id-

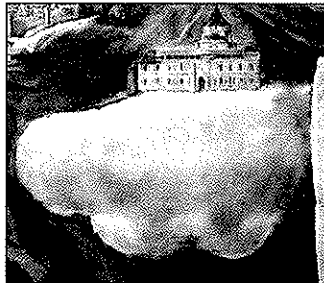
dia ettiler. Onlara göre, ortada telaşa kapılacak bir şey yoktu; yurduna, ülkesinin bütünlüğüne bağlı ve Batı komploları karşısında her geçen gün öfkesi artan "iyi Türkler" durumumuzu 1920'lerde Versay Anlaşması haksızlığına uğramış Almanya koşullarıyla paralellik açısından sorguluyorlardı. O tarihlerde Almanlar da iç ve dış düşmanların çeşitli oyunları ile karşı karşıya değiller miydi? Yoksa kimsenin Hitler'e özendiği yoktu.

On binlerce Türk Hitler'i okuyordu; fakat kimse de asıl sorulması gereken soruyu sormadı: "İyi Türkler"in, Hitlerizm'in Yahudilerden önce Türkler hakkındaki yargılarını incelemeleri gerekmez miydi? Aryan Başbuğu'nu okuyanlar, örneğin, Nazizm'in ünlü teorisyenleri A. Rosenberg ve Walter Darré'nin Türkleri nasıl gördüklerini biliyorlar mıydı? Bunların Rus halkını komünist olmaktan çok "Moğol, Tatar ve Türk kanı taşımakla" suçladıklarını; komünizmin de "Hunların, Macarların, Tatarların, Türklerin Germen Avrupalı'na ebedi hücumlarından hiç bir şekilde farklı olmadığını" ileri sürdüklerini hiç duymuşlar mıydı?

"Führer"in hezeyanlarının Türkiye'de best-seller listesine girişinin Almanları bizden daha çok endişelendirdiği bir ortamda, bu konuyu uzatmayı gereksiz görüyorum. Şurası açık ki Türkiye'de milliyetçilik hızla ve tehlikeli bir biçimde yükseliyor. Fakat bunu hangi sınıfların, hangi amaçla destekledikleri üzerinde pek durmuyoruz. Sanıyorum sorunun özü burada yatıyor.

Görebildiğim kadarıyla, Türkiye'de yükselen milliyetçilik, ana dayanağı itibarıyla, bir küçük burjuva milliyetçiliği olarak karşımıza çıkıyor. Bu çizginin geleneksel müşterileri dışında, CHP bile, âdeta tutunacak dalı kalmamış bir halde, bu hareketten medet umuyor. Kuşkusuz Türkiye'de herkes gibi büyük burjuvazi de milliyetçi; fakat daha temkinli; "sıradan milliyetçi". Yeni gelişmenin taşıdığı "6-7 Eylül" potansiyelinin farkında görünüyor; ayrıca büyük burjuvazinin kayıtsız şartsız AB partizanlığı da şoven duygularını törpülüyor.

Şoven milliyetçilik, farklı nedenlerle, küreselleşmenin daha da yoksullaştırdığı geniş kitlelere, lumpen kalabalıklara da cazip geliyor ve bu haliyle kolayca kontrol edilemeyecek gerici bir "sosyal patlama" potansiyeli taşıyor. Burada Amy Chua'yı tekrar anımsıyoruz. Türkiye'deki koşullar kuşkusuz onun repertuarındaki ülkelerden farklı; fakat bazı benzerlikler de yok değil! Cadı kazanları kaynatanlar, kitlelerde kin ve nefret duygularını kızıştıranlar dikkat etsinler; Türkiye de ateş hattına sürüklenebilir! Önümüzdeki dönemde, yapay bir biçimde yarattıkları çığların altında kendileri de kalabilirler!

"Toledo" resminden detay

Yurttaşlık Bilinci Ortak Yaşam Kültürünü Kavramaktır

“Millî hassasiyet” diye hukuki bir kavram olamaz.

“Millî hassasiyet” evrensel hukukun ve demokrasinin karşısına çıkarılan engel haline gelmiştir. Trabzon’da, Sakarya’da bildiri dağıtanlara saldıranları onunla izah ederseniz, temel hak ve özgürlükler rafa kaldırılmış olur

Mersin olayında en yüksek makamlardan ana muhalefet partisi başkanı, üniversite senatolarına kadar çıkarılan bildiriler, verilen demeçler, stadyumlardan TV platolarına kadar bayrağın istismarından umulanlar, DEHAP, İHD binalarına, mensuplarına yönelen saldırılar (ve işlevi saldırıyı engellemek, saldırıyı korumak olan güvenlik görevlilerinin seyirci kalmaları) ülkeyi şiddet ortamına soktu. Saldırganlık Trabzon, Samsun, Sivas ve Sakarya’da sürdü.

Bu bir toplu terördür. Resmî kurum RTÜK’ ten başlayarak medya taşkınlık lehinde davranmış, örneğin Trabzon’da linçe kalkışanları, “Sabır taşı!” diye savunmuş, Sakarya’da bildiri dağıtırken saldırıya uğrayanlar için, “Yine kaşındılar!”, “Dayağa doymadılar!” gibi yazılı ibareler kullanmıştır.

YAKMA “GİRİŞİMİ” NE DEMEK?

Gerekçe, bayrağı “yakma girişimi” diye tanımlandı ve medyanın diline öyle yerleşti. Yakma fiili yok, girişimi var; hattâ girişildiği de kesin değil, çünkü yakma teşebbüsünün delili (benzin, çakmak, kibrit, vb.) yok. Hukukta suça “tam teşebbüs” diye bir kavram vardır. Bu olayda teşebbüsün “tam”lığı belirsiz. Yayınlanan görüntüleri kimin kaydettiği, medyanın, emniyetin eline nasıl ulaştığı belli değil, miting dağıldıktan sonra ara sokaklardan birisinde bir adam bir çocuğun eline bayrak veriyor, o da alıp yere vuruyor, bir polis memuru bayrağı kapıyor. Üç çocuk göz altına alınıyor, yakalanan her hangi bir yetişkin yok.

Mersin kutlamaları olaysız kapanmış ve kalabalık dağılmıştı. Konu yapay olarak büyütüldü. Nitekim, aynı kutlamaların Diyarbakır’da yapılmasına yüz binlerce insan katılmıştı. Sahneye çıkan bir şarkıcının “Burada 750.000 kişi varsınız” dediğini televizyondan izledik. [O kadar olmasa bile, 1,5 yıl önce millî ozan Civan Haco’yu dinlemeye 1 milyon insanın geldiği belleklerdedir.] Asıl rahatsızlık duyulan olgulardan birisi buydu.

“Beşinci Mühürün açılışı”, detay

Tepkiler Genel Kurmay Başkanlığı’nın bildirisiyle başladı. Başka yetkililer ve parti liderleri olayı genelleştirmek için yarıştılar. CHP G. Başkanı, “bayrak krizinden sonra Apo krizinin” doğacağını buyurdu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Öcalan’ın tekrar yargılanma kararını “70 milyonun hislerini hiçe saymak” diye niteledi. Diğerleri gibi hukuktan nasibi olmadığını kanıtladı. Hukuk hislere bakmaz, kararını, ondan hoşlanacakların ve hoşlanmayacakların adedini sayarak vermez, 7 milyon da, 70 milyon da, 1,3 milyar da olsa, hukuk hukuktur: ilkeler, kurallar, prosedürler, normlar ve formlar bütünüdür. Devlet o sözleşmeye imza koymuşsa, o mahkemenin kararına saygı göstermelisiniz; türban yasağının ya da Refah’ın kapatılmasının onanmasına (işinize gelene) memnun olup, Öcalan kararına (işinize gelmeye) kızmak mıdır Anayasa Hukuku formasyonlu akademisyen Baykal’ın hukuk anlayışı?

CHP Başkanı, “Hükümet susarsa, sokaklar konuşur,” diyerek sokak tedhişine arka çıkmıştır. CHP’nin demokrasiden nasibi olmadığı burada da görülmektedir. Genel Kurmay bildirisinde birilerinin “sözde vatanş” diye betimlenmesinin demokrasiyle bağdaşmayacağını, hiç bir makamın hiç bir yurttaşı “sözde” ilan edemeyeceğini belirtmesi gerekirken, hükümetin duyarsızlığına karşı insanların sokaklara çıktığını söyleyerek, o sokağa çıkışları başlatan bildiriyle uyum içinde davranmaktadır. Muhalefet lideri olacak kişi, Trabzon, Samsun, Sivas, Sakarya saldırılarının açık kanunsuzluk ve suç olduğunu söyleyeceğine, resmî makamların suçluları yalamadığını, sorumluları adalet önüne çıkarmadığını dile getirerek hükümeti bu yönden eleştireceğine, suçu ve suçluyu görmezlikten gelerek (12 Nisan’da grupta yaptığı konuşmada), “Siz hükümet olarak Türkiye üzerindeki oyunlar karşısında susarsanız, pisarsanız, millet işte tepki gösterir,” diye ajitasyon yaparak, Mersin sonrasında olduğu gibi, taşkınlığa ve saldırganlığa arka çıkmıştır.

SEMBOL, TABU, FETİŞ

İlkel kabilelerde totemler veya hayvan başlarından, maketlerinden yapılmış semboller varmış (hâlâ da var.) Bayrağın Çin’de ya da Hint’te ortaya çıktığı sanılıyor. Orta Çağ Avrupa’sında da prenslik, kontluk, dükahlık gibi feodal birimlerin ya da kentlerin, hattâ loncaların — çoğu haç motifli — bayrakları flamaları olmuş. Uluslaşma süreci içinde ulusal bayraklar doğmuş, zamanla ulus-devletlerin sembolü haline gelmiş.

Bayrağı fetişleştirmek ve tekleştirmek bugün biz dahil kimi Üçüncü Dünya ülkelerine özgü. Oysa, çok bayraklı ülkeler pek çoktur. Resmi adı Helvetia Konfederasyonu olan İsviçre’de her kantonun bayrağı bulunur, ayrıca ülkenin ulusal bayrağı vardır. Çok milliyetli, çok etnili İspanya’da 1992 Olimpiyatlarında törenlerin yapıldığı merkez Olimpiyat Stadyumunda üç adet ana bayrak gönderi vardı: Ortadaki en yükseğine Barcelona’nın başkent olduğu Katalonya’nın bayrağı çekilmişti, sağında 5 kıtayı temsil eden 5 halkalı olimpiyat bayrağı, sol gönderde İspanya bayrağı duruyordu. Hiç bir İspanyol “Katalonlar niçin kendi bayraklarını çekiyorlar, hem de İspanya bayrağının üstüne çıkıyorlar?” diye sokaklara dökülmedi. Bu bir kültür ve terbiye sorunudur, demokrasi anlayışıdır, ortak yaşamının getirdiği yerleşik değerlerdir; sadece ödevlere değil, haklara, özgürlüklere — ve simgeler de dahil — insanların, toplulukların kimliklerine saygı göstermektir. Müşterek yaşam gibi, o değerlerin de paylaşılmasıdır.

Çok milliyetli Britanya’nın Avam Kamarası’nda iskemle sahibi İskoçyalı bağımsızlıkçı partinin yandaşlarından benzeri bir davranış gelse, olay medyaya bile yansımaz. İngilizler onu haberdan saymazlar, olsa olsa maçlarda hooliganlık yapan üç-beş İngiliz ırkçısı, dazlağı sövüp, sayar. İngilizler ülkelerini, bayraklarını sevmiyorlar mı? Elbette seviyorlar, sadece, ırkçı-dazlak tarzı sevmiyorlar, o kadar.

Bu sözlerle, temennilere “romantizm, hayalcilik, boş iyi niyet” diye bakılır. Fakat, örnekler Kaf Dağının ardından değildir. İspanya, İtalya Birleşik Krallık Türkiye’nin dahil olmak istediği topluluğa mensuptur. Ülkemiz insanını onlar düzeyinde görmemek, yöneticilerin bizzat kendilerini o demokrasilere layık görmemeleri demek.

Semboller ne kadar önemli olursa olsunlar, demokrasinin, insan haklarının üzerinde değildirler. Simgelerin kutsallaştırması, mistikleştirilmesi eski çağlardaki gibi onları totemleştirmek, tabulaştırmaktır.

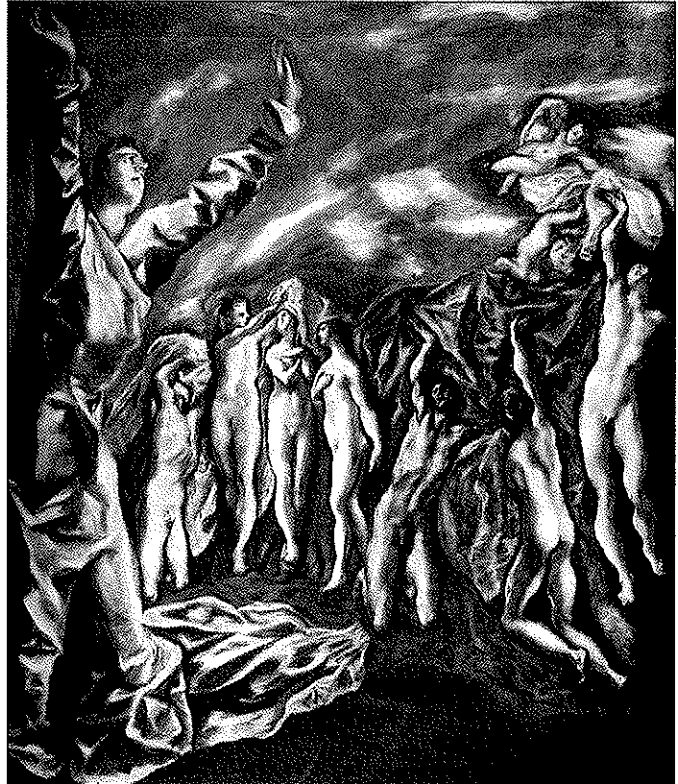
Fetişin başka yansımaları da var: Al Bayrağı fetişleştirenlere karşı, başkaları da Yeşil Bayrağı öyle yapıyorlar. Medya’ve yetkililer ise, “Şu mitingde, bu toplantıda Yeşil Bayrak vardı!” diye feveran ediyor. Öteki ise Yeşil Bayrağın üzerinde “Allah ü Ekber” yazdığını söylüyor, Yeşil rengi kutsal sanıyor ve

sayıyor. [Oysa, Hz. Muhammed’in sancağı siyahtı, Emevilerinki beyaz, Abbasilerinki siyah, Haricilerinki kırmızı. Yeşil bayrak İslam peygamberinden değil, Fatımîlerden gelir. Yani, onun da abartılacak yanı yoktur.]

Öyleyse, bayraklar birbirine karşı vuruşturulmasın. Ya da gruplar arası hoşnutsuzluklar, karşıtlıklar derinleştirilmesin. Örneğin, Kürt siyasileri olayı kınayıp, “Bu bayrak bizim de bayrağımız” deyince, birileri “Hayır, bu bayrak sizin değildir, o Türk bayrağıdır!” yanıtıyla banım ırkçılığımıza biat edeceklerin demek istemesinler!

Bizde bayrak TCK’nun 145. maddesiyle koruma altına alınmış, ona aykırı davrananlara 1-3 yıl hapis cezası öngörülmüştür. Evrensel demokrasiye uymasa da, böyle bir yasal himaye mevcuttur. Mersin’deki olayda suç unsuru-kanıtı varsa, o maddeler işletilir. Buna da karar verecek olan adli mercilerdir. Siyasî parti ve sair odaklar, medya veya sahne erbabı değil.

Demokratik bir toplumda, örneğin, hedeflenen AB’de veya benzeri bir ülkede, salt bayrağa tapınan çoğunluğun değil, varsa, öyle olmayan azınlığın da özgürlüğünü savunmak demokrasi demektir. Genel kabul gören, benimsenen bir değeri savunmak zaten olağandır, demokrasi ise genel kabuller dışındaki veya karşısındaki barışçıl (hukuk diliyle, “hâlisane”) hakları da tanımayı öngörür. Demokrasiyi genel kabul yapan ve değerli kılan onun işte bu özelliğidir. Tabu yaratmanın, siyasî veya başka amaçlarla toplumun üzerine dokunulmazlar koyup,

“Beşinci Mührün açılışı”. (1610) 88x76 cm.

insanları onlara tapınmaya yönlendirmenin dinsellikte, monarşi veya diktatörlüklerde yeri olabilir, çağdaş hukukta değil.

PROVOKASYON YOK, TOPLU ŞİDDET VAR

Övgülerle göklere çıkarılan tedhişler tekil değil, topluydu, organizeydi. "Olay münferit sayılamaz" sözü sokak şiddetine gerekçe yapılmış, "münferit değildir" savı, tekil bir olayı kullanarak, birilerini bir başka çoğula karşı sokağa çıkarmak için tekrarlanmıştır. Örneğin, yüzde 6,5 oy almış bir partinin binalarına ve mensuplarına 5 gün içinde — Çağdaş Hukukçular Derneği'nin saptamalarına göre — tam 16 saldırı düzenlenmiştir. Mersin vakası başlangıçta büyümeyecekti, fakat sakın demeçler yerine, şiddetli beyanlar, tebliğler kasten verildi, sonra da fırsat kollayan kimi siyasî gruplar ve başkaları sokak hareketlerini başlattılar.

Bu yöntemlerle bir topluluğu başkalarına karşı harekete geçirenler, toplumda fay yaratanlar veya var olan ayrılıkları körükleyenler çok vahim, altından zor kalkılır olaylara yol açarlar. Bu hâlâ öğrenilmemiş midir? Ben güçlüyüm, her istediğimi yaparım, denile denile uğranılan kayıplardan, çekilen acılardan hâlâ ders alınmamış mıdır? Bu acılar, facialar daha ne kadar devam edecek?

Olayları sürekli olarak "provokasyon" diye nitelerek de isabetli bir değerlendirme değil. Çünkü, özellikle vurgulamak gerekir ki, Mersin sonrasında saldırganlık müsamaha, himaye ve teşvik görmüştür. DEHAP, İHD binalarına ve mensuplarına saldıranlara göz yumulduğu için, Trabzon olayı meydana gelmiştir.

Provokasyon savı suç işleyen o saldırganları şu veya bu şekilde mazur göstermeye yarar. Sanki hislerine çabucak kapılan bir takım masum insanlar var da, birileri onları tahrik (provoke) edince, zavallılar gaza gelip sokağa dökülüyorlar, kendilerine düşman gösterilen kişileri linç etmeye, topluca öldürmeye, evlerini-dükkanlarını yakıp yıkmaya koşuyorlar.

Birincisi, bu tür toplu kıt'al olaylarına kalkışanları kendi hâlinde biçâre insanlar diye görmeye olanak yoktur. Kadınlara tecavüz eden, yakıp yıkan, insan öldüren Sırp canileri lanetlenmişlerdi, Türktürler diye Trabzon'dakileri mazur mu görmek gerekir?

Siyasî tarihimize kalabalıkların toplu şiddet (kıyam) fiilleri hiç de az değildir. 1909 Nisanı'ndaki "31 Mart Vakası"nda Derviş Vahdeti ve hempalarının başını çektiği olaylarda, İstanbul'da münevver (aydın) ve mektepli avına çıkan, gözünü kırpmadan insan öldüren kara kalabalıklara, Aralık 1930'da Menemen'de Derviş Mehmet'le cihada kalkışıp, kendilerine engel olmak isteyen yedek subay Kubilay'ın başını keserek sokaklarda dolaştıran katillere, 6 ve 7 Eylül 1955'te İstanbul'un Beyoğlu ve başka semtlerinde iki gün süreyle Rum ve diğer gayri müslim yurttaşlarımızı hedef alan utanç verici yağma ve ırza geçme suçlarının faillerine, 1989 Şu-

bat'ında 6. Filo'yu protesto etmek için düzenlenen mitingde Beyazıt'tan Taksim'e yürüyen 40 bin civarındaki yurtsevere Taksim'de saldıranlara, 1975 Şubat'ında Anadolu'nun bir çok ilindeki TÖB-DER mitinglerinde öğretmenlerin canlarına kastedenlere, Aralık 1978'de K. Maraş'ta Alevi ve solcu hemşehrilerini katledenlere, evlerini yağmalayıp yakanlara, Çorum ve Sivas'la aynı suçları başka yörelere yayanlara, 1993 Temmuzunda gene Sivas'ta insanları diri diri yakanlara... ve 2005 Nisan'ında bildiri dağıtan öğrencileri öldürmek isteyenlere de öyle bakmak gerekir. O Sırlar masum değildiler, bu güruhlar da değildir.

Trabzon kent merkezindeki bir kaç on bin yetişkin erkekten, linçe gidenlerin sayısı bir kaç bindir ve gitmeyenlerin önemli bir bölümü de gidenler gibi sağ görüşlülerdir (olayların görgü tanıkları, kalabalık içinde AKP yanlılarının da bulunduğunu belirtmişlerdir.) Yerel TV kanalları "bayrak yaktılar" diye ısrarla yalan söylediği halde, "vatan hainlerini" helâk etmek azmiyle cehde çıkanlar ile bu suça katılmayıp, işine gücüne bakanlar aynı kaba konulamaz. [Eskiden, "Komünistler cami bombaladı!" derlerdi; şimdi, "Bölücüler bayrak yaktı!" diyorlar.]

Ayrıca, benzer her olay provokasyona bağlanırsa, saldırganların başını çekenler değil, meşrû haklarını kullanarak bildiri dağıtanlar, miting yapanlar provokatör ilan edilirler. [Nitekim, mahkeme 5 genci, halkta infial uyandırmakla itham ederek tutuklamıştı.]

İkincisi, provokasyon sözcüğü özneyi belirsiz bırakır. Her olay provokasyona bağlanırsa, o provokasyonu yapan kimdir, hangi kesimlerdir, odaklarıdır, çıkarları nedir bütün bunlar belirsiz kalır. Ülkemizin başına kötülük getirmek isteyen mevhum güçler vardır, bütün bunları onlar yapmaktadırlar. Böyle bir özne belirsizliği ister istemez dış güçler fobisine varır. "Türkiye'nin ilerlemesini istemeyenler içimizi karıştırmak istiyorlar!" nerdeyse nüfusun yüzde 90'ın yayılan bir kanıdır.

Medyada rastlanılan diğer bir iddia da şu: Bazı uzmanlar sosyo-psikolojik tahlillere girişerek, o sokak hareketine katılanların işsiz olduğunu söylediler. Bu tür izahlar da zorlamadır, suça mazeret bulmaktır. Görüntüleri defalarca izledik, linçe kalkışanların kılık kıyafetleri düzgündü, orta katmandandılar.

Saldırganlar "sosyal özür" değil, "insanlık özür"lüdürler.

SUÇA GEREKÇE: "MİLLÎ HASSASİYET"

Trabzon, Samsun, Sivas ve Sakarya'da bildiri dağıtılmıştır. Bu bildirilerin altında kuruluş imzası vardır. Bildiri dağıtmak suç değildir, ama bildiri dağıtanlara saldırmak suçtur. Yargı ise Trabzon'da bildiri dağıtanları (yasal haklarını kullananları) tutuklamıştı, saldırganları değil. Daha sonra üst mahkeme TAYAD bildirisi dağıtanları serbest bırakmışsa da, linç olayını yaratırlar kameralarla ve tanıklarla açıkça saptandığı halde adliyeden yakalarını kurtarmışlardır.

Konu sadece yerel mülkî veya adlî makamların tutumuyla sınırlı değildir. Başbakan Mersin'i izleyen bayrak gösterilerini milletin hassasiyeti olarak nitelemiş, Trabzon olayının sonrasında ise millî değerlere saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmişti. [Tekrar edelim, F Tipi cezaevlerindeki koşullara karşı çıkmak ile millî değerlerin ne gibi bir ilgisi vardı?]

Saldırganlık olaylarının tırmanması karşısında, aynı başbakan, "Düğmeye basıldı," demiş ve neticede partisinin Meclis grubu toplantısında çeşitli kentlerdeki saldırganları kastederek, hiç bir grup ve kişinin bu ülkeyi başkalarından daha çok sevdiğini iddia edemeyeceğini, vatanseverliği inhisarında sayamayacağını, hukuk dışı davranamayacağını söylemiştir. Yani AKP yöneticileri olayların gidişatının kendi konumlarını da sarstığını gördükten sonra saldırganları himaye etmenin sakıncalarını fark etmiştir. Aynı gün Cumhurbaşkanı Suriye'ye giderken paralel bir uyarıda bulunmuştur. Trabzon'daki 5 tutuklu genç üst mahkemenin kararıyla tahliye edilmişlerdir. Olaylar sırasında yalan haber yayan 5 yerel kanal hakkında 6 gün boyunca hiç hiç bir önlem almamış, RTÜK ancak bu demeçlerden sonra o kanalları uyarmıştır.

Gene aynı gün Gen. Kur. 2. Bşk. yaptığı açıklamada, bildirideki "sözde vatandaş" sözünün belli bir kesimi değil, "Atatürk'ün tarif ettiği milliyetçiliğe göre kendisini Türk milletinin bir parçası görmeyenleri, bayrağa saygı göstermeyenleri" kastettiğini söylemiştir. [Şu şu tür kişileri değil, ama bu bu tür kişileri vatandaş saymıyoruz, demek tavzih değil, teyiddir, çünkü yasalar hiç bir makama vatandaşları "özde vatandaşlar" ve "sözde vatandaşlar" diye ayırma, vatandaşları tasnife tabi tutma yetkisini vermemiştir. Öyle bir alışkanlık başlarsa, Maliye bakanlığı vergi kaçırır şirket sahiplerini, Adalet bakanlığı şu şu suçluları pekâla "sözde vatandaş" ilan edebilir.]

Olaylar vesilesiyle, "millî hassasiyetler" terimi resmi dile, medyaya ve zihinlere yerleştirilmiştir. Millî hassasiyet diye hukukî bir kavram olamayacağı gibi, millî hassasiyet evrensel hukukun ve demokrasinin karşısına çıkarılan engel hâline gelmiştir. Trabzon'da, Sakarya'da bildiri dağıtanlara saldıranları millî hassasiyetle izah ederseniz, temel hak ve özgürlükler rafa kaldırılmış olur. Ve birileri hoşlanmadıkları fikir ve eylem sahiplerine saldırmayı kendilerinde hak görmeğe başlar.

Bu arada, olayları sadece ülkücülere yıkmak doğru değildir. CHP milliyetçilik yapmaktadır. Hükümetin Kıbrıs'ta taviz verdiğini, Batı'daki Ermeni karar tasarıları karşısında taviz verdiğini, AB'nin iç işlerimize karışmasına ses çıkarmadığını söyleyerek milliyetçiliği kaşıyarak oy olacağını sanmakta, bir çok sorunda silahlı kuvvetlerin gayri resmî bir sözcüsü gibi davranmaktadır. Oysa bütün o alanların başka sahipleri vardır. CHP boşuna uğraşmaktadır. Yaptığı milliyetçilik ve şovenliktir. Bunun başkalarına yaradığını seçimlerde görecektir.

Keza, kendisine "ulusal sol" diyerek, Kızıl Elma Koalisyonu gibilerinden kendinden menkul ittifaklar yarananlar da CHP gibi milliyetçilik yarışının nafiye koşucuları arasındadırlar. Yakın yıllara kadar sağa özgü olan anti-semitizmi artık kimi solcuların da kuşanması milliyetçilik kulvarına yavaşmanın bir başka özelliği hâline gelmiştir.

Kamu oyunda, "AB iç işlerimize karışıyor, Kürtleri savunuyor, DEP'lileri tahliye ettiriyor [halkın seçtiklerini on sene hapiste yatırdılar, ama yetmedi!], miting yapanları dağıtan polisimizi suçluyor, AİHM mahkeme kararlarımızı bozuyor, devletimizi tazminata mahkûm ediyor, Türkiye'yi ikide bir uyarıyor, üstüne üstlük, tam üyelik görüşmelerine başlamak için Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamızı istiyor, biz bütün bunlara AB'ye girmek için katlanıyoruz, ama Türkiye'yi aralarına alacakları da yok, oyalıyorlar, kandırıyorlar, biz işimize bakalım, bildiğimizi okuyalım" gibilerinden yaygın bir kanı ve duygu vardır. Hukukla, demokrasiyle, barışçılıkla ilgisi olmayan, olumluluklara sahip çıkmayan, ancak AB istiyor diye kerhen razı olan, ama için için dış bileyen çok geniş bir kitle vardır. İşte, milliyetçiliğe oynayanlar bu psikolojiden yararlanmak peşindedirler, sadece sağcılar değil, CHP'liler ve "ulusal solcu"lar da siyasetlerini bunun üzerine kurmuşlardır.

Ülkücü sağcısından, Sabatayist avına çıkmış solcusuna kadar çok geniş bir yelpazede bu patalojiden politik rant yarışına girenlerin anlayamadıkları bir şey var: Yaptıkları her şey, memleketin (devletin) sahib-i aslilerine yaramaktadır. Bu ülkede birileri "memleketin asıl sahibi benim, bakanlar, başbakanlar, cumhurbaşkanları, parti başkanları gelir giderler, ben baki kalırım, çünkü ben devletim, öbürleri politikacıdır, memleket politikacılara emanet edilemez; demokrasi iyidir ama fazlası zararlıdır, milletimiz henüz cahildir, demokrasiyi hazmetmemiştir, mesela yarın millet sandıkta şeriatı isteyecek olursa, memleketi onlardan ve politikacılarından kim kurtaracaktır? Türkiye dış ve iç düşmanlarla kuşatılmış bir ülkedir, bu durumda memlekete, devlete, rejime sahip çıkmak bizim aslî vazifemizdir, AB Türkiye'yi zaafa uğratmakta, devlet otoritesini sarsmakta, millî hisleri zayıflatmakta, Kürtler, Aleviler azınlıktır diyerek milletimizi bölüp parçalamaya çalışmaktadır, bu gidişe müsaade edilemez, AB bizi içine alacaksa bile, 20-30 yıldan önce almayacaktır, elimiz kolumuz bağlı beklersek memleket felakete sürüklenebilir..." diye düşünmekte, kamu çıkarlarını en iyi kendisinin temsil ettiğini savlayarak, bildiği yolda yürümekte, ülkeyi doğru gördüğü yere götürmektedir.

Son günlerin ortamı esas olarak buradan kaynaklanmıştır. Yapılanlar, sadece, o istikamete giden yola hizmet etmektedir. Diğerleri boşuna heveslenmesinler, hele CHP ve Kızıl Elma mucitleri hiç!

Burada sözünü ettiklerimiz kendilerini siyasetçi saymazlar, ama yaptıkları siyasetten başka bir şey değildir. Şimdiki durumdan avantaj sağlamaya kalkışan siyasetçiler onların değirmenine su taşıdıklarının farkında değiller.

Kapitalizm Barbarlığa Çıkıyor

Hüseyin Hasaebi

Türkiye'de istikrar bozulacaktır. Dünyanın istikrarı yokken Türkiye'ye istikrar bağışlanır mı? İstenir ki Türkiye'de istikrarı işçiler, emekçiler, sol siyasetler bozsun. İstemekle olmuyor. Nasıl olacak?

Türkiye'de herkes, öyle sınıfa, zümresine değil, doğrudan kendine sormak gereken soruyu başkasına sormaktadır: Gidişat nereye?

Kim nereden bilecek?

Sadece büyük sermaye bilmektedir ne yaptığını ve nereye gittiğini. Çünkü Türkiye'de ekonominin ve siyasetin tekeli, açıktan büyük sermaye programına sahip tek bir siyasî parti — belki ANAP istisna — bulunmadığı halde büyük sermayenin elindedir. Rejimi "çoğulcu", siyaseti "tekeli" kılan, siyasî toplumda devlet, sivil toplumda sermayenin kendisidir.

Bu "tekeli"nin kendini "faşizm" olarak kurup göstermesi gerekirken demokratikleşerek AB'ye doğru ilerleyen çoğulcu bir toplummuş gibi göstermesi, "engelsiz" olmasındandır. "Gizli faşizm vardır" demek de doğru değil, çünkü buna da ihtiyaç yok. Demokratikleşirken dahi bütün süreç büyük sermayenin kontrolündedir.

Türkiye'de ekonomik mücadele veren ama sermaye sınıfından bağımsız bir işçi-emekçi örgütlenmesi olmadığı için, hem çalışanların emek mücadelesi örgütlenmesi daralmakta, hem de bunlar, bir o kadar sayıda işsiz birlikte sürekli yoksullaşmaktadır. Yoksullaşma, kapitalizmdeki "doğal" (normal) sınırlarını aşmış, yıkıma yönelmiştir. Kırdaki nüfus panik hâlinde, bir an önce elindeki küçük topraktan yakasını kurtarıp kente kapağı atmanın peşindedir. Bu söylediklerimiz bir "eğilim" olarak gözlenebilen gelişmeler şeklinde değil, öni alınmaz bir sel gibi gerçekleşmektedir. Buna kapitalizmin kendini başarması (gerçekleştirilmesi) olarak bakmamız gerekir. Kaldı ki, ayrıca, Türkiye kapitalizminin bu gidişatını, dünya kapitalizminin gelişme(me) konseptine uygun bir gelişme olarak da anlamamız gerekir.

İyi de bunun aynı zamanda, kapitalizmin bir çelişkisi, kendi temellerini zayıflatan bir özelliği olması gerekir. Böyle de olmuyor. Çünkü Türkiye'de kapitalizmin dünya çapındaki konseptinden ve yerel düzeydeki (Türkiye) hedeflerinden (stratejilerinden) kendini tümünden bağımsızlaştırabilmiş bir "emekçi sınıf siyaseti" bulunmadığı için büyük sermayenin ekonomik ve buna dayalı "siyasî tekeli" işleyebiliyor. "Arada başka siyasetler olamaz mı?" Bu soru kapitalizmin normal dönemlerine şartlı bir sorudur. Gelişebildiği, kendini geliştirerek ve genişleyerek gerçekleştirebildiği eskiden uzun, şimdi artık soluk arası kadar kısa dönemlerle ilgilidir. Büyük sermayenin savı dışında savlarla iktida-

"İsa Sarrafları Maabetten Kovuyor", detay.

ra elbette gelinebilmektedir, gelinmiştir: örneğin, AKP, ondan önceki DSP-ANAP-MHP ve ondan önceki şu ve bu hükümetleri. Hepsi siyasî iktidar alanına girer girmez büyük sermayenin egemenliğine girmektedirler. Kendi savına az çok bağlı kalmaya çalışan Erbakan iktidarının başına gelenler ise henüz unutulmamıştır.

Bu "siyasî tekeli"ni okumamızı güçleştiren sebep nedir? Demokrasidir. Bu prizmadan kırılmaksızın geçebilen çizgi olamaz. Çünkü, eğer sınıfsallığı dışında bir şeymiş ve olabilirmiş gibi algılanmışsa demokrasinin kendisi illüzyondur. AKP ne idi? Hangi tezi

büyük sermayenin sözü idi? Şimdi bu partinin sözüne mi bakılacak? Bu parti, ona oy veren kitlelerin "halk" karakterine bakılarak ve bu parti etrafında yaratılmış saçma sapan illüzyonlara kanılarak yoksulların, işsizlerin, varoşların, küçük ve orta büyüklükteki tekeli dışı sermayenin siyasal yükselişi olarak algılandı. Bir siyasî hareketin sadece "dayandığı yere" ya da seçmen yoğunluğuna bakarak mesele kavranmış olmaz; "Demokrasi"leri hilesi, hüllesi ve nihayet sillesi (gerçek siyaseti) ile birlikte görmek, bunun için de aynı zamanda "yükseldiği yer"e bakmak gerekir. Çünkü demokrasidir bu! Siyaset alanının tüm siyasî figürleri ve bu alandaki siyasî mozaik, olması ile olmaması farketmiyorsa, büyük sermayenin siyasetteki tekelinin iğreti bir örtüsüdür. Bakınız başka yerlerde, küçük seçim hileleri bile ayaklanmalar yaratırken Türkiye'de, ancak ve sadece faşizmde olabilen olmuş, toplumun yüzde 45'i parlamenter temsilden yoksun bırakıldığı halde "demokrasi" bal gibi işleyebilmiştir. Ortadoğu'nun büyük ve küçük ufuklarına örnek/model olarak gösterilip sunulması da bundan olsagerektir.

Tekelci büyük sermayenin bu "büyük" gücü, karşısına bir emekçi sınıf gücü, halk gücü dikilemediği için büyüktür. "Büyüklüğü"nin Türkiye'ye özgü bir başka nedeni daha vardır: Devlet.

Devlet elbette hemen her yerde büyük sermayenin, ama Türkiye'de durum "biraz" başkadır. Hem devlet büyük sermayenin, hem de büyük sermaye devletidir. Böyle, tekelci devlet kapitalizmi olarak başlamıştır. 1920'den 1950'ye kadar tek parti siyasî tekeli (tekeli devletin siyasî tekeli) altında kapitalizmin en vahşi ve ilkel sermaye birikim şekli yaşanmıştır. "Bu sermaye ve bu devlet" denklemi bu dönemde oluşmuştur. 1950'den sonra "çok parti"ye geçilince bu siyasî tekeli ortadan mı kalkmış? Hayır. Değişen dünya ve ülke ko-

şullarında tekeli büyük sermaye, kendi "zorunlu temeli"ni değiştirmiştir. Bu hep olur ve sermaye değişiyor, kapitalizm dönüşüyor diye algılanır; bu algılama biçimi, solda muhalif toplumsal hareketler üzerinde, üstelik bazan on yılların kayıpla sonuçlanan siyasî ve ideolojik hasarlar yaratır. Sermaye birikimini sürdürmenin garantisi, tarihsel olarak geçerli olabilecek bir zemine sahip olmasıdır. Sermaye "keyfi" seçim yapmaz, her seçimi "zorunlu"dur. Bunu böyle anlamak, olup biteni doğru anlamak için de zorunludur. Bugüne bakalım. Sermaye bütün dünyada, koşullar kökten değişikliğe uğradığı için birikimin garantisi olacak yeni bir tarihsel zemini kurmaya çalışmaktadır. Bize dünyanın hâli, gidişatı gibi görünen şey, işte budur. Türkiye'deki de budur. AB'ye mi girilecek, girilecektir. Bunun için "demokratik devlet" mi olmak gerekir, olunacaktır. Biçimini gördüğümüz — ve daha göreceğimiz — şey bununla, sermayenin kendi tarihsel temelini kurmasıyla ilgilidir. Sermaye bunu yaparken, yani kendi temelini yeniden kurarken emekle olan ilişkilerini de demokratikleştirmek zorunda kalacak ve bu gelişmeden sola ufuk çıkacak diye bekleyen bir sol ve solculuk da var Türkiye'de. Solculuk zaten büyük oranda "bu"na dönüştüğü için, "bu devlet ve bu sermaye"nin siyasî tekeli altında Türkiye, dünyanın gidişatına "engelsiz" katılabilir maktadır.

Bu gibi dönemlerin sol zihin ve düşünce dünyası içinde yol açtığı deformasyonlardan biri, tekeli büyük sermayenin tarihsel konseptine mahkûm olarak "kendi şansını" aramasıdır. AB'yi Türk soluna, Avrupa solu ile bütünleşme kapısını açar diye öneren sol bu deformasyona uğramış soldur. Solun kendinin ve kendine bir konsepti olmak gerekir.

Solun bu dünya hâlinde kendine konsept oluşturmaması ha deyince olacak iş midir? Şu veya bu sınıfın tarihsel çıkarı ile kendini bütünleştiriyor diye eleştirmeden önce bir de bu noktaya bakalım.

Daha dün, iki büyük varsayımdan biri çökmüştür. Çöken varsayım, solun eşitlikçi, özgürlükçü varsayımdır. Evet, varsayımdır çöken. Sol siyasî kadroların düşüncesinde veya akademik mahfillerde çökmemiş olduğuna inanılması sonucu değiştirmez. Yığınların inancında, düşüncesinde ve eylem kapasitesinde çökmüş olmasıdır önemli olan.

Eşitlikçi-özgürlükçü varsayımın, zaten bu varsayım temelinde solun önemli bir kesimi tarafından eleştirilip dışlanmış olan "reel sosyalizm" dediğimiz uygulamaya bağlı olarak çökmüş, ama bu nedenle çökmüş olması "eleştiriyi" kurtarmamış, eşitlik ve özgürlük için dünya çapındaki mücadele "eleştirisi"nin tezlerini de içine alarak gerileme sürecine girmiştir. Çünkü reel sosyalizm, ister savunulsun, ister karşı çıkılsın, bütün anti-kapitalist siyasal stratejiler için tayin edici öneme sahiptir. Sonuçta dünya gerçekliğini belirleyen bir dünya gerçekliği idi. Bütün demokratik-devrimci mücadelelerin kaderi bu gerçekliğe bağlı olarak belirleniyordu. Sol siyasî yelpaze reel sosyalizmin belirlediği dünya gerçekliği üzerinde şekilleniyordu. Dolayısıyla iki büyük varsayımdan, sadece komünistleri değil, bütün solu içine alanı çökmüştür. Bunu böyle söylemek — itiraz görse bile, itiraz edenin "hal"inden de belli ki — doğruyu söylemektir.

Varsayım, aynı zamanda bir düşünme modelidir. İn-

san düşüncesinin kendine, içinde gelişebileceği bir model kurmaksızın gelişmesi olanaksızdır. Sol düşüncenin bugün bu nedenle gelişemediği, kendine bağımsız bir gelişme konsepti oluşturamadığı, bu nedenle yeni bir varsayım kurmakta bocaladığı söylene, bu da doğru olur.

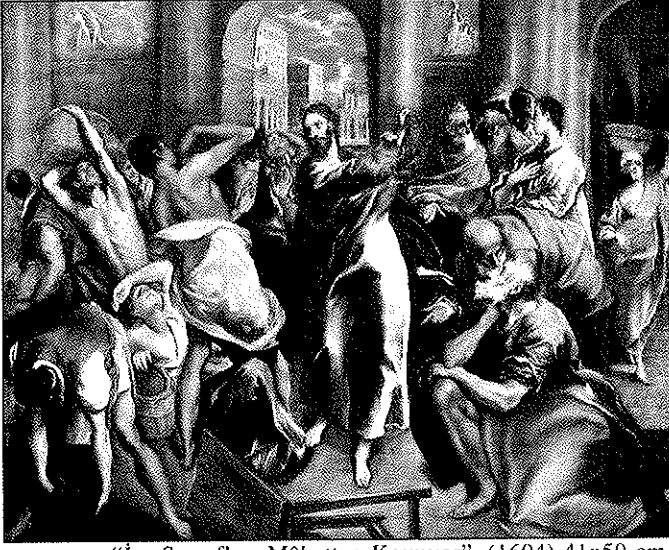
Varsayım çalakalem kurulamaz. İnsanlar varsayımlarının, değil yıkılmasından, kurcalanmasından bile hoşlanmazlar. Çünkü hayatlarının anlamı, varsayımlarındadır. Bu nedenle, eşitlik ve özgürlük varsayımının çöktüğünü söylerseniz, bu varsayıma bağlanmış hayatların, düşünce modellerinin, o halde aynı zamanda bu temel varsayıma göre kendini kurmuş siyasetlerin, ideolojilerin, hattâ sanat ekollerinin ve ahlak sistemlerinin bile çöktüğünü söylemiş olursunuz, ki bu da bugünkü dünyanın, en azından emek eksikli ve eşitlik ve özgürlük mücadelesi bakımından ne ölçüde geri gittiğini anlamayı kolaylaştıracaktır. Şunun şurasında daha yirmi yıl önce, dünyanın her yerinde, insanın gerçekten kurtuluşuna "inanç" olarak kısmen ütöpik özgürlük, siyasî sınıf mücadelesinde yığımlara önderlik ya da öncülük eden, her kademedeki yüz binlerce bilinçli kadro insanı için elini uzatsa tutacağı kadar yakında iken, şimdi bütün bu insanların, ne olduğunu bile bile "demok-rasiye razı" olmaları, sömürünün "daha azı"nı, özgürlüğün kendini olmasa da uzaktan tadını veren kapitalist toplum hayaline umut bağlar hâle gelmiş olmaları, nereden nereye gerilediğini görmemiz için kâfidir.

Bu kayıp, diyelim toplumu irşad eden bilinçli aydın zümrelerin kayıpla sınırlı bir kayıptır, yerine zaman içinde yenisi geçer. Ama, ya özgürleşmenin kahırlı yoluna toptan girmiş toplumların kaybı? Reel sosyalist ülkeleri arkadan izleyerek kapitalizmden bazen yavaş, bazen birden bire çözülüp kopan toplumların özgürleşmeye yönelik kefedeki biriken ağırlığının kay-bından doğan büyük bedel, bütün insanlık için büyük bir inanç ve moral kaybı yaratmıştır.

Sosyalist varsayım çökmüştür de, kapitalist varsayım güçlenmiş midir? Öyle olacağı bekleniyordu, ama aksi oldu, kapitalizm 20. Yüzyıl'daki en büyük iddiasını kazandığı halde, dayandığı varsayımı, çökmekten değilse bile sarsılmaktan kurtaramadı. Sarsılan varsayım bir daha yerine oturmaz, mutlaka yıkılır. Bu da iyi bilindiği için emperyalist kapitalizm silah ve şiddetle yeni bir büyük varsayım kurmaya çalışmaktadır. Konstrüksiyon çalışmasına bütün toplumların entelektüel kapasitesini dahil etmek istediği bir plan işletmektedir. Bu anlamda özgürlükçü düşüncenin kaynaklarını da kurutmaktadır.

Salt reel sosyalizmin çökmüş olmasından dolayı bugünkü dünya başka bir dünyadır ama bu başka dünya kapitalizmin de iç yapısında ortaya çıkan önemli değişiklikleri içermektedir. Kapitalizm yaşamak için "kendini başarmak" zorundadır. Kendini başarabilmesi, bunun koşullarını dünya çapında oluşturmaları ile ilgili bir meseledir. Bu da emperyalist kapitalizmin kendini yeniden yapılandırması, dünya çapında eskisinden farklı bir yol ve ilişkiler sistemi geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bunu yaparken kullandığı yol yöntem ve araçlar, şaşırmamak gerekir, elbette asla eskisi gibi olmayacaktır. Bu açıdan da dünya artık eski dünya olmayacaktır.

O halde bugünkü dünya varsayımsız bir dünyadır,

"İsa Sarrafları Mâbetten Kovuyor". (1604) 41x50 cm.

bu nedenle bugün, yarın ve ondan sonra, kapitalizmin de, kapitalizme karşı mücadelenin de yeni bir varsayım gereksinmesi vardır. Sağda ve soldaki düşünce alanlarında şimdilik pek bir gelişmeye rastlanmıyor olması, bu varsayimsızlıktan kaynaklanmaktadır.

İktisadî ilişkiler sahasındaki temeli nedir, bunun ayrıca araştırılması ve kanıtlanması gerekir ama şunu şimdiden ve yüz yıl önce Kautsky tarafından dikkat çekilmiş şekliyle, siyasetini "devlet(ler) siyaseti"nin üstüne çıkarıp doğrudan "sermaye siyaseti" yapan yeni bir emperyalizm türü ya da emperyalizmin yeni bir evresi gözükmemektedir. Bu yeni emperyalist sermaye, dünya çapındaki savaşını bağımsız emperyalist devletler eliyle yürütmediği, dolayısıyla bir "devletler savaşı" olmadığı için düpedüz bir Üçüncü Dünya Savaşı'na girildiği halde, bu savaş bundan önceki "emperyalist devletler arası"nda gerçekleşen iki büyük hesaplaşmaya benzememiştir, ancak eğer önü bir yerden kesilemezse insanlık için yıkımı, hiç kuşku yok öncekilerle kıyaslanmaz ölçüde büyük olacaktır.

Burada söylenen, "rekabet" in ortadan kalktığı değildir. Aksine, dünya pazarı kıran kırana kanlı bir rekabetin sahnesi olmuştur. Küreselleşme adı altında, rekabetin bütün engelleri ortadan kaldırmıştır. Kapitalist devletler "gerekmez" (sosyal) bütün harcamalarını kısip bütün ülke kaynaklarını bu küresel rekabette kendi büyük sermayelerinin arkasına yığmışlardır. Kapitalizm kendini dünya çapında başarmak için tek şans olarak bunu gördüğü için rekabeti kutsayıp sermayenin tek felsefesi haline getirmiştir. Fakat bu öldürücü rekabet emperyalist devletler arasında bir savaşa da yol açmıyor. Çünkü sermaye rekabeti, emperyalist-devlet çerçevesinden çıkmış, ulusların boğazlaşmasını aşmış bir "serbest" rekabet olarak gerçekleşiyor.

Dikkat çekici olan bir şey daha var: Emperyalist sermaye gittiği yere, arkasına bankasını, sigortasını, "devlet" ini yığmadan, hem eski dünya düzeni içinde gidemezdi, hem de şimdi, yeni dünya şartlarında gidemez. Dolaşıp durduğu yer "kendi kendini zenginleştiren" bir merkezi güvenlik alanıydı, şimdi de öyle. Ancak kendini dünya çapında gerçekleştirmek zorunda olduğu için "gitmek zorunda olduğu yer" ler var.

ABD/Kanada-Avrupa ve Japonya emperyalist sermayesi gittiği yere "devleti" nin "tarihi bağ" larını ve siyasi prestijini arkasına alarak gidebilirken, bugün bu yerler — milli burjuva ya da ulus-devlet direncinden dolayı asla değil, yoksullaşmadan ve çaresizlikten, çaresiz halkların isyan potansiyelinden dolayı — cehenneme döndüğü için gidilebilir gibi değil. Gitmek için sermayenin arkasındaki sigorta-banka-siyaset-devlet yığınağı yeterli güvenlik oluşturmuyor. Artık emperyalist sermaye gideceği yere askeri de alarak gitmek zorunda. Bunu sadece biri yapabiliyor. "Gidilmesi zorunlu yere" devletin askeri gücünü de arkasına alıp gidebiliyor. O da ABD emperyalist sermayesidir. Buradan emperyalistler arası bir "haksız rekabet" doğuyor, gelişiyor ve "savaşı" derinleşiyor. Bu, yeni bir gelişme ve yeni bir özelliktir, kalıcılığıdır ve süper emperyalizme doğru giden bir eğimi işaret etmektedir.

Kapitalizmin kendini dünya çapında gerçekleştirmesi açısından bir önemli nokta daha kaldı: — Çin dahil — yıkılan reel sosyalizm! Yaklaşık 2 milyar insan kapitalizme geri döndü ama aradan yirmi yıl geçmesine ve siyasal entegrasyon olmasına rağmen ekonomik entegrasyon bir türlü gerçekleşmedi. Bu 2 milyar insanın kapitalist dünya pazarından kopmasının kapitalizme verdiği hasardan daha fazlasını geri dönmekle verdiği — vereceği — anlaşılıyor.

Ve nihayet kapitalizmin kendini gerçekleştirmesi açısından, "altına hücum" dan daha vahşi bir saldırıyla, kalan "son altın" a hücum dönemi başladı; insana hücum... Bunun göstergelerinden biri yer yüzünde sermayeleşmemiş veya sermayeden kopup dışına kaçmış hiç bir şey bırakmamak. Bunun emperyalist sermaye birikimine 9.5 trilyon dolar katkı yapacağı hesaplanıyor. Ama bu çok zor ve emperyalizmin kendi sonuçlarıyla hesaplaşması gibi bir çelişkiyi de içeriyor. "Kayıt dışı" adını verdiği iki âlem var: Birini, emeğin "yasa dışı" sömürüsü oluşturuyor. Burada "yasa" var, fakat uygulama sıfır. Bu nedenle, bu "kayıt dışı" için en "kayıtlı" kapitalizmde bile yüksek bir limit (%30-40 gibi) konmuş. Asıl üstüne gidilen kayıt dışı, yoksul dünyanın yoksullarının elde avuçta kalmış toprağı, evi, arsası, asgarî yaşam araçlarıdır. Bu anlamda kasıt dünya kırdır. Emperyalizmin ele geçiremediği dünya, "kayıt dışı" dır "kır" dır.

Bir diğer gösterge de, sanayi devrimi döneminin "işgücü" olarak insanı hepten yoketmesi riskini — çelişisini — çözmek için kapitalizmin geliştirdiği bir eğilimden doğmuş "sosyal haklar" alanını ortadan kaldırıp "sosyal devlet" anlayışını tarihten silmektir. Burada acımasız bir süreç işlemektedir. İnsanlığın insan olarak son envanteri bir bu kalmıştır. Reel sosyalizmin de "insandan yana" kayda değer başarısı bu alandaydı. Kapitalizm, alttan sıkıştırıldıkça, en azından Keynesçilik, vb. kalıplarla bu alanı genişletme esnekliği gösterebiliyordu. Bu bitti. Hepten ve kapitalizmin sıkıştığında kaçabileceği bir alan olarak da bitti. Kapitalizmde insanın insan olarak gözüktüğü bu tek boşluk da kapandı. Açları, hastaları, cahilleri, delileri, çocukları, evsizleri, işsizleri — ki bunlar artık karıncalar kadar çokturlar — ve bunlardan doğan derin öfke-

yi absorbe edebilecek bir kapitalizm kalmadı.

Kapitalizmin kendini başarması açısından bir başka ve "sonsuz" bir imkân olarak doğa gelmektedir. Denmektedir ki, doğanın tüketilmesinde, o halde kapitalizmin kendini gerçekleştirmesinde de sınıra geldik. Buradan da, sosyalist sınıf mücadelesini ikame eden abuk sabuk "sol" teoriler, varsayımlar, gelişme konseptleri, vb türetilmektedir. Marksizmin bu gelişmeyi göremediği de söylenmektedir. Hattâ insan-doğa ilişkisini "insanın doğaya egemen olma mücadelesi" olarak çözümlediği için Marx'ı eleştirmek de bir sol moda hâline gelmiştir nicedir. Saçma: İnsan doğası doğayı da içeren ama doğadan yüksek bir kertedir. Yani insan hem "doğal" hem de "toplumsal" bir varlıktır. İnsanın toplumsallığı "ediniilmiş" bir durum değil, doğadan "verili" niteliklidir. İnsanın verili toplumsallığı "koloni"dir ama üyelerin içinde ebedi bireyler olarak bulunduğu karınca, maymun, martı, vb. kolonilerden farklı, bir üst kerte olarak, kendini verili toplumsallığı ile gerçekleştirebildiği insanî özelliğidir. İnsan toplumsal varlık durumuna bir başka durumdan gelmemiştir. Bu nedenle insanın doğa ilişkisi "toplumsal ilişki"dir. İnsanın bir biyolojik evrim tarihi elbette var ama tarih dediğimiz şey insanın toplumsallığının deviniminden başka bir şey değildir. Buna göre, insan-doğa ilişkisi, insan zihninden, Marx'tan bağımsız olarak ve sadece şekli, toplumsallığının şekline bağlı olarak değişen bir egemen olma ilişkisidir. Bu nesnel bir durumdur ve nesnelliğini insanın toplumsallığının komünist biçimi de değiştirmeyecektir. Doğaya egemen olmada kötü veya yanlış ne demektir? Burda da mücadele, insanın kapitalizme karşı, doğayı da içeren kendi özgün doğasına sahip çıkma mücadelesinden başka bir şey değildir ve olmayacaktır.

Ve nihayet artık bütün bunlardan, kapitalizmin kendini gerçekleştirmesinin şartlarının tükenmekte oluşundan sonra geriye "kendini başarmak zorunda oluşu" kalmaktadır. Dünya ve insanlık için felaket budur.

Dünya bu ise, Türkiye'de istikrar bozulacaktır. Dünyanın istikrarı yokken Türkiye'ye istikrar bağışlanır mı? Yer kabuğu eğilip bükülürken, Türkiye'de küçük dünyaların içinde uyku tulumuna girip uyumak mümkün müdür? İstenir ki Türkiye'de istikrarı işçiler, emekçiler, sol siyasetler bozsun. İstemekle olmuyor ki. Nasıl olacak?

Büyük sermaye AB'yi de arkasına alarak emekçilerin hayat alanlarına saldırarak. Kayıt dışına saldırarak. İmamlık bile metalaşmışsa daha ne, elbette metalaşmamış hizmet alanlarına, zaten saldırıyor, daha da saldırarak. Ses çıkaran yoksa, bunlar elbette "demokratikleşme" ile birlikte yapılacak. Sol bütün bu gelişmelerden kendine ne çıkacağının ince hesabı içinde olacak. Sola hiç bir şey çıkmayacak.

Halk soldan bir şey beklememektedir. Solun da aslında halka, "Soldan bir şey bekleme," demesi gerekir. Böyle apaçık, dobra dobra, "Benden bir şey bekleme," denmez, tabii. Bu dili, bir siyaset dili ve tarzı olarak, sınıf mücadelesine temel bir yaklaşım olarak tek tek veya örgütlü bütün solcular, üretmelidirler. "Ben şunu yapacağım" diyen solcuya, komüniste bu halk geçmişte ne kadar itibar etti ki, şimdi edecek?

Bu siyaset biçimine ihtiyaç, katıyken "ne hali var-

sa görsün"den çıkmıyor. Bu dünya ve ona tâbi Türkiye'nin gerçeğinden çıkıyor. Sınıf mücadelesi artık teorik ve siyasî kalıplara girmeyeceği bir başıboşluk dönemine giriyor. Marksistler, bütün sol siyaset ve düşünceler, bu başıboşluktan çıkacak enerjiyi görüp anlamaya çalışmalıdır. Hayat her ne ise, bugünkü sol teori de odur. Hayat geliştikçe Marksist, sol teoriler de geliştirecektir. Teorinin çözdüğü hiç bir şey hayatta çözülemez. Sorun çözmeden teoriyi radikalleştirip sorun çözebilir hale getirmeyi düşünmek kadar Marksist düşünüşe aykırı bir şey yoktur. Terside doğrudur. Radikal bir teori eğilip bükülerek sorun çözer hale gelemez. Brezilya'da Lula'yı ve hareketini alalım. İçerden, "yeterince radikal olunmadı" şeklinde eleştiri alıyor ve iktidar blokundan kopma eğilimleri ortaya çıkıyor. Bu ne biçim radikalliktir? Düşüncenin radikalliği! Düşünce kendi başına nedir ki? Oysa bu radikal düşünce kendi kendine, iktidarda olduğu yıllarda, bizatihi işçi ve emekçi sınıfların kendisini radikalleştirmek için ne yaptığını sorsun. Ben radikal düşünüyorum, sen de radikalleş! Sınıf mücadelesine dayalı siyasette bu komikliktir. Esas olan, siyasetin kendini değil, kitleleri radikalleştirmesidir. Kitleleri radikalleştiren ise onların kendi somut eyleminden başka bir şey olamaz.

Kitleler kendilerini savunmayı, direnmeyi, karşı saldırıya geçmeyi teorik olarak öğrenemezler. Nasıl öğrenirler, bunu nerden bileceğiz? Kitlelerin kendisinden. Buraya bakalım.

Kaçak yapı yıkımları mesela. Kentsel rantları büyük sermayenin havuzuna akıtmakla görevli belediye evini başına yıkmaya gidiyor. Yıkabiliyor mu? Yıkamıyor. İstanbul'da Armutlu, Esenler mesela. Topla, tüfekte, tankla, gidiyor. Yıkamıyor. Sonunda yıkar elbette, yıkmasına da, nasıl yıkabilir, neye mâl olur, ona bakmalı.

"Halk" orda direnmiyor. Direnirken bir servet mi savunmaktadır? Asla. Üç göz — eve benzemez — evini, aslında "evsiz" sayılması gereken yaşamını savunuyor. Ama solun son yıllarda savunup geldiği kentsel programlara bakırd, hepsi de kolluk kuvveti misali "kaçak yapılaşma"yı, yani böyle yaşamak zorunda kalanların yaşamalarını engellemekten dem vurur. Gecekondu halkını, tıpkı oraya gökdelen diyecek büyük sermaye gibi "işgalci" sayar. Bu sol bu kavrayışla bu işe hiç karışmasa daha iyi olmaz mı? Halk kendi kendine bir şey ya da hiç bir şey çözebilir mi? Çözemiyorsa, çözmeyle öğrenemez mi?

İşçi mücadelesi!... işçi sınıfına gitmek!

Aman gitmeyelim... Yığınla sol sendikacı zaten orda, işçilerin bağrında değil mi? Sonuç: AB'ye girilecek de, herkesle birlikte işçilerin hâli de düzelecektir! Sendikacı dediğin bu işte. Bu sol sendikacı(lık) işçilere zarar veriyor. İşçi burdan çıkabilmelidir. Nasıl çıkar?

Nasıl gecekondu emekçisinin viranesi çoluk çocuğunun rızıkıysa, işçinin işi de öyle değil midir? Devlet işyerini özelleştirip işçiyi kolundan tutuyor, "evi"nden —işinden— atıyor. Özel sektör kriz var diyor, küçüleceğim diyor, sendikalaşmaya niyetin var diyor, atıyor. IMF öyle istiyor atılıyor, firma yeni bir ücret siyasetine geçecek, atılıyor. Bu, büyük sermayenin vizyonu içinde gerçekleşiyor.

Niçin işçi işini, "ev"ini aynı usülle savunmasın ki? Savunmalıdır. İşten atılan hiç bir işçi işini terketmemelidir. Bundan daha meşrû savunma olabilir mi? Son üç yılda işten atılmış 3 milyona yakın işçi var. Bunların kendilerini işe geri aldirmek için kavgaya örgütlenip kavgaya girişmesi, kötü mü olur? Patronların gözünü korkutmak fena mıdır? Sermaye dişe diş bir mücadele içinde işçiye karşı, işçi niye sermayeye karşı öyle değil?

SEKA'daki işçiler epey direndiler, kaybettiler. Kaybedeceğini bilerek direnmek, işte asıl direnmek budur. Onlar parazit sendikacıların gölgesinden çıkamadılar. İzmit halkını ve esnafını kendilerine katamadılar. Destek bulamayınca erken yoruldular. Tam da böyle olur zaten, yenilerek öğrenmek kötü müdür? Başka yolu mu vardır?

Bu devirde böyle laflar!... Yüz yıl önceki dünya mı bu dünya? Değil, tabii, emeğin koşulları açısından değil, sınıf mücadelesinin araçları yönünden değil, ama mantık aynı. 1905 Devrimi'nin 100. Yılı (kutlu olsun!) hatırlamak için bir bahanedir en azından. Neyi hatırlamak için?

Kapitalizmin kendini başarmak için giriştiği her tarihsel operasyon işçi ve emekçilerin de önüne kurtuluş için bir yol açar. Zorlayıcı bir yoldur. Şunun bunun sözüne bakılırsa bu yola girilemez. Bu yola korku duvarı aşıldığı için de girilmez. Korkularak girilir. Başka bir yol olmadığı için girilir. Bu gibi durumlarda teorileştirilmiş başka yollar öneren çok olur. Bunlar oyalar, geciktirir, saptırır. İşçi ile "iş" arasında o "iş" in doğasından türememiş teorinin ve siyasetin dilini sokmamak gerekir. En saf nesnel ve en saf ideolojik hareket biçiminin kaçınılmazlığı gelip dayatmışsa, durmamak, tereddüt geçirmemek gerekir. Sol siyaset geleneği ve teorisi bakımından en parlak çözümler bu yaklaşımdan ve mücadele anlayışından çıkmıştır. İşçilerin, canına tak etmiş emekçilerin, nedenleriyle birlikte en kolay kavradıkları mücadele bu tür mücadeledir.

Buna, kitlelerin arkadan izlendiği dönem diyebiliriz. 1905 Devrimini sol siyasetler, arkadan izlemişlerdir. Kendilerine soran olmuş ise, kıskırtmışlardır. Kitlelerin arkasına takılmaktan korkanlar iddialarıyla birlikte silinip gitmişlerdir. Gidışat doğru okunduğu yerde geleceğin bilgisini verir. Vermiyor mu? O zaman "yakın", hattâ "içinden" bakacaksın. Bu şartlar henüz yok belki bugün Türkiye'de ama o şartları yaratmanın potansiyeli var. Sol siyaset burada, bunu görmelidir.

Bilişim çağındayız. Bilgi toplumuna doğru geliyoruz. Tamam, uluslararası ilişkilerin geçmişteki, zaten âdil de olmayan hukukî yapısında önemli bir sarsılma yaşanıyor ama gene de ulusal devletler çerçevesinde, meşrûyeti tarif edilmiş bir hayat var. O halde buraya kadar, dişe diş bir sınıf mücadelesi öneren "Kızılçık dili" ne oluyor? Bu

sorulabilir.

Bunun "çubuğu tersine bükme" gibi bir amacı yoktur. Zaten tersine bükülecek çubuk da yoktur. Devrimci Marksist sınıf mücadelesi mevzilerinden, bu mevziler işgale uğradığı için çıkıp "demokrasi"ye, "çoğulcu" dünyaya koşanlar kafalarını kapitalizmin duvarına erken çarptılar. Dünyanın çoğulculuğu şu bu üzerinde değil, sınıflar üzerinde durmakta imiş. Elbette sınıf mücadelesinde eski mevzilere dönülemez. Ama yeni mevziler kazmak zorunluluğu da kendini gösterdi. Bu mevziler nereye kazılacak, ne kadar derin ve cephe genişliği ne olacak? Yığınak lazım, kim yapacak, savaş ne kadar sürecek?.. Bunların hiç biri belli değil. Zaten herkes aklına geleni yapıyor. Kelle koltukta direnen var, beyaz bayrak çeken de. Özgürleşmenin, özgürlüğü garanti edip tat veren bir eşitleşmenin tahayyülüne bile izin vermeyen bir kargaşa, bir altüst oluş yaşanıyor. Şoktur, geçicidir, rasyonalleşecek derdik belki ama hiç öyle değil, derinleşiyor. Tıkanmış bir yolu açmaktan değil, tarihsel zemini kavramaktan söz ediyoruz. "Kızılçık dili" denecekse budur. Herkes işini bildiği gibi yapmayı sürdürecektir. Ama yeni bir varsayım yaratmaksızın bu mücadelelerden hiç bir şey çıkmayacak. Bu mücadelelerden "hiç bir şey" çıkmasa bile, yeni bir temel varsayım çıkacak. Bu varsayımın oluşmasına katılmak için önce gidışatın mantığını çözmüş olmak gerekiyor. Asıl mücadele ondan sonra başlayacak. Bu yeni dünya koşulları altında biriktirilmiş her hangi bir mücadele tecrübemiz de yok. Hamas'ın, Hizbullah'ın ya da Usame'nin mücadele biçimi yanlış, şu akıllı-uslu-uzlaşmacı mücadele doğru, verilmiş ya da ifade ediliş biçimi ile şu mücadele Doğu'ya, şu mücadele Batı'ya yarışıyor diyecek hâlimiz de yok. Yeni dünyanın yeni koşullarının mücadele kriterleri henüz oluşmadı. Biri ötekine örnek olacak baskın bir mücadele şekli de çıkmadı. Sınıf mücadelelerinin hemen hepsi bilinen siyasî sınıf mücadelesinin etik ve estetiğinin dışında gerçekleşiyor. Bunlar Marksizmin tarih

açıklamasına uygun, fakat edinilmiş çözümlerle kapasitesine "yabancı" olan mücadelelerdir. Marksizm kendini burada, bununla geliştirebilecektir. Dışarıdan, zihinde üretilmiş, kurallı, sık, estetik, ne sonuç vereceği önceden belli siyasî mücadele modelleri üretip gerçek hayatı bu modelin içine çağırarak abesle iştigaldir. Bugüne kadar, siyasî mücadele olarak ortaya konulanlar, bundan ileri gitmemiştir.

Türkiye'de buna yoğunlaşmak, devrimci Marksist birikimi, buna yönelik, yani bir emekçi sınıf siyasetini yaratmak için kullanmak gerekiyor. Buna, gidışata öncülük falan etmek için de değil, hiç değilse arkasından koşabilmek için ihtiyac var.

Dünya çapında emperyalizm, tek tek bütün ülkelerde kapitalizm "kendini" en barbar, insanlığa kişilik ve onur kazandırmış bütün birikimi boğarak gerçekleştirmek istiyor. Bütün mesele bunun önünü kesmekte.

"İsa Sarrafları Maabetten Kovuyor", detay.

Ceza Yasası mı? Demokrasinin Sonu mu?

Turgut Kazan —

Mevcut yasa, özellikle ifade ve basın özgürlüğü açısından, yasallık ilkesine aykırı düzenlemelerle doludur. Dolayısıyla, demokrasimiz ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalacaktır

Ceza yasasının iyileştirilmesiyle ilgili çalışmalar da olumlu adımlar atılamayacağı anlaşılıyor. Bir kere, basın özgürlüğü dışındaki eleştiriler için neler yapıldığını bilen yok. 5. maddenin yaratacağı sorunlarla ilgilenilmediği gibi, temel yanlışlar konuşulmuyor, tartışılmıyor. Kapalı kapılar ardında bazı toplantılar yapılıyor. Hangi maddeler için, nasıl bir değişiklik düşünüldüğü açıklanmıyor. Çalışmaların sadece basın özgürlüğüyle ilgili bölümü kamuoyuna yansdı. Orada da, yalnız 84, 125, 218, 288, 289 ve 305. maddelerde, hiç suya / sabuna dokunmayan, çok basit değişiklikler gündeme getirildi. Örneğin, 84'teki "intihar" maddesi aynen kalıyor. Sadece, basın için 4 yıldan başlayan ceza tabanı, 3 yıl oluyor. 125'teki basın / yayın için öngörülen artış oranı kaldırılıyor, onun yerine ceza tavanı 2 yıldan 3 yıla çıkarılıyor. Cumhurbaşkanı'na hakarete (md. 299), Adalet Bakanlığı "izni" kovuşturma koşulu olmaktan çıkarılıyor. Ve 305'te basın / yayına ilgili ağırlaştırıcı neden kaldırılıyor. Ayrıca, mevcut metin yalnız vatandaşları kapsarken, değişiklik, "Türkiye'de bulunan yabancıyı" da kapsayacak biçimde genişletiliyor. Dolayısıyla, çok daha tehlikeli bir adım atılıyor.

Çalışmada 5. maddenin yaratacağı sorunlar dahil, gizlilikle ilgili 132, 133, 134. maddeler, tahrik ve övmeye ilişkin 214, 215, 216, 217. maddeler, Müstehcenlik (226), Fiyatları Etkileme (237), İftira (267), Gizliliği İhlal (285), Yargılamayı Etkileme (288), Beslenmeyi Engelleme (298/2), Alametleri ve Kurumları Aşağılama (300, 301), Savaşa Tahrik (304), Yabancı Devlete Karşı Suçlar (340, 341, 342) üzerinde bir değişiklik yapılamayacağı açıklandı. Yani, ifade ve basın özgürlüğü için çok tehlikeli olan suç tanımlarına hiç dokunulmadı, dokunulamadı.

Yalnız, tahrik ve övme konusunda bir hukuka uygunluk nedeni olarak, 218. maddeye ortak hüküm kondu. Ama, aynı yaklaşım diğer suçlar yönünden kabul edilmedi. Kısacası, erteleme için çeşitli eleştirileri değerlendirmek için yapılmadığı apaçık anlaşıldı. Bu durumda, toplum olarak büyük sorunlar yaşayacağız. Unutmayalım, daha şimdiden her eleştiri yargıya götürülüyor. Ve sürekli tazminata hükmediliyor. Dolayısıyla, yarın hapis cezalarının da gündeme gireceğini düşünmemiz gerekiyor. Âyetli tekzipler okuyoruz. Doğru haberin mahkeme kara-

riyla yalanlandığını görüyoruz. Yani, siyaset yine yargıyı şekillendiriyor. Ve yarın İstinaf Mahkemeleri göreve başlayınca, birçok karar Yargıtay'a gitmeden kesinleşecek. Karanlık bir döneme girilecek. Bu nedenle, ceza yasası sorunu hepimizi kuşatacak.

CEZA YASASI ÖNEMLİDİR

Hemen belirtelim ki, ceza yasaları, bütün bir toplumu yakından ilgilendirir. Çünkü hak ve özgürlüklere, en çok bu yolla müdahale edilir. Dolayısıyla, ceza yasası, asla aceleye getirilemez. Metin uzun bir süreçte hazırlanır, kamuoyuna sunulur, tartışılır, yalnız parlamentodaki partiler arasında değil, toplumun çok geniş kesiminde mutabakat aranarak yasalastırılır. Ancak böyle bir süreçte metnin çağdaş düzeye ulaşması sağlanır. Özellikle, düşünce ve ifade özgürlüğünü ilgilendiren kuralların, standartlara uygun olması şarttır. "Yasallık" ilkesi, "gereklilik" ve "orantılılık" ilkesi dikkate alınır. Ve mutlaka, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına bakılır. Örneğin, kamu yararı söz konusu olduğunda, AİHM basın özgürlüğünü korumaya ağırlık veriyor. Bilgi ya da haber yayınında kamu yararı varsa, ifade özgürlüğünün kısıtlanamaması gerekiyor. Ama, yeni yasa ifade özgürlüğünü sınırsız yasakladığı gibi, basına potansiyel suçlu gözüyle baktığı için, bu suçların basın/yayın yoluyla işlenmesini ağırlatıcı neden sayıp bırakıyor. Böyle bir anlayış kesinlikle çağdaş değildir, kabul edilemez. Ayrıca, ceza yasası 5-6 ay sonra yürürlüğe girmez, girmemelidir. En az 1 yıl, daha doğrusu iki yıl sonra yürürlüğe girmesi düşünülmeliydi.

Oysa, Yeni TCY tasarısı, büyük bir telaşla, yaz sığağında TBMM'ne sunuldu. Alt komisyon hükümet tasarısını önemli ölçüde değiştirmiş, âdeta yeni bir metin hazırlamıştı. Tutsarsızlıklar vardı, yanlışlar vardı. Üzerinde çalışma yapmak, konuşup tartışmak gerekiyordu.

Ama, "yeni" bir yasanın İlerleme Raporu ile 17 Aralık zirvesini çok etkileyeceği düşünüldüğü için, çağrılara kulak asılmadı. Ve alt komisyonun bu "yeni" metni, içeriği tam tartışılmadan, eksiklikleri/yanlışları anlaşılamadan, Ağustos/Eylül aylarına sıkıştırılıp 26.09.2004 günü kabul edildi. Ceza Yasası gibi bir yasayı aceleye getirmenin, beklenmedik sorunlara yol açacağı çok anlatıldıysa da, işe yaramadı. Ve sonuçta, 80 yıllık birikime sırtını

dönmüş, dili özensiz, sistematîği bozuk, cezaları ölçsüz / orantısız bir metin, "büyük reform", "devrim" nitelendirmeleriyle yasalaşmış oldu.

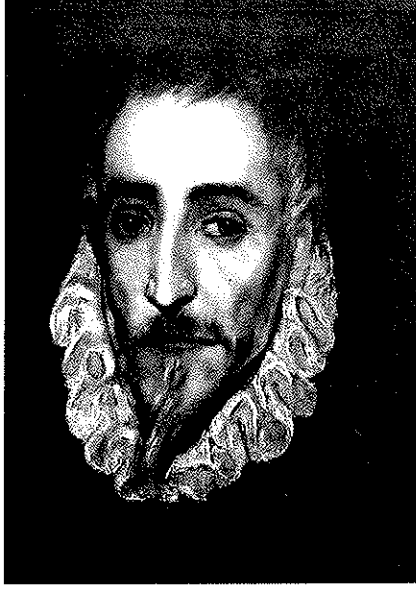
Ve daha ilk adımda, takdirî hafifletici nedenlerle ilgili maddenin bile düşünülmeden yazıldığı anlaşıldı. Durup dururken taşınamayacak kadar büyük bir yargı yükü yaratıldığı fark edildi. 31.03.2005 gün ve 5237 sayılı yasayla eski metne dönülerek durum düzeltilti. 5. maddenin, her alanda yaratacağı sorun, askerî suçlar açısından 5329 sayılı yasayla giderildi. Başka alanlarda, başka suçlar için neler yaşanacağını hep birlikte göreceğiz.

Evet, çok basit bir takdirî hafifletici nedenler düzenlenirken bile, yanlış yapıldığı açık. Yanlış yapılmıştır, çünkü aceleyle getirilmiş ve çok sakıncalı bir yol izlenmiştir. Almanya'da, İspanya'da, Fransa'da ceza yasası yıllar süren çalışmalar sonucu yazıldı. İtalya'da hâlen çalışılıyor. Ama biz, 3-5 ay içinde, bir alt komisyon mesaisiyle sonuç almaya kalktık. Oysa, ceza yasası bütün toplumu yıllar boyu kuşatacak olan temel bir yasadır. Akademik ortamlarda düşünülüp tartışılarak, toplumla paylaşılarak, mümkün mertebe çok geniş mutabakat sağlanarak hazırlanmalıdır. Dili duru, Türkçe'si iyi, kesinlikle yanlışsız olmalıdır. Ve yapılan her düzenleme, yasalık ilkesine mutlaka uymalıdır.

Mevcut yasa, özellikle ifade ve basın özgürlüğü açısından, yasalık ilkesine aykırı düzenlemelerle doludur. Dolayısıyla, demokrasimiz ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalacaktır.

Nitekim, "intihar" başlıklı 84. madde, söylediklerimizin tipik bir örneğidir. Daha 2,5 ay önce yürürlüğe giren Basın Yasası'nın 20. maddesi ile yetinilmeyip "başkalarını intihara teşvik" suçunun basın yayın yoluyla işlenmesi durumu, bir ağırlatıcı neden olarak kabul edilmiş ve 4 yıldan 10 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Aslında, Basın Yasası'nın 20. maddesi, çok tutarlı bir bütünlük içeriyor. Düşünüldüğü tartışılarak kaleme alındı. "Cinsel saldırı", "cinayet" ve "intihar" olaylarını, "haber vermenin sınırlarını aşarak", "özendirici nitelikte" yayınlamayı yasaklıyor. Doğrudur. Ve yaptırımını hapis cezası değil, para cezasıdır.

Ama Ceza Yasası'nın 84. maddesi ile ayrıca "başkalarını intihara alenen teşvik" suçu düzenleniyor ve bu suçun basın yayın yoluyla işlenmesi "4 yıldan 10 yıla kadar hapis cezası" gerektiriyor. Eylemin suç sayılması için, belli bir kişinin muhatap alınması ve intiharın gerçekleşmiş olması aranıyor. Yapılan yayının "başkalarını intihara teşvik"

Bir portre. Kim olduğu bilinmiyor.

Hâlen yürürlükte olan 765 sa-
(1594) 15x11 cm. yılı Ceza Yasamızın 454. maddesi, "Birini intihara ikna ve buna

yardım eden kimse müntehirin vefatı vuku bulduğu takdirde üç seneden on seneye kadar ağır hapis cezasına mahkum olur" şeklindedir. Yani, başkasını intihara ikna ve yardım edilmesi sureti ile ölümün gerçekleşmiş olması aranmaktadır. Doğru düzenleme böyle olur. Ama şimdi, bir tehlike suçu yaratılarak, yasallık prensibine aykırı ve çok belirsiz bir düzenleme yapılmıştır. Kesinlikle tehlikelidir.

ELEŞTİRİ TEHDİT ALTINDA

125. madde ile "hakaret" ve "sövme" suçları birlikte düzenleniyor. Ayrıca, 127. maddede "ispat hakkı", 128. maddede "savunma dokunulmazlığı" ve 130. maddede "ölünün hâtırasına hakaret" suçu yer alıyor. Hemen belirtelim ki, "hakaret" ifade özgürlüğünü olumsuz ve kolay etkileyebilecek bir suç türüdür. Bu nedenle, değerler dengesini iyi kurmak ve sınırları doğru çizmek gerekir. Özellikle kamu yararı sözkonusu olduğunda, toplumun bilgi edinme/gazetecinin haber verme hakkı öne çıkarılmalıdır. Basın hızlı hareket etmek ve güncelliği yakalamak zorundadır. Bu nedenle, doğrudan "sövme" dışındaki bir yayının, kolayca ceza tehdidi altına sokulması, AİHM kararlarına aykırıdır. Bugün Avrupa'da (Almanya başta olmak üzere) artık hakaretin suç olmaktan çıkarılması gerektiği konuşulup tartışılıyor. ABD'de zaten hakaret suç olmaktan çıkmış durumda. (Garrison V. Louisiana kararı) (Yrd. Doç. Dr. Öykü Didem AYDIN, TBB Dergisi, Temmuz/Ağustos 2004, sh.111.) AİHM, hakaret nedeniyle açılan tazminat davalarındaki kararları bile, 10. madde süzgecinden geçiriyor. (1992, Castells V. Spain Davası.)

Dünya böyle bir gelişimi yaşarken, 125. ve 127.

maddelerle getirilen ölçsüz sınırlama kabul edilemez. 125. madde önce ifade ve basın özgürlüğünü, sonra demokrasiyi öldürür. Ayrıca, 3. fıkranın (a) bendi ile (c) bendi ve 5. fıkra gereksizdir, tehlikelidir. Bir kere, kamu eleştiriyeye daha açık olmak durumundayken, ceza ağırlaştırılıyor. (c) fıkrasıyla eleştiri hakkını hepten yasakladığı gibi, türban ve benzeri tartışmalarda da ciddi sorunlar yaratacaktır. Ve 5. fıkra ile ceza katmerli olarak arttırılacaktır. 127. madde ise, gazetecinin “âdil yargılanma hakkı” nı da sınırlamaktadır. Özal’ın Irak politikasını, bir koy / üç al yaklaşımını, 12 Mart’ı anlatırken Sadi Koçaş’ın “makabline şamil kanunlar çıkaracağız” lafını, Nihat Erim’in “hürriyetler üzerine örttüğü şalı” anlatıp değerlendirmek, ölünün hâtırasına saygısızlık sayılıp cezalandırılacaktır. Hattâ, *Kavgam*’ın satışıyla ilgili bir haberde, Hitler’i anlatmaya kalkmak yasaklanacaktır. Tüm bu nedenlerle, “şerefe karşı suçlar” başlıklı İKİNCİ KİTAP, İKİNCİ KISIM, SEKİZİNCİ BÖLÜM AİHS’nin 10. ve 6. maddelerine aykırıdır.

Özel yaşama karşı suçlar başlıklı İKİNCİ KİTAP, İKİNCİ KISIM, DOKUZUNCU BÖLÜM’deki düzenleme, yine yasallık ilkesi yönünden, sorun yaratacak bir düzenlemedir. Elbet, özel yaşamı, özel yaşamın gizli alanını korumak gerekir. Gizli dinlemeyi, gizli kaydı önlemek gerekir. Ancak, 132, 133, 134 ve 135. maddeler ifade özgürlüğünü ölçsüz biçimde kısıtlama ve gazetecinin çalışma alanını sınırlama tehlikesi taşıyor. Getirilen cezalar çok ağır olduğu gibi, hiç bir hukuka uygunluk nedeni düşünülmemiştir. Örneğin, genel olarak “özel yaşamla”, “özel yaşamın gizli alanı” arasında bir ayırım yapılmalıydı, yapılabilirdi. 132. maddeye, “gizli tutulması istenen” kaydı eklenebilirdi. 133. madde çok belirsiz bir düzenlemedir. Özellikle 2. fıkrası yasallık ilkesiyle hiç bağdaşmıyor.

“Kont Orgaz’ın gömülüğü”
tablosundan, detay.

Dokuzuncu Bölüm, bu durumuyla AİHS’nin 10. maddesine aykırıdır. Büyük sorunlar yaratacak, ifade ve basın/yayın özgürlüğünü kısıtlayacak, çok ciddi bir oto sansüre yol açacaktır. Tabii, bu arada kamu yararı gereği verilmesi gereken haberler yasaklanmış olacaktır.

Ayrıca, kişisel verilerin korunmasıyla ilgili 136. ve 137. maddeler basın/yayın dünyası için tehlikelidir. Hiç değilse, doğrudan özel yaşamı ilgilendiren, doğrudan o şahsa özgü verilerle sınırlı tutulabilir.

İKİNCİ KİTAP, ÜÇÜNCÜ KISIM, BEŞİNCİ BÖLÜM’de “Kamu Barışına Karşı Suçlar” düzenlenirken, yine yasallık/ölçülülük/orantılılık ilkeleri hiçe sayılmıştır. Örneğin, 214. maddenin 1. fıkrasına göre, “suç işlemek için tahrikte bulunan” kişiye, (tahrike konu suçun cezasıyla ilgili bir ölçü konulmadan) en az altı ay ceza verilmesi gerekiyor. Böyle, ölçsüz ve orantısız bir düzenleme kabul edilemez.

Ayrıca, 215. madde ile, “işlenmiş bir suç ve suçluyu övmek” suç sayılırken, aynı yol izleniyor. Övüldüğü kabul edilen suçun niteliği ve cezasıyla ilgili hiç bir ayırım yapılmıyor. Toplumsal inceleme ve araştırmaları, bilimsel tartışmaları bile suç sayan otoriter bir anlayış getiriliyor.

Örneğin, 12 Mart’ı, 12 Eylül’ü incelerken, o gün yargılanıp cezalandırılan o kişilerle ilgili değerlendirmeler, işlenmiş bir suç veya suç işlemiş kişiyi övmüş olmak tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

217. maddedeki “kanunlara uymamaya tahrik” suçu da son derece geniş tutulmuştur. Sadece ceza yasası esas alınmalı ve tahrik edilecek suçun cezası ile ilgili bir ölçü konulmalıydı.

Bugünkü 312. maddenin karşılığı olan “halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama” başlıklı 216.

Aynı tablodan detay,
el Greco’nun kendi portresi

madde “sosyal sınıf” sözcükleriyle başlıyor. Öncelikle, bu bölüm madde metninden çıkarılmalıdır. Artık dünyada sosyal sınıflarla ilgili düşmanlığa tahrik olasılığı ve tehlikesi kalmamıştır. Böyle bir düzenleme, durup dururken sorun yaratır. Halkın diğer kesimleriyle ilgili düzenleme de yanlış olmuştur. “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik” yerine “Halk arasında kin ve düşmanlığı tahrik” denilmesi daha doğrudur. (Prof. Dr. Zeki Hafızoğulları, TBB Dergisi, 2004 Kasım / Aralık, sh. 97.) Bu maddenin 2. fıkrasındaki “halkın bir kısmını aşağılama” ve 3. fıkrasındaki “dini değerleri aşağılama” suçları sorun yaratmaya gebe. Kimler, hangileri, ne kadarı “halkın bir kısmı” sayılacaktır? Ve asıl önemlisi, 3. fıkra ile hangi değerler korunacaktır? Bu düzenleme, açıkça yasallık ilkesine aykırıdır.

Özellikle, 215 ve 216/3'te yer alan düzenleme çok tehlikelidir. Örneğin, etik açıdan ötenaziye savunamazsınız veya kürtajda yasayla belirlenen süreye karşı çıkamazsınız. Bu nedenle, “bir suçu ve işlenmiş suçtan dolayı bir kişiyi övmek” tanımı belirsiz ve tehlikelidir. Aynı şekilde, 216/3'te yer alan “bir kesimin benimsediği dinî değerleri aşağılama” tanımı yetersiz ve tehlikelidir.

Kısacası, Avusturya Ceza Yasası'nın 283 ve Alman Ceza Yasası'nın 130. maddesinden esinlenerek (TCK 312 yerine) düzenlendiği anlaşılan 216. maddenin 1 ve 2. fıkraları soyutluktan yine kurtarılamamıştır. Dolayısıyla, sorunlara yol açacaktır.

226. madde ile “müstehcenlik” suç sayılıyor. Bir kere, “müstehcenlik” deyimi yeterli ve belirli bir tanımı içermiyor. Belki, müstehcenlik yerine “pornografi” denilmesi daha doğru olurdu. Ayrıca, müstehcenlik konusunda, genel bir hukuka uygunluk nedeni belirlenip kabul edilmelidir. Sanat, bilim ve haber verme gibi etkinlik ve çalışmaları koruyucu bir çözüm üretmek gerekir. Bu yapılmadıkça 226. madde sorunlara yol açacaktır.

Fiyatları etkileme başlıklı 237. madde ile işçi ücretlerinin ve malların değerinin artıp eksilmesine yol açacak “yalan haber” yayını yasaklanıyor. Bu düzenleme, ekonomiyle ilgili incelemeler ve ekonomik duruma ilişkin haberler için kullanılabilecek, dolayısıyla demokrasi açısından çok ciddi bir tehdit oluşturabilecektir.

Bu konulara ilişkin haberlerden hangisinin “yalan” sayılacağı ve yalan olduğunun nasıl saptanacağı belli değildir. Örneğin, Türkiye’de işçi ücretlerinin çok düşük olduğu, uzunca bir süredir reel değer kaybettiği söylene, bu saptamanın “yalan” olduğuna kim karar verecektir? Toplumda önemli bir kesim açıklık sınırı altında yaşarken, ücretlerin yükselmesine yol açmak ve bunu amaçlamak, nasıl ve niye suç olacaktır?

Kamu Görevinin Terki veya Yapılmaması başlıklı 260. madde ILO sözleşmelerine ve Avrupa Sosyal Şartı’na aykırıdır. Böyle bir düzenleme, sendikal hak ve özgürlükleri sınırlayıcı nitelik taşır. Avrupa Sosyal Şartı’nın 6. maddesi, çalışanlara

grev dahil ortak hareket hakkı tanıyor. Bu durumda ve Anayasa’nın 5170 sayılı yasayla değişik 90. maddesine göre, “temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda, milletlerarası anlaşma hükümlerini esas almak” gerekecektir. Dolayısıyla, 262. maddenin uygulanması yoğun tartışmalara yol açacak ve sorun yaratacaktır.

İFTİRA, BASININ KORKULU RÜYASI OLACAK

Yasanın “iftira” başlıklı 267. maddesi, 269. maddeyle birlikte, basına duyulan öfkenin tipik bir örneğidir. Alt komisyon, bu suçla ilgili 80 yıllık birikimi hiçe sayıp Dönmezer taslağı ile hükümet tasarısını da atlayarak, madde metnine “basın ve yayın yoluyla” sözcüklerini eklemiştir. Hemen belirtelim ki, bu ekleme çok önemli sonuçlar verebilecektir.

Artık, “iftira” suçunun oluşması için, “adliye veya durumu adliyeyle bildirmekle görevli bir makama” ihbar ve şikayet etmiş olmak aranmayacak. Vurgun/soygun haberini salt yayımlamış olmak yeterli sayılacak ve bu yayın nedeniyle, ilgili kişi hakkında savcılığın soruşturma başlatması değil, bağlı olduğu disiplin kurulunun soruşturma başlatması gazetecinin 1 yıldan 4 yıla kadar cezalandırılmasına yol açacaktır.

Yapılan düzenleme kesinlikle yanlıştır. Bir kere, “iftira” mevcut yasa ve yeni yasada “adliye karşı suçlar” bölümünde yer alıyor. Yani, bu suç tipiyle adliyenin yanıltılması önlenmek isteniyor. Demek ki, disiplin suçunu ilgilendiren eylemler, bu maddeye giremez, girmemelidir.

İkincisi, suç sayılan bir eylemle, disiplin suçunu gerektirecek bir eylemi bir insana yüklemenin, aynı değerde sayılması ve ikisi için de 1 yıldan 4 yıla kadar ceza öngörülmesi olacak şey değildir. Kabul edilemez.

Ve asıl önemlisi, “iftira” için mutlaka yetkili makama başvuruda bulunulmuş olması aranmalıdır. Nitekim, mevcut yasa ve yerleşmiş uygulama bu yöndedir. Eylemin basın yayın yoluyla yöneltilmesinin “iftira” sayılması, vurgun ve soygunla mücadelenin önünü keser. Elbet, yapılan yayın yanlış olabilir, haksız olabilir. Bu durum cevap ve düzeltme yoluyla veya tazminat davasıyla onarılır. Yayınlanan gerçeğe aykırı haber nedeniyle, masum bir insan soruşturmayla uğramıştır diye, gazeteciyi iftiranın mahkum etmek, demokrasiyi öldürür. Bu düzenleme, açık ve saydam toplum anlayışıyla bağdaşmaz. Sonuçta basın özgürlüğü boğulmuş olur, haksızlıklar ve yolsuzluklar korunmuş olur.

Ayrıca, yine “iftira” suçuyla ilgili 269. madde, basına duyulan “düşmanlığı” apaçık sergiliyor. Madde, yaptığı haksızlığı düzelten faile daha az ceza verileceğini belirterek, eylemin yaratacağı zararı azaltmayı amaçlıyor. Bu düzenleme, ceza siyaseti bakımından doğrudur. Dolayısıyla, etkin pişmanlık

bir indirim nedeni sayılmalıdır.

Ama, alt komisyon basına çok kızdığı için, etkin pişmanlık başlıklı 269. maddenin 5. fıkrasında, "suçun basın yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, bu madde hükümleri uygulanmaz" deniyor. Böylece, gazetecileri mutlaka cezalandırma yolundaki kararlılık, zararı azaltma amacını terk ettiriyor. Ve suç siyaseti ile hukuka kesinlikle aykırı bir yol izleniyor.

Gizliliğin ihlali başlıklı 285. madde ile ölçülülük ve orantılılık ilkesi aşılmıştır. Elbet, soruşturmanın gizliliğini korumak gerekir, kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklamaların yayınlanmaması gerekir. Ama, özellikle basın için, cezanın 1,5 yıldan başlatılması çok ağır yaptırımdır. Makul sayılacak bir düzeye çekilmelidir.

Özellikle, 4. fıkra tehlikelidir. "Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak damgalanmalarını sağlayacak şekilde görüntülerinin yayınlanması" ne demektir? Eğer, sanıkların getirilip/götürülüşü kastediliyorsa, kamu görevlileri ve kamuya mal olmuş kişiler yönünden bu görüntülerin çekilmesi/yayınlanması niye yasak olsun? Eğer, getirip/götürmede kolluk güçleri kural dışı davranıyorsa, bu bir haber değil midir? Ve hangi görüntü "suçlu olarak damgalayıcı" sayılacak, buna kim karar verecektir?

Elbet, asıl önemlisi, bu madde "adliye karşı suçlar" bölümünde yer almıştır. Oysa, 3. fıkra masumiyet ilkesi ve kişilik hakları ile ilgilidir. böyle bir bölümde yeri olamaz. Sadece, duruşma içinde görüntü alınması yasaklanabilirdi. Duruşmada çekim, sanık ve tanıkların gösteri yapmasına yol açtığı için, yani yargılamanın selameti için yasaklanabilirdi. Düzenlemenin böyle yapılması ve 3. fıkranın kaldırılması gerekir. Aksi halde, kamuoyunun bildiği kişilerin mevcut resimlerinin bile yasaklanmasına yol açılır. Mutlaka düzeltilmelidir.

5187 sayılı Basın Yasası'nın 19. maddesindeki para cezası yetersiz görülmüş olacak ki, "Âdil yargılamayı etkilemeye teşebbüs" başlıklı 288. madde ile 9 aydan 3 yıla kadar hapis cezası öngören bir düzenleme getirilmiştir. Böylece, Basın Yasası'nın 19. maddesine göre açılmış soruşturma ve dâvaların yarattığı şaşkınlık geçmeden, gazeteciler için hapis cezası tehdidi gündeme girmiştir.

Bu durumda, yazılı basın ile işitsel ve görsel yayın için farklı uygulamalar doğacaktır. Yazılı basın TCY'nın 288. maddesi ile Basın Yasası'nın 19. maddesinin tehdidi altında kalırken, görsel ve işitsel yayın yalnız 288. maddeye bağlı tutulacaktır. Yani görsel, işitsel yayın (mütalaa niteliği taşımamak kaydıyla) içerik yayınlamakta özgür olacak, ama bu imkan yazılı basına kapalı kalacaktır. Sırf bu tutarsızlık bile, yapılan düzenlemenin yanlış olduğunu gösteriyor.

Beslenmenin engellenmesi ile ilgili 298. maddenin 2. fıkrası "açlık grevine ve ölüm orucuna teşviki" suç sayarken, yasallık ilkesine uygun bir ta-

nım getirmiyor. Dolayısıyla, cezaevinde yaşanan olayın haberini vermek, açlık grevine teşvik sayılabilecektir.

Mevcut yasadaki 158 ve 159. maddenin karşılığı olan 299 ve 301. maddelerden ilkiyle Cumhurbaşkanı'na hakaret suçu düzenlenirken, 301. madde ile TBMM'ni, hükümeti ve diğer devlet organlarını, Türklüğü, Cumhuriyet'i "alenen aşağılama" suçu düzenleniyor.

Bir kere, 125 ve 299. maddelerde "hakaret" sözcüğü kullanılırken, uygulamada en çok karşılaşılabilecek 301. maddede "aşağılama" sözcüğünün kullanılması kesinlikle yanlıştır. Böyle bir düzenleme mevcut 159. maddeden daha çok sorun yaratacaktır. Çünkü, "aşağılama" sözcüğü, her türlü "küçük düşürücü" değerlendirme ve eleştirileri kapsayacak biçimde yorumlanacaktır.

Altını çizerek belirtmeliyiz ki, gelişen dünyada, devletin organlarını aşağılama veya tahkire karşı koruma anlayışı terk edilmektedir. Bu nedenle, özellikle 301. maddeyi, demokratik bir hukuk devleti için, kabul edebilmek mümkün değildir.

Ayrıca, devletin erklerini korumak yerine "teşkilatı" korumaya kalkmak, özgürlük alanını iyice daraltacaktır. Ve 301. maddenin 3. fıkrasındaki "Türklük" kavramı, gerekçeyle birlikte yorumlanacak olursa, büyük sorunlar yaratacaktır.

Maddenin sonuna eklenen 4. fıkra, kesinlikle eleştiri hakkını koruyamayacaktır. Kaldı ki, gazeteci eleştiri dışında, haber verme hakkını kullanan kişidir. Salt eleştiriye hukuka uygunluk nedeni saymak, haber vermeyi güvencesiz kılacaktır. Ve aşağılama kastının belirsizliği karşısında, mevcut 159. maddeden daha kötü uygulama örnekleri yaşanacaktır.

Oysa, "kurumsallığına dokunmadan eylem ve işlemlerinden ötürü siyasal iktidarlara beğenmemek, kötülemek, yermek ve gene devletin bizzat erklerini saldırmadan, kamu idaresinin eylem ve işlemlerini, bu sınırlar içinde kalarak isteyenin istediği biçimde değerlendirmesi, demokratik, toplumsal, siyasal hayatın olmazsa olmazıdır. Kamu idaresinin eylem ve işlemlerinde bir dokunulmazlığı yoktur." "Kanunun 301. maddesi ...gerekçede aksi iddia edilse bile, ifade hürriyeti alanını belirsiz bir biçimde daraltmıştır. Özellikle, siyasî çekişmelerin çok yoğunluk kazandığı günümüzde, ... ifade hürriyeti, eskiden olduğundan daha çok, birliktişilerin insafına terkedilmiş olacaktır." (Hafızoğulları, agm., sh. 98, 99.) Tehlike büyüktür. Düşünülmesi ve düzeltilmesi gerekir.

"Devlete Karşı Savaşa Tahrik" başlığını taşıyan 304. madde, "hasmane hareketler için tahrik"i de suç sayıyor. "Türkiye'ye karşı hasmane hareketlerde bulunması için yabancı devlet yetkililerini tahrik" tanımı, yasallık ilkesine hiç uygun olmayan, soyut bir tanımdır. Özellikle, Türkiye'deki ABD karşılığının, ABD yetkililerince büyük sorun sayıldığı düşünülürse, tehlikenin büyüklüğü kolayca an-

laşılır. Yabancı devletlere yönelik her eleştiri, 10 yıldan 20 yıla kadar hapis tehdidini gündeme getirebilir. Ve suç basın yoluyla işlenmişse, cezanın 1/3 oranında artırılacağını ayrıca belirtmek gerekir. Doğaldır ki, bu düzenleme çok tehlikelidir.

MİLLÎ YARAR, KİMİN YARARI

Madde başlığında "hareket" denilmesine ve 2 fıkarda "fiil" sözcüğü kullanılmasına rağmen, 305. madde "hareketi" cezalandırmıyor. Kısacası, madde başlıkla hiç bağdaşmıyor. "Millî yararlaraya aykırı fiillerde bulunmak maksadıyla" (yani fiil gerçekleşmeden) sırf bu maksatla yabancından maddî yarar sağlamış olmak, 3 yıldan 10 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırmayı gerektiriyor. Oysa, ceza hukukunun temel kuralı, hareket olmadan ceza olmaz kuralıdır. Ama, yapılan düzenleme bu temel kuralı çiğniyor.

Ayrıca, aynı maksatla hareket etmek için, maddî desteği bir Türk'ten sağlamak suç sayılmadığı gibi, bir yabancının aynı maksatla bu işi yapması da suç sayılmıyor. Çünkü, yalnız "vatandaş" olanların bu suçu işleyebileceği kabul ediliyor. Ve millî yarar deyiminden, "cumhuriyetin anayasada belirtilen temel nitelikleri"nin anlaşılacağı belirtiliyor.

İstenilen her durumda uygulanabilecek, böylesine soyut bir maddenin büyük sorunlar yaratacağı açıktır. Doğrudan bilim, araştırma ve inceleme özgürlüğü tehdit altında olacaktır. Örneğin, uluslararası bir kuruluştan sağlanacak destekle yapılacak incelemeler için kolaylıkla uygulanabilecektir. Düzenleme, tam otoriter bir anlayışın ürünüdür. Çok tehlikelidir.

Bakanlık çalışmaları sırasında, madde başlığının değiştirileceği ve metne yabancılar da ekleneceği anlaşıldı. Böylece, 305. maddenin yaratacağı tehlike azaltılmayıp artırılacak. Ama, madde metni değiştirildiği için, ele / güne karşı çok utandığımız gerekçeyle oynanacak. Ve bu maddeyi açıklayan gerekçenin Kıbrıs / Ermeni sorununa ilişkin bölümü çıkarılacak. Yani, eleştiriler dikkate alınarak madde iyileştirilmeyecek, değiştirilmiş gibi yapılarak, gerekçenin utanılan bölümü silinecek.

Askerlikten soğutma başlıklı 318. madde, halkı askerlikten soğutacak şekilde "teşvik ve telkini" cezalandırıyor. Ve suç basın yoluyla işlenmişse, verilecek cezanın yarı oranında artırılması öngörülüyor. Ancak, AİHM kararına göre, buradaki müdahalenin ve yaptırımın ölçüsüz olduğunu kabul etmek gerekiyor. En azından, barış zamanında vicdanî rêt düşüncesinde olanlar için, bir çözüm üretilmesi gerekir. Hiç değilse, eylemde halkı askerlikten soğutmaya elverişliliğin aranması, bilim ve sanat alanı için bir hukuka uygun-

luk nedeni konulması gerekir. Aksi halde, bu düzenleme ölçüsüz bir düzenleme sayılacaktır.

Yasanın İKİNCİ KİTAP, DÖRDÜNCÜ KISIM, ALTINCI BÖLÜMÜNDE, "Millî Savunmaya Karşı Suçlar" YEDİNCİ BÖLÜMÜNDE "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" başlığıyla (317'den 339. maddeye kadar) çeşitli suçlar düzenleniyor. Bunlardan, 323, 327, 329/1, 334, 336 ve 339. maddelerin ifade ve basın özgürlüğünü ilgilendirdiği apaçık anlaşılıyor. 323 ile "savaşta yalan haber", 327 ile "devletin siyasi yararlarına ilişkin bilgileri temin, 329/1 ile bu bilgileri açıklama, 334 ile yasaklanan bu bilgileri temin, 336 ile bu bilgileri açıklama ve 339 ile bu bilgileri elinde bulundurma suç sayılıyor.

Maddelerde yer alan "abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber", "millî yararlaraya zarar verebilecek herhangi bir faaliyet", "yabancı paraların değerini düşürmeye ... yönelik hareket", "iç ve dış siyasi yararlaraya aykırılık" gibi tanımlar belirsizdir, kesinlikle yasallık ilkesine aykırıdır. "Nitelik itibarıyla gizli tutulması gereken bilgi" nedir? "Nitelik" neyi ifade edecektir? Her bir idarî birimin, "gizli" saydığı bilgiler olabilir. Bunların hepsi aynı değerde sayılamaz. "Devletin siyasi yararı" nedir, kime göre şekillenecektir? Bu maddelerde, kesinlikle yasallık ve açıklık yoktur. Tehlikelidir.

Sonuç olarak, Yeni Ceza Yasası, belli bir felsefi temele dayanmadığı gibi, kendi içinde bütünlüğü olmayan, sistematığı bozuk, dili kesinlikle özensiz, cezaları ölçüsüz ve keyfiliğe açık bir yasadır. Oysa kanunilik (yasallık) ilkesi uyarınca, kişi hak ve özgürlüklerinin korunabilmesi için, suçların ve temel kavramların yalnızca yasadaki gösterilmiş olması yetmez. Ayrıca, bunların farklı anlayış ve yorumlara yol açmayacak biçimde, doğru, açık ve net olarak tanımlanmaları gerekir.

Hemen belirtelim ki, yorum ve uygulama farklılıklarından doğacak sorunlar, söylendiği gibi içtihatlarla düzeltilemez. Çünkü, açılacak soruşturmalar ve yargılama süreci uzun bir zaman alacağı gibi, bu aşama bitmeden 5235 sayılı yasa yürürlüğe girecektir. Dolayısıyla, Yeni Türk Ceza Yasası'nın basın / yayımla ilgili birçok maddesi Yargıtay'a gitmeden, istinaf incelemesi ile kesinleşecektir. Unutmayalım ki, yargı bağımsızlığı Türkiye'nin temel bir sorunudur. Ve istinaf mahkemelerinin bağımsızlığı konusunda çok ciddi kuşku var. Bu durum, yasallık ilkesine uymayan düzenlemelerin keyfi biçimde uygulanmasına yol açacaktır. Durum açıktır. Tehlike büyüktür.

Aynı tablodan, el Greco'nun oğlu.

Sıradan İnsanların Küreselleşmeye Cevabı: “Düzensiz” Göç

Sema Erder

Her ne kadar, küreselleşmeyi etkileyen çevreler, sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırıp, insan hareketlerini önlemeye çalışsalar da, son dönemlerde meydana gelen siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, nüfus hareketlerini kaçınılmaz olarak hızlandırmaktadır

Türkiye'nin üyeliği ile ilgili tartışmalarda karşı olan “Avrupalılar”, kitlesel göçten ve dolayısıyla “kültürlerinin yok olmasından” duydukları korkuyu açıkça ifade ettiler. Bu korkunun kaynağında, bu ülkelerde azalan nüfus artış hızı ve yaşlanan nüfus gibi olgular kadar, göçmenlerin eskisi gibi denetlenebilir olmaktan çıkması da yatmaktadır.

Küreselleşme öncesinde Kuzey ülkeleri için “dış göç”, ulusal ekonomik ve siyasal çıkarların ışığında, denetleyebildikleri “seçici” nüfus hareketleriydi. İstenen sayıda ve nitelikte insanın göç etmesini sağlayabiliyorlardı. Aynı şekilde, ülkelerine gelen göçmenleri de, ulusal politikalarla büyük ölçüde denetim altında tutulabiliyordu. Yabancılar, bu ülkelerde uygulanan kurallarla ya “assimile” oluyorlar, ya da fazla “sorun” yaratmadan yaşamlarını sürdürüyorlardı.

Ancak son dönemlerde dış göç denetlenebilir seçici bir nüfus hareketi olmaktan çıkarak, istenmeyen göçmenleri getiren denetimsiz nüfus hareketi biçimine dönüşmeye başlamıştır. Diğer taraftan, bu ülkelerde yaşayan göçmenler de, kendileri için belirlenen kuralları zorlamaya ve oyunun kurallarını değiştirmeye başladılar. Örneğin, göçmenler geldikleri ülkelerle ilişkilerini sürdürmeye devam ettiler, benzer konumda olan diğer göçmenlerle yeni ilişkiler geliştirdiler, kendi haklarını ifade etmeye ve kendi “kültürlerini” yerleştirmeye başladılar. Bu arada, 11 Eylül'ün de Kuzey ülkelerindeki “göç korkusu” ve “yabancı korkusu”nu körüklediğini söyleyebiliriz. Nitekim son dönemlerde AB'deki tartışmalar izlendiğinde, göçmen yanlılığı ya da karşıtlığının, iç siyasal bölünmelerdeki sol ve sağ ayrımında önemli olduğu gözlemlenebilir.

Dolayısıyla, AB ülkelerinde Türkiye, istenmeyen göçmenlerin deposu olarak, “göç korku-

su” nu körükleyen bir ülke olarak algılanmakta ve üyeliği birçok çevrede korku yaratmaktadır. Bu algılamada, 1960'tan bu yana, Avrupa'da işçi ve siyasal mülteci olarak yaşayan Türkiyeli göçmenlerin varlığı da etkili olmaktadır. Türkiyeli göçmenlerle ilgili önyargılı algılamalar, geçmişten beri süregelen korkuları, gerçeklikten kopuk bir biçimde pekiştirmektedir. Bu nedenle, AB üyeliği müzakerelerinde Türk tarafı, “göç korkusunu” azaltmaya dönük argümanlar geliştirerek bu algılamayı değiştirmeye çalışmaktadır. Bu konudaki argümanlar gözden geçirildiğinde, Türkiye'deki nüfus artış hızının azaldığı; üyeliğin getireceği yeni ekonomik olanakların göç isteğini azaltacağı; ya da yaşlı Avrupa'nın genç Türkiye ile işbirliğinin yararları gibi konular etrafında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Ancak bütün bu argümanlar, tıpkı Avrupa'daki göç karşıtlarının korkuları gibi, dış göçün değişen niteliklerini pek dikkate almamaktadır.

Bu nedenle bu yazıda, son dönemlerde dünyada hızla artan ve Kuzey ülkelerinde yaygınlaşan “göç korkusu”nu körükleyen ve bu nedenle de, hem ulusal, hem de uluslararası gündemlere yerleşen “düzensiz göç” olgusu ve bu konuda yapılan tartışmaları kısaca aktarmaya çalışacağız.

“Düzensiz göç” (Irregular Migration) kavramı, basit olarak ifade edilirse, mevcut kurum ve kurallara uygun olmadan gerçekleşen göç hareketlerini; “düzensiz göçmen” ise herhangi bir ülkede “yabancılarla” ilgili düzenlemelere uygun olmayan kişileri tanımlamaktadır. Bu çerçevede düzensiz göçmenler ulusal kurumlar açısından “yasadışı” yabancılar anlamına gelmektedir. Ancak aynı olgu “göçmen” açısından ele alındığında, ayakta kalabilmek için yaşadığı terk et-

mekten başka çaresi kalmayan, ancak göç ettikleri ülkede, ne göçmen ne de yabancı hukukundan yararlanamayan ve bu nedenle de hiçbir hakkı olmayan korunmasız insanlar anlamına gelmektedir.

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, düzensiz göç “küreselleşme”nin yarattığı ekonomik ve siyasal sarsıntıların kaçınılmaz sonuçlarından biridir. Her ne kadar, küreselleşmeyi etkileyen çevreler, sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırıp, insan hareketlerini önlemeye çalışsalar da, son dönemlerde meydana gelen siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, nüfus hareketlerini kaçınılmaz olarak hızlandırmaktadır. Bu gelişmeleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Ulaşım olanakları artmış ve ucuzlamıştır. Bu durum, kitlesel nüfus hareketlerini arttırmış ve göreceli olarak daha düşük gelir gruplarının da hareket imkanını arttırmıştır. Son dönemlerde kısa süreli sınır ötesi hareketlilikte artışı turizm hareketlerinde de açıkça izlemek mümkündür. Diğer taraftan daha önceleri sadece üst gelir gruplarının katılabildiği bu tür seyahatlere artık orta gelirli gruplar da katılmaktadır. Dünyada, turizm hareketlerine katılanlar 1960’da 60 milyon kişi iken, 2003’te 710 milyon kişiye yükselmiştir. (WTO; 2003)

2. Medya, kitlesel iletişim ve internet gibi haberleşme olanaklarındaki gelişmeler, dünyanın her tarafındaki insanların, birbirleriyle ilişki kurmasına, farklı yaşam kaliteleri, farklı yaşam biçimleri hakkında bilgi edinmesine neden olmuştur. Bu iletişim, insanlarda, kimi zaman, ilgi ve merak güdüsüyle, kimi zaman da, ekonomik ya da siyasal olarak, daha iyi koşullarda yaşama düşüncesiyle, yer değiştirme isteğini arttırmıştır.

3. Küresel düzlemde, siyasal dengelerin yeniden kurulma mücadelesi, siyasal güç savaşlarını yaygınlaştırmış, bölgesel çatışmalara ve savaşlara neden olmuştur. Baskı, çatışma ve savaşın yaygınlaştığı bölgelerde yaşayanlar arasından bir kesimi “mülteci” ve “sığınmacı” olarak ülkelerini terk etmeye başlamışlardır. Dünyada, 1970’de 2.5 milyon olan mülteci sayısı 2000’li yıllarda 20 milyonu aşmıştır. (UNHCR; 2003) Bu sayının her yıl hızla artacağı da beklenmektedir.

4. Sermayenin hareketliliğindeki artış ve ulus-ötesi yatırımların ucuz emeğin bulunduğu bölgelere kayması gibi gelişmeler, “sınır ötesi istihdamı” arttırmış, enformel ekonomileri yaygınlaş-

“İsa’nın göğe çıkışı”.
(1598) 108x50 cm.

tırmıştır. Diğer taraftan bu olgu, “ulusal” emek piyasalarının “küresel emek piyasasıyla” eklemlenmesini hızlandırmıştır.

5. Kültürel etkileşimdeki artış, birçok ulusal kurumu etkilediği gibi ulusal eğitim sistemlerini de değiştirmeye başlamıştır. Özellikle yüksek öğretim, birçok ülkede benzer nitelikler kazanmaya başlamıştır. Bugün birçok ülkede benzer niteliklere sahip (örneğin; bilgisayar ve İngilizce bilen) nitelikli elemanlar yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu nitelikli emek, uyruğuna bağlı olmaksızın küresel olarak faaliyet gösteren, dünyanın herhangi bir yerindeki çok uluslu ekonomik ve finans kurumlarında çalışmaya başlamıştır. Bir anlamda “beyin göçü”nün niteliği de, yönü de değişmiştir.

6. Dünyadaki küresel ekonomik hareketler, gelir ve yaşam biçimlerini değiştirmiş, bölgeler ve sınıflar arasındaki kutuplaşmayı arttırmış, sosyal politikaları alt üst etmiş ve “yeni yoksulluk” olgusu belirginleşmeye başlamıştır. Diğer taraftan iletişimdeki artış, hem yoksulların algılanmasını hem de yoksulların kendi konumlarını fark etmesini hızlandırmıştır.

Bütün bu etkenlere karşın, geliştirilen “yeni” küresel kural ve kurumlar, sermaye, mal ve iletişim alanında sınır ötesi ilişkilerin süratle artmasının ve güvenle sürmesinin önünü açmaya çalışırken, nüfus hareketlerini, göçmenleri ve yoksulluğu hiç dikkate almamaktadır. Bir anlamda her şey değişirken insan hareketlerinin artmayacağı varsayılmakta ve bununla ilgili düzenlemeler gündeme alınmamakta, hatta aksine bunun engellenmesine çalışılmaktadır. Bir anlamda, bugünlerde yaygınlaştığını gözlemlediğimiz “düzensiz göç” hareketlerini “sıradan insanların küreselleşmeye cevabı” olarak da yorumlayabiliriz. Nitekim, bazı bilim adamları, önümüzdeki dönemi “göç çağı” olarak tanımlamakta ve önümüzdeki dönemde dünyada sınır ötesi nüfus hareketlerinin hızlanacağını ve bugünkü “düzensiz göç” hareketlerinin bunun bir işareti olduğunu iddia etmektedirler (Castles and Miller: 2003).

Bugün dünyada, yaklaşık 30 milyon insanın “düzensiz göçmen” konumunda olduğu ve her yıl bu sayıya 10 milyon insanın ekleneceği tahmin edilmektedir (PDR: 2004). Son dönemlerde yapılan bazı tahminlere göre, 2000’li yıllarda ABD’ye yeni gelen yabancıların yüzde 45’i; AB ülkelerine gelen yabancıların ise yüzde 65’i “dü-

zensiz göçmen”dir (Widgren: 2003).

Bütün dünyada yaygınlaşan “düzensiz göçteki” bu artış, özellikle Kuzey ülkelerinde “göç korkusunu” da beraberinde getirmiş ve bu ülkeler için, bu göçün önlenmesi ve denetlenmesi öncelikli konulardan biri haline gelmiştir. Ancak, bu yeni nüfus hareketlerinin nasıl denetleneceği, nasıl ve hangi kurum tarafından düzenleneceği konusu henüz belirginlik kazanmamıştır. Bugüne kadar üzerinde uzlaşmaya varılan noktalardan biri, bu konunun ulusal düzlemde çözülemeyeceği ve uluslararası işbirliğinin gerekliliğinin teslim edilmesidir. Bu noktada, BM’in “mülteci ve sığınmacılar” konusunda geliştirdiği kural ve kurumsal düzenlemeler ve deneyimler örnek olmakta ve yine BM’nin öncülüğünde bir düzenleme getirilmesi düşünülmektedir. Diğer taraftan, son dönemlerde sığınmacı sayısındaki artışın da, bu alanda geliştirilen bazı hakların daraltılması yönünde baskıların artmasına neden olduğu bilinmektedir. Ancak, yine de bu kurallar, zorunlu göçmenlerin bazı haklarının yerleşikleşmesini ve bazı ilkelerin uluslararası düzlemde yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Diğer taraftan bu konuda gözlemlenen yeni bir eğilim de, bölgesel sınır yönetimi ve denetiminin geliştirilmesidir. Bu bağlamda, AB’deki Schengen sınır yönetimi uygulaması önemli kararlar getirmektedir. Bu sınır rejiminin, AB’ye üye olsa da olmasa da, Türkiye’nin komşularıyla olan ilişkisini de etkileyecek yeni gelişmelere neden olacağı açıktır.

Uluslararası düzlemde uzlaşmaya varılan ve Türkiye’nin de aktif olarak yer almasının istendiği bir başka konu da, düzensiz göçte aktif rol oynayan “insan kaçakçılığı ve insan ticareti” diye adlandırılan “göçmen bezirganları”yla mücadeledir. Ancak burada dikkat çeken bir nokta, bu mücadelenin, her ne kadar “göçmenlerin” istismarının önlenmesi gibi insani gerekçeyle yapıyor olarak gösterilse de, nihai amacının “göçü” durdurmak olmasıdır. Bir anlamda, göç etmek zorunda kalan kişilerin göç etmesini yeni bir iş alanı olarak gören ve bunu “ticaret” haline getiren göçmen bezirganlarının denetim altına alınmasıyla düzensiz göçün de azalacağı umulmaktadır.

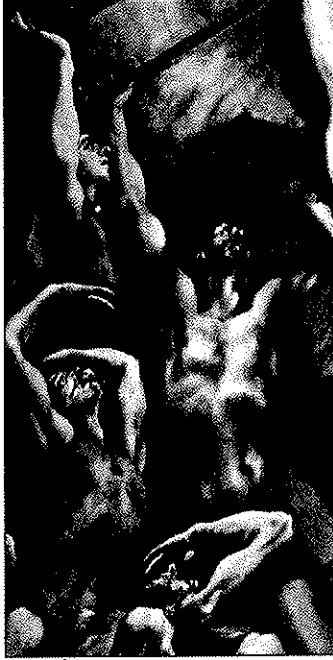
Kuzey ülkelerinde devam etmekte olan düzensiz göçle ilgili hararetli tartışmalar Türkiye’yi doğrudan ilgilendiren bir konu olarak özel önem taşımaktadır. Bu tartışmaların ilginç tarafı, çok boyutlu olarak sürmesi ve birbiriyle çelişen görüşlerin aynı anda tartışmaya katılıyor olmasıdır. Örneğin, hukukçular ve siyaset bilimciler arasında taban tabana zıt görüşler birbiriyle yarışmaktadır. Bazı hukukçular, konunun insani

boyutunu gündeme getirerek, göçmen yanlısı tutum takınarak “evrensel insan hakkı olarak yaşama hakkı ve seyahat özgürlüğü” gibi gerekçeleri geliştirirken; göçmen karşıtı olanlar, “ulusal egemenlik ve ulusal güvenlik” gibi gerekçelerle bu argümanlara karşı çıkmaktadırlar. Bu nedenle, bu konudaki tartışmalar iki uçta gerilimli bir biçimde devam etmektedir. Diğer taraftan, iktisatçılar ve sosyologlar “düzensiz göçmen”lerin ucuz emek olarak, iş piyasasına, ekonominin enformelleşmesine ve sosyal politikadaki gerilemeye etkilerini tartışmaktadırlar. Aynı şekilde, bazı akademik çevreler, göçmenlerin geliştirdikleri ulus-ötesi ilişkilerin siyasal ve kültürel niteliklerini ve etkilerini çözümlenmeye çalışmaktadırlar. Aynı şekilde, AB çevreleri, göçün önlenmesi için ortak emek piyasası kurulması, ortak göç politikası ve ortak sosyal politika kurumlarının geliştirilmesi gibi konularda yoğun olarak çalışmakta ve geliştirilen önerileri tartışmaktadır. Ancak, bütün bu tartışmalara karşın henüz ufukta bu konuda nasıl bir uygulama yapılacağı belirginlik kazanmamıştır. (Erder:2004).

Özet olarak ifade edecek olursak, halen göç politikası konusunda üç farklı görüşün olduğu söylenebilir: Bunlardan ilki, göç korkusunu körükleyen ve göçün mutlaka denetim altına alınmasının gerekli olduğunu savunan ulusalcı yaklaşımlardır. Alınan kararlar incelendiğinde, bugün yönetimde olan kadrolar arasında ulusalcı yaklaşımların egemen olduğunu söylemek mümkündür. İkinci görüş ise, yeni nüfus hareketlerinin değişen dinamiklerine işaret eden, eski kuralların yetersizliğini atıflayan ve küreselleşmeye uygun yeni düzenlemeler geliştirilmesinin gerekli olduğunu fark eden görüşlerdir. Ancak, bu görüşte olanlar da henüz uygulanabilir nitelikte öneriler geliştirememiş olduklarından etkileri sınırlıdır. Üçüncü görüş ise, “yeni küresel iş piyasası hareketli bir nüfusla yeniden kurulacaktır, göç serbest bırakılsın” diyen liberallerle, konuyu insan hakları açısından ele alan, göçün bir insan hakkı olduğunu ve serbest bırakılmasını savunan sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde yürüten “sınırları açın” hareketidir. Tahmin edilebileceği üzere, bu üçüncü görüş henüz etkili değildir ve yönetimler tarafından “marjinal” hareketler olarak kabul edilmektedir.

Diğer taraftan, bu yeni göçmenler, zengin ve yoksul ülkelerin birlikte temsil edildiği, uluslararası örgütlerin gündemine de girmeye başlamıştır. Bu uluslararası örgütler, Kuzey ülkelerinin geliştirdiği politikalardan farklı olarak, sadece göç korkusuyla politika üretmeyen; kuruluş amaçları itibarıyla “yoksul” ülkelerin konumunu da dikkate almak zorunda olan kurum-

lardır. Örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 2002’de, Güney ve Kuzey ülke temsilcilerinin de yer aldığı “Küreselleşmenin Toplumsal İnsani Boyutu” adlı bir komisyon oluşturmuş ve bu komisyon 2004 yılında bu konuda bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda, yoksulluğun yanı sıra insanların sınır ötesi hareketleri ve göç konusuna da özel bir yer verilmiştir. Raporda, uluslararası örgütlere “mal, sermaye ve imajların serbestçe geçtiği sınırlardan insanların da daha rahat geçmesini sağlayacak adil politikaların geliştirilmesi” konusunda çağrı yapılmakta ve UÇÖ’nün bu konuyu küresel gündem maddesi haline getirmek için girişimde bulunacağını ifade edilmektedir. (ILO: 2004).

“İsa’nın göğe çıkışı”, detay.

Aynı şekilde, düzensiz göçmenlerin konumuyla ilgilenen Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) 2003 yılı “Dünya Göç Raporu” da “düzensiz göçün” bütüncül yaklaşımla ele alınması gereğini gündeme getirmekte; bütün dünya devletlerinin işbirliği yapmasını önermekte; onları “hareketliliği önlenmeden düzenlenmiş yeni bir küresel göç politikası” geliştirilmesi için çareler aramaya davet etmektedir (IOM: 2003).

Son dönemlerde, bu konuda gözlemlenen bir başka önemli gelişme de BM nezdinde 2003’te kurulan bağımsız bir küresel komisyonun “sınır ötesi insan hareketleri” konusunda çalışma yapmaya başlamasıdır. Bu komisyon, 2005’te BM Genel Sekreterine görüşlerini bildirecektir (PDR:2004.375-380). Bu komisyonun çalışmalarının sonucunda bütün ülkeleri bağlayacak “göç ve göçmen hakkı” sözleşmesinin çıkıp çıkmayacağı henüz belli değildir. Ancak, BM komisyonunun, sadece göç korkusuyla önlem almaya çalışan Kuzey ülkelerinin çıkarlarını değil, göç etmek zorunda kalan ülkelere yaşayan kitlelerin sorunlarını da dikkate almasını beklememiz mümkündür. Şimdiki halde, sadece “mülteci ve sığınmacılar”, BMYK’nın ilgi alanı içinde olduğundan, sınırlı da olsa bazı haklardan yararlanabilmektedirler. Küreselleşmenin diğer mağdurları olan sıradan göçmenler ise henüz, hiçbir kurumun ilgi alanına girmemekte ve tamamen korunmasız halde çeşitli ülkelere yaşamaya çalışmaktadırlar.

Tahmin edileceği üzere, Kuzey ülkelerinin korku kaynağını oluşturan düzensiz göç süreci,

göçmenler için de keyif verici bir yolculuk ve macera değildir. Yoksulluk, işsizlik ya da siyasal nedenlerle, yaşadıkları ülkeleri terk etmek zorunda kalan “düzensiz göçmenler”, çoğu zaman göç ettikleri ülkelere de umduklarını bulamamakta, ancak yaşamlarını sürdürmekten başka çare bulamamaktadırlar. Bu ülkelere, seslerini duyuramayan, tamamen sınırsız durumda kalan, düzensiz göçmenler, kamuoyunun ve kurumların ilgisinden uzak, peşin hüküm, önyargı, yabancı düşmanlığı ve istismara açık bir biçimde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu göçmenlerin durumunu iyileştirecek ve Güney ülkelerin konumunu düzeltecek yeni küresel politikaların gerekli olduğu açıktır. Bunun ne zaman gerçekleşeceği ise, henüz belli değil.

Diğer taraftan, düzensiz göç hareketlerinin sadece Kuzey ülkelere yönelen bir nüfus hareketi olmadığı ve Güney ülkeleri arasında da benzeri kitlesel nüfus hareketlerinin yaşandığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’ye de son on yıldır, çevre ülkelerinden çok sayıda, sığınmacı, göçmen ya da geçici olarak burada yaşamak isteyen on binlerce yabancının geldiğini biliyoruz. Bu nedenle, bu yeni nüfus hareketlerinin sadece Güney-Kuzey yönünde olmadığı, küresel bir nüfus hareketi olduğunu anlamak gerekmektedir. Ne yazık ki Türkiye’deki sendikalar bu yabancılara rakip olarak görmekte ve ulusalcı reflekslerle onların sorunlarını göz ardı etmekte ve sorunlarını çözmeye yardımcı olmaktan çok, sorunlarını arttırmaktadır.

Bir diğer değişle, ulusal düzlemde yapılan göç analizlerinin, sadece ulusal düzeyde geliştirilen göç ve emek piyasası politikalarının bu yeni hareketliliği kavramakta yetersiz kaldığını algılamak gerekmektedir. Artık, küresel gelişmeleri dikkate almadan salt “ulusal emek piyasası” analizlerine dayalı göç tahminleri ve emek piyasası politikaları, çözüm üretememektedir. Yine aynı şekilde, “göç alan ve göç veren” ülke ayrımlarına dayanan analizler ve tahminler durumu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Aynı şekilde artık Türkiye’nin sadece göç veren bir ülke olmaktan çıktığı, aynı zamanda göç alan bir ülkeye dönüştüğünü de algılamak gerekir. (Erder: 2000.)

Diğer taraftan, burada dikkati çekmek istediğimiz bir başka önemli nokta da, yeni nüfus

hareketlerinin örüntüsündeki değişme eğilimi olacak. Daha önce de belirtildiği üzere, son dönemlerde artan ve ucuzlayan ulaşım olanakları, serbest sınır politikalarının uygulandığı bölgelerde, geçici ve kısa süreli nüfus hareketlerinin artmasına neden olmuştur. Ucuzlayan ulaşım olanakları bir taraftan daha düşük gelirli grupların seyahat etmesine imkan sağlamakta, aynı şekilde bu grupların geldikleri ülkelere geri dönmelerini de sağlamaktadır. Bir bakıma, ulaşım ve iletişim olanaklarındaki ucuzlama ve artış, göçmenlerin artık eskisi gibi "tek yönlü билет alan" ve geri dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkmış kimseler olmaktan çıkmalarını da sağlamaktadır. Bu nedenle göçmenler, göç ettikleri ülkede umduklarını bulamadıkları takdirde, göç ettikleri ülkedeki kötü koşullara katlanmak zorunda kalmayarak ülkelerine geri dönebilmektedirler. Ucuzlayan ulaşım olanakları, bir taraftan ulus-ötesi ilişkileri arttırmakta, diğer taraftan, daha esnek ve kısa süreli yeni göç örüntülerine neden olmaktadır. Esnek sınır uygulamalarının olduğu bölgelerde, göçmenler geldikleri yerlerle olan ilişkilerini yoğun olarak sürdürmekte, gidip gelebilmekte ve istedikleri anda ülkelerine geri dönebilme imkanına sahip olmaktadır.

Nitekim bizim Türkiye'ye gelen yabancılarla ilgili olarak yaptığımız bir araştırmada komşu ülkelerden gelen yabancıların kısa süreli çalışma ya da ticaret amacıyla buraya geldiklerini, kendi ül-

"İsa'nın göçe çıkışı", detay.

keleriyle ilişkilerini kesmeden yaşamlarını sürdürmeye çalıştıklarını göstermişti (Erder ve Kaşka 2003 ve Erder:2004). Diğer bir değişle, esnek sınır politikalarının uygulandığı bölgelerde, geçici ve kısa süreli nüfus hareketleri, ya da "dönüşel göç" diye de adlandırılan yeni nüfus hareketleri yaygınlaşma eğilimi göstermektedir. Belki de bu geçici nüfus hareketleri bölgesel eşitsizliklerin dengelenmesinde, ücret eşitsizliklerinin giderilmesinde ve nihai olarak küresel iş piyasasının kurulmasında etkili nüfus hareketleri olacaktır.

Bu nedenle, AB üyeliğinin sonuçlarını sadece 1960-90 dönemi deneyimlerini ve koşullarını dikkate alarak öngörmemiz mümkün değildir. Son dönemlerdeki gelişmeler, nüfus hareketlerinin, niteliğini, yönünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu değişiklikleri dikkate almadan öngörde bulunmak yanıltıcı sonuçlar verebilecektir. Türkiye'nin AB'ye üye olup olmamasının göçe etkisinin bu değişkenler bağlamında değerlendirilmesinde yarar vardır.

KAYNAKLAR:

CASTLES, S. And M.J.MILLER: (1993 ve 2003) CASTLES, S. and M.J.MILLER: (1993 and 2003): The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Macmillan Press.London.

ERDER, S (2000): "Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Ülke mi?". Mübeccel Kıray İçin Yazılar. Derleyenler: F.Atacan, F. Ercan, H.Kurtuluş ve M. Türkay. Bağlam Yayınları. 2000. İstanbul. S:235-260.

ERDER, S. Ve S. KAŞKA (2003): Düzensiz Göç ve Kadın Ticareti: Türkiye Örneği. IOM. Geneva.

ERDER, S: (2004): Yeni Uluslararası Göç : Düzenli ve Denetimli Göçten Düzenlenmemiş Göç. UĞINAR Proje Raporu. Yayınlanmamış Taslak Rapor. Marmara Üniversitesi Araştırma Fonu. İstanbul.

IOM : World Migration 2003: Managing Migration Challenges and Responses for People on the Move. 2003. Geneva.

Population and Development Review; (2004). "On the Cross-border Movement of People". Volume 30 Number 2 June 2004. pp: 275-280.

WINDGREN, J (2003): "Turkey on the Threshold to the EU: Will Migration be a Complicating Factor?" in Migration and Labour in Europe Views from Turkey and Sweden Zeybekoğlu and Johansson (eds.) Marmara University MURCIR and Swedish NIWL. İstanbul. Pp: 47-55.

www.ilo.org: February 2004. "A Fair Globalization: Creating Opportunities for All" Synopsis. World Commission on the Social Dimension of Globalization. Erişim Tarihi Eylül 2004.

www.UNHCR/Governments. 22 Temmuz.2003.

www.world-tourism.org: Eylül. 2003.

En Büyük Terörist Devlet

Yalçın Yusufoglu

Bu devletin dünya çapındaki terörist faaliyetinin organize edilmesi dünyanın en büyük gücü hâline geldiği yıllara kadar gider

Irak'taki ABD'li askerlerden bazılarının ailelerinden oluşan bir grup insan geçen Aralık ayının ikinci yarısında Irak'a gelip, Felluce'yi ziyaret etmek istedi. Kendilerinin kente girmesine izin verilmediyse de, bir başka yerde Felluce kurbanlarının aileleriyle ve sürgünleriyle görüşme olanağı buldular.

Bu olay ve onu izleyecek benzer girişimler insanlığın belleğinde yer edecek ve daima selamlanacaktır.

Cezayir'in kurtuluş savaşı yıllarında, Fransız askerlerinin yaptıkları hâlâ da belleklerde. O olaylar sırasında tutuklanan Cezayir'li Fransız devrimcisi Henri Alleg başından geçen bir aylık sorgu ve işkenceyi *La Question* (Sorgu) adlı kitabında sergilemişti (1961). Alleg anlattıklarına, Romain Rolland'ın *Jean Christophe* romanından aldığı bir cümleyle başlıyor, "Ben çürümüş Fransızlara hücum etmekle Fransa'yı savunuyorum," diyordu. (*La Question*, Les Editions de Minuit, Paris, 1986, sf. 13.)

AMİRAL MAHAN'IN KALIN SOPASI

James Polk 1848'de ABD başkanı seçildikten sonra vaatlerini birer birer yerine getirmek için, önce Meksika'yla iki yıl savaşarak, Teksas, New Mexico, Arizona, Kaliforniya, Nevada, Utah topraklarıyla, Colorado ve Wyoming'ın bir bölümünü ilhak etti, devletin sınırlarını batıya doğru genişletti. Bu yayılma politikası John O'Sullivan tarafından doktrinleştirildi. 1886'da Josiah Strong adlı bir rahip, yazdığı *Our Country* (Ülkemiz) adlı kitabında Hristiyan ve Anglo-sakson bir imparatorluk kurmak emelini açıkça dile getiriyordu. 1890'da Amiral Alfred Mahan aynı görüşleri ifade edecekti. Mahan, daha sonra kudretli bir deniz kuvveti kuracak ve ABD'nin askerî gücünü o donanma sayesinde dünya çapında (küresel) bir güç hâline getirecek kişiydi.

ABD, 1898'de "Kübalı'ları İspanyol imparatorluğundan kurtarmak" gerekçesiyle asker gönderip adayı işgal ettirdiğinde, Bahriye Bakanlığı'ndaki bakan yardımcılığı görevinden ayrılarak "Rough Riders" denilen süvari alayının başına geçen Theodor Roosevelt, "Dünyanın Amerikanlaştırılması bizim alın yazımızdır," demişti. Bu olayla kahramanlaşan ve ABD'lilerin "Teddy" diye andıkları T. Roosevelt iki yıl sonra başkan seçilecekti.

Böylece, ABD dünya sahnesine silah gücüyle ve

yayılma tutkusuyla çıkıyordu. Bu histeri resmî diskurda (tıpkı Bush'un Irak işgalinden önce yaptığı 36 sayfalık "önleme saldırısı" konuşmasında olduğu gibi) katı bir Hristiyanlık jargonuyla örülmüştü ve ABD'nin çıkışını Yeni Haçlı Seferleri diye anan çoktu. Zira, o Orta Çağ fetihlerini de papalar ve hükümdarlar, "İlahi iradenin tecellisi" diye tanıtıyorlardı. Amiral Mahon ise fetihlerle ulusun toprak değil, İsa dinini kazandığını söylüyordu. Nitekim, askerî stratejinin savunucuları dinsel sözcüklerle selamladıkları amirali "deniz kudretinin evanjelisti" diye tanımlayacaklardı. ABD'nin izlediği bu Amerikanlaştırma politikasının gayri resmî adı "big stick" (kalın sopa) politikasıydı.

Buna karşılık, Mark Twain yayılmacılık ideologlarının "stratejik istila" dedikleri politikayla alay ediyor, "Bari, ABD bayrağını değiştirelim, kırmızı çubukları siyah yapalım, yıldızların yerine de uyuk kemikleri ortasında kurukafa koyalım!" diyerek ABD bayrağının adı olan "Stars and Stripes" (Yıldızlar ve Çubuklar) yerine, bir korsan bayrağı öneriyordu. [Yani, tarihte kendi ülkesindeki devletin militarizmine karşı çıkmış ilk yazarlardan biri de Amerikalı Mark Twain'di.]

1848 Teksas, New Mexico, Kaliforniya, Nevada, Oregon, Utah, Colorado, Wyoming topraklarının ilhakı

1893-1900 Hawai'nin ilhakı

1898 Küba'nın işgali

1898 ABD-İspanya savaşı

1898 Filipinler'in işgali

1898 Porto Rico'nun işgali

1903 Panama'ya müdahale

1903, 1907, 1911, 1919, 1924, 1925 Honduras işgalleri

1909-1925, 1927-1933 Nikaragua işgalleri

1915 Haiti'nin işgali

1945 Filipinler çıkartması

1945 Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası (273 bin ölü)

1947 Pasifik Adaları'nı işgal

1954 Guatemala müdahalesi.

1954-1975 Vietnam işgali (2,5 milyon insan öldü)

1955 Nikaragua'yı işgal

1955 Endonezya'ya asker çıkarma

1958 Deniz piyadelerinin Lübnan çıkarması

1961-1975 Laos işgali

1965 Dominik'in işgali
 1970-1975 Kampuça'nın işgali
 1980 İran operasyonu
 1981 Libya'yı bombalama
 1981 Nikaragua'ya müdahale
 1983 Lübnan'ı bombalama, Buyrut'a asker çıkarma
 1983 Granada'nın işgali
 1989 Kolombiya operasyonu
 1989-1990 Panama'nın işgali
 1989 Virgin Adaları'nı işgal
 1991 Körfez savaşı (500 bini çocuk 1,2 milyon insan öldü)
 1994-1995 Haiti'ye müdahale
 1995 Senegal'e müdahale
 2001 Afganistan'ın işgali
 2003 Irak'ın işgali

Yukarıdaki liste sadece ABD'nin doğrudan askeri müdahalelerini içeriyor, sayısız darbe ve komploya yer vermiyor.

ABD ve onun başkanı "Uluslararası Terörizme" karşı mücadele ettiğini ileri sürüyor. Kendisi TERÖRİST olan bir devlet mi terörizme karşı mücadele edecek?

Dünya jandarması ABD'nin ajanlarının yurt dışında çok geniş faaliyet alanları ve olağanüstü yüksek bütçeleri vardır. Bu alanda, CIA, FBI ve Ulusal Güvenlik Konseyi'ne (NSC) bağlı çalışan birimler sıkı bir işbirliği içindedirler. (Zaten Ulusal Güvenlik Konseyi başkan, başkan yardımcısı, dışişleri bakanı, savunma bakanı, CIA genel direktörü ve Acil Planlama Dairesi direktöründen oluşur.) Yetkililer yukarda sözünü ettiğimiz işbirliğine "istihbarat topluluğu" adını veriyorlar. ABD ordusunun bir iç dergisi olan *Commanders' Digest*'in yazdığına göre, o üst birimlere bağlı on iki ana grup, onların altında sayısız komite, büro ve özel ekip faaliyet hâlinindedir. Bu karmaşık ağı hiyerarşisi ve faaliyeti gizli olduğu için, yetki ve görevlerin nasıl paylaşıldığı ancak görevlilerce bilinmektedir.

Bu devletin dünya çapındaki terörist faaliyetinin organize edilmesi dünyanın en büyük gücü hâline geldiği yıllara kadar gider.

NAZİLER VE KİRALIK ASKERLER ABD EMRİNDE

II. Dünya savaşının bitmesinden bu yana 60 yıl geçti. O savaşı yaşamış olan insanların sayısı hayli azaldı, ama Atlantik'ten Urallar'a, Kıta'nın en kuzeyindeki Hammerfest'ten Kuzey Afrika'daki en şiddetli çöl muharebesinin yaşandığı Al Alameyn'e ve Pasifik'te Japonya'dan Burma'ya kadar geniş bir coğrafyayı fiilen kapsayan savaşın korkunçlukları insanlığın belleğinden silinmedi. Aradan geçen bunca zamana dek insanlığın unutmadığı — ve asla unutmaması gereken — korkunçluğun iki doruğu vardı: Birisi 6 milyon Yahudi'nin öldürüldüğü top-

lama kamplarıydı, soykırımdı; diğeri ise 5 ve 6 Ağustos 1945'te Hiroşima ile Nagazaki'nin atom bombasıyla yok edilmesi. 270 bin insanın iki bombayla kitle hâlinde imha edilmesi insanlık tarihinde kitle imha silahları devrinin fiilen başlamasıydı.

1945'te savaş sona erdiğinde ABD'nin istihbarat örgütleri CIA — veya daha önceki adıyla — Stratejik Hizmetler Dairesi (Office of Strategical Services=OSS) ve karşı istihbarat örgütü CIC bir takım Nazi savaş suçlularıyla, Gestapo ajanlarıyla, Yahudi kasaplarıyla, deportasyon şefleriyle, toplama kampı canileriyle pazarlık yapmış, onları istihdam etmiş ve profesyonel kaatilleri terörist faaliyetinde kullanmıştır.

Bunların başında general Rainhard Gehlen geliyordu. Sonradan "yüzsüz general" diye adlandırılacak olan Gehlen, Alman ordusunun Sovyetler Birliği'ne karşı faaliyet yürüten istihbarat örgütü "Oberkommando des Heeres"ın başındaydı ve Almanyaya teslim olduğu zaman, teşkilatın Sovyetler hakkındaki dosyalarını güvenceye alarak sahip olduğu tüm olanaklarla ABD işgal kuvvetlerine iltihak etmişti.

Gehlen bilgi ve ilişkileri nedeniyle OSS için bulunmaz bir nimetti. Teşkilatın başında bulunan — ve daha sonra Dışişleri Bakanı ağabeyi John Foster Dulles'la birlikte Soğuk Savaş'ın en öndeki isimlerinden birisi olarak ünlenecek olan — Allen Dulles, Gehlen'i hemen işe aldı. Ona bir ekip kuruldu, ABD istihbaratına bağlı olarak "Gehlen Örgütü" adıyla faaliyete başladı. Gehlen Örgütü 1955'de Federal Haberalma Servisi (Bundesnachrichtendienst= BND) adıyla F. Almanyaya'nın resmi istihbarat örgütüne dönüştü. BND doğrudan doğruya Federal Şansölye'ye bağlıydı. Başında gene Gehlen vardı. Bu demekti ki, yeni Alman devletinin başbakanı da (Hristiyan Demokrat Conrad Adenauer) devletin eski Nazilerle işbirliği yapmasını onaylıyordu. 1963'teki verilere göre, BND'nin tam zamanlı 5 bin personelinden ve 12 bin ajanından yüzde 57'si Nazi döneminin ordu istihbarat teşkilatı Abwehr'de çalışmıştı, yüzde 25'i ise eski istihbarat örgütü SD veya Gizli Devlet Polisi (Geheimstaatspolizei= Gestapo) mensubu idi. General Gehlen 1968'de emekliye ayrıldığında yerine geçen Gerhard Wessel de eski Nazilerdendi. Savaş sırasında Gehlen örgütünde çalışan kişiler arasında, mesela, eski SS subayı Walter Rauff' vardı. Rauff toplama kamplarındaki gaz odalarını geliştirip, pratikleştirmiş bir kaatildi. Ordunun Kızılhaç ambulanslarını seyyar gaz odalarına dönüştüren buluşun sahibiydi ve bu araçlarda Doğu Avrupa'da 200.000 kişi öldürülmüştü.

ABD tarafından kurtarılan, istihdam edilen önemli savaş suçluları arasında, doğu cephesi kasaplarından Otto Skorzeny, Fransa'da işgal yıllarında Lyon Kasabı olarak görev yapan ve Jean Molin'i işkenceyle öldüren, 5000 kişinin katlinden sorumlu tutulan Klaus Barbie, savaşın en büyük ca-

“İspanya Kralı Filip II.’nin Rüyası”. (1580) 55x43 cm.

nilerinden olan ve Auschwitz kampında kalkıştığı tıp deneylerinde kobay olarak kullandığı 250 bin kadın-erkek-çocuğun ölümünden sorumlu tutulan Dr. Joseph Mengele, işgal altındaki Yugoslavya’da Seelsorger toplama kampında Nazi albayı rütbesiyle görev yapmış, kurtuluştan sonra Vatikan’a sığınmış Hırvat papazı Peter Dragonovic, savaşta en yüksek askerî nişanla ödüllendirilmiş Hans-Ulrich Rudel, savaşta SS’ler için sahte döviz basımını örgütlemiş, kalpazan SS subayı Friedrich Schweden, Belçika’lı SS generali Léon Dergelle, Hollanda’lı SS subayları Wim ve Alfonso Sessen kardeşler vardı.

Bunların bir kısmı ABD adına Almanya’da görev yaptıktan sonra Güney Amerika’ya gönderilmişler veya gitmişlerdir. Orada çeşitli uluslardan neo-faşistlerle birlikte “Örümcek” kod adıyla da anılan Kara Enternasyonal’i kurmuşlar, Dünya Nasyonal Sosyalist Devrimi için hazırlık yapmışlar, Latin Amerika’daki işkencecileri, canileri, infaz mangalarını yetiştirmişler, “Ölümün Nişanlıları” di-

ye anılan terörist bir silahlı örgüt kurmuşlar, Temmuz 1980’de Bolivya’da yapılan ve “kokain generallerinin darbesi” diye bilinen komployu Klaus Barbie yönetiminde planlamışlardır. Aralarında cumhurbaşkanlarına danışmanlık yapanlar bile vardır. Schweden Peru’ya, Barbie Bolivya’ya, Alfonso Sessen Ekvador’a, Wim Sessen Arjantin’e, Walter Rauff Şili’deki Pinochet rejimine kapılanmışlar, askeri diktatörlüklerin, gizli servislerin, devlet terörizminin emrinde hizmet görmüşlerdir. Kimisi Wim Sessen gibi silah firmalarının temsilcisi olmuş, kimisi kokain mafyasıyla iç içe geçen ve kokain mafyasının generali, diktatör Luis Marcia Meza’nın güvenlik danışmanlığına getirilen Klaus Barbie gibi uluslararası organize suç örgütlerine bulaşmıştır.

Klaus Barbie Bolivya’nın demokratik hükümeti tarafından 1983 başında tutuklanır, hakkında Augsburg mahkemesince alınmış yeni bir tutuklama kararı olduğu halde, F. Almanya hükümeti sanığı almamak için bin bir dereden su getirir. Sonuçta Barbie Fransa’ya verilir, orada yargılanarak

ömür boyu hapse mahkûm edilir. Hayatı hapishane de son bulur.

Barbie olayı ABD'nin Nazi savaş suçlarıyla olan ilişkilerini 1984 yılında su yüzüne çıkarmıştı. *Stern* dergisi Haziran 1984'te başladığı bir yazı dizisiyle Barbie gerçeğini ortaya koydu. [Bak, *Milliyet* "Politika Kazanı" Örsan Öymen, 4.07.1984. Ayrıntılar için, *Stern*, *Le Monde*, *Newsweek* (Haziran 1984) ve 1972'de "La Gestapo en France" başlığıyla özel sayı çıkaran Fransız *Historia* koleksiyonları.]

KİRALIK ASKERLERİ İSTİHDAM

Bir başka terörist devlet faaliyeti kiralık askerlerin operasyonlarda kullanılmasıdır. 20. yy'ın ikinci yarısında paralı askerler sömürgelerde veya bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkelerde çokça kullanıldılar. O askerleri en çok istihdam eden dünyanın jandarması ABD olmuştur. Şili'deki 11 Eylül darbesinde başkanlık sarayını basıp Salvador Allende'yi öldürenlerin de CIA emrindeki bir grup paralı asker olduğu ortaya çıkmıştır.

Nitekim, paralı askerler sorunu Birleşmiş Milletler'e her getirilişinde, bu askerlerin kiralınmasını "kiralık terörizm", "devlet destekli terörizm" diye nitelendirilip kınanmasına ABD itiraz etmiş ve "devletlerin kendi ordularına alacakları subay ve erleri seçmekte serbest olduklarını, uygun görürlerse yabancı uyrukluları da kendi yönetmelikleri uyarınca askerî personel olarak istihdam edebileceklerini" söylemiştir.

ABD'nin Çinlileri'nde, özellikle Vietnam'da kullandığı Yeşil Bereliler vardı. Cephede karargâhlara değil, doğrudan askeri istihbarata bağlı çalışan Yeşil Bereliler son derece özel eğitilmiş, çok disiplinli ve zalim askerlerden oluşuyorlardı. ABD askerî yönetmeliklerinde "Özel Amaçlı Birlikler" veya "Özel Savaş Birlikleri" diye anılan Yeşil Bereliler arasında ABD vatandaşı olmayan profesyonel askerler de bulunuyordu. Bunlardan F. Alman uyruklu E. Resch kendisi gibi ABD'li olmayan Yeşil Berelilerin de olduğunu teyid ederek şöyle diyordu: "Benim uzmanlığım sessiz cinayettir. Önce Tayland'da çalıştım. Yerli halkı tavşan gibi avladık. Ama en yüksek performansı Vietnam'da gösterdik. Orada öyle şeyler yaptık ki, bugün bile onları hatırladığımda kendimi iyi hissetmemeğe başlıyorum." *Time* dergisinin bir muhabiri bir yolunu bulup Yeşil Berelilerin eğitildikleri kampları gezdikten sonra yayınladığı röportajda, o kamplarda işkence yapmak, suikast düzenlemek, "sessiz cinayet" denilen yöntemlerle adam öldürmek gibi suçların adaylara öğretildiğini yazıyordu. ABD içinde Florida, Kuzey Karolina, Massachussets, Oregon gibi eyaletlerde, bazıları sıcak ormanlık yörelerde, bazıları dağlarda veya çöl ikliminde veya ülke dışında Japonya Okinawa'da, Pasifik'te Guam adasında, Panama'da Fort Sherman, Fort Guttick'de

— ve Soğuk Savaş sırasında F. Almanya'da Bad Tölz'de — bu tür eğitim kampları vardı.

ABD'de Savunma Bakanlığı ve CIA tarafından finanse edilen kiralık asker dergisi *Soldier of Fortune* o yıllara ait bir çeşit suç belgesidir. Derginin jargonunda kiralık askerlere kısaca SOF (Soldier of Fortune=Servet Askeri) deniliyor. Vietnam'da görev yapmış ABD'li emekli Albay Robert Brown tarafından kurulan, 200.000 adet basılan, 100 sayfa hacmindeki dergi tüm dünyadaki paralı askerlere sesleniyor, kiralık asker arayan ilanlara veya iş arayan kiralık asker ilanlarına yer veriyor, paralı askerlerle röportajlar, anılar yayımlıyor, profiller tanıtıyor, yeni çıkan silahlar hakkında uzman bilgiler aktarıyordu. Dergide yayınlanan fiyakalı bir mont ilanında şöyle denilmekteydi: SOF Dünya Turu Ceketi: Geçtiğimiz on yıl boyunca bizimle tüm Yerküre'yi dolaştınız ve şu ülkelerde görev yaptınız: Afganistan, Angola, Burma, Kamboçya, Costa Rica, Küba, El Salvador, Grenada, Guatemala, Honduras, İsrail, Kore, Laos, Lübnan, Nikaragua, Pakistan, Güney Afrika, Tayland, Vietnam, Zimbabve... Flanel astarlı, siyah naylondan saten ceket. (Fransız *Historia* dergisinden klişeyi aktaran *Düşün*, Haziran, 1985, sf. 44.) Böylece, ABD'nin o yıllarda operasyon yaptığı ülkeleri ticarî bir ilandan bile öğrenmek mümkündü.

Bütün bu saydıklarımız "uluslararası terörizm" değilse, nedir?

PİNOCHET, VİDELA DARBELERİ

Latin Amerika ABD'nin arka avlusudur. Kıta'ya böyle bakan ABD'nin oradaki cinayetleri, kompoları ve askerî darbeleri saymakla bitmez, hepsini burada anmaya olanak yok. ABD'nin Kıta'daki bir kaç terörist girişimini sıralamakla yetineceğiz.

Bizzat başkan Kennedy'nin direktifi ve CIA-Mafya işbirliğiyle Fidel Castro'ya bir kaç kez suikast hazırlandığı açıklanmıştır. J. F. Kennedy bu suikasti ülkenin en büyük Mafya çetesi olan Sicilya kökenli Cosa Nostra'nın reisi John Roselli'ye sipariş vermişti. Gene, aynı başkan döneminde CIA kamplarında eğitilen Küba'lı karşı-devrimcilerle birlikte yapılan "Domuzlar Körfezi Çıkartması" henüz unutulmadık bir devlet terörizmi eylemidir. [Ne ilginçtir ki, aynı Mafya, çok geçmeden J. F. Kennedy'nin öldürülmesinde gizli terör ve istihbarat odaklarıyla işbirliği yapacaktır!]

1970'de Şili'de seçimle göreve gelen Marksist cumhurbaşkanının başında bulunduğu Unidad Popular (Halk Birliği) 1971'de yerel seçimlerde, 1972'de Kongre seçimlerinde oylarını daha da arttırmıştı. 1973'te cumhurbaşkanı Salvador Allende'ye bağlı genel kurmay başkanı René Schneider'i öldüren CIA kendi adamı general Augusto Pinochet'ye genel kurmay başkanlığı ve darbe yolunu açtı.

11 Eylül 1973'de darbe yapıldı, Başkanlık Sarayı'nda elinde silahı ve başında miğferiyle darbecilere karşı koyan Allende öldürüldü. Darbenin ilk

günlerinden başlayarak 30.000 kişi öldürüldü, 2000 kişinin ismi kayıplar listesine katıldı. [1982'de Cannes'da Yılmaz Güney'le büyük ödülü paylaşan Costa Garvas'ın The Missing (Kayıp) filminde, oğlu Şili'de "kaybolan" ABD'li babanın (Jack Lemmon) Şili'deki araştırmalarına dayanan gerçek öyküsü anlatılıyordu.] CIA ajanları tarafından öldürülen bir başka Şili'li general Carlos Prats 1976'da Meksika'da sürgünde yayınlanan *Una vida par la legalidad* (Meşruiyete Adanmış Bir Yaşam) başlıklı anılarında, 1973'te 3000 Şili'li subayın darbeden önce Panama Kanalı'ndaki ABD bölgesinde eğitim gördüğünü yazmıştı (sf.107).

1964'te Brezilya'da, 1971 ve sonrasında Bolivya'da bir dizi darbe yapan, 1973'te Şili ve Uruguay'da askerî diktatörlükleri iş başına getiren, 1976'da Arjantin'de general Videla darbesini tertipleyen ABD daima kanlı ilişkiler içinde askerlerle, uyuşturucu mafyalarıyla ve faşist teröristlerle işbirliği yapmıştı. Şili'de "Vatan ve Hürriyet" (Patria y Libertad), Brezilya'da "ölüm mangaları", Arjantin'de aynı nitelikli "Arjantin Anti-komünist İttifakı" (Alianza antikomünista de la Argentina-AAA) ve Bolivya'da "Hristiyan Milliyetçi Ordusu" gibi faşist paramiliter gruplar olarak suç üstüne suç işliyorlar, solcu siyasî şahsiyetleri, sendika liderlerini, belediye başkanlarını öldürüyorlar, solcuları kaçıracak katlediyorlardı. Bir kısmının cesetleri bulunmuyordu bile, çünkü polisle işbirliği içinde çalışıyorlardı. "Patria y Libertad" mensupları Pinochet'nin kanlı polis teşkilatı DINA'nın omurgasını oluşturdu. O da yetmedi, cuntanın ilk yıllarında halka korku salmak için "Comando Carevic" ve "Comando vengadores de martires" (Şehitlerin İntikam Komandosu) adlı terör örgütleri zuhur etmişti. [Aynı yıllarda Türkiye'deki ülkücülerin kendilerine "komando" adını vermeleri, hattâ komando rütbelerinin aralarındaki hiyerarşide rol oynaması rastlantı olmasa gerekti.] ABD'nin, asker olsun, sivil olsun yerli faşistlerle sürdürdüğü tertipler ABD'nin çıkarlarının tehlikeye girdiği dönemlerde El Salvador'da, Nikaragua'da, Guatemala'da da söz konusuydu.

EL SALVADOR, GUATAMELA

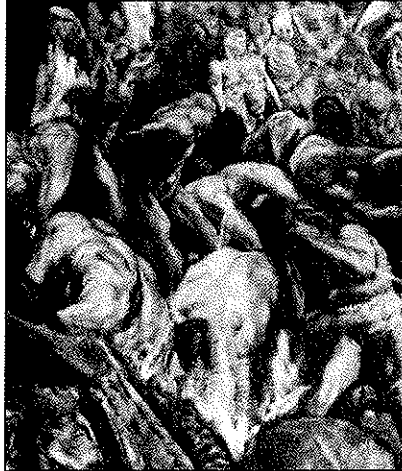
El Salvador'da cunta yönetimine karşı olduğu bilinen başkent San Salvador başpiskoposu Oscar Ro-

mero 1980'de öldürüldü. Yetkililer 1 yıl kadar sonra suçlunun adını açıkladılar. Kaatil Roberto D'Abussion adındaki bir binbaşydı. Bayaz Savaşçılar Birliği'nin başkanıydı. Bu örgütün cunta direktifleriyle siyasî cinayetler işlediğini herkes biliyordu. Binbaşı D'Abussion ABD'nin Uluslararası Polis Akademisi'nde (IPA) eğitim görmüştü. Aynı şahıs daha sonra Kuzey Karolina'daki bir kampta anti-gerilla eğitimi görmüş, oradan Uruguay'da staj yapmıştı. Stajı, CIA ajanı ve öğretmeni Dan Mitrone gözetiminde siyasî tutuklulara işkence yaparak görgü, bilgi ve tecrübesini arttırmaktı. Gene aynı okuldan geçmiş bir başka infazcı olan general Medrano ise "Ulusal Demokratik Örgüt" isimli bir

başka terörist örgüt kurmuştu. 1980'de ABD El Salvador'daki darbelerine bir yenisini eklediğinde, adı geçen binbaşı başkent San Salvador'un başpiskoposunu bizzat kendi tabancasıyla öldürmüştü. 1981'de El Salvador ordusunun subaylarının % 30'unu ABD'li danışman subaylar oluşturmaktaydı. Peki, El Salvador'daki sınıfsal durum neydi? 310 aile ülke topraklarının % 72'sini ellerinde tutarlarken, nüfusun % 97'sini oluşturan köylüler toprakların % 25'ine sahiptiler. Yoksul yığınlar çalışmak için ya Panama'ya gidiyorlardı veya kaçak yollardan Kaliforniya'ya geçmeğe çalışıyorlardı. Halkın tepkisi reformları dayatınca, El Salvador yönetimi 1968'de komşu Honduras'la yapay bir savaş icad etmişti. Yukarıda adını andığımız iki cinayet örgütü başlarındaki iki CIA yetiştirilmesi subayın yönetiminde 1970-80 yılları arasında Komünist Partisi yöneticilerini, "Devrimci Demokratik Cephe" ileri gelenlerini, Cumhuriyet başsavcısını ve eski tarım bakanını öldürdüler.

ABD Fidel Castro'dan başka Grenada lideri Maurice Bishop'u da öldürme teşebbüsünde bulunmuştu. ABD ajanlarının cinayetleri arasında Brezilya eski cumhurbaşkanı Joao Goulart, Bolivya eski cumhurbaşkanı Juan José Torres, Şili cumhurbaşkanı yardımcısı Orlando Letelier, Peru genel kurmay başkanı Rubio Horos, gene sürgünde yaşarken öldürülen

Guatemala eski cumhurbaşkanı Jacobo Arbenz de vardı. Uçağı düşerek ölen Panama'lı Omar Torrijos (Ağustos 1981) ile bir başka kazada ölen Ekvador cumhurbaşkanı Roldos'un (Mayıs 1981) kazaya de-ğil, suikaste kurban gittiklerine inanılmaktadır.

"Filip II.'nin Rüyası", 2 detay.

ABD'nin sadık bendelerinden Panama genel kurmay başkanı Manuel Noriega adlı generali, ABD daha sonra, uyuşturucu trafiğinden dolayı istedi ve aldı. Adam eroininden, kokainden kesesini doldurup dururken, ABD onun uyuşturucu pazarındaki rolünü ve payını bile bile işbirliği yapmıştı. Tipik bir örnek olarak özetlemek istiyorum: Noriega'nın geçmiş ABD'nin karanlık işleriyle doludur. Peru'da askerî okulda okurken, 1950'li yıllarda CIA ajanı olarak çalışmaya başlayan Manuel Antonio, 1971'de Panama askeri istihbaratının şefliğine getirildi, 1983'te ordunun başkomutanlığına atandı. ABD 1983'te Granada adasını işgal etmeden önce, Ronald Reagan'ın başkan yardımcısı — ve eski CIA başkanı — George Bush onu özel temsilcisi olarak Fidel Castro'ya gönderdi ve bu sorunun ABD ile Granada arasında kalmasını, Küba'nın askerî müdahaleye asker göndererek karşı koymamasını, ABD birlikleriyle çatışmamasını, bölgesel bir kriz yaratmamasını istedi. Noriega aynı zamanda Nikaragua'da da komplolara katılıp, karşı-devrimci terör örgütü Kontra'lara yön vermişti. Daha sonra ABD ile arası açıldı, muhalefet lideri Spadafora'yı öldürmekle suçlandı, onu görevden almak isteyen Cumhurbaşkanı parlamento tarafından düşürüldü. Bütün ipler Noriega'nın elindeydi. Sonuçta ABD 1989'da Panama'yı işgal etti. Vatikan elçiliğine sığınmış Noriega'yı aldıktan sonra çekildi. General uyuşturucu trafiği, para aklama ve şantajla para alma gibi suçlarla yargılanarak hapse mahkûm edildi.

ABD'nin bir başka general Noriega'sı daha vardı: Guatemala savunma bakanı Otto Noriega. Guatemala'da Gizli Anti-komünist Ordusu ve "Kralın Birliği" adlı iki suç çetesi 1970'lerde İşçi Partisi'nin, Sosyal Demokrat Parti'nin ve Hristiyan Demokrat Parti'nin genel sekreterlerini veya önde gelen isimlerini, gençlik ve köylü örgütü liderlerini, San Carlos üniversitesi profesörlerini ve 1972 başkanlık seçimlerinde Noriega'nın rakibi ve genel kurmay başkanı David Concinos'u öldürdü.

ABD'nin Latin Amerika'daki en kanlı ve yasa dışı suçlularla ilişkisinin örneklerinden birisi de Boliviya'daydı. 1970'li yıllarda ABD yanlısı general Garcia Mesa'nın cuntacı ve mafyacı albaylar çetesi iktidardaydı. Daha önceden istihbarat servisinin ve paramiliter cinayet şebekelerinin başı olan Arce Gomez, cuntanın hava kuvvetleri komutanlığına getirildiğinde kendisi aynı zamanda kokain trafiğinin de önemli isimlerinden birisiydi.

ÖLÜM OKULLARI

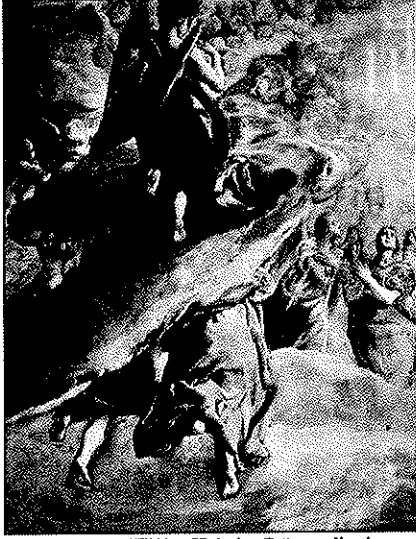
ABD'nin çeşitli devletlere mensup kaatil, işkenceci, komplocu, darbeci yetiştirdiği kimsenin meçhulü değil, ama gene de şu satırları birlikte okuyalım:

"...58 yıldır teröristlere sponsor olan, onları eğiten bir yer var. Dünyanın çeşitli bölgelerinden seçilen ve gelecek vaadedilen kişiler buraya davet ediliyorlar. Buranın adı Western Hemisphere for Se-

curity Cooperation (Güvenlik İşbirliği İçin Batı Yerküre Enstitüsü) veya kısaca WIHSC'dir, ABD'nin Georgia eyaletinde Fort Benning üssündedir. ABD hükümetlerin sermayesiyle eğitim faaliyetini sürdürmektedir. WIHSC ayrıca 'Amerikan Okulları' olarak da bilinmektedir. Ya da 'Suikastçı Okulları' veya 'Darbe Okulları' olarak. Okulda 1946'dan beri 60 binden fazla Latin Amerikalı asker ve polis eğitilmiş. Mezunlarından Alb. Byron Lima Estrada Guatemala'nın başkenti Guatemala City'de rahip Juan Gerardi'yi öldürmekten suçlu bulundu. Gerardi'nin öldürülmesinin nedenlerinden birisi Alb. Estrada ve diğer bir kaç mezunun başında bulunduğu askerî istihbarat (D-2) hakkında rapor hazırlamasıydı. D-2 ülkede 448 Maya köyünün boşaltılmasını ve binlerce yerlinin öldürülmesini koordine ediyordu. Lucas Garcia, Rios Montt ve Mejia Victores'in soykırıma dayalı rejimlerindeki bakanların yüzde kırkı Amerikan Okulları'ndan mezun. Guatemala halkı soykırımı ilk kez 500 yıl önce işgalci İspanyollar vasıtasıyla tanımıştı. 1980'lerde Lucas Garcia ve Rios Montt hükümetleri soykırımın en önünde idiler. İktidara geldiği 1981 Ekim'inden, 1982 Mart'ına kadar aile fertlerini yönetimin kilit noktalarına yerleştiren Lucas Garcia, bizzat Rio Negro, Rabinal ve Baja Verapaz katliamlarının başını çekmişti. Amerikan Okulları'ndan mezun olmasına rağmen, en değerli bilgilerini Fransızlar Cezayir'lileri katlettikleri sırada Cezayir'de edinen Garcia, orada öğrendiği 'Vietnamsızlaştırma' politikasını kendi ülkesinde başarıyla uyguladı.

1993'teki BM gerçeklerle yüzleşme komisyonu El Salvador'daki subayların üçte ikisinin bu okullarda eğitim aldıklarını kaydediyor. Bunların arasında El Salvador'un ölüm mangalarının başı Roberto D'Abussion da var. Kim mi D'Abussion? Halkın kurtuluşu için mücadele eden onlarca papaz ve Başpiskopos Oscar Romero'yu 1989'da katledenlerin başı.

ABD'li yazar William Blum, *The CIA: A Forgotten History* (CIA: Unutulmuş Bir Tarih) adlı kitabında Guatemala rejiminin, kurduğu ölüm mangaları aracılığıyla uyguladığı işkence yöntemlerini şöyle anlatıyor: 'Rejim hakkında eleştiri yaptığı duyulan ya da gerilla grubuna üye olduğu sanılan insanlar gizli polis tarafından evlerinden zorla alınarak bilinmeyen yerlere götürülürler. Çoğunun işkence edilmiş ya da yakılmış cesetleri bir kaç gün sonra yol kenarında elleri arkadan bağlı veya bir nehir kıyısında plastik bir torba içinde bulunur. Bazıları toplu mezarlara gömülmüştür. Bazı cesetlerse uçakla Pasifik Okyanusuna atılmıştır. Bir köyün gerillalarla ilgisi olduğu sanılırsa, köye baskın düzenlenir ve bütün erkekler bir daha hiç görünmemek üzere götürülürler. En çok kullanılan işkence yöntemi, içine böcek ilacı doldurulmuş torbanın kurbanın başına geçirilmesidir.' (George Monbiot, *Birgün*, 11.07.2004.)

“Filip II.’nin Rüyası”, detay.

CIA ile faşist örgütler arasındaki diğer önemli bir bağ Hindistan ırkçılarıyla olan ilişkidir. Hindistan’lı faşist “Ananda Marg” örgütünün ABD, Britanya, F. Almanya ve Fransa başta olmak üzere çeşitli ülkelerde kolları vardı. Bu örgüt çeşitli suikastler düzenlemişti. 1981 Kasım’ında yakalanan iki çete mensubu, planladıkları eylemler arasında Başbakan İndira Gandhi’nin öldürülmesinin de bulunduğunu söylediler. [Ama Gandhi, Sikh’lilerce öldürüldü.]

Bugün ABD’nin baş düşman ilan ettiği “İslamcı Terör”ü de ilk organize eden, besleyip, destekleyen ABD’nin kendisidir. Hizb-ul Tahrir, Rabita ve İhvan-ı Muslimin gibi örgütlerin ABD güdüm-lü olduğunu herkes biliyordu. İlk ikisinin Türkiye’de de faaliyeti vardı. Müslüman Kardeşler ise ABD adına uzun süre Suriye’de terör yaptılar.

Kim Afganistan’da Taliban’ı besledi, büyüttü, silahlandırdı, eğitti? Usame bin Ladin’in bir dönem CIA emrinde çalıştığı biliniyor. Çin Hindi, Endonezya ve Filipinler ise ABD’nin belli başlı bir başka şiddet alanıydı.

ABD’nin Güneydoğu Asya’daki terörist faaliyeti ve Vietnam vahşeti başlı başına bir komplo ve terör zinciridir.

Türkiye’de ise gerek 12 Mart 1971, gerekse 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde CIA Türkiye’de hayli aktif olmuştur. Süleyman Demirel’in 1960’lardaki dışişleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, 12 Mart 1971 darbesini CIA’nın tertiplediğini sonradan açıklamıştır.

İÇERİDEKİ SUİKASTLER

O devlet sadece dışarıda cinayet işlemedi, içeride de adam öldürdü.

CIA ve FBI’ın da katıldığı en önemli iki suikast ABD başkanı John F. Kennedy’nin 1963 Kasım’ında Teksas Dallas’da ve onun adalet bakanı-

ken 1968’de başkanlığa adaylığını koyan, kazana-çağına kesin gözüyle bakılan kardeşi Robert Kennedy’nin Los Angeles’da öldürülmesidir.

İnsan hakları savunucusu ve şiddet karşıtı din adamı Martin Luther King ve onun gibi bir başka Afrikalı-Amerikalı eylem adamı olan, Müslüman’lığı seçmiş Malcolm X 1964’te öldürüldüler.

1963 Haziranında, insan hakları savunucusu diğer bir zenci lider Medgar Evers akşam evine girerken, ırkçı Ku-Klux-Klan’ın Beyaz Şövalyeleri’nden devlet himayesindeki Byron de la Beckwith tarafından arkadan vurularak öldürüldü. Berat eden cinayet sanığının dosyası 30 yıl sonra tekrar açıldı, görülen dâvada kaatil ömür boyu hapse çarptırıldı, ikinci dâvada, bir tanık Beckwith’in Evers’ı öldürdüğünü söylediğini ifade etti, Ku-Klux-Klan’da çalışmış bir başkası ise kaatilin, “Zenciyi iki kez öldürmeye çalıştım,” dediğini, “görevim vardı, yerine getirdim,” diye eklediğini belirtti. Tetikçi geç de olsa hüküm giymişti ama azmettiren derin devlet adamlarının mercileri ve adları bile geçmemişti. (Bu öykü adli dosyalara dayanılarak Colombia Pictures tarafından yapılan The Ghosts of Mississippi filminde anlatılır.)

Ayrıca, Ku-Klux-Klan, John Birch Society gibi ırkçı örgütlerin işledikleri tüm cinayetler, kundaklamalar, yakıp yıkmalar Soğuk Savaş yılları boyunca devlet tarafından görmezlikten gelinmiş, hiç bir beyaz, ırkçılık nedeniyle bir zenciyi öldürdü diye mahkûm edilmemiştir. “Yüce Amerikan adaleti” böyleydi.

Gene, sendikacı Joseph Yablonski de devlet ajanlarıncı öldürülenler arasındaydı. Oklahoma’da plütonyumun zenginleştirilme işleminin yapıldığı bir tesiste önemli miktarda radyoaktif maddenin kaybolduğunu saptayan laboratuvar asistanı Karen Silkwood tek başına yaptığı araştırmada önemli bulgular elde etmişti. Hazırladığı dosyayı *New York Times* muhabirine iletmek için randevuya giderken, otomobili uçurumdan yuvarlanmış ve enkazda, cesedin yanında, dosya bulunamamıştı (Kasım 1974.) Karen Silkwood’un öyküsünü Mike Nichols’ın Silkwood filminde (1983) Meryl Streep’in başarılı yorumundan izlemiştik. Adlarını saydıklarımın hepsi devlet terörizminin kurbanlarıydılar. Beattles topluluğundan düzen karşıtı, âsî John Lennon’ın öldürülmesinin de sıradan bir cinayet olmadığı yaygın bir kanıdır.

Yukarıda ancak bir bölümü sayılan terör suçlarını işlemiş devletin başındaki şahıs şimdi terörizmden söz ediyor. Üstelik bu başkanın başkan olan babası CIA başkanlığından gelmiş, Körfez Savaşı’nda nükleer harp başlıkları kullanarak sonraki yıllarda 500.000 çocuğun radyasyondan hastalanıp, ölmesine yol açmış. Oğul Bush, bunların hiç biri olmamışmış gibi Irak’ta nükleer silah var diye savaş çıkartıyor, 100 bin kişiyi öldürüyor... öldürmeye devam ediyor.

Afrika'nın Yeniden Bölüşülmesi

Zeki Yavuz

Afrika'nın yarım asırlık kalkınma serüveni, sürekli yoksulluğun nedeninin küresel kapitalizmin dışında kalma, "marjinalleşme" değil, bizzat sistemle, özellikle 1980 sonrası daha fazla bütünleşme olduğunu gösteriyor

Bu yazının ilk bölümünde¹, Birleşmiş Milletler Milenyum Hedefleri istatistikleriyle Sahra altı Afrika'nın* yaşadığı trajedi ve bölgedeki kaynak paylaşım savaşlarının getirdiği yıkım dile getirilmişti. "Felaket haberciliği" dışında "küresel" gündemde olmayan, "marjinalleşmiş", "umutsuz kıt'a" Afrika, 11 Eylül sonrası dünyada yeni girişimlere sahne oluyor. ABD'nin "Afrika Yasası", AB'nin Cotonou Anlaşması, her ikisinin güvenlik stratejilerinde Afrika'nın yeri, G8-Afrika Eylem Planı, Blair'in "Afrika Komisyonu"nun raporu, Afrika ülkelerinin bunlara eklemelenen NEPAD girişimi; ister eski sömürgecilerin "tarihî sorumluluğu", isterse "insanî yardım" ya da "terörizmle savaş, özgürlük ve demokrasi" adına sunulsun, hepsinin ortak noktası yoksullukla mücadele, büyüme ve kalkınma. Dünyada en az gelişmiş (LDC) 50 ülkenin 34'ünü ve 700 küsur milyon insanı barındıran, millî geliri ise bir kaç büyük çok uluslu şirket kadar olan bölgede kalkınma, elli yıldır gündemin başında. Bugünün "Afrika için Marshall Plan"ını daha iyi anlamak için, geçmiş girişimleri hatırlamak gerekiyor.

SIYASAL BAĞIMSIZLIK SONRASI KALKINMACILIK

1955-1965 döneminde bağımsızlaşan Afrikalı ülkeler, Avrupa sömürgeciliğinin altüst ettiği bir sosyoekonomik yapıyla karşılaştı. Köle ticaretinin yıkıcı etkisinin sürdüğü 19. Yüzyıl'ın sonlarında sömürgecilik, Afrikalıları verimli bölgelerin dışına iterek ya da zorla çalıştırarak emperyalist ülkelerin hammadde ihtiyacına yönelik bir düzen kurmuştu (madenler, plantasyonlar, demiryolları, limanlar, vb.). Verimli araziler, sömürgeci şirketlerin ya da bir avuç yerleşimcinin elinde, kauçuk, kakao, kahve, yer fıstığı ve pamuk gibi metropollerde pazarlanabilecek "nakit ekin"le (cash crops) kaplanmış, bu şirketlerin ticaret tekeli olarak edindiği fahiş kazanç, sömürge ekonomilerine bir katkı sağlamamıştı. Sömürgeciler Afrika'yı Berlin Konferansı'nda (1884 -1885) bölüşürken de, bağımsızlık verirken de sosyal yapıya uymayan, yapay ya da ekonomik olarak güçsüz çok sayıda ülkeye ayırmışlardı.

Sömürgeciliğe tepki olarak gelişen Panafricanizmin de etkisiyle, bağımsızlık sonrası farklı gruplaşmalara girmiş 32 Afrika ülkesi, 1963'de Afrika Birliği Örgütü'nü (OAU) kurdu. Ancak, "Hiç bir bağımsız Afrika ülkesi bugün kendi başına, bağımsız bir ekonomik kalkınma yolu izleme şansına sahip değildir," diyen ve kitleleri kazanmak için "Afrika'nın ekonomik gü-

cü"nü isteyen Nkrumah'a rağmen OAU, ne birleşik Afrika için, ne de "yeni sömürgeciliğe" karşı somut adımlar attı (zaten bu, iktidar yapılarına ve eski sömürgecilerle süren ilişkilerin doğasına aykırıydı), kalan sömürgelerdeki ve ırkçı Güney Afrika'daki özgürlük mücadelesine destekle yetindi. Soğuk savaş yıllarında bir çok Afrika ülkesi (Rostow'un sığ "modernleşme" ciliği bir yana), "iki sektörlü büyüme" ve "sanayileşme" modelini (Kuznets, Nurske, Lewis) benimsedi. Afrika'nın tarıma dayalı ekonomileri, esas olarak dışa dönük, kapitalist ilişkilerin sürdüğü bir sektör (ör. ABD, Avrupa sanayilerinin uzantısı Liberya'daki kauçuk plantasyonları, Zambiya ya da Kongo'daki bakır madenleri) ile pre-kapitalist bir tarım sektöründen (kendine yeter, kabile reisinin yönetiminde de olsa toprak ve ürünün paylaşıldığı küçük köy toplulukları) oluşuyordu. "Kalkınmacı devlet", durağan sektördeki "fazla nüfusu"² kalkınmanın motoru görülen sanayide ya da altyapı projelerinde istihdam ederek, özel ellerde sermaye biriktirecekti. Kaynak darboğazı, tasarrufla ve tasarrufun yatırıma dönüşmesiyle aşılırken tüketim kısılacaktı. Bunun alternatifi, devletin planlayıcı, düzenleyici, eğitici rolüyle tarım ve sanayinin birlikte kalkınacağı, aşamalı olarak sosyalist ilişkilerin yerleşeceği "kapitalist olmayan kalkınma yolu"ydı. Sosyalist ülkeler, Afrika'nın sınırlı temel ürün ihracına dayalı, dış fiyat dalgalanmaları karşısında korumasız ekonomisine ve (Frank, Amin gibi "bağımlılık"çılara göre) "merkez'in geri bıraktığı çevre"ye, dönemin uluslararası güç dengesinde, köylülerin, emekçilerin, aydınların arkasında durabileceği tarihî bir fırsat sunuyordu.

BM'nin de desteklediği iki sektör modeli, tarımsal yatırımların kısılmasına, gıda ithalatına ve sanayiye gereken ihracat gelirinin azalmasına yol açtı, kentlerin dışına çıkamayan sanayi, göç eden kitleyi istihdam edemedi. Dış ticaret hadlerindeki düşüş 1960'larda sanayileşmenin yönünü içe çevirerek "ithal ikameciliği"ni başlattı (ör. Gana, Mali, Kenya). Ne var ki, tüketime dönük yerli üretimin (bira, kibrit, tekstil, vb.) teşviki iç pazarı geliştiremedi, finansman, yatırım malları, bilgi ve teknolojiye dışa bağımlılık aşılamadığı gibi, ödemeler dengesi ve dış borç sorunları doğdu. İthal ikameciliğinden, doğrudan yabancı yatırımlarla gelen sermaye faydalandı. İlk petrol krizi (1973) ve yaşanan kuraklığın sorunları ağırlaştırmasıyla (ör. Batı Afrika ürünleri 1970-80 arası %60 değer kaybetti) ve ILO, Dünya Bankası desteğiyle "âdil kalkınma" ve "temel ihtiyaçlar"ın karşılanması ilkesi benimsendi.

* Bu yazıda "Afrika"da, Sahra altı Afrika kastedilmektedir.

Ancak petrol krizleri, doğal afetler, etnik sorunlar yüzünden, halkın refahına, eğitime, katılıma, "nakit ekin" yerine gıda üretimine (ör. Batı Afrika'da yapılan pirinç sulama barajları) öncelik vererek üretici kapasiteyi artırma politikaları fazla uygulanamadı. Geri ekonomi ve dar iç pazar yabancı yatırımcıları cezbetmezken yükselen faizler, dış borç krizini derinleştirdi (ör. 1980'de borcun GSYİH'ye oranı %23,4, ihracata oranı %65,2 idi). Kimi slogan olarak kalan ("Afrika sosyalizmi") sosyalizme dönük deneyler (ör. Mali, Gine, Kongo-Brazzaville, Angola, Gana, Tanzanya, Mozambik), yetersiz sınıfsal destek, zayıf liderlik, ırkçı Güney Afrika'nın baskısı, küresel ekonomide yetersiz manevra alanı, zorla köylere toplama, geleneksel yapıları demokratik hassasiyeti göstermeme, vb. nedeniyle (Saul, Leys³) diğerlerinden farklı bir sonuç üretmedi. Sistemin istikrarsızlaşması, "kalkıncı devlet" in bakanlıklardan köylere uzanan ilişkiler zincirini fırsatçılarla doldurdu. Gene de 1960-1980 arası ortalama büyüme açısından (%4,8 GSYİH artışı; petrol ihracatçıları %7, en az gelişmişler %2,9), 1980 sonrası düşünülürse bölgenin "altın devri" (Adedeji) oldu.

Aynı dönemde, Bandung Konferansı'nın (1955) ardından başlayan Bağılantısızlar Hareketi, 1973'de OPEC'in çıkışının, BM'de oy çokluğunun verdiği güçle ve aldıkları destekle "Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen" çağrısını (tarım ürünü ve mineral ihracatında istikrarlı bir gelir, mâmül malların gelişmiş pazarlara engelsiz erişimi, çokuluslu şirketlerden uygun şartlarla teknoloji transferi ve — moratoryum dahil — borçlardan kurtulma) programa aldırdı. BM Afrika Ekonomik Komisyonu (UNECA) ve OAU çağrısı, dışa bağımlılığa karşı "kolektif kendine güven"e dayalı, ekonomik bütünleşme, insanı, bilim ve teknolojiyi geliştirme, gıdada kendine yetme, temel ihtiyaçlara öncelik verme ve çevreyi korumayı içeren Monrovia Stratejisi'ne (1979) yansıttı. Stratejinin yirmi yılda uygulanması için, OAU "Afrika'nın Ekonomik Kalkınması için Lagos Eylem Planı"nı (LPA, 1980) kabul etti. Lagos Planı'nda toplam gıda üretiminin %10'u kadar stratejik gıda rezervi, ulusal kaynaklara hâkimiyet için madencilik geliştirme, dünya sanayi üretiminin %2'sine ulaşma, yılda %7 büyüme, üründe rekabet yerine rasyonel bir uzmanlaşma, ortak bilim ve teknoloji merkezleri, sömürgecilikten kalma, kıt'anın içinden kıyıya uzanan demiryollarını ülkeler arasında geliştirme, bölgesel ticari engelleri ve yabancı döviz alışverişini azaltma, ortak pazar, ortak şirketler, kalkınma bankası, para fonu kurma, enerji ve doğal kaynak envanteri, su kaynakları ve çevreyi koruma gibi maddeler yer alıyordu. "Lagos Sonuç Belgesi"nde, 2000 yılında Afrika Ekonomik Topluluğu'nun kurulması hedeflenmişti. Lagos Planı'na, "kendine yetme"yi öne çıkarıp finans-

"Âlsa'nın çarmıha giderken giysilerinin çalınması" tablosundan detay. (1583)

manda dış yardıma başvurusu gibi çelişkilerine karşın halkın ihtiyaçlarına seslenmesiyle, sonradan neo-liberalizme alternatif arayışlarında sıklıkla başvuruldu.

YAPISAL UYUM PROGRAMLARI VE NEO-LİBERALİZM

1980'lerde uluslararası sermaye, "Washington mutabakatı"nın neo-liberal politikalarını (bütçe disiplini, kamuda yüksek getiri, vergi tabanını yayma, serbest faiz ve kur, ticarette ve doğrudan yabancı yatırımlarda liberalleşme, özelleştirme, deregülasyon, mülkiyet hakkının korunması) DB'nin "Berg Raporu"yla ("Sahra altı Afrika'da Hızlandırılmış Kalkınma", 1981) Afrika'ya uyarladı. Afrika krizinde dış faktörleri (ticarî eşitsizlik, dünyadaki durgunluk, yardımların azalması, vb.) önemsemeyen DB/IMF, küresel sermaye ve özel sektöre alan açılmasını, "görelî üstün" ürünlerin ihracatının artırılmasını, korumacı gümrük tarifelerinin, kur kontrollerinin, ürün desteklerinin, yüksek vergilerin kaldırılmasını, verimsiz devlet işletmelerinin özelleştirilmesini istedi. Dayatmacı, "kalkıncı devlet" karşıtı, tek reçeteci Berg Raporu, tepkiyle karşılanırsa da (ör. Afrika merkez bankalarının desteğine karşın, Bakanlar Konseyi reddetti), âcilen borç erteleme derdindeki çoğu Afrika ülkesinde (1988'de 30 ülke) başlatılan "Yapısal Uyum Programları"nın pratikte el kitabı oldu.

Uyum programları, temel hedeflerine bile erişemedi. Yüksek faiz, tasarruf ve yatırımdan çok spekülasyona ve durgunluğa yol açtı. 1985-95 arası ihracatın %50 artmasına, 1980-92 arası kişi başına ithalatın %20 düşmesine rağmen, dış ticaret hadlerindeki bozulma (1980-2000 arası şekerin fiyatı %77, kakaonun %71, kahvenin %64, pamukun %47 düştü), bir ara düzelen ödemeler dengesini bozdu ve borçları tırmadı (1980-88 arası beş misli artarak 230 milyar dolara çıktı). 1980-94 arası GSMH'nin %39,6'sından %78,7'sine çıkan borçlar, artık ödenemez hâle geldi (1994'de %54'ü). IMF, Sudan, Somali, Liberya, Zambiya, Sierra Leone'nin para çekme hakkını kaldırdı. Sermaye kaçıışı hızlanırken, 1984-90 arasında, 1980'deki borcun bir buçuk katı, 96 milyar dolar tahsil edildi. Zayıf merkez bankaları ve bir kaç çok uluslu bankanın elindeki para piyasasına karşın dış ticaret ve kur rejiminin serbestleşmesi ile özelleştirmeler, daha çok yabancı şirketlere yaradı ve yerli kapasiteleri yok etti. Sıkı para ve kredi politikası, temel maddelerde bile fiyatları dalgalanmaya bırakma, işsizlik ve yoksulluğu körükledi. Afrika'nın gerçeklerine uymayan, örneğin Zambiya gibi işçilerin maden bölgelerinde yoğunlaştığı yerlerde kitle taşımacılığının vazgeçilmesi, yaygın HIV/AIDS, cehalet ve açlık karşısında sağlık ve eğitim giderlerinin kısılması, gıda desteklerinin kaldırılması halkı sefaletle itti. Kalkınma programları, yaşanan kuraklık ve kıtlığın da etkisiyle

iptal edildi ya da ertelendi, bağımsızlık sonrası inşa edilen altyapı bakımsız kaldı. 1980'lerde ortalama yıllık GSYİH artışı yalnız %0,4 oldu, kişi başına gelir 1970'lerde zaten düşükken, 1980-87 arası her yıl %2,6 azaldı. 1994'de ekonomide payı %70 olan tarımda üretim düştü, gıda ihracatçısı Afrika, halklarını besleyemez oldu.

1990'larda, piyasanın kurumlara, hukuka, hayatın her alanına sızması için dönüşmüş ("piyasa dostu") bir devlete rol biçen, "geçiş dönemi" sıkıntısını en yoksullara yansıtmama, yolsuzluk ve bürokrasiyle mücadele, "ekonomiden siyaseti ayırarak" istikrarı sağlama iddiasındaki "Washington mutabakatı sonrası"na uygun adımlar atıldı. DB/IMF'nin "Ağır Borçlu Ülkeler Girişimi" (HIPC, 1996), şimdiye dek 23'ü Afrikalı 27 ülkenin 32 milyar dolar borcunu hafifletme kapsamına aldı. Ne var ki, "sürdürülebilir kalkınma" ve "insanî yüzölçümü küreselleşme" (HDR 1999, UNDP) için uyum programlarında iyi karne ve Afrikalıların sahiplenmesi ("Yoksulluğu Azaltma Strateji"leri, PRSP 1999, IMF) şarttı. Kötü gidişin faturası borçları heba eden "hantal" devlete, rüşvetçi liderlere ve çevrelerine kesilirken, iyi "yönetişim" (ör. BM'nin "Afrika'nın Kalkınması için Yeni Gündem"i, NADAF, 1991 ya da "Milenyum Deklarasyonu", 2000) ile kararlar, bilinçli bir depolitizasyonla, katılımdan uzak, küresel sermayenin etkisindeki dar, teknokrat kadrolara bırakıldı. DB/IMF (ve ticareti eşitsizler arasında serbestleştiren DTÖ), borç verenler adına Afrika'yı âdetâ "yeniden sömürgeleştirdi", iç huzursuzluklara ve 1990'lardaki kanlı paylaşım savaşlarına da ortam hazırladı¹.

Sorumluluğu DB/IMF'nin arkasındaki güçlerde gör-seler de Afrika ülkeleri, "şoku" karşılayacak yatırımların önceden yapılmaması, gıda, borç, ticarî engeller gibi sorunların hafifletilmesi gibi itirazlar dışında uzlaştı ("Afrika Ekonomik Toparlanma için Öncelik Programı 1986-1990", APPER, 1985 ya da UN-PA-AERD). Lagos Planına sahip çıkan girişimler ise, kağıt üzerinde kaldı ("Yapısal Uyum Programlarına Afrika Alternatif Çerçeve Programı"⁴, AAF-SAP, 1989, UNECA). Mandela'nın serbest kaldığı, Doğu Avrupa'da sosyalist rejimlerin dağıldığı bir ortamda, "Afrika Halkın Kalkınma ve Dönüşüme Katılımı Bildirgesi" (Arusha, 1990 UNECA), uyum programlarını eleştirirken, kalkınma gündemine "demokrasi"yi taşıdı. Borç veren ülkeler de, Afrika'daki "sivil toplumu" şekillendirmeye çalışıyor, artan toplumsal gerilime karşın neo-liberalizmi öven hükümet dışı örgütlere (NGO) fon ayırarak "meşruiyet" arıyordu. Nkrumah'ın "ilerlemeyi halkımızın sağlığındaki iyileşmeyle, okullardaki çocukların sayısı, kasaba ve köylerimizdeki elektrikle ve suyun kalitesiyle, halkımızın kendi işlerini yönetebilme mutluluğuyla ölçeceğiz" (1957) dediği ölçü, artık "etkinlik", "yönetişim", "bütçe fazlası", vb. olmuştu. Refah nasılâ "aşağıya damlayarak yayılacaktı" (trickle-down).

Bu dönemde OAU ülkeleri, Lagos'da kararlaştırıldığı gibi, 34 yılda bölgesel topluluklardan (batıda ECOWAS, doğu ve güneyde COMESA, SADC) serbest ticaret bölgesine ve Afrika Ekonomik Topluluğu'na geçiş aşamalarını belirleyen Abuja Anlaşmasını (Nijerya, 1991) imzaladılar. OAU, Sirte Deklarasyonu

(1999) ve "Kurucu Yasa"nın kabul edildiği Lome zirvesinin (2000) ardından, daha güçlü kurumları (Banka, Para Birliği, Adalet Divanı, Parlamento) olan Afrika Birliği'ne (AU) dönüştü (Durban, 2002). Lusa-ka'da 53 ülkenin katıldığı son OAU zirvesinde, kimilerine göre Afrika'nın "kendi yapısal uyum programı" da tamamlandı.

YENİ "ORTAKLIK"

Güney Afrika devlet başkanı Mbeki, henüz Manda-la'nın yardımcısıyken "yüzyıllardır yağmalanan" Afrika'nın, "dünyada hak ettiği yeri alması" için öne sürdüğü "Afrika rönesansı" (1995) görüşlerini, Cezayir başkanı Buteflika ve Nijerya başkanı Obasanjo ile görüşerek "Milenyum Afrika Toparlanma Programı"na (MAP, 2000) dönüştürdü. MAP, OAU'nun Lusaka zirvesinde, Senegal başkanı Wade'nin Omega Planıyla birleştirilerek, "Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık" (NEPAD, Abuja, 2001) adını aldı ve ardından da Afrika Birliği'nin ekonomik programı oldu.

Afrika'nın "sahiplendiği ve yönettiği bir kalkınma programı ve vizyonu" olarak NEPAD, Afrika'yı "yoksulluktan kurtarmayı", "sürdürülebilir büyüme ve kalkınma" ile "küreselleşme sürecindeki marjinalleşmesini durdurmayı" hedefliyor. NEPAD'ın üç ana bileşeni var: Kalkınmanın önkoşulları (barış, güvenlik, demokrasi, siyasî ve ekonomik yönetim, bölgesel entegrasyon), sektörel öncelikler (altyapı uçurumunu kapatma — bilgi ve iletişim teknolojileri, enerji, ulaşım, su ve kanalizasyon — insan kaynakları — yoksulluk, eğitim, beyin göçü, sağlık — tarım, çevre, kültür, bilim ve teknoloji) ve kaynakları seferber etme (özel sermaye ile yabancı yatırımları çekecek koşullar, kalkınma yardımını artırma, borçları hafifletme, üretimi çeşitlendirme ve geliştirme, gelişmiş ülke pazarlarına erişimi ve ihracatı artırma). Afrika'nın BM Milenyum Hedefleri'ne 2015'e kadar erişmesi için her yıl %7 GSYİH artışına ve yıllık 64 milyar dolar (GSYİH'nin %12'si) kaynağa ihtiyacı var. Kaynak seferberliğinin önkoşulu ise, "demokrasi" ve "yönetişim". NEPAD, borç verenin ve alanın karşılıklı yükümlülükler altına girmesini vurgularken, mevcut "ortaklıklar"ı (ör. IMF ile PRSP'ler, ABD, AB ve Japonya'nın eylem planları, BM girişimleri) sürdürmeyi öngörüyor.

NEPAD, "başarısını Afrika halklarının katılımı"na bağlasa da, hazırlık aşamasında dönemin ABD, DB ve IMF başkanlarıyla görüşülmesi, G8 ülkelerine (Okina-wa, Cenova ve en son "Afrika Eylem Planı"yla desteklendiği Kananaskis'de) ve Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'na sunulması ve yapılan kulis çalışmalarını, asıl muhatabın G8 ülkeleri olduğunu gösterdi. Afrika'nın kalkınması için çare uluslararası sermayede ve küresel kapitalizme entegrasyonda görüldüğü için, DB'nin yeni raporuyla ("Afrika'nın 21. Yüzyıl'da iddiası olacak mı?", 2000) uyum içinde, sermayeyi cezbedecek bir ortam hedeflendi. Ancak, spekülâtif "sıcak para" bir kenara bırakılırsa, Afrika'nın 1990'dan beri azalan resmî kalkınma yardımları (ODA) ve 1997'den beri inişli-çıkışlı seyreden net yabancı doğrudan yatırımlar (FDI) katlanmadıkça, kaynak ve büyüme hedefi hayli uzakta⁵. Yatırımlar gelse bile, çok uluslu şirketlerin, transfer fiyatlandırması, hisseleri ül-

ke dışında ödeme, parayı yabancı hesapta tutma, döviz kuru spekülasyonu gibi yöntemlerle kârlarını Kıt'a dışına taşımaları her zaman mümkün.

NEPAD, artan bir meşruiyet kazanan borçların koşulsuz silinmesi talebinden ve 2001'de "İrkçiliğe karşı Dünya Konferansı"nda gündeme getirilen kölecilik, sömürgecilik ve Apartheid tazminatından geri adım atarak, koşullu HIPC girişimini destekliyor. Ticari eşitsizliklere⁶ karşı DTÖ gibi platformlarda daha aktif pazarlıkları öngörüyor. Halbuki, ör. ilaç tükellerine karşı HIV/AIDS (retrovirüs) ilaçlarının ucuzlatılması için verilen küresel mücadeleler⁷ olmaksızın, Brandt ve Palme'nin "Kuzey-Güney diyalogu"nu çağrıştıran görüşmelerle ilerleme sağlanabileceği umudu, 1970'lerdeki "Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen" tartışmalarındaki "kapitalist dünya sistemi içindeki zengin ve yoksul ülkeler arasında yeni bir gelir bölüşümünün diplomatik müzakereler yoluyla elde edilebileceği" gibi "büyük bir yanılsama" (Magdoff⁸) olacaktır.

NEPAD'ın son 20-25 yılın başarısız neoliberal politikalarını sürdürmesi nasıl bir sonuç verebilir? 1990'ların ikinci yarısında artan altyapı özelleştirmeleri (telekomünikasyon, elektrik, taşımacılık, su vb.), Güney Afrika'daki GEAR programı ("Büyüme, istihdam ve yeniden dağıtım", 1996) gibi işsizliğe, hizmetlerin pahalılaşması ya da (Soweto gibi yoksul yerleşimlerde) kesilmesine neden olacaktır. İşletmelerdeki "rekabetçi"lik çalışma koşullarını ağırlaştıracaktır. Mbeki'nin, 1998'de ABD'deki bir toplantıda "Güney Afrika'da kadınlara ve azınlıklara işyerlerinde kota ayrıldığı, şirketlerin bu koşullarda nasıl rekabet edeceği" sorusuna karşılık "iktidara gelmelerinden dört yıl sonra sosyoekonomik koşullarda Apartheid'in sürdüğünden" yakınması, ancak sermayeyi ürkütmemek için de "zorunlu bir düzenleme olmadığını" belirtmesi, bu konuların fazla pazarlık kaldırmayacağını gösteriyor. NEPAD'ın diğer önerileri de, ör. Afrika'daki evlerin eziçi çoğunluğuna elektrik girmezken bilgi ve iletişim teknolojilerinden medet umma, işlevsel bir piyasa yaratmayla sınırlı bir demokrasi vizyonu, tüm Afrika'da (Fildişi Kıyısı, Kongo, Sudan, vb.) "barış güçleri"yle sağlanacak "istikrar" iyimserliğe izin vermiyor. Mevcut sosyal desteklerin kaldırılması (ör. Malawi'de 2002'de stratejik tahıl stoklarının DB/IMF'nin önerileriyle azaltılması sonucu yaşanan açlık), Afrika nüfusunu büyük risklerle karşı karşıya bırakıyor.

Küresel sermaye açısından bakınca, ABD'nin "Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası" (AGOA, 2000 ve 2004'deki "hızlandırma" yasası) ile yoksul ülkelere fon sağlayan "Milenyumun Meydan Okuması Hesabı" (MCA, 2002) NEPAD'ı desteklerken, yardım için neoliberal politikaları şart koşuyor. Yasa, ihracına kolaylık sağlanan Afrika ürünlerinde ABD hammaddesi ya da yarı mamulleri kullanma gibi sınırlar getirmekten geri kalmıyor. ABD Ulusal Savunma Stratejisi (NSS, 2002), Güney Afrika, Nijerya, Kenya ve Etyopya'yı kilit ülkeler olarak saptadı. Güney Afrika ve Nijerya, ABD'nin başlıca ticaret ve yatırım yaptığı ülkeler. Ni-

Aynı tablodan detay

jerya, Angola, Gabon gibi ülkeler de ABD'nin petrol ithalatında (2015'e kadar Batı Afrika'nın payı %25'e çıkacak) stratejik bir önem taşıyor. Ayrıca 11 Eylül sonrasında Afrika'nın güçsüz devletler, güvensiz sınırlar, paralı askerler, dolaşan kara para, salgınlar, açlık ve yoksulluk sonucu kontrolden çıkması, "terörle savaş"ta ABD'yi rahatsız ediyor.

AB, AKP (Afrika, Karibik, Pasifik) ülkeleri ile ilişkilerde, Lome serisi ve en son Cotonou Anlaşması'yla (Benin, 2002), Avrupa Kalkınma Fonu'ndan yirmi yıl boyunca verilecek destek (2002-2007 arası 13,5 milyar Euro) için, NEPAD gibi, dünya ekonomisine entegrasyonu,

özel sektöre desteği, demokrasi ve yönetişimi, vb. şart koşuyor. İngiltere'de, üyeleri arasında, Manuel, Camdessus, Bob Geldof da olan Blair başkanlığındaki Afrika Komisyonu'nun raporu ("Ortak çıkarımız", Mart 2005) NEPAD'ın şimdiye kadarki kaynaklarının yetersiz olduğunu saptadı. Komisyona göre, 2003 yılındaki 23,8 milyar dolar yardıma ek olarak, her yıl 25 milyar dolar yardım ve Rio'daki milli gelirin %0,7 hedefi için bir zaman planı gerekiyor. Böylesi bir yardım akışı, Afrika'yı bunca yardımın getirdiği yer beliyken, 1960'larda da az gelişmiş ülkelerin dile getirdiği "Marshall Planı"⁹ tartışmasını açtı. NEPAD'ın beklentisi, İngiltere'nin bu yılki G8 ve Avrupa Birliği başkanlığında, Kananaskis zirvesindeki yalnızca 1 milyar dolar ek yardımdan çok daha fazlasının benimsenmesi. Almanya'da iktidar partisi SPD, Afrika için belirlediği yeni ilkelerle (Şubat 2005), Avrupa Güvenlik Stratejisi (EUSS, 2003) gibi, Afrika'nın güvenlik ve istikrarının yaşamsal önemde olduğunu belirtti ve NEPAD'ı destekledi. Muhalefet partisi CDU/CSU ise, İngiliz girişiminin NEPAD'ın önünü kesmemesini istedi. Çin'in de hızla artan hammadde, maden ve petrol ihtiyacı gereği Afrika ile geçmişten beri süregelen ilişkilerini geliştirmesi, Kıt'anın gelecekte öneminin artabileceğini gösteriyor. "Afrika yılı" denen 2005'de, Berlin Konferansı'ndan 120 yıl sonra farklı biçimlerde Afrika'nın bölüşüm kavgası sürerken, NEPAD gibi girişimler "sürdürülebilir"liği sağlayabilecek mi?

Afrika'nın yarım asırlık kalkınma serüveni, sürekli yoksulluğun nedeninin küresel kapitalizmin dışında kalma, "marjinalleşme" değil, bizzat sistemle, özellikle 1980 sonrası daha fazla bütünleşme olduğunu gösteriyor. Kıt'anın gerçek anlamda "adil ve sürdürülebilir büyümesi" ile "dünya ekonomisine hızlı entegrasyonu" birbirini dışlıyor. Mbeki, "Kuzey'i eleştirirken sorunu (dokunulmaz) ekonomiden ahlaki-siyasi alana taşıyor ("asil insani dayanışma idealinin" kalmaması, "ailenin ve bireyin atomize olması", vb.) ancak mevcut ekonomik sistemi değiştirmek yerine reforme etmekten söz ediyor ve meşruiyetini Thatcher'cı alternatifsizlikte (TINA) arıyor (Bond, 2003¹⁰). Bu "realpolitik" in ya da zamanın ruhunu yakalamanın ardında, ANC'nin üçüncü dünya milliyetçisi, faustvari bir "modernleşme" tutkusu mu var, ya da "siyahları güçlendirme" politikası (ya da soldan kimi eleştirilere göre "siyah sermaye" yaratma çabası) mı

izleniyor? Afrika'nın millî gelirin üçte birini üreten Güney Afrika'da iktidarın diğer ortakları, güçlü COSATU sendikası ve komünistlerin (SACP) olup bitenler karşısındaki tavrı nedir? COSATU ve çalışanlar (Nijerya'daki sendikalar gibi), özelleştirmeye 2000-2002'de güçlü grevlerle karşı çıktı. İlerici sosyal hareketler, yerel girişimler, aydınlar (ör. Jübile 2000 girişimi, Dakar'da CODESRIA'da bir araya gelen sosyal bilimciler, Afrika Sosyal Forumu, Soweto Elektrik Krizi Komitesi) uyum programlarına son verilmesi, borçların koşulsuz silinmesi, küresel kapitalizmden kopulması, askerî harcamalardan kaynak aktarılması, sermayenin denetimi ya da yoksulların elektriğinin kesilmemesi için farklı düzeylerde mücadele ediyor, öneriler geliştiriyorlar. SACP, Afrika'nın sorunlarını yetersiz "kalkınma", "modernleşme" ve "kaynak eksikliği" ya da "sömürgeciliğin mirası"ndan ziyade, küresel birikim düzeninin "marjinalliği", "az-gelişmişliği" sürekli üretmesinde görüyor. NEPAD'ın da, Güney Afrika'da (özelleştirmelerin yavaşlatılması sonrasında) güçlü, kalkınmacı bir kamu sektörü ve yerel sermaye kaynaklarının seferber edilmesine yönelik gelişmeler ışığında değişim geçirebileceğini, bir kenara atılmaması gerektiğini belirtiyor. Kuşkusuz bunda, SACP'nin de "alternatif bir siyasî, askerî, ticarî bloğun olmayışının 'Kuzey'e angaje olmayı kaçınılmaz" kıldığı görüşünde olmasının payı var.

Güney Afrika (Zimbabve de dahil daha geniş bir bölge olarak) deneyimi üzerinde daha çok durulabilir. Ama, şimdilik, Güney Afrika'lı tarihçi Bundy'den bir alıntıyla bitirelim: "Sosyalizmin 'şansını' konuşmak kuvvetli bir inanç gerektirir diyorlar... ılımlı bir kapitalist düzenin (Afrikalıların) çoğunluğu için bugün bir gelecek sağlayacağını... ya da (Afrika'nın) bir biçimde ekonomik tarihinin günahlarından arınıp, İsveç ya da Tayvan gibi bir geleceğe sahip olacağını hayal etmek: işte bu gerçekten güçlü bir inanç gerektirir!"³.

1- "Kayıp Kıt'a: Afrika", *Kızılçık*, Kasım-Aralık 2004, Sayı 22 s. 31-34.

2- Arrighi'ye göre, Afrika'da Lewis'in "sınırsız işgücü arzı" yoktu. Zaten Doğu Asya'nın Afrika'dan hızlı kalkınmasının bir nedeni de buydu (diğerleri, yerli girişimcilik, devlet oluşumu ve ulusal ekonomik bütünleşme, ABD yardımı). Arrighi, G., "The African Crisis", New Left Review, May-June 2002.

3- Saul J.S., Leys, C., "Sub-Saharan Africa in Global Capitalism", Monthly Review, July-August 1999.

4- UNECA yöneticisi Adedeji'nin çabasıyla hazırlanan ve BD/IMF'nin tepkisiyle karşılaşan AAF-SAP, üretimi artırma ve çeşitlendirmeyi (ör. hammaddeleri Afrika'da işleme, kayıt dışı da olsa tamiyat, dikiş, tuğlacılık gibi faaliyetleri destekleme, kamu yatırımlarının en az %20-25'ini tarım ve tarımsal altyapıya ayırma, %85'i tarımda çalışan kadınlara toprak üzerinde hak verme, yerel tüketime yönelik mahsulü destekleme), daha iyi bir gelir düzeyi ve dağılımını, hayati ihtiyaçlara yönelik harcamaları (ör. kamu giderinin en az %30'unu, silahlanma yerine, sağlık, eğitim gibi temel sosyal hizmetlere

ayırma, lüks ithalat, kara para gibi mali delikleri kapatma, bölge içinde döviz yerine barter ticareti, özelleştirme yerine yönetimi geliştirme, gıda rezervleriyle fiyatları destekleme, çevreyi koruma), özette kâr güdüsü olmayan kalkınmacı devleti canlandırmayı hedefliyordu.

5- OECD verilerine göre ODA, 2001'den sonra bir miktar artarak 2003'de 20 milyar doları geçti, gene de kişi başı yardım 1990'lardaki düzeyine çıkmadı. Ayrıca bu kaynağın önemli bir bölümü savaş yaralarının sarılmasında (ör. Kongo) kullanılıyor. Kalanın da bir kısmı gönderilen ülkede kullanılmıyor (ör. 2003'de yarısı, ülke dışı yönetim giderleri, teknik yardım, borçlardan düşme, vb.). Yardımlar Rio Dünya Zirvesi'nin (1992), gelişmiş ülke GSMH'lerinin %0,7'si hedefinin çok uzağında (%0,2-0,4 arası). Dünyadaki FDI'den %2 pay alan Afrika'ya, 2003'de 14 milyar dolar yatırılmış. Net özel sermaye akışı (banka borcu, bonolar) 2004'de artarken, Afrika'da yatırımlar, ağırlıklı petrol ve gaz sektörlerine (Nijerya, Angola, Çad, Ekvator Ginesi ve Sudan) ya da Güney Afrika'ya yapıyor. Alınan kredilerin bir bölümü de silahlanmaya gidiyor. Kaynak akışına karşın GSYİH artışı, kötü iklim koşulları ve yerel çatışmalar nedeniyle 2002'de %3,3'den, 2003'de %2,4'e düştü. Batı Afrika'da gelişen petrol sektörü, artan petrol, değerli maden ve mineral fiyatları, Sierra Leone ve Etyopya gibi ülkelerde barışın sağlanması ile 2004'de %3,8'e yükseldi, 2005'de ise %4,1 bekleniyor. Ancak ne Afrika'da, ne de dünya ekonomisinde, 2015'e kadar, İkinci Dünya Savaşı sonrası gibi uzun bir genişleme dönemi olmayacağı açık.

6- Oxfam 2002 raporunda, Afrika'nın dünya ihracatındaki payında %1 artışın, 70 milyar dolar gelire (yardım ve borçların hafifletilmesinin beş katı) karşılık geleceğini, ticari engellerden yılda 2 milyar dolar kaybettiğini belirtiyor. Ör. ABD'nin başı çektiği pamuk destekleri nedeniyle, Afrikalılar yılda tahmini 250 milyon dolar satış gelirinden oluyor.

7- İ.A. Demir, "HIV/AIDS salgını ve sermayenin küresel saldırısına küresel yanıt", *Kızılçık*, Kasım-Aralık 2004, Sayı 22 s. 35-40.

8- Magdoff, H., "Uluslararası ekonomik reformun sınırları", Sömürsüz Emperyalizm, Devlin yayıncılık, Şubat 2005.

9- Marshall Planı, ABD'nin Avrupa'da siyasî ve ekonomik hâkimiyet sağlamak, ilerici ve sosyalist güçlerin iktidarını (ör. Fransa, İtalya, Yunanistan) engellemek, savaşta yitirilen pazarlar ve 1945-47'deki grev dalgası karşısında kendi ülkesindeki krizi engellemek için, 1947'den sonraki dört yıl içinde savaşın harap ettiği Batı Avrupa ekonomilerine 13 milyar dolar (bugün için yaklaşık 90 milyar dolar) göndermesiyle uygulandı. Afrika'nın bugünkü durumundan farklı olarak, Avrupa savaş öncesi gelişkin ekonomilere ve — savaşa rağmen — yetişkin insan gücüne sahipti.

10- Bond, P., "South Africa and Global Apartheid: Is the Reform Strategy Working?", Transnational Seminar, University of Illinois/Champaign-Urbana, 2003.

Kitlesellikten Sönüşe Pazartesi Gösterileri

Engin Erkiner —

Pratiğin yeterince bulunmadığı yerde günümüzün teorik gerçeklerini gereğince kavramak mümkün değildir. Pratikten kastedilen sürekli olarak oraya buraya koşturmak değil ama, bazen, sonuç vermeyecek koşturmacalar olmadan da hiç bir şey olmuyor

Almanya'da geçtiğimiz yıl "Hartz Yasaları" olarak bilinen yasaların sonuncusu, Hartz IV çıkarıldı. Bu yasayla eskiden bir yıl işsizlik parasından sonra alınan işsizlik yardımı ortadan kaldırılıyor ve insanlar işsiz kalmalarının ardından kısa süre sonra sosyal yardım alır duruma düşürülüyorlardı. Ek olarak, çalışabilir durumda olanlara kendilerine verilen herhangi bir işi yapmak zorunluluğu getirildi. Buna göre, diyelim elektronik alanında işsiz kalan bir mühendis, gerektiğinde hizmet sektöründe çok daha düşük ücretle çalışmak zorundaydı. Bunu yapmayanlara ödenen yardım iyice azaltılacaktı. Dahası, sosyal yardım alanlar gerektiğinde saati 1 Euro olan işlerde çalışmak zorundaydılar. Birçok kuruluş eskiden kadrolu eleman çalıştırdığı işlerde saati 1 Euro'ya insan çalıştırmaya başladı. Denildiğine göre, böylece yeni iş alanları yaratılmış oluyordu.

Bu konuda örnek alınan ülke ABD idi. Orada işsizlik, işsizlik oranının yüzde 10-11 olduğu Almanya'dan daha azdı. Rakamlar da bunu gösteriyordu! ABD'de düşük işsizliğin nedeni, özellikle hizmet sektöründe çok sayıda işyerinin yaratılmış olmasıydı.

Gerçek durum ise daha farklıydı.

İki ülke arasında işsizlik oranlarının karşılaştırılabilmesi için, işsizliğin bu ülkelerdeki tanımının aynı olması gerekir. ABD ve Almanya'da işsizlik farklı tanımlanıyorsa, bu ülkelerin işsizlik oranlarının karşılaştırılması yanıltıcı olur. İnsanları istatistikleri kullanarak kandırmak zor değildir ve bu konuda yayınlanmış çok sayıda kitap istatistiklerle bu kandırma işinin nasıl yapıldığını ayrıntılarıyla açıklamaktadır.

ABD'deki işsizlik tanımına göre, eğer bir kişi yıl boyunca toplam üç hafta çalışabiliyor ise, işsiz değil demektir. 52 haftanın 49'unda çalışmamış olsanız bile, yılda aralıklı olarak toplam üç hafta çalışmış olmanız, işsiz sayılmamanız için yeterli olmaktadır. İşsizlik böyle tanımlandıncaya, ABD'deki işsizlik oranı da oldukça düşük çıkmaktadır.

Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde işsizliğin tanımı böyle olmamakla birlikte, işsizliğin azal-

tılmasında hedeflenen, ABD'de uygulananla aynıdır: Hizmet sektöründe olabildiğince yeni alan yaratmak ve böylece yeni iş sahaları açmak... Bu yönelim, yeni liberal ekonomi anlayışının iktisat teorisiyle, monetarizmle de uyum içindedir.

MONETARİZM VE İŞSİZLİK

Önce İngiltere ve ABD'de, daha sonra eski sosyalist ülkelerde uygulanmaya başlanan monetarizm, sosyal devlet anlayışının, öteki adıyla Keynesçiliğin güçlü olduğu Batı Avrupa ülkelerinde de artan oranda uygulanmaya başlandı. Monetarizmin ülkelere göre değişen uygulamaları bulunmakla birlikte, ana fikir aynıdır: İnsanın bütün yaşamını, ilişkilerini olabildiğince paraya çevirmek... Bu anlayışa göre, parayla ifade edilemeyecek bir insan faaliyeti yoktur. Arabanız var, kaza sigortası; eviniz var, hırsızlık ve yangına karşı sigorta; kendiniz için kişisel zarar sigortası; diyelim birisinin malına zarar verdiniz, sigortanız öder; ek hastalık sigortası; ek emeklilik sigortası; özel işsizlik sigortası; bankadan kredi aldınız, krediyi şu veya bu nedenle ödeyememe durumuna karşı sigorta, çocuğunuzun geleceği için bebeklikten başlayarak sigorta, vb... Neredeyse her gün akla hayale gelmedik sigortalar, hizmet sektöründe yeni işler ortaya çıkıyor; tutturabilen kazanıyor, tutunamayan büyük borç yaparak batıyor, yerlerini yeni teşebbüsçüler alıyor.

Almanya'da çok sayıda tek kişilik firma kuruyor; kuruluş için devlet ucuz kredi veriyor, buna rağmen piyasa koşulları nedeniyle çoğunluğu batıyor, yenileri kuruluyor. Tahmin edilebileceği gibi Türkler "müteşebbis şahsiyetler" olarak Almanya'daki yeni iş piyasasında yerlerini alıyorlar. Aynı sokakta üç Türk manavı, dört Türk dönerci si açılıyor. Birbirleriyle kıyasıya rekabete giriyorlar. Rekabet fiyat kırma temelinde yapılıyor ve sonuçta bazen hepsi birden iflas ediyor.

Tek işte çalışmak gittikçe daha az yeterli oluyor. İki işte çalışanların sayısı sürekli artıyor. İşin geleceğinden emin olan insanların sayısı süre-

li azalıyor.

Beş yıl önce bilgisayar sektörü büyük bir gelişme içindeydi. Eleman azdı, bu nedenle diğer ülkelerden bilgisayar uzmanları uygun koşullarda ülkede çalışmaya çağrıldılar. Bir süre sonra bırakın dışarıdan gelenleri, bilgisayar sektöründe eskiden beri çalışanlar bile işsiz kalmaya başladılar. "Bu alanda iş var!" diye üniversitelerin bilgisayar bölümlerini dolduranlar, daha mezun olmadan bu alandaki iş olanaklarının büyük bir gerilemesiyle karşılaştılar.

Gelecek belirsizleşti ve insanları "ne olacak?" korkusu sarmaya başladı. Araştırmalar Almanya'da insanlar için en korku verici gelişmenin işsiz kalmak olduğunu gösteriyor. Çok değil 20 yıl önce insanlar genellikle emeklilik yaşına kadar aynı iş yerinde kalırlardı. Şimdi bunun yerine artan oranda iş değiştirme gündeme geliyor. Birçok işyeri kadrolu değil, sözleşmeli eleman alıyor. Sözleşme uzatılmazsa kendinize başka bir işyeri arayacaksınız; bulamazsanız kendi işyerinizi kuracaksınız; onu da yapamazsanız artık hangi alanda ne tür bir iş bulursanız orada çalışacaksınız.

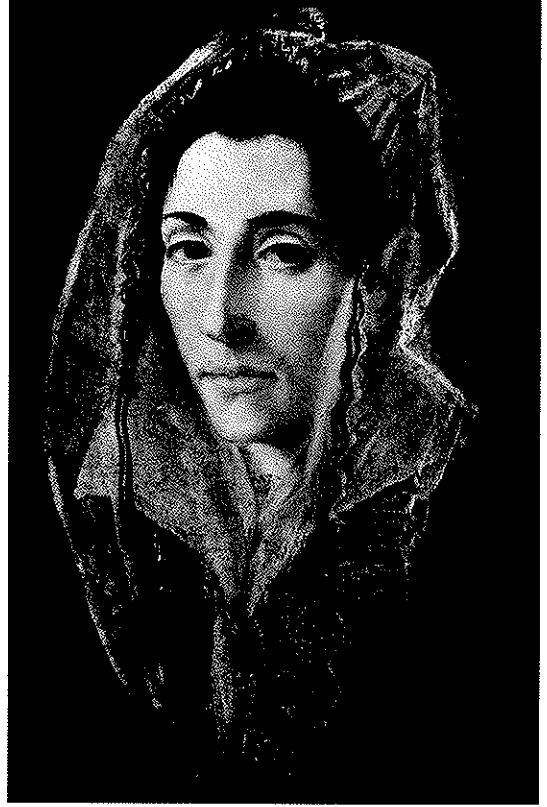
İş piyasasının bu durumu meslek sahibi olma anlayışını da değiştiriyor. Bugün geçerli bir mesleğe sahip olan, yarın işsiz kalabilir. Dahası, aynı alanda yeniden iş bulmasının garantisi de yoktur. Bu nedenle birkaç mesleğe sahip olabilmek, değişik işleri yapabilmek gelecekte işsiz kalmamanın en iyi güvencesi olarak görünmektedir.

İşyerleri küçülüyor. Gelişmiş teknoloji iş sürecinin daha fazla parçalanmasını olanaklı kıldığı gibi, daha az işçi, enerji ve hammaddeyle daha fazla üretim yapılabilmesine de olanak sağlıyor. Güvenli iş ve işyeri artık yok. İnsanlar artan oranda işyeri değiştirmek zorunda kalıyorlar. Bu değişimin üzerine Hartz Yasaları ile sosyal hakların daha da kısıtlanması gelince, sanayinin ve hizmet sektörünün değişik alanlarında, belirli tepkiler göstermekle birlikte esas olarak yeni duruma uyum sağlamaya çalışanlar, protestolarını daha belirgin olarak ortaya koymaya yöneldiler.

"Pazartesi gösterileri" böyle başladı. Bu gösterilerin gelişme süreci, geçtiğimiz on yılda bile köprülerin altından çok sular aktığını, harekete geçme ve dayanışma duygularının ne kadar zayıfladığını gösterdi. Şimdi bu süreci inceleyelim.

PAZARTESİ GÖSTERİLERİ

Bu gösteriler adlarını Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin (DAC) son aylarında Leipzig kentinde pazartesi günleri yapılmaya başlayan ve Almanya Sosyalist Birlik Partisi'ni (SED) hedef alan gösterilerden alıyor. Kiliseler, Sosyal Demokrat Parti'den (SPD) olan ama onun hükümet politikasını eleştirenler bu gösterilerin ilk örgütleyicileriydiler. Pazartesi gösterileri, tahmin edilebileceği gibi, özellikle eski DAC'yi oluşturan eyaletlerde Demokra-

Kadın portresi. (1595) 15x13 cm.

tik Sosyalizm Partisi'nin (PDS) gösterilere katılmasını da amaçlıyordu. DAC'nin yıkılmasına giden süreçte pazartesi gösterilerinin önemli yeri vardı. Gösterileri aynı isim altında ama bu kez hükümetin politikasını eleştirmek için düzenleyenler, Hartz Yasaları'nın özellikle Doğu Almanya'da bulunanları etkilemesinden ve bu alanda PDS'in güçlü olmasından hareketle, protestoların bu partiyi güçlendirmemesi için pazartesi gününü özellikle seçmişlerdi. Ne ki, olaylar bekledikleri gibi gelişmedi. PDS büyük bir kitleyle herkese açık olan bu gösterilere katıldı. Gösteriler Leipzig dışındaki kentlerde de düzenlenmeye başladı, katılımcıların sayısı bazen tek kentte bile birkaç on bin kişiye ulaşıyordu. Gösterileri düzenleyenler yeni katılımcıyı dışlayamayınca kabullenmek zorunda kaldılar. Birkaç ay içinde Pazartesi gösterileri artık Hartz Yasaları'na karşı yapılan gösteriler oldu.

Bu arada iki önemli gelişme ortaya çıktı: Doğu eyaletlerinde yeni katılımcılar, gösterilerin Batı eyaletlerine de yayılması.

Doğu eyaletlerinde Almanya Milliyetçi Partisi (NPD), Alman Halk Birliği (DVU) gibi kendilerini Nazilerle özdeşleştiren örgütler de bu gösterilere katılmaya çalıştılar. Gösterilerde başından beri yer alanlar bu katılımı reddettiler. Onlar ısrarla katılma çabalarını sürdürdüler. Leipzig'te Pazartesi gösterileri şöyle bir görünüm arzutmeye başladı: Önde eskiden beri bilinen katılımcılar, sonra polis,

ardından Nazi protestocular...

Başbakan Schröder hemen bir açıklama yaparak gösterilere son verilmesi gerektiğini, bunun Nazilerin güçlenmesine yol açtığını açıkladı. Bunun üzerine kiliselerin bir bölümüyle sosyal demokratlar gösterilerden çekildiler, PDS kaldı. Hükümetin asıl kaygısı bu gösterilerin büyümesiydi ve Naziler faktörünü öne sürerek gösterilerin önünü kesmeye çalıştılar.

Gösteriler Batı eyaletlerine de yayıldı, ama katılımcı sayısı Doğu ile karşılaştırılamayacak kadar azdı. Almanya Sendikalar Birliği (DGB) yönetimi, Nazilerin ve "sol fırsatçı"ların güçlenmesine yol açacağı için gösterileri desteklemediğini açıkladı. Amaç, sendikalarla SPD yönetimi arasındaki yakınlığın zarar görmemesiydi. Bazı kentlerde sendikaların merkezi tutumuna uymayan yerel sendika birimleri gösterilere katılmakla birlikte, genelde sendikalar gösterilerin dışında kaldılar.

Birkaç ay boyunca süren gösteriler Doğu'da ve Batı'da giderek sönükleşti, katılım iyice azaldı. Hükümet bu arada Hartz IV Yasası'nda küçük iyileştirmeler yaptı. Gösteriler hâlen bazı kentlerde sürmekle birlikte katılım oldukça az.

Hartz Yasaları'nın savunucusu olan Yeşiller bu gösterilere hiç katılmadılar. Muhalefette bulunan Hristiyan Demokrat Partiler (CDU/CSU) ile Liberal Demokrat Parti (FDP) ise bu yasaları yetersiz buluyorlardı. SPD-Yeşiller hükümeti HARTZ Yasaları'na karşı seçeneğin bulunmadığını ilan etti.

Çalışanların aleyhine ağır hükümler içeren Hartz Yasaları'na karşı yapılan gösteriler neden sönümlendi? İnsanlar protesto ettikleri bir yasaya karşı çıkmaktan giderek neden vazgeçtiler?

MÜZİK DEĞİŞTİ, AMA AYNI DANS SÜRÜYOR!

Sol, eski müzikle dans etmeyi sürdürürken gülünç duruma düştüğünü biraz geç fark etti, bazı gruplar bunu hala fark etmediler.

Başbakan Schröder soruyor: Hartz'a karşı seçeneğiniz nedir?

Bir bölüm "devrim"dir diyor ve bugünün koşullarında duyan bile olmuyor. Bir başka bölüm, eskiyi, sosyal devleti ve Keynes'in yüksek devlet harcamalarına dayalı ekonomik politika anlayışını savunuyor; kapitalizmin içinde bulunulan aşamasında, önceki aşamaya ait reform anlayışını savunduğu için etkili olamıyor. Solun bir başka bölümü (PDS) Keynesçilikle kapitalizmin mevcut aşamasının özelliklerini de içeren sosyal bir plan sunuyor, ama kendi üyelerinin bile bu planı anlaması için zamana ihtiyaç duyuluyor.

Mesele şudur: Kapitalizmin fordist üretim dönemine özgü sosyal devlet anlayışı, yüksek işçi ücretleri, tüketim toplumu ve Keynesçi ekonomik politika hızla ortadan kalkıyor. Almanya bu konuda geriden gelen ülkelerden birisi olmasına karşın,

sosyalistler durumu halen yeterince anlayabilmiş değiller. Burada sosyalistlerin yeni gelişmeleri anlamakta ve onlara uygun politikalar üretmekte ciddi olarak zorlandıklarını, eskiyi savunmakta ısrarcı davrandıklarını bir kere daha görüyoruz. Yeniye açık olmak, kendini yeni koşullara göre ayarlamak, sosyalistlerin kendilerine atfettikleri özelliklerdir; gerçekte ise daha çok bunun tersi söz konusudur.

Almanya'nın Batı bölgesindeki bazı kentlerde Almanya Komünist Partisi'nin (DKP) pazartesi gösterilerine katılmaması, inanılmaz gibi görünse de gerçektir. "Gösterilere katılanlar arasında sendika karşıtı gruplar olduğu için katılmıyoruz" türü bir gerekçe, solda yaygın olan tipik bir duyguyu da göstermektedir: Konformizm, alışılanın dışına çıkmamak, görüşleri bazı konularda sana ters olan gruplarla eylem içinde ortak bir yön bulmaya çalışmaktansa, hiç katılmamak... Sorun burada kaç kişinin katılacağı değil (sayı oldukça azdır), sahip olunan zihniyettir. Almanya'da Nazilerin esneklikte ve politik fırsatları değerlendirmekte sosyalistlerin bir kesimine göre daha esnek ve enerjik davrandıklarını kabul etmek gerek. Sonuçta sosyal konulardaki talepleri demagojiye dayanıyor; biz bunu biliyoruz, ama herkes bilmiyor. Bu politikalarında başarılı olmadıkları da söylenemez. Nazi örgütleri eski DAC sınırları içinde kalan Doğu eyaletlerinde sürekli taraftar kazanıyorlar. 2004 yılının ortalarında yapılan iki Doğu eyaletindeki eyalet parlamentosu seçimlerinde PDS'in ve Nazi partilerinin oylarında önemli artış görüldü. Bunun temelinde Hartz'a karşı alınan tutum yatmaktadır.

DAC kendisini anti-faşist bir devlet olarak da tanımlardı. Naziler bu sosyalist devlette yıllarca yaşamış kitle içinde özellikle hızlı gelişiyorlar. Başka bir yazıda üzerinde önemle durulması gereken bir konu karşısındayız.

Almanya'da eski sosyal devletin sürdürülmesi mümkün değil. Kapitalizmin 1970'li yıllardan beri şekillenen farklı bir birikim modeline geçmesinin yanı sıra, nüfusun yapısındaki değişim de sosyal devletin işleyiş mekanizmasının değişmesini gerektiriyor.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki sosyal devletin işleyiş şöyleydi: Nüfusun büyük bölümü gençti, işsizlik azdı, gençlerin ödedikleri sosyal güvenlik primleriyle çalışmayanlarla yaşlıların emekli aylıkları finanse edilirdi. Aradan geçen 60 yılda toplumun demografik yapısında önemli değişimler oldu. 2001 yılında toplumun yüzde 25'ini 60 yaşından büyükler oluşturuyordu. Bu oran 2050'de üçte bire yükselecektir. Almanya'da yaşlıları yeniden iş hayatına kazanma programlarına başlanması boşuna değil. Fiziksel güç harcanarak yapılan işler gittikçe azaldığı için işgücünün gittikçe yaşlanması aslında önemli bir sorun oluşturmuyor. (Türkiye'deki Avrupa Birliği (AB) yandaşları 1960'lı yıllara göre düşünerek, AB'nin Türkiye'nin genç nü-

fusuna ihtiyacı olduğunu sanıyorlar. İyi eğitim görmemiş genç nüfusun ne işe yarayacağı ayrı bir konu, dahası, sadece üretimin değil, hizmet sektörünün önemli bir bölümünün de bilgisayarlaştığı yıllarda yaşıyoruz.)

İnsanlık tarihinde ilk kez üretici güçlerin gelişim düzeyi bütün insanlığın asgari ihtiyaçlarını (yeterli beslenme, temiz su, barınılabilecek özellikte bir konut, sağlık ve asgari eğitim) karşılayabilecek düzeye gelmiştir. Kaynakların farklı dağılımıyla daha az çalışarak, doğayı tahrip etmeden ve insanlığın gerekli ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yaşam mümkündür. Ne ki, bu dünya ölçeğinde bir projedir ve Almanya'nın sınırları içinde hayata geçirilmesi mümkün değildir.

Almanya sınırları içinde yapılacak olan, öncelikle eski hakların kaybedilmemesini savunmaktır. Bu ise, kabaca eski hakları savunarak değil, emekçilerin çıkarlarını önemle dikkate alan farklı reform programlarıyla mümkündür. Eskiden varolanı aynen savunmak, kapitalizmde ve nüfusun demografik yapısında ortaya çıkmış değişimler nedeniyle gerçekleştirilmesi mümkün olmayı savunmakla eşdeğerdir. Nitekim çok sayıda insan da, rakamlar ve programlardan çok anlamasalar bile, günlük bilgileriyle sosyal devlet uygulamasında değişimin şart olduğunu, bu işin eskisi gibi yürümeyeceğini anlamışlar, yeni programları yeterince inandırıcı bulmadıkları oranda da pazartesi gösterilerinden uzaklaşmışlardır.

REFORM NEDİR?

Reform, varolanı yıkmak için değil, ona başka bir şekil vermek için yapılan uygulamadır. Almanya'da SPD-Yeşiller yönetimi emekçilerin haklarının büyük oranda budanmasına "reform" adını vererek, bu kavramın içeriğini değiştirmiştir. Reform adıyla yapılan, neo liberalizmin Almanya versiyonudur. Bu "reform" iki taraflıdır. Bir yandan emekçilerin sosyal haklarına önemli kısıtlamalar getirilirken, diğer yandan sermaye yeni ayrıcalıklar elde etmektedir. Servet vergisinin kaldırılması, sermayeye tanınan yeni vergi kolaylıkları, sermayenin sosyal harcamalardaki payının azaltılması... Bu liste sürekli uzamaktadır, zira sermaye sürekli yeni haklar istemektedir. Haftalık iş saatinin uzatılması, sendikaların haklarının azaltılması, işten çıkarmanın kolaylaştırılması, sermaye için daha fazla teşvik... Bu isteklerin ortam gerekçesi şudur: Yatırım yapmayı kolaylaştırmak (yani sermayenin haklarını çoğaltın) ki, işsizlik azalsın. Gerçekleşen ise tersidir: Yıllardan beri sermayeye yeni vergi indirimleri ve haklar tanınmasına karşın işsizlik sürekli artmaktadır.

Kapitalizmde 1970'li yıllardan itibaren başlayan üçüncü bilimsel-teknolojik devrim nedeniyle; en başta üretimin bilgisayarlaştırılması ve haberleşme teknolojisindeki büyük gelişme nedeniyle, üretici güçlerde önemli bir gelişme gerçekleşmiştir. Daha az emek gücü ve hammadde kullanımıyla daha

fazla üretim yapılabilmektedir. Buradan çıkan sonuç, ileri teknolojiye dayanan üretimin işsizliği azaltmaktan çok artırdığıdır. O kadar ki, bankacılık gibi alanlarda işsizliğin daha fazla artmaması için, teknolojik gelişme bütün boyutlarıyla uygulanmamaktadır.

Üretim birimleri küçülüyor. Aynı üretim birimi içinde bile küçük grup çalışmaları nedeniyle işçiler arasındaki ilişki azalıyor. İşsizlik, ne kadar yeni yatırım yapılırsa yapılsın, sürekli artıyor. Kapitalizmde yedek sanayi ordusu kavramı artık anlam taşımıyor, zira işsizlik sürekli ve büyük bir olgudur.

Bunun kabaca iki çözümü vardır:

Kapitalist çözüm: Emegin haklarının iyice kısıtlanması, sermayenin haklarının artırılması ve özellikle hizmet sektöründe bireysel işletmelerin desteklenmesi. Almancada bunlara "Ich-AG" deniliyor. Hükümet düşük faizli kredilerle bunları destekliyor. Hizmet sektöründe ve sanayi üretiminin yan dallarında kendi işletmeni kur! Tek ya da birkaç kişilik işletmelerin çoğalmasıyla işsizliğin azaltılabileceği düşünülüyor. Bu gelişmenin kaçınılmaz sonucu, ABD'de olduğu gibi, hizmet sektöründe büyük bir rekabet ve fiyat kısımlarıyla birlikte çok sayıda yeni işletmenin ortaya çıkmasıdır.

Sosyalist çözüm: Herkesin asgari ihtiyaçlarının karşılanmasının garanti altına alınması ve bunun sadece Almanya'da değil, Avrupa Birliği düzeyinde gerçekleştirilmesidir. Bu durumda sermayenin geniş bir bölgede şu veya bu ülkeye gidebilmesi çalışanlara karşı kullanılamayacaktır. Sermaye herhangi bir işkolunda Almanya'dan Romanya'ya gidiyorsa, sosyalistlerin yapması gereken bu gidişe karşı çıkmak, dolayısıyla "Almanya'da işsizlik artmasın, Romanya'da ne olursa olsun" demek değildir. Her iki ülkede de halkın en azından asgari geçim düzeyinde yaşamasının garanti altına alınmasıdır. (Yukarıda da belirtildiği gibi, asgari geçim düzeyi sadece yeterli beslenmeden ibaret değildir.) Sosyalist çözümün bir başka yönü ise, haftalık çalışma süresinin azaltılmasıdır. Sermaye bu süreci fazlaştırmaya çalışmakta ve başarılı da olmaktadır. 35 saatlik çalışma haftası şimdiden 40 saate çıkmıştır, ama sermayeye yetmemekte ve 48 saat istemektedir.

Sosyalistlerin bugünkü somut durum konusunda söyleyebilecekleri sözleri yoksa; emperyalizm tahlil ve devrimden başka konu bilmiyorlarsa, emekçilerin onları ciddiye almasını beklemek boşuna olur. Dahası, yıllardır genel geçer sözlerle konuşulmasına o kadar alışılmıştır ki, insanlar bizlerden somut sözler ve planlar duyduklarında bunu hemen anlamayacaklardır. İnsanların kafasında yer etmiş yılların geleneksel sol söylemini değiştirmek kolay değil, ama bu doğrultuda ilerlemek gerekiyor.

ATOMİZE TOPLUM

Pazartesi gösterileri yavaş yavaş söndü. Bitmedi,

Bir keşif portresi. (1604 dolayları) 14x10 cm.

ama katılanların sayısı hayli azaldığı için söndü. Almanya'da – sadece Almanya'da mı?- korku kol geziyor. Kimse işinden emin değil? Yarın ne olacak? Yükselen işsizlik ve Hartz Yasaları zaten işsiz olanları değil, şimdilik işi olanları vuruyor. "İşsiz kalırsam yandım" mantığından hareketle, herkesin sadece kendisini düşündüğü, birlikte muhalefetten çekindiği, gittikçe atomize olan bir toplum karşısındayız. Bu durumda solun birbiriyle uğraşmasında artış görülmesi de şaşırtıcı değil. Oysa ki solun ısrarla ve ısrarla yapması gereken güncel konulara eğilmek ve birbiriyle uğraşmayı — o da gerekliyse — esas olarak bu konular üzerinden yapmaktır. Çeşitli yürüyüş ve gösterilere katılan insanlardaki ümitsizlik açık olarak görülüyor. Burada teorik tartışmalar kadar, hattâ ondan daha fazla pratikte harcanan çaba önem kazanıyor. Pratiğin yeterince bulunmadığı yerde günümüzün teorik gerçeklerini gereğince kavramak mümkün değildir. Pratikten kastedilen sürekli olarak oraya buraya koşturmak değil, ama bazen sonuç vermeyecek koşturmacalar olmadan da hiç bir şey olmuyor.

Atomize olmaya başlayan bir toplumun kendisini toparlayabilmesi tersine örneklerin başarı kazanmasıyla mümkün. Geçici olmak özelliği ağır bassa bile önemli bir başarı AB'nin hizmet sek-

törüyle ilgili yasaları konusunda elde edildi.

BOLKENSTEIN YASALARI

Bolkenstein üst düzeyde bir AB görevlisidir. İmzasını attığı önemli bir yasa onun adıyla anılmaktadır.

Bu yasaya göre, hizmet sektöründe faaliyet gösteren bir firma, merkezinin bulunduğu ülkenin yasalarına tabi olacaktır. Pratikte bu şu anlama gelir: Yiyecek sektöründe Almanya'da faaliyet gösteren bir Polonya firması, işçilerine Almanya yasalarına göre değil, Polonya yasalarına göre ücret ödeyecektir. AB kuşkusuz asgari ücret uygulamasından yanadır! Kimsenin asgari ücret düzeyinin altında çalıştırılmasını istemez! Ne ki, Polonya'daki asgari ücret Almanya'da ödendiği zaman, bu, açlık sınırının altında bir asgari ücrete karşılık gelmektedir. AB Komisyonu'na göre böylece hizmet sektöründe daha fazla rekabet olacaktır!

Böyle bir yasa Alman firmalarının Polonya'da firma kurup, Almanya'da o firma aracılığıyla kendi işlerini görmeye başlamalarına da yol açacaktır. Bunun ücretlerde nasıl bir düşmeye yol açacağı daha fazla açıklama gerektirmeyecek kadar açıktır.

Bu yasaya karşı şiddetli bir tepki gösterildi. Brüksel'de yapılan ve yaklaşık yüz bin kişinin katıldığı protesto yürüyüşünden sonra toplanan AB devlet ve hükümet başkanları zirvesi, Bolkenstein yasasının bu hâliyle kabul edilemez olduğuna karar verdi.

Bu yasalar biraz değiştirilmiş olarak bir süre sonra yeniden gündeme gelecektir. Yakında Fransa'da AB Anayasası referandumuna sunulacak. Hayır eğilimi ağır basıyor. "Bolkenstein'a ve Anayasa'ya hayır" sevilen bir slogandı. AB'nin eksenini oluşturan ülkelerden birisinde Anayasa'nın reddedilmesi, bu anayasanın ölümü demektir. Öncelikle bu nedenle yasa geri çekildi. Dahası, Mayıs ayı sonunda Almanya'da SPD için önemli bir eyalet parlamentosu seçimi var.

Geçici de olsa bir başarı kazanıldı. Bunun arkasından ne oranda geleceği, sosyal bir Avrupa mücadelesinde sürekli savunma konumunda olan, eski haklarını kaybetmemeye çalışan emekçilerin ne oranda bir direniş sergileyebileceklerine bağlıdır.

Direniş diyorum çünkü emekçiler yıllardan beri gittikçe gerileyen bir direniş içindedirler. Direniş öylesine alışkanlık haline gelmiştir ki, yeni duruma uygun programlar ortaya konulması pek de ilgiyle karşılanmamaktadır. Bu tür programların uygulanabilmesi en azından tırmanan ve karşı tarafta geriletken direnişleri öngörür. Bazı başarılar kazanılabilse bile, böyle bir durum şimdilik yoktur.

Çocuğu Olmanın Dayanılmaz Ağırılığı

Yeşim Özakınsel —

Değersizlik duygusunu gidermenin yolu kapitalist sistemin sana dayattığı tüketim kültürünün çerçevesinde ortaya çıkıyor. Ne kadar tüketiyorsan o kadar değerlisin!

“B ir varmış bir yokmuş” diye başlar masallar ve devam eder kimisi, “Nur topu gibi bir bebekleri olmuş. O kadar çok sevinmişler, o kadar mutlu olmuşlar ki... darısı bütün isteyenlerin başına!”. Mutlu sondur hep çocuk sahibi olmak. İyi duyguların muştusudur. Masal içinde masaldır.

Gerçek âlemde nedir çocuk? Aslında, “Sömürü toplumlarında nedir?” diye sormalı. Nasıl muştulanır annelere, babalara?

Doğmadan önce başlar meta pazarı bombardımanı: “Çocuğunuzu en özel hastanede, en özel doktorlarla, en iyi teknolojiyle doğurun!”

Kaliteli hizmet verme safsatasıyla fahiş fiyatlarla satılır sağlık hizmetleri. Bu hizmetlere talep azınsanamayacak kadar çoktur. “Sağlıklı olsun da bebeğimiz...” diye kanar anne babalar. Sömürüye talep doğar.

Aslında daha da geriye gidebiliriz. Bazı özel durumlarda ana rahmine düşmesi bile ayrı bir pazar yaratır. Tüp bebek pazarı, kısırlık tedavileri pazarı... Soyun devamı gibi, üreme gibi doğal süreçlerin bir uzantısı olarak görülebilir bunlar ama sermayeyi yeniden üretme alanı da bir sömürü alanı olmasaydı acaba herhangi bir araştırmaya konu olabilir miydi? Ya da ne kadar olurdu?

Devam edelim. “Kazancınıza göre sömürü,” der bir diğeri. Ana rahmine düşer ya çocuk, tetikte bekler kurtlar. En iyi bezler, en iyi mamalar — oysa anne sütünün değerini herkes bilir — en kaliteli uyku setleri, en kaliteli eğitim hizmetleri... Kullanılır alabildiğine anne yürekleri. Kullanılır da neden kullandırır anneler, babalar yüreklerini? Sömürünün en gözde silahı rekabet duygusunu yaratır gönüllerde kapitalizm. Doğal içgüdüsel duyguları sarar sarmalar, hapseder. İnsanlar kendileri için yapmadıkları harcamaları çocukları için yapmaktan çekinmezler. Çoğu zaman en kalitelisi diye almaya yalnızca fiyatına bakarak karar verir, en pahalısını seçerler.

Kendini belki hiç bir zaman hiç bir yerde “özel” hissetmediği ve sıradanlığı iliklerine kadar hissettiği için değil midir çocuğunun öyle olma-

ması için çabalayıp durması? Çocuğunun özel olması için gösterdiği çabada bir kısır döngüye girmeye başlar. Çünkü çevresindekiler de öyle yapmaktadır. Herkes çocuğunun özel olması için özel hastaneler, özel doktorlar, özel mamalar, özel giysiler, derken daha da özelini, daha da güzelini, yani daha da pahalısını tüketmeye yönelir. Ama ne yapsalar bir türlü “çok özel” bir durum yaratamazlar. Kapitalizmin sunduğu sözüm ona binlerce seçenek aslında giderek birbirinin aynı davranış kalıplarını ve tipleri yaratma eğilimini bebekler ve çocuklar için de sürdürür, sıradanlığın yalnızca daha boyalı ve pahalı bir hâlini yaşarlar.

Kapitalizmin sömürü konusu yapmayacağı şey yok. O pek iyi bildiğimiz, üretim sürecindeki artı-değer gaspı için temelidir ama bununla yetinilmez ki! Yalnız üretim sürecindeki işçiler, emekçiler değil, genel olarak insan, insan olma durumu, insan varoluşu ve her türden insanî ilişki de sömürü konusudur. Öyle olunca, insanî ilişkilerin en yalın ve içten olanını, anne ile çocuk ilişkisini de bebek ana rahmine düştüğü andan itibaren, hattâ daha da öncesinde sömürmesinler olur mu?

Yalnızca bu alana baktığımızda bile tamamen içgüdüsel bir bağlılığın bir meta ilişkisi sınırlarına hapsedildiğini görüyoruz. Meta ilişkisine dönüştüğü andan itibaren de içgüdüsel bağlılık, ya da karşılık beklemeyen sevgi yerini bambaşka bir ilişkiye bırakıyor. Doğallığını yitiriyor, insanı kendine yabancılaştırıyor. Bu süreç aslında “sekiz yıllık eğitim”in de arka planını oluşturmadı mı? Çocuğuna İngilizce okutabilmek, daha çok oyuncak alabilmek... çocuğuna daha iyi bir “yarın” satın almaya kadar yolu var!

Kapitalizm kişinin tüm değerini yok ettiği üretim sürecinde posasını çıkartırken kendine ve emeğine yabancılaştırdıktan sonra çevre ile ilişkilerini de yok etmeye başlıyor. Üretim sürecinde değersiz hâle gelen kişi kendisini o sürecin dışındaki ilişkilerde de benzer konumlarda görmeye başlıyor. Ama bir farkla: üretim dışındaki alana müdahale edebileceği yanılsamasıyla. Değersizlik duygusunu

gidermenin yolu da yine kapitalist sistemin kendine dayattığı tüketim kültürünün çerçevesinde ortaya çıkıyor. Ne kadar tüketiyorsan o kadar değerlisin! O halde daha fazlasını ya da daha değerlisini tüketeceksin, bunun için daha fazla sömürülmeyi göze alacaksın.

Belki kendisi söz konusu olduğunda göze alamayacağı şeyleri çocuk söz konusu olduğunda daha çok göze alır ve tabii ki daha çok tüketir. Meselenin bu düzeye gelmesini sağlayan önemli mekanizmalardan biri de üretim sürecinde ortaya çıkan değersizlik duygusunun içselleşmesi ve tüm değerlilik duygusunu kişinin çocuğuna yansıtması. Dolayısıyla çocuğum ne kadar değerli ise ben o kadar değerliyim duygusunun yaşanması.

İşte ne kadar tüketirsem o kadar değerliyim ve çocuğum ne kadar değerliyse ben o kadar değerliyim kavrayışlarının bileşkesi çocuğum ne kadar tüketirse o kadar değerliyim algısını doğuruyor. Bundan sonra artık ebeveyn-çocuk ilişkisi karşılıklı olarak satın almalar ve alamamalar üzerinden yaşanmaya başlıyor.

Peki bu arada çocuk ne oluyor? Çocuk kendisi için bir şeyler satın alındıkça aslında daha çok mu mutlu oluyor? Nasıl bir bedel ödüyor? Beklentileri arttıkça daha da çok istiyor. Sömürüye kanmayı öğrenen ebeveyn çocuğuna da bunu öğretiyor. "İste, daha da iste, alabildiğim kadar, gücüm yettiği kadar, gücümü aşabilecek kadar iste!" Bir süre sonra çatışmalar başlıyor.

Sahip olmak çözüm değil çünkü. Anne-çocuk birbirine düşer. Çocuğun kendini güvende duyma ihtiyacı, sevgi dolu bir ortamda yaşama ihtiyacı iki insan arasındaki dolaysız ilişkiden, satın almalar üzerine kurulan bir ilişkiye dönüşür. Çocuk bir kısır döngü içinde habire daha fazla mal talep eder. Çünkü sevgi dolu ilişki talebini bir şeyler satın al biçiminde dile getirmeye başlamıştır. Ama talepleri artsa da ve hattâ bunları elde etse de asla içi rahatlamaz. Çünkü satın alınan hiç bir şey çocuğun gerçek ihtiyacını, insancıl doğal sevgi ve güven ihtiyacını karşılayamaz. Karşılanmayan bu ihtiyaç nedeniyle hem kendi mutsuzluğu, hem de ebeveynine karşı yabancılaşması derinleşir.

Anne-baba ise artık tümüyle çocuklarının bu ihtiyaçlarını karşılama yarışına girmişlerdir. Bu süreçte kendilerini yetersiz görmeye başlamalarının yanı sıra çocuklarını başka çocuklarla kıyaslamaya ve kıyasladıklarının bir kısmına öfke duymaya başlarlar. Çocuk da bu öfkeyi yaşar ve giderek rekabet duygularının artması ve şiddete dönüşmesi kaçınılmaz olur. Artık karşılıklı birbirine taşınan olumsuz duygular, değersizlik duyguları, hep bir şeyler tüketerek kendini değerli hissetme çabaları ebeveyni de, çocuğu da çıkmazlara sürükler.

Bu süreçte ebeveynlerin bir yandan da kendilerini çocukları yoluyla gerçekleştirme çabaları olduğundan söz etmiştik. Kapitalizm kendini gerçekleştiren

tirmiş insanı hiç sevmez. Kendini gerçekleştiren insanlarla baş edemez çünkü. Kendini gerçekleştiren insan toplu hareket etmeyi bilen insandır. Kendisi gibi olanların ortak çıkarlarını da savunur ve hattâ bunlar için savaşmayı bile göze alır. Bunun içindir ki çocukları üzerinden kendilerini gerçekleştirmeye çalışan zayıf insanları sever sömürü düzeni ve onların ben duygusu kabarık çocuklar yetiştirmesini ister. Burada sözü edilen "ben" duygusu toplumsal birey olmuş bir varlık olarak insan değildir. Kendini dünyanın merkezine koyan ama bir yandan da dünyanın merkezinde olmadığını bal gibi de farkında olan ve bu durumun ezikliğini sürekli yaşamakla birlikte bu duygusundan kurtulmak için de kapitalizmin önüne koyduğu ya da dayattığı yaşam biçimine sıkı sıkıya sarılan birinden söz ediyoruz. Kapitalizm insanların tek tek yükselmesine, tepeye çıkmasına olanak sağlıyor. Bir gecede popstar olabilirsiniz. O halde bir gecede star olan kişi *ben* olmalıyım, diyen bir "ben"dir burada sözü ettiğimiz.

İçinde yaşadığımız düzen bunun için elinden geleni ardına koymuyor. Hem meta pazarlayıp (en çok talep görenin her zaman çocuklar için pazarlanan şeyler olduğunu görmek gerekir) rant elde eder çocuklar üzerinden, hem de geleceğin zayıf, zaafli toplumunu yaratır. Bir taşla iki kuş vurur.

Biraz daha derine inecek olarsak: "Müjdelersun bir çocuğumuz olacak? Acaba ona iyi bir hayat, iyi bir gelecek sunabilecek miyiz?" diye soran kişi — ki bu sorular ve kaygılar son derece doğal ve haklıdır — kendisine bir davranış modelini nasıl seçiyor? Neden sistemin öngördüğü doğrultuda hareket ediyor? "İyi yetiştirmek" sözünden ne anlıyor? Bunun hayattaki karşılığı onun için nedir? Nasıl öğretildi bunlar? Doğal olarak tüm bunların cevapları çocuğumuzla kurduğumuz ilişkinin niteliğini de belirliyor.

Sosyal psikoloji araştırmaları insanların temel tutum ve davranışlarındaki referansların neler olduğunu ortaya koyuyor. Her sınıf, kendi gelir düzeyine göre bir üst sınıfın yaşam biçimini kendine referans olarak alıyor. En iyi okulları, en iyi dershaneleri, en iyi alışveriş merkezlerini ve en iyi... ne varsa medya bildiriyor bizlere. Dahası da var: vitrin ihtiyacı karşılanmamış çocukların toplumsal statü kazanmasının çok mümkün olmadığını ilan ediyor koca koca harflerle nerdeyse her bir sayfasında. Evet, yoksul ailelerin çocuklarından da tek tük örnek veriyor. "Bu sistemde herkes varolabilir, yeter ki isteyin," diyor. Her iki söylemin bir arada söylenmesinin altında yatan neden aslında kapitalizmin de çıkarmasının bir ifadesi.

Fazla mı karamsar bir tablo? Değişmez, değişmez bir şey mi? Çocuklarımıza, geleceğimize sahip çıkmak imkânsız mı?

İmkânsız olduğunu söylersek baştan kaybederiz.

Nasıl Bir Eğitim İstemiyoruz?

Cemal Candaş —

İki yıldan bu yana gündemde olan müfredat değişikliği konusunda Eğitim-Sen'in zaman zaman yapmış olduğu etkinlikler yetersiz kalmıştır. Eğitim-Sen kendi üyelerini bile bu tartışmaya katmayı başaramamıştır

2004-2005 öğretim yılında pilot okullarda deneme uygulamaları yapılan ve gelecek öğretim yılından itibaren tüm yurttan uygulanması planlanan yeni İlköğretim Okulları Müfredat Programı ile ilgili eğitim çevrelerinde çeşitli tartışmalar sürdürülmektedir. Aslında bu tartışmaların, sürecin taa başından bu yana çok daha yaygın ve kapsamlı bir şekilde yapılması gerekirdi.

Gerek MEB yöneticileri, gerekse bu konuda söz sahibi olması gereken çevreler (üniversiteler, eğitim işkolundaki sendikalar, veli dernekleri, basın ve yayın kuruluşları, vb...) bu tartışmayı açma konusunda isteksiz davrandılar. MEB yöneticileri program oluşturma çalışmalarında TUSİAD, özel okul temsilcileri, çok dar bir akademisyen grubu ve "âmir"leri tarafından görevlendirilmiş bir grup öğretmen bu sürece katılımını yeterli gördü. MEB yöneticilerinin bu tutumu, ülkemizin geleceğini yakından ilgilendiren böylesine önemli bir konuda demokratik bir katılımın sağlanmasını olanaksız hâle getirmektedir. Bu, siyasî iktidarın bilerek tercih ettiği bir tutumdur. Demokratik bir katılımı oluşturulabilecek yeni bir eğitim programı, siyasî iktidarın hedeflediği "insan" tipinin oluşturulmasına olanak vermez. Onun için Üniversite ve bilim çevreleriyle, eğitim sendikalarıyla, veli ve öğrenci temsilcileriyle birlikte çalışmak yerine, TUSİAD ve Aydınlar Ocağı gibi kuruluşlarla işbirliği yapmak tercih edildi.

Gelecek öğretim yılında tüm yurttan ilköğretim okullarında yürürlüğe konulması planlanan müfredat programında "vizyon ve amaç belirleyen ve bunları tasarlayan", "ödüller yaratan", "lidere güvenen ve inanç sağlayan", "girişimci", "kariyer geliştiren", "bir ürünün gerekliliğini sezen", "ürünü planlayan", "pazar araştırması yapan", "pazarlayabilen", "zaman içinde itibar gören mesleklerin nasıl değiştiğini fark eden", "günümüzdeki önemli ve gerekli meslekleri tanıyan", vb... şeklinde tanımlanan özelliklere sahip bireyler hedeflenmektedir. Elbetteki bu tip bir "insan" hedefleyen bir müfredat programını demokratik katılımı oluşturmak olanaksızdır. Çünkü demokratik katılımın taraflarını oluşturacak geniş halk kesimleri, böyle bir "insan" tipini talep etmemek-

tedir. Onlara böyle bir programı kabul ettirmek olanaklı değildir. Bu gerçeği bilen siyasî iktidar, bu süreçte hemfikir olduğu kesimlerle işbirliğini yeğlemiş ve ortaya bu kesimlerin taleplerine uygun bir program çıkarmıştır.

ARALIK 2004'TE
DÜZENLENEN DEMOKRATİK EĞİTİM
KURULTAYINDA MÜFREDAT KONUSU
GEREKTEĞİ BİÇİMDE ELE
ALINAMADIĞI İÇİN ÖNEMLİ
BİR FIRSAT KAÇIRILDI.

Başından beri tartışmanın içinde etkin bir şekilde bulunması gereken üniversiteler ve eğitim sendikaları bu süreçte ne yapmışlardır? Yaklaşık iki yıldan beri gündemde olan yeni müfredat programı oluşturma çabalarına karşı nasıl bir tutum takınmışlardır? Üniversitelerdeki eğitim fakültelerinin yeni müfredat programı konusundaki düşüncelerini bu ülkede kaç kişi biliyor? Üniversitelerimizde görevli olan akademisyenlere sormak gerekir: Mevcut eğitim sisteminin gerçek anlamda radikal bir değişime gereksinmesi olduğunu düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız, bu nasıl olmalıdır? Toplumun tamamını ve geleceğini çok yakından ilgilendiren böylesine önemli bir konuda "bilim insanı" ve "aydın" olarak sorumluluğunuzun gereğini yerine getirdiğinize inanıyor musunuz? Siyasî iktidarın programda yapmaya çalıştığı değişikliklere destek vermemiş olmak üniversitelerimizi sorumluluktan kurtarmaz. Üniversiteler, eğitim sisteminde neyin, nasıl değiştirilmesi gerektiği konusunda bilimsel ve çağdaş ölçütlere uygun alternatif çözüm önerileri ortaya koymak zorundadırlar. Elbette bu, üniversitelerin tek başına başarabilecekleri bir şey değildir. Siyasî iktidarın dayandığı egemen güçlerin tercihlerinin diğer kesimlere tek seçenek olarak sunulmasını, toplumun tüm kesimlerinin bu sürece katılması engelleyebilir.

Eğitim işkolunda örgütlü sendikaların bu süreçteki rolü ve sorumluluğu çok büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde var olan sendikaların toplumsal sorunlar karşısında almış oldukları pozisyonlar göz önüne alındığında program tartışmasında da Eğitim-Sen'in tutumu önem kazanmaktadır.

İki yıldan bu yana gündemde olan müfredat değişikliği konusunda Eğitim-Sen'in zaman zaman yapmış olduğu etkinlikler yetersiz kalmıştır. Şunu kabul etmek gerekir ki Eğitim-Sen bu konuda kamuoyunu yönlendirme bir yana, kendi üyelerini bile bu tartışmaya katmayı başaramamıştır. Yapılan basın açıklamaları, bu konuda oluşan gündeme müdahale etmeye yetmemiştir.

Birkaç hafta önce Eğitim-Sen tarafından kamuoyuna açıklanan "Yeni Müfredat Eğitimin Sorunlarına Çözüm Olamaz" başlıklı rapor bu konuda atılmış en ciddi adım olarak değerlendirilebilir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki bu raporun açıklanmasında geç kalınmıştır. Ayrıca rapor, akademik çevrelerde, eğitim emekçileri içerisinde ve kamuoyunda "ses getirebilecek" bir yetkinlikte değildir. Bu raporu baştan sona ele almak, irdelemek gerekir. Çünkü bu rapor iki yüz bin eğitim emekçisinin — Eğitim-Sen'e üye olmayanları saymazsak — oluşturulmakta olan müfredat programına karşı tutumunu ifade etmesi gereken bir belgedir. Müfredat programı gibi toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir konuda toplumsal muhalefetin önemli bir unsuru olan Eğitim-Sen'in ileri sürdüğü görüşler, takındığı tavır ve nasıl bir tutum aldığı çok önemlidir, zira toplumun diğer kesimlerine ve özellikle de geniş halk kitlelerine yol gösterici bir işlevi vardır.

Eğitim Sen'in raporunda "yeni" müfredat programına birçok haklı eleştiri getirilmiştir. Özellikle yeni programa yöneltilen "sağ", "liberal" ve "muhafazakâr" kesimin bir ürünü olarak ortaya çıktığı, küreselleşmecî neo-liberal mantığa dayandığı, ülkedeki çeşitliliği ve zenginliği içermediği, piyasanın

ihtiyaçlarına yanıt vermeye çalıştığı, bireyci değerleri öne çıkardığı, alt yapısının hazır olmadığı, demokratik bir katılım sonucunda oluşturulmadığı gibi birçok haklı eleştiriye katılmamak olanaksızdır. Raporun genelinde bu saptamaların dayanakları — ek-sik de olsa — açıklanmıştır.

Rapordan, genel olarak Eğitim-Sen'in "yeni" müfredatı reddettiği sonucu çıkarılabilir. Bu tutumun gerekçeleri, çok çeşitli eleştiriler dile getirilerek açıklanmaya çalışılmış. Rapor dikkatle okunduğunda Eğitim-Sen'in neyi reddettiği ortaya konmakta, fakat nasıl bir müfredat istediği açık ve net olarak anlaşılamamaktadır. Raporun son bölümündeki talepler, eğitimle ilgilenen herkesin genel olarak dile getirdiği temenni cümlelerinden oluşmaktadır. Raporun en büyük eksiği nasıl bir müfredat olması gerektiği konusunda fazla bir şey söylemiyor olmasıdır. Bu eksiklik, raporun yeteri kadar ilgi uyandırmamasının temel nedenlerinden birisidir.

Eğitim-Sen'in raporunda birçok doğru ve haklı eleştiri bulunmasına rağmen, tartışılmaya muhtaç bazı saptamalar ve kavram kargaşası yaratabilecek birçok ifade bulunmaktadır.

Örneğin "Müfredatın hedefi 'mutlu birey' değil, 'gerçekçi ve çok yönlü insan' yetiştirmek olmalıdır." saptaması tartışılmaya çok muhtaçtır. Yani bireyin "gerçekçi ve çok yönlü" olması yeterlidir, "mutlu" olmasa da olur mu denilmek isteniyor? Pekî insan niçin "gerçekçi ve çok yönlü" olmalıdır? İnsanlara sunulan hizmetler (sağlık, eğitim, güvenlik, sanat, vb...) aslında insanın mutluluğu için değil midir? "Mutlu" olmak için "gerçekçi ve çok yönlü olmak" da gereklidir denilebilir.

"Çoklu Zeka Kuramı'nın daha eşitlikçi, verimli ve pratik olduğu düşünülebilir. Ancak eğitim alanındaki post modern teorilere ölçme-değerlendirme açısından uygun zemin hazırlayan, modern anlayışın 'bütüncü ya da tümevarım' yöntemine ve beynin/zihnin bütünselliğine karşı parçaları bütünleştirmek üzere 'inşacılık'ı savunan bu yaklaşımın, aşırı uzmanlaşmaya kapı araladığını, çocuğun çok yönlü gelişimini engelleyebileceği ve onu tek bir alanla sınırlayabileceği ileri sürülebilir."

"Bu yaklaşım egemen zeka türüne göre çok çeşitli materyallere yönelik tüketimi kamçılayıcı bir özelliğe sahiptir. Üstelik bu zeka kuramı, toplumsal değil, bireyci bir kuramdır. Çünkü bireyin toplumsal değerlerle sosyalleşmesini değil, bireyci boyutlarının bireysel farklılıkları öğrenme ve onları etkin olarak kullanmasını, rekabet ve yarışmayla akademik başarıyı yakalamasını, tek ve biricik olduğunu kavramasını, iş hayatının isterlerine uyarlanmasını, girişimci özellikler kazanmasını, vb. vurgulamaktadır."

Rapordan alınmış yukarıdaki bölümler "Çoklu Zeka Kuramı" ve "Constructivism" (yapılandırmacılık) yaklaşımı hakkında biraz bilgisi olan herkese şaşırtıcı gelecektir. Bu bölümde anlatılmak istenilen şu olsa gerektir (Anlatım bozukluğu nedeniyle yanlış

1608 tarihli bir aziz tablosu.

anlaşılmış olabilir!): Kapitalistler, kendilerine daha çok artı değer üretebilecek, yaptığı iş konusunda "uzman"laşmış, ama diğer yönlerden gelişmemiş yarı robot insanlar yetiştirmesini istemektedir. Bu kuramlar da her bireyin farklı zeka alanlarının gelişmiş olduğunu ve kendine göre bilgiyi yeniden yapılandırıldığını iddia ediyorlar. O halde şimdi kapitalistler bu kuramlardan yararlanarak bireyin çok yönlü gelişmesini engelleyip onları bir alanda "uzman" eksik bireyler hâline getirebilirler. Onun için bu kuramlardan uzak durmak gerekir. Bu mantık, "Elektrik enerjisi işkence aracı olarak kullanılıyor, o halde elektrik enerjisi kötü bir şeydir, evimizde elektrik enerjisi kullanmayalım." demek kadar yanlıştır. Çoklu Zeka Kuramı, beynin yapısı ve işlevi ile ilgili nörobiyolojik ve nöropsikolojik bulgulara dayalı olarak zekayı açıklamaya çalışan bir kuramdır. Constructivism ise bilginin nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışır. Yukarıdaki alıntıda sözü edilen olumsuz sonuçların doğmasının nedeni, bu kuramlar değil, eğitimin belirleyicisi olan siyasi iktidarların tercihleridir. Çoklu zeka kuramına uygun etkinliklerle ve yapılandırmacı bir yaklaşımla çok yönlü ve sosyal nitelikleri gelişmiş insan yetiştirilebilir. Çünkü insanın hangi zeka alanlarının çok, hangilerinin az gelişmiş olduğunu bilerek düzenlenen bir eğitim, bu insanın her yönüyle geliştirilmesi açısından büyük bir avantaj sağlar. Yapılandırmacı bir yaklaşımla kazandırılan bilgi, beceri ve tutumlar birey tarafından çok daha etkin bir şekilde kullanılabilir. Böylesi bir birey, ezberci, bellekçi ve taklitçi bir eğitimle yetişmiş bir bireye her yönden daha üstündür.

SOSYAL İLİŞKİLER İÇİNDE İNSANLAR YANYANA DİZİLEN, AYNI BİÇİM VE EBATTA DOMİNO TAŞLARI GİBİ DEĞİL, BİRBİRLERİNDEN FARKLI AMA BİRBİRLERİNİ TAMAMLAYAN PUZZLE PARÇALARI GİBİDİRLER.

Eğitime daha çok pay ayrılması ve bu hizmeti çeşitli materyaller kullanarak daha etkin bir şekilde alana olanağının sağlanması gerekir. Bu konuda "ekonomik" davranma lüksü olmamalıdır. Sözü edilen iki kuram da sosyal ilişkilerin öğrenmedeki yeri ve önemi konusunda hiçbir olumsuz yaklaşım içinde değildir. (Çoklu zeka kuramına göre insan zekalarından birisi de sosyal (kişilerarası) zekadır. Constructivism yaklaşımının temel dayanaklarından birisi Vigostky'nin "sosyal öğrenme" kuramıdır.) Birey'in "tek" ve "biricik" olduğu gerçeği, onun sosyalleşmesine engel oluşturmaz. Tam aksine böyle bir birey ancak sosyal yaşamda kendisinin ve başkalarının "önemli" bir varlık olarak bulunduğunu, bu durumun insanlık için "zorunlu" ve "gerekli" olduğunu hissedebilir. (Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine. Bu hasret bizim!)

"Öğrenci Merkezli Eğitim devletin amaçladığı 'neoliberalizmin küresel çıkarları doğrultusundaki yeni-

1608 tarihli tablodan detay.

den yapılanmayı sağlayacak' olan toplam kalite yönetimi, kamu personeli yasası, esnek çalışma ve performans değerlendirme, baş öğretmenlik, uzman öğretmenlik gibi uygulamaların önünü açacaktır." "Öğrenci Merkezli Eğitim, içerik ve amaçlar bakımından neo-liberalizmin ihtiyaç duyduğu insan tipini yetiştirmek amacını gütmektedir." "ÖME, toplumsal katmanlar yönünden sadece orta ve üst sınıfın çıkarlarına göre yapılandırılmıştır."

Ya bunlara ne demeli? Öğrenci Merkezli Eğitim, bir eğitim stratejisidir. Eğitimin, öğretmen merkezli değil de öğrenci merkezli olarak düzenlenmesini öngörür. Yukarıdaki paragrafta sözü edilen olumsuzluklarla hiç bir ilişkisi kurulamaz. Böyle bir çaba abesle iştigal galdır. Eğitim-Sen, öğrenci merkezli eğitim yerine, öğretmen merkezli bir eğitimi mi savunmaktadır? Eğer öyleyse "demokratik eğitim" ne anlama geliyor? Zaten raporun başka bölümlerinde "ÖME'de, müfredatın belirlenmesine öğrenci (hattâ veli) de katılır. Oysa yeni ilköğretim müfredatının belirlenmesi ve düzenlenmesinde ne öğrencilerin, ne de velilerin katılımları söz konusudur." "Milli eğitim sistemi içinde, öğretmenin rolünün sadece aracı, yardımcı, yönlendirici vb rolüne indirgenip 'öğrenci merkezli eğitim' kurulması mümkün değildir." denilmektedir. O halde bu ifadelerde de kavram kargaşası yaratacak bir durum söz konusudur. Eğitim-Sen öğrenci merkezli eğitime değil de "yeni" programa karşı çıkıyor olmalı. Öğrenci merkezli eğitimin ülkemiz koşullarında ve bu müfredatla hayata geçirilmesinin zorluklarından söz ediliyordur her halde.

Bu raporla ilgili söylenebilecek daha birçok şey var. Eğitimin demokratikleştirilmesi için yıllardır büyük bir savaşım vermiş olan Eğitim-Sen'in daha "yetkin" bir raporla bu tartışmada yer alması gerekirdi. Bu konuda üniversitelerle birlikte ortak çalışmalara girilmeli, üniversitelerde görevli akademisyenler cesaretlendirilmeliydi. Yeni müfredatı, tüm olumlu ve olumsuz yanlarıyla irdeleyen, olumsuzlukların ortadan kaldırılması için neler yapılabileceğini gösteren alternatif müfredatlara ihtiyacımız vardı. Hâlen de var. Eğitimin demokratikleştirilmesi savaşımı, ancak böylesi bir ürün ortaya çıktığında anlaşılır, somut bir hale gelebilir.

Eğitim-Sen eksikleriyle de olsa bu raporu yayınlamakla önemli bir göreve talip olduğunu göstermiştir. Bundan sonra yapılacak şey, toplumun diğer kesimlerini de harekete geçirmek suretiyle gerçek anlamda demokratik, özgün, bilimsel ve halktan yana bir müfredat alternatifi geliştirerek toplumun gündemine getirmektir.

Eğitimle ilgili herkesin bu tartışmaya katılması gerekir. Eğitim sorunlarına yeteri kadar kafa yormamanın sonuçlarını, "yeni bir dünya" kurmaya çalışan toplumlarda son 20 yılda olup bitenler göstermektedir. Renkli TV seyretmeyi, "yeni bir dünya"ya yeğleyen insanların nasıl bir eğitim aldıklarını sorgulamak gerekmez mi?

İncirlik'in Ardındaki "Kod"lar

Nisan sonunda devlet katından hükümete yöneltilen salvolardan bir kere daha anlaşıldı ki, AKP iktidarı ABD nezdinde gördüğü işlevden kendine olmadık pâyeler ve paylar çıkarmaya kalkarsa hüsrana uğrayacak

Genel Kurmay Başkanı'nın geçen ay yine yukarıdan ve yüksekten "millete hitaben" konuşması tüm Akepe ricalinin ve Akepe'ci medyanın içine oturdu. Her hallerinden belliydi. Askere yine bir şey diyemediler, mırın kırınla yetindiler. Ardından Anayasa Mahkemesi Başkanı türban konusunda "ileri geri" konuşunca, fırsattır deyip seslerini yükselttiler; G. K. Başkanı'nın ardından diyemedikleri sözleri A. M. Başkanı'nın yüzüne karşı "ileri geri" söylediler... ama ne çare!

Ne yardım (iktidar nimetleri, zenginleşmeye açılan yol...) ne serden (Millî Görüş tabanına verilen fiilî ve zımnî sözler, "İslam'ın özgürlük dâvası", vb...) geçebiliyorlar. Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın sözlerine gösterdikleri tepki, asker "zılgıt"ının etkisine ne deseler, ne demek isteseler denk düşmedi. Düşmez. Bundan böyle de düşmeyeceğini biliyorlar. Parti kodamanlarının birbirleriyle yarışcasına sergiledikleri yargıya itiraz gerekçeleri ne gibi sıkıntıyla yüzyüze kalmış olduklarının ifadesiydi. O kadar ki, bazı *Yeni Şafak* yazarları bütün bir hafta boyu Peygamber Efendimiz'le başbaşa istiğrake çekilmekte teselli bulmayı denediler! (Örneğe, A. Taşgetiren, 25 Nisan 2005.)

Tam da o sırada yine *Yeni Şafak* gazetesinde yayınlanan bir yazı (26 Nisan), gerek içeriği itibarıyla, gerekse yazarının "kod adı" nedeniyle hayli ilginç düştü.

"Taha Kıvanç"ın AKP hükümeti gibi Parti üst yönetimi nezdinde de "embedded" "kanaat önderi" konumuyla ün salmış bir yazarın kod adı olduğu biliniyor. Hayli ilginç bir kişilik. Kodlu ya da kodsuz her yazdığının altında ne yattığını merak etmeye gerçekten değer birisi. 26 Nisan 2005 tarihli *Yeni Şafak* gazetesinde yayınlanan Taha Kıvanç imzalı, "Kodları açıklıyoruz" başlıklı yazıda bakın neler var:

"Amerikalıların ağzında bakla ıslanmıyor. İlişkili ülkelerde herkes ağzına kilit vuruyor, en

"İsa Peygamber". (1606)
38x30 cm.

ufak bir bilginin sızmasına müsaade edilmiyor; buna karşılık ABD'de ne-redeyse bütün askerî bilgi ibadullah... Yüzlerce, binlerce askerî kod gazete ve kitap sayfalarında cirit atıyor...

William Arkin benim Los Angeles Times'ta savunma alanındaki yazılarını izlediğim bir gazeteci. Ülkesinin askerî planlarını, programlarını ve operasyonlarını deşifre ettiği yeni kitabı "**Code Names**"ın (Kodadları) çıktığını duyunca sipariş verdim. Dün elime geçen mürekkebi taze kitabın sayfalarında çıktığım gezinti dudaklarımı uçuklatıyordu. Bizde üzerine "**ÇOK GİZLİ**" dam-

gası vurulup yedi bohça içinde saklanacak belgeleri açıklamış Arkin...

Kitap, yazarının topladığı binlerce kodadını sergiliyor. O bunu yaparken, bizler de, ABD'nin heryere uzanan kollarının neleri devşirdiğini öğreniyoruz. Sadece uzak yakın başka ülkelerin ABD ile askerî ilişkilerinin boyutlarını değil, kendimizinkileri de... "İncirlik" üssünü tartışıyoruz ya, Arkin'in kitabı o konuya ışık tutan bilgilerle dolu.

Önce bir başka ülkeden örnek. Krallığı üstlenmeden önce ülkesi komando kuvvetlerinin başı olan bir kral Irak Savaşı öncesi ve sonrasında olağanüstü bir işbirliği düzeneği kurmuş ABD ile. Topraklarını özel birliklerin eğitim ve operasyonuna açmış. Amerikan istihbarat toplama örgütüne (NSA) Irak ve Suriye'yi dinleme tesisleri kurma izni vermiş. Ülkesinde yaşayan Iraklılar'ın yardımını sağlamak için CIA ajanlarına yardımcı olmuş. Arkin şunu yazıyor (s.3): "11 Eylül sonrası bu ülkenin güvenlik servisleri teröre karşı mücadelesinde ABD için kirli pek çok işte yardımcı oldu; *Gray Fox* adlı süper gizli örgüt dahil sayısız Amerikan istihbarat örgütüyle ortak çalışmalar yürüttü." Acaba işbirliğinin bu boyutunu o ülke halkı biliyor mu?

Peki, Türkiye'de nükleer silah var mı? William Arkin'in yetkin uzman görüşüne göre var. 1990'larda, CIA ajanları bizim topraklarımızdan

geçerek Irak'ın kuzeyine geçmişler; "Bazen Türk eskortla" diyor Arkin... 1 Mart teskeresi redediştiği halde Türkiye yardımını esirgememiş ABD'den. İncirlik üssünden Irak operasyonlarına katkıda bulunulmuş; Irak'ta görevli askerlerin rotasyonu Türkiye üzerinden gerçekleşmiş... NATO'nun iki AWACS uyarı uçağı 23 Şubat 2003 tarihinde Konya'ya konuşlandırılmış. Diyarbakır ve Batman'da da Hollanda'ya ait üç uçaksavar füze rampası kurulmuş. İki patriot füze rampası daha varmış Türkiye'de...

Bu bilgilerin gizli olmadığını sanıyorum; herhalde ilgilenen herkes biliyordur. Benim gibi bu konuları ilgi alanı dışında tutanlar için merak giderici ayrıntılar var "Code Names" kitabında. 11 Eylül 2001 sonrasında, Türkiye İncirlik, Afyon ve Yenisehir hava üslerini, İstanbul-Sabiha Gökçen havaalanı ile Trabzon limanını, Marmaris-Aksaz deniz üssünü, Antalya, İstanbul ve İzmir limanlarını kullanma izni vermiş; hava sahasıyla birlikte... "CIA Irak ve başka yerlerdeki operasyonları için Batman ve Diyarbakır hava üslerini kullandı" diyor Arkin...

Son zamanlarda adı sıkça geçen İncirlik üssüyle ilgili şu bilgiler bulunuyor kitapta (s.225): Adana'daki İncirlik yüksek performans üssüdür, başka istikametlere giden uçaklara hizmet ve yakıt ikmâli imkânı sağlayacak alt yapıya sahiptir. Üste 1400 Amerikan askeri bulunmaktadır. (Türkiye'ye ait KC-135 yakıt ikmalcisi de bulunur.) Sürekli birliklere ek olarak geçici askerleri de barındıracak bir altyapısı vardır İncirlik'in; Kuzey Gözcüsü operasyonu sırasında ek 1500 asker orada konuşlanmıştı. 21 Eylül 2001 tarihinden beri, İncirlik, "savaş alanı" olarak belirlenmiştir.

Bu bilgiler Amerika'da kitapçılarda satılan bir eserde yer alıyor, bizler burada İncirlik'i tartışıyoruz, ama çoğumuz neyi tartıştığımızı bilmeden... oysa, bu bilgilerden anlaşılan İncirlik'ten en geniş biçimiyle yararlanma izni, şimdiki hükümetten çok önce, 2001 sonunda işbaşında bulunanlar tarafından verilmiş bile. Kitaptan, 11 Temmuz 2001 tarihinde (yani Ak Parti'nin seçim başarısından önce) ABD ile F-35 ortak saldırı programına resmen katılmayı getiren bir MOU (Memorandum of Understanding) imzalandığını da öğreniyoruz.

Benim anladığım şu: ABD kimden, neyi, ne zaman isterse almış şimdiye kadar.

Bir dostum, Ak Parti hükümetinin kuvvetini azaltan son tartışmalar henüz filiz verdiği sırada, "Bütün bunlar İncirlik yüzünden demişti de, yarım kulak dinlemiştim. Hükümetin ABD'ye sağladığı son kolaylıklardan sonra gerilimin hâlâ bitmemesini anlamakta herhalde zorlanıyordur o dostum... Sorsam belki, "Her istediklerini alıncılar da ondan" diyecektir, ama ben sormadım.

Arkin'in kitabı 600 sayfalık dev bir eser (Ster Forte Press). Her bölümünde yüzlerce kodadı yer alıyor; o da bunları deşifre ederek Amerikan askeri varlığıyla operasyonlarına ışık tutuyor. Bunu yapan ABD'nin en etkin gazetelerinden birinin savunma yazarı. Her şey açık seçik cereyan ediyor sizin anlayacağınız. Amerikalılar "gizlice" bir şeyler yapıyor, ama yaptıklarının "gizli" kalmaması için de çaba harcıyor...

Türkiye'deki ABD operasyonlarının 62 ayrı kodadı var; bunlardan üçü Türkçe: ilki Hezarfen'di, diğeri Doğu Akdeniz... üçüncü ad daha da ilginç: Deprem..."

İşte böyle... Yazılanlar bilinmeyen şeyler değil. Şu sıra böyle hatırlatılması ilginç. Belli ki satır aralarında bir şeyler söylenmek isteniyor. Lâkin, ne söylenmek isteniyorsa, pek o kadar da hoş bir şey değil Akepe "dünyası" için. Zira kod adlı yazarın büyük ya da küçük Ortadoğu'da Türkiye'ye yönelik ABD siyasetinin temel kodlarını açıklama denemesinden şu da çıkıyor: Akepe ve Akepeliler o siyasetin sadece bir parçası. Bugün ülke kamuuna ve dünyaya karşı onların üstlenmiş olduğu işlevi üstlenmeye, yerine getirmeye hazır başka çevreler, güçler, "irade"ler *dün olduğu gibi bugün de* her bir bucakta ve mevzîde hazır ve nâzırlar. Akepe "iktidar"ı ABD nezdinde gördüğü kabulden kendine olmadık — ve olmayacak! — pâyeler ve paylar çıkarmaya kalkarsa sonu kendisi için ve ona umut bağlayanlar için hüsrana olacak. Ne ABD iradesi niyetine telafuz edilen "millî irade", "siyasî irade", vb. kelâmı, ne de şimdiden cepte keklik sayar oldukları "AB dayanışması" onları kurtarmaya yetecek.

aylık

ONEMLI YAZARLARIN ONEMLI KITAPLARA BAKISI

ZENGIN BIR DOSONCE FORUMU

kitap ve

eleştiri

UNUTULMUS KITAPLAR

YENI YAZARLAR, YENI KITAPLAR

dergisi,

IRKININ CAD. EMERİTAK SOKAK NO: 24/8 GÜMÜŞSUYU-BEYOĞLU/İST. TEL: 0212 252 42 80

FAX: 0212 253 15 44 • E-POSTA: pratik@pratik.com • WEB: www.pratik.com

TARİHTEN BİLİMKURGUYA
ŞİRDEN ARKEOLOJİYE

VİRGÜL, 7 YILDAN BU YANA HER AY GAZETE BAYİLERİNDE...

Devlet Lincine Onay

AB'nin talebiyle de olsa idam cezasını (devletin taammüden insan öldürmesini) kaldırmış bir ülkeyi yönetenlerin, din-iman-Allah-İslam-Müslümanlık diyerek şu veya bu devletin insanları linç etmesini oranın iç işi sayabilmeleri kabul edilemez

İKÖ'nün (İslam Konferansı Örgütü) geçen yılki toplantısında yayınlanan bildirgenin 62. paragrafında recm cezasının ülkelerin bir iç meselesi olduğu söylenmiş, Avrupa'dan ve dünyadan gelen tepkilere atfen, başka ülkelerin "iç işlerine" karışılmaması istenmiş. Bildirgede böyle bir ibareye yer verildiğinden ve Türkiye'nin ona itiraz etmediğinden kamu oyu haberdar değildi, şimdi gündeme gelmesinin nedeni de AB'nin Türkiye'ye bu konuda tarizde bulunmasıymış. Melih Aşık 12. 03. 2005'te köşesinde konuya kısaca değinmiş, Mehmet Altan da Ali Bayramoğlu ve Ayşe Önal'la katıldığı TV söyleşisinde olaya parmak basmıştı.

Kısacası, bu son derece önemli konu medyanın — diyelim ki — gözünden kaçmış, gündeme hiç taşınmamış, bizim de haberimiz olmamış.

Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül 62. paragraf konusunda Türkiye'nin niçin çekince koymadığı sorusuna cevaben, "Anayasamıza aykırı olan her şeye çekince koruz," demiş. Demiş ama, o maddeye niçin çekince konulmadığını da izah edememiş. Yani, bakanın sözünü ettiği "Anayasa" genellemesinin hiç bir anlamı yok.

CHP milletvekili Gülsüm Toker Bilgehan konuyla ilgili TBMM başkanlığına bir soru önergesi vermiş, fakat başkan meselenin "istişari bir konu" olduğunu söyleyerek, önergeyi gündeme almamış.

Belli ki, olay bir rastlantı ya da hükümetin veya haricinin bir dikkatsizliği değil. Zaten öyle olabilir mi? Dışişleri Bakanı Gül uğraştı, didindi, Ekmeleddin İhsanoğlu'nu İKÖ'nün başına seçtirdi. Orada devletler arasında hangi pazarlıklar döndü bilemeyiz, fakat Türkiye bütün kulislerin içindeydi. Irak'ın işgali nedeniyle toplantı bütün katılımcılar için önemliydi, Türkiye için daha da önemliydi: Türkiye hem ABD müttefiki olarak savaşa katılmak, kolaylıklar sağlamak için parlamentosundan karar çıkarmış bir ülkeydi, hem de büyük çoğunluğu Arap olan İslam ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak istiyordu.

Çıkan bildirgede, "Biz şeriatı tanırız, zina yapan kadını taşla öldürürüz, bu bizim hukukumuzdur, ülkelerimizin iç meselesidir, işimize karışmayın," diye hüküm va'zedilmesinden Türk yetkililerin haberi olmaması imkânsızdır. Gerek Dışişleri Bakanı'nın soruyu genel bir yanıtla geçiştirmesi, gerekse Meclis Başkanı'nın sözü edilen önergeyi gündeme almaması bunu göstermektedir. Ayrıca, AKP'nin geçen yıl zinayı suç olarak ceza yasasına dahil etme girişimiyle, İKÖ toplantısının benzer zamanlara

denk geldiği anımsanırsa, o 62. paragrafa karşı görüş şerhi konulmaması arasında bir ilişki akla gelebilmektedir.

Olay uzun sayılabilecek bir süreyle kamu oyunundan uzak tutulmuş, ancak AB'nin uyarısıyla gündeme gelmiştir.

Bu denli önemli bir meseleyi kamu oyunundan gizleyebileceğini ummak, insanlık dışı o şeriat kuralının aklanmasını örtbas edebileceğini sanmak politikanın cilvelerinden olsa gerek.

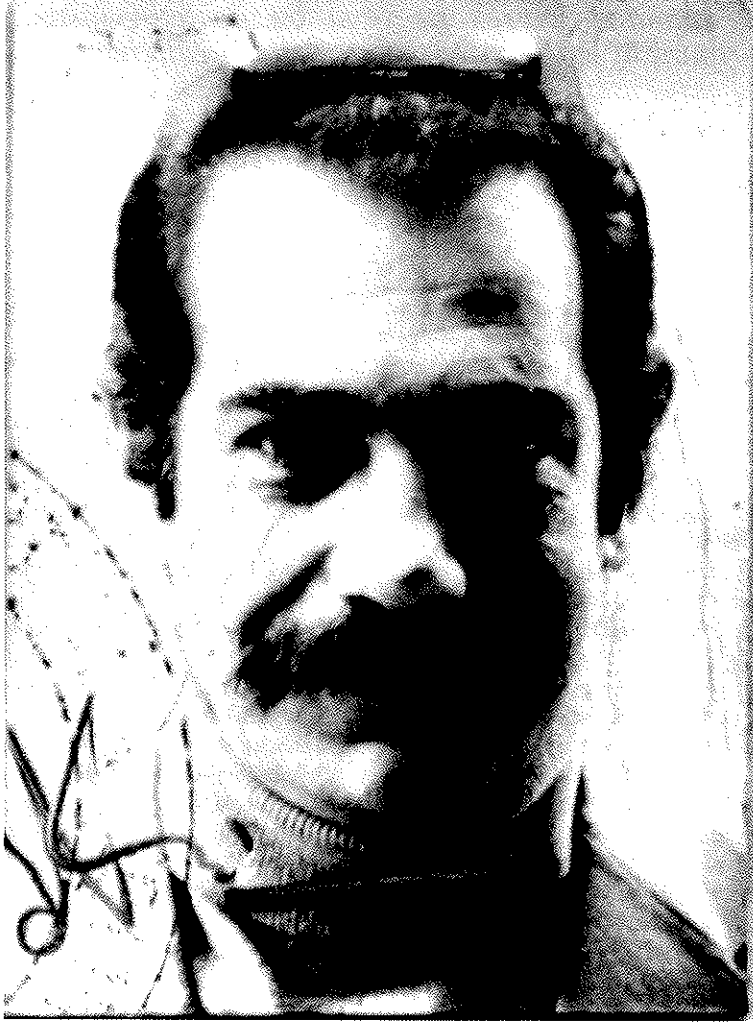
Doğrusunu isterseniz, bu toplumdan AKP gibi bir siyasî kadronun ve örgütün çıkmasında şaşılacak bir yan yok. Tersine, bize çok özgü bir parti. Nasıl ki, her mümin Müslüman camiye girerken başına takke geçirirse, AKP de AB toplantısında giydiği şapka'yı İKÖ'ne giderken çıkarıyor, aslına rücu ederek takkeyle rahatlıyor.

Kur'an'da recm cezası geçmez. İslam toplumunda zinaya ilk kez Ömer zamanında uygulandığı söylenir, daha sonraları fıkıh oluşurken recmi savunanlar Peygamber'e ve sahabeye atfedilen rivayetlere dayanmışlardır. Muhammed zamanında Müslüman topluluğuna ihanet edenlere recm cezasının verildiği, ama zinadan recmedilen kadın veya erkek olmadığı belirtilmektedir. Osmanlı devlet geleneğinde de zinaya recm yoktur.

Bununla birlikte, o coğrafyada recm cezası İslamiyetten önce de vardı. Yahudi dini zina yapan kadının recmedilerek öldürülmesini açıkça öngörmüş ve uygulamıştır. [Yahudi olan İsa'nın bir recm vakasında "İlk taşı hiç günah işlememiş olan atsın" diyerek, kadını ölümden kurtardığı ünlü bir rivayettir.]

İKÖ'nün recmi savunması hiç bir suretle kabul edilemez. Çünkü, bu basit bir ritüel, bir dinsel gelenek değildir. İşte, AKP'nin anlayamadığı budur. AB'nin talebiyle de olsa, idam cezasını (devletin taammüden insan öldürmesini) kaldırmış bir ülkeyi yönetenler, din-iman-Allah-İslam-Müslüman diyerek şu veya bu devletin insanları linç etmesini oranın iç işi sayabilmeleri kabul edilemez. Böyle bir olay o kişilerin bulundukları mevkiin, yürüttükleri görevin bilincinde olmadıklarını gösterir.

Orada öyle, burada böyle davranmakta beis görmemenin ve recme karşı çıkmamanın başka anlamı yoktur. Ya da vardır: Çoğu Mekke-i Mükerreme'yi ziyaret ve Kâbe'yi tavaf etmiş AKP yöneticileri Hac Farızasında sembolik şeytan taşlamayla gerçek hayatta kadın taşlamayı aynı şey zannetmektedirler.

Sevgili Erol

Seni adının önüne konulan sıfatlarla değil
kendi adınla ve sanınla bildik ve sevdik
Yoldaşımızdın
Hep öyle olacaksın

Mehmet Sevim'in Ardından

Dostum, arkadaşım, yoldaşım Mehmet Sevim'i kaybetmenin acısı içindeyim.

Sevgili Mehmet Sevim tüm yaşamı boyunca Demokrasi, İnsan Hakları, İşçi Sınıfı mücadelesinin yükseltilmesi için bitmez tükenmez bir enerjiyle çabaladı.

İlk ve orta öğrenimini Elbistan'da tamamladıktan sonra 1974 yılında Ankara'da hem yüksek öğrenimini sürdürdü, hem de sınıf mücadelesinin içinde yer aldı. Sendikal çalışmalar kadar siyasal mücadelenin de içinde oldu. Aynı süreçte bir yandan da Halk Tüketim Kooperatifleri birliği Genel Başkanlığını yürüttü.

12 Eylül darbesinin ardından 1981 yılında İstanbul'a göç etmek zorunda kaldı. Özellikle hak aramanın neredeyse olanaksız olduğu dönemlerde dahi yoksul insanlarımızın uğradıkları her türlü haksızlığa ve hukuksuzluğa karşı mücadele etmeyi kendisine görev seçti. Ülkemizde Tüketici Haklarının adı bile telaffuz edilmezken bu konuda 1989 yılında çalışmalara başladı ve bu çalışmalarını 1990 yılında ete kemiğe büründürerek TüköDer'in kurulmasını sağladı.

Kuruluşundan bu yana TüköDer'in her kademesinde görev alan Mehmet Sevim 1996 yılında genel başkanlığa seçildi ve tüketici örgütlenmesinin önemini her fırsatta vurgulayan çalışmalarını aralıksız sürdürdü. Bu alanda yürütülen mücadele sonucunda Ayıplı Kamusal Mal ve Hizmetler kavramı yerleştirilmiş ve ilk defa, yapılan zamlar yargı kararı ile geri aldırılmıştır. Mehmet Sevim yürüttüğü çalışmalarla TüköDer'i ülkenin en büyük tüketici örgütü hâline getirmiş, derneğin "Kamu Yararına Çalışan Dernek" statüsünü almasını ve uluslararası alanda da ülkemizi temsil etmesini sağlamıştır. Ülkemizde Tüketici Hukuku Mevzuatının gelişmesinde büyük katkıları olmuştur. Tüketici derneklerinin bir araya gelmeleri gerektiği inancıyla TUDEF'in kurulmasına katkıda bulunmuş ve TUDEF genel başkan yardımcılığı görevini de yürütmüştür.

Yaşamının son günlerini dahi, tüketici örgütlenmesi için yapılması gerekenlere kafa yorarak geçirmiştir. Tüm yaşamı boyunca eksik olmayan gülümsemesi, gözündeki ışıltı, sevecenliği yanında inandığı şeyler için, mücadele için her şeyi göze alabilen kararlılığı bizlere rehber olmaya devam edecektir. Anısı önünde saygıyla eğiliyor ve ışığın bol olsun sevgili yoldaşım diyorum.

Ali Er
TüköDer Genel Başkanı

12 Eylül'ün karanlığında tanıştım, Disk'e bağlı Maden-İş Sendikası yöneticiliği nedeni ile aranan ve hayatını İstanbul'da idame ettirmeye çalışan Mehmet Sevim'i. Zor koşullarda bile sınırlı da olsa insanlarla bağlarını ko-

parmadan bu coğrafyada geçimini sağlayan ve İstanbul'un göbeğinde mali müşavirlik yapan, yani bürosu olan Mehmet Sevim. Bunları yaparken asla hiç bir değerini yitirmeden toplumsal ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmek için çaba gösteren biri.

Sendikal mücadeleden geliyordu, hayatının bir parçası hâlâ oradaydı, sınıfın çeşitli katmanlarıyla ilişkilerini sürdürüyor, sorunlarıyla ilgileniyordu. 12 Eylül'ün karanlık örtüsünün sendikaların üzerinden kalkmaya başlaması ile kimileri sendikacı olduğunu söylemez, köşe bucak kaçarken kendisi sorumluluk bilinci ile Maden-İş'in yeniden açılması için çalışmalara başladı, (MYK Üyeliği ve Genel Başkan Vekilliği yaptı) anlamlı işlere imza attı.

Maden-İş'in 12 Eylülcüler tarafından el konulan mal varlıklarını tek tek tesbit ederek gün ışığına çıkarttı. Arkadaşları ile burada da farklılaştı, o günkü mevcut klasik sendikacılık anlayışı ile, ganimet paylaşılmaya başlanıldığında öğretisi ve mücadelesinin böyle olmadığını farkında olarak, kimilerinin koltuklara yapıştığı dönemde koltuğu, ganimetleri, hattâ Maden-İş MYK üyeliğini kaybetmeyi onur bilerek aktif sendikacılık mücadelesini istemeyerek noktaladı.

Tabiî ki hayat ve mücadele devam ediyordu; sosyalizm mücadelesine göre şekillendirdiği yaşamının son on beş yılını TÜKODER'e verdi. Kendisi gibi komünist sorumluluk sahibi bir avuç arkadaşını da TüköDer'i büyütmek ve Türkiye sathına yaymak için olağanüstü çabalar harcadı, başarıya da ulaştı. TüköDer Türkiye'nin en büyük tüketici örgütü, uluslararası tüketici derneklerinin, sivil toplum örgütlerinin bu alanda muhatabı oldu. Gelmiş geçmiş hükümetlere hiç bir zaman payanda olmadı, dün işçi sınıfı mücadelesinin vermiş olduğu anlayışı, 70 milyon Tüketicieye ikame ederek yoluna devam etti. Sağ, sol, din, dil, ırk, zengin, yoksul, ayırımı yapmadı (herkese ve her kuruma) eşit mesafede durdu. TüköDer'in elliye aşkın şubesi, yirmi bini aşkın üyesi onun yoldaşı idi.

Mehmet Yoldaş olarak anıldı hep, anılmaya da devam ediyor. Ömrünün son nefesine kadar sosyal sorumluluk anlayışında taviz vermedi çünkü, temiz, namuslu ve dik durdu, düşündüğü gibi yaşadı, yaşadığı gibi de öldü. Son yolculuğuna Mehmet Yoldaş'a yakışır şekilde, kendi isteği doğrultusunda uğurlandı, parmakla gösterilecek komünistler gibi, kendi deyimi ile camilerin musallâ taşlarının egemenliğine son vererek aramızdan başı dik ayrıldı.

Onurlu yaşadı, saygıyla anılacak.

Cahit Mete
Tüketiciler Federasyonu
Genel Başkan Yardımcısı

BELGE

İZMİR CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NA

YAKINICILAR: 1. Çağdaş Hukukçular Derneği İzmir Şubesi
2. Dilekçe sonunda imzası olanlar

YAKINICILARIN

ORTAK ADRESİ: 857. Sokak No:3 K:7 D:701 Salihağa İşhanı Konak – İZMİR

YAKINILAN: Orgeneral Hilmi ÖZKÖK

Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanı – ANKARA

SUÇ: 765 Sayılı Türk Ceza Yasasının 312. maddesine muhalefet

SUÇ TARİHİ : 22 Mart 2005 tarihi ve sonrası

A. YAKINILANA İLİŞKİN BİLGİLER VE YASAL GÖREVLERİ

1. Yakınılan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Genelkurmay Başkanıdır.

2. Yakınılanın görevleri ve yetkileri Anayasada ve çeşitli yasalarda sayılmıştır. Anayasamıza göre, Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir ve herkes öncelikle Anayasaya uymak zorundadır.

Anayasanın 6. maddesine göre;

“Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette, hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanmaz.”

1982 Anayasasının 117. maddesine göre;

“Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.”

1 Temmuz 1970 tarih ve 1324 sayılı Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkilerine ait Kanunun 2. maddesine göre, yakınılanın görevi;

“Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin savaşta hazırlanmasında; personel, istihbarat, hareket, teşkilat, eğitim, öğretim ve lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikler ile ana programlarını tespit eder.

Bunlardan;

a) İstihbarat, hareket, teşkilat, eğitim, öğretim ve tedarik dışındaki lojistik hizmetlerin Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri komutanlıkları ve Genelkurmay Başkanlığına bağlı kuruluşlar ile uygulanmasını sağlar.

b) Personel hizmetleri, özel kanunlarına göre yürütülür.

c) Lojistik tedarik hizmetleri için, tespit etmiş olduğu ilke, öncelik ve ana programları,

bu hizmetleri yürütecek olan, Milli Savunma Bakanlığına bildirir.

B. YAKINMA KONUSU OLAYLAR VE AÇIKLAMALAR

3.20 Mart 2005 tarihinde, Mersin İlinde 2911 sayılı yasaya muhalefet kapsamında değerlendirilebilecek bir gösteri yürüyüşü düzenlenmiştir.

4. Gösteri sonrasında, bazı kişiler 22 Eylül 1983 tarih ve 2983 sayılı Türk Bayrağı Kanunu ile aynı kanuna dayanılarak çıkarılan 25 Ocak 1985 tarih ve 85/9034 sayılı Türk Bayrağı Tüzüğüne aykırı davranışlarda bulunmuşlardır.

5. Olayın akabinde, Mersin Cumhuriyet Başsavcılığı ve Mersin Emniyet Müdürlüğü tarafından adli soruşturma başlatılmıştır.

6. Soruşturma sonucunda 1987 doğumlu E.B., 1993 doğumlu M.A., 1989 doğumlu S.T., 1992 doğumlu F.B., 1993 doğumlu C.S. ve 1991 doğumlu V.S. gözaltına alınmışlar ve 24 Mart 2005 tarihinde çıkarıldıkları Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanılmışlardır.

7. Soruşturma devam ederken, Genelkurmay Başkanlığı tarafından 22 Mart 2005 tarihinde, bir basın açıklaması yapılmıştır.

8. Basın açıklaması, Anayasal Vatandaşlık ilkesini ihlal eder şekilde doğrudan Türk Etnik kimliğine yönelik bir hitap ile başlamakta ve içeriğine uygun olarak kamuoyuna diye bitmektedir. İlk defa, Genelkurmay Başkanlığının bir basın açıklaması “Büyük Türk Milleti” diye başlamaktadır. Basın açıklaması şu şekildedir;

“GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

Basın Açıklaması

TARİH : 22 MART 2004
NO : BA - 01 /04

Büyük Türk Milleti,

Hiçbir değerden nasip almamış bir grup tarafından, insanlığın ortak değeri olan Baharın gelişini kutlama adına düzenlenen masum etkinlikler, yüce Türk Ulusunun sembolü, her zerresi şehit kanıyla bezenmiş şanlı Türk Bayrağına saldırı densizliğinde bulunulacak kadar ileri götürülmüştür.

Türk Milleti engin tarihinde iyi ve kötü günler görmüş, sayısız zaferler yanında ihanetler de yaşamıştır. Ancak hiçbir zaman kendi vatanında kendi sözde vatandaşları tarafından yapılan böyle bir alçaklıkla karşılaşmamıştır.

Savaş meydanında vurduğu bir düşmanın Bayrağına dahi saygı gösteren bir ulusun, kendi Bayrağının, kendi topraklarında sözde kendi vatandaşları

tarafından böyle bir muameleye maruz kalması hiçbir şekilde izah edilemez ve mazur görülemez.

Bu haince bir davranıştır.

Hem bir ülkenin vatandaşı olmak, havasını teneffüs etmek, suyunu içmek, karnını doyurmak hem de o ülkenin en kutsal ortak değeri olan Bayrağına el kaldırmaya yeltenmek, gaflet, dalalet ve hıyanetten başka bir şekilde tarif edilemez.

Dost ve düşman herkes şunu çok iyi bilmelidir ki; Ne bu Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü ne de bu birlik ve bütünlüğün sembolü olan şanlı Türk Bayrağı asla sahipsiz değildir. Başta yüce Türk Milleti olmak üzere onun bağrından çıkmış Türk Silahlı Kuvvetleri, tıpkı atalarının yaptığı gibi, Ülkesini ve Bayrağını koruma ve kollamaya, bunun için gerekirse kanının son damlasını akıtmaya hazırdır. Yeminlidir. Onun vakar ve ciddiyetini, sabrını yanlış yorumlayanlara, yanlış hesap peşinde koşanlara, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Vatan ve Bayrak Sevgisini denemeye kalkışanlara, tarihin sayfalarını bakmalarını öneririz.

Saygı ile duyurulur.”

9. Bu basın açıklamasından sonra, ülkenin her tarafında “Bayrağa Saygı” adı altında yürüyüşler yapılmış, bu ülkenin yurttaşları Kürt'lere karşı ve DEHAP'a karşı bazı saldırılar olmuştur. Bu saldırılardan basın aracılığı ile haberdar olduklarımızdan bazıları şunlardır;

n DEHAP Üsküdar İlçe Başkanlığı basılmış, partide bulunan kişiler tehdit edilmiştir.

n Mersin'de MHP ve Ülkü Ocakları, düzenledikleri gösteride Tevfik Sırrı Gür Lisesini basma girişiminde bulunmuşlar, okulu ablukaya almışlardır.

n Diyarbakır'da Atatürkçü Düşünce Derneği ve Yurt-Sav Derneği tarafından düzenlenen gösteride “Kahrolsun DEHAP”, “DEHAP şaşırma, sabrımızı taşıtırma” sloganları atılmıştır.

n Mersin Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamaya göre, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göçle gelen kişilerin ev ve işyerlerine saldırılarda bulunulmuş, saldırılar polis tarafından fazla zarar oluşmadan engellenmiştir.

n Yine Mersin'de düzenlenen gösteride, bir kişi gruba taş attığı gerekçesi ile ülkücüler tarafından dövülmüştür.

n DEHAP'ın Eskişehir ve Isparta İl binaları saldırıya uğramış, binaların camlarına “Ya susturacağız ya kan kusturacağız” yazılmıştır.

n DEHAP Isparta İl binası önüne şüpheli paket bırakılmıştır.

n Aynı partinin Bursa İl Binasına; “Bu ülkeyi kimse tehdit edemez, öleceksiniz. Binayı da başınıza yıkacağız” diye tehdit mesajı asılmıştır.

n Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsünde ülkücüler sol görüşlü 4 öğrenciyi dövmüşlerdir.

n Yine Mersin'de yapılan bir gösteride uzun saçlı, sakallı, takım elbiseli bir genç gösteri yapan bir grup ülkücü tarafından linç edilmek istenmiş, mağdur polis tarafından kaçırılırken polis aracının önü kesilmiş, ancak başarılı olunamamıştır.

n İzmir Narlıdere'de bir kişi eline verilen Türk Bayraklı gösteriye katılmak istememesi nedeniyle dövülmüştür.

n Yine İzmir'de ÇHD İzmir Şubesi eski Başkanı ve İzmir Barosu Eski Yönetim Kurulu üyesi Av. Nedim Değirmenci ülkücü bir grup tarafından dövülmüş, dişleri ve çenesi kırılmıştır.

n BBP resmi internet sitesinde, DEHAP'a yönelik kışkırtıcı suçlamalarda bulunulmuş ve bu parti Mersin'de Türk Bayrağına Saygı Mitingi düzenlemeye davet edilmiştir.

n Emniyet Genel Müdürlüğü açıklamasına göre, bütün Türkiye'de Nevruz gösterilerine 528.000. kişi katılmış ve bir iki yer dışında gösteriler barışçıl şekilde sona ermiştir.

n Bu veriye rağmen, Genelkurmay'ın bu açıklamasından sonra, basında çıkan haberlere göre, Emniyet Müdürlüğü tertip komiteleri hakkında suç duyurusunda bulunmaya hazırlanmaktadır.

n Yine, açıklama yargıyı da etkileme potansiyeline sahiptir. 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanuna göre, 15 yaşın altındaki çocukların tutuklanması belli koşulları gerektirmesine rağmen, zanlı çocuklar, toplumda infial olması gerekçesine de dayanılarak tutuklanmışlardır. Nitekim, olayın olduğu gün ve ertesinde toplumda önemli bir tepki oluşmamışken, benzer diğer suçların işlenmesinde olduğu gibi bir iki tepki dışında sükunet hakimken, Genelkurmay'ın açıklamasından sonra infial oluşmuş, anormal ve korkutucu milliyetçi tepkiler yaygınlaşmaya ve yıkıcı hele gelmeye başlamıştır.

10. Yaşları 18'in altında olan 6 çocuğun Bayrak Kanunu ve Tüzüğüne aykırı bir eylemi kullanılarak, yakınlarının görevi içinde olmayan bir konuda basın açıklaması yapılmasından sonra, ilk eylemin çapı ve boyutu ile orantısız, ırkçı, kin ve düşmanlık dolu gösteriler düzenlenmiş, yurttaşlar arasında korku ve panik yayılmış, iç barış tehdit edilmiş, bazı kişi ve kurumlar zarar görmüştür. Hala da pek çok kişi korku yaşamaktadır.

11. Kamu görevi yapan ve kamu gücü kullanan kişilerin, mevkileri ne olursa olsun sıradan yurttaşlardan daha büyük sorumluluk taşıdıkları bilinmelidir. Yakınlarının açıklamasından sonra, milliyetçi gittikçe de ırkçı bir dalga ortaya çıkmış, bayrak seven - sevmeyen, Kürt - Türk ayrımları iç barışı tehdit etme ve halkın birbirine karşı kin ve düşmanlık duymasına sebep olmuştur.

12. Yine bu açıklama ile vatandaşların vatandaşlık bağları sorgulanır hâle gelmiştir. İlk kez bir devlet yetkilisi vatandaşlığın “sözde” olduğu tanımı ile dünya literatürüne girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının nasıl kazanılacağı veya kaybedileceği Anayasa ve yasalar ile belirlenmiş olup, yasalara aykırı yorumlarla ayrımcılık yaratmak suçtur. Devletin sözde ya da gerçek vatandaşı diye bir şey yoktur. Devletin vatandaşları vardır. İhtimal ki bazı vatandaşları en ağır suçları işlemiş olsunlar. Halihazırda Türkiye'de 70 bin civarında tutuklu ve hükümlü, binlerce de yargılanan kişi vardır. Suç işlemiş olmak, vatandaşlığın kaybı sonucunu doğurmadığı gibi, yurttaş suç işlemiş bile olsa Devlet ve onun adına söz söyleyen memurları sanıklık sıfatının gerektirdiği yasal kısıtlamalar ve nitelemeler dışında bir kısıtlama getiremezler ve yasaların nitelediğinden başka bir nitelemede bulunamazlar.

13. Ayrıca, ister kamu görevi yapsın isterse yapmasın hiç kimse, ilkel kriminolojik değerlendirmelerde bulunarak, zanlı kişinin etnik, dinsel ya da başka çeşit bir aidiyetinden yola çıkarak ait olduğu grubu suçlayıcı, incitici, zan altında bırakıcı, aşağılayıcı, tehdit içeren, başkalarını zanlının ait olduğu gruba karşı kıskırtan açıklamalarda bulunamaz.

C. İHLAL EDİLEN YASA MADDELERİ, SUÇ VE SUÇA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

14. Silahlı Kuvvetlerin ve mensuplarının görevlerinin yer aldığı temel kanun 211 sayılı 4 Ocak 1961 tarihli Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunudur. Bu kanunun 36. maddesine göre;

"Silahlı Kuvvetler, harb sanatını öğrenmek ve öğretmekle vazifelidir. Bu vazifenin ifası için lazımgelen tesisler ve teşkiller kurulur ve tedbirler alınır."

Aynı Kanunun 37. maddesine göre;

"Silahlı Kuvvetlere katılan her asker andiçer. And sureti aşağıdadır:

"Barışta ve savaşta, karada, denizde ve havada her zaman ve her yerde milletime ve cumhuriyetime doğruluk ve muhabbetle, hizmet ve kanunlara ve nizamlara ve amirlerime itaat edeceğime ve askerliğin namusunu Türk Sancağının şanını canımdan aziz bilip icabında vatan, cumhuriyet ve vazife uğrunda seve seve hayatımı feda eyliyeceğime namusum üzerine andiçerim."

Yasanın 43. maddesine göre de;

"Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü siyasi tesir ve düşüncelerin dışında ve üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi parti veya derneklere girmeleri bunların siyasi faaliyetleri ile münasebette bulunmaları, her türlü siyasi gösteri, toplantı işlerine karışmaları ve bu maksatla nutuk ve beyanat vermeleri ve yazı yazmaları yasaktır."

15. Yukarıdaki yasa maddelerinden ve başlangıç kısmında yazılı maddelerden de anlaşılacağı gibi, yakınılanın söz konusu basın açıklamasını yapmasını gerektiren bir görevi olmadığı gibi, bilakis 211 sayılı yasanın 43/1. fıkrasına göre mezkur eylemi yasaktır.

16. Yakınılanın yaptığı basın açıklaması, bu yasağa aykırı bir eylem niteliğinde olduğu gibi, hala devam eden ve bir kısmı yakınma dilekçesinin 9. ve başka maddelerinde açıklanan sonuç ve etkileri yakınılanın konumu ile birlikte değerlendirildiğinde, eylem 765. sayılı Türk Ceza Yasasının 312. maddesinin ihlali niteliğindedir.

17. Türk Ceza Yasasının 312. maddesi şöyledir.

Madde 312: "Bir cürmü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak, halkı birbirine karşı kamu düzeni için tehlikeli olabilecek bir şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Halkın bir kısmını aşağılayıcı ve insan onurunu zedeleyecek bir şekilde tahkir eden kimseye de birinci

fıkradaki ceza verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar 311 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen araçlar veya şekillerle işlendiğinde verilecek cezalar bir katı oranında artırılır."

18. İlk olarak, Türk Bayrağının ne şekilde nerele-re kimler tarafından asılacağı 2983 sayılı yasa ve buna bağlı tüzük ile belirlendiği halde, yakınılanın basın açıklamasından sonra, bu yasaya ve tüzüğe aykırı şekilde uygun olmayan yerlere bayrak asılmış ve bu suretle bayrak kanununa muhalefet edilmiş olması nedeniyle 312. maddenin 1. fıkrası ihlal edilmiştir.

19. Yakınılanın, zanlı kişiler hakkında "sözde vatanşas", "hainler", "sabrımızı sınavanlar", "gaflet, dalale, hıyanet içinde olmak" vb. ifadeleri ait oldukları etnik ve siyasal grupları da kapsayacak ve o biçimde anlaşılacak şekilde kullanmış olması nedeniyle, milliyetçi/şoven eylemler düzenlenmiş, bu eylemler neticesinde zanlıların ait oldukları etnik ve siyasal gruba yönelik saldırılar başlamıştır. Bu da TCK'nın 312/2. maddesinde uygulamasını bulan "halkı birbirine karşı kamu düzeni için tehlikeli olabilecek bir şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik" hükmünün ihlalidir. Söz konusu olan, sadece bayrak olayı zanlısı kişiler olsa bile bu maddenin ihlali söz konusudur. Ancak açıklama, zanlıların ait oldukları etnik ve siyasal grupları da kapsar şekilde sonuç doğurmuştur. Buna ilişkin bazı eylemler yukarıda sayılmıştır.

20. Hukuk devletlerinde, kim olurlarsa olsunlar, hangi yetkiyi kullanırlarsa kullansınlar kimsenin suç işleme imtiyazı yoktur.

21. Yakınılan, açıklaması ile yurttaşlar arasında "sözde", "gerçek" ayrımı yaparak, ayrımcılık yapmış ve "sözde" diye nitelediği yurttaşlara karşı öfke doğmasına sebep olmuştur.

KANITLAR : 1. 20 Mart 2005 tarihinden şikayet tarihine kadar olan dönemde yazılı, sözlü, görsel, işitsel ve elektronik ortamda yayımlanan söz, haber ve yorumlar;

2. Emniyet Genel Müdürlüğünden 20 Mart 2005 tarihinden sonra yapılan protesto gösterilerinde veya bu gösterilerle bağlantılı olarak yaşanan olayların sorulması

3. Yakınılanın yaptığı basın açıklaması

SONUÇ VE İSTEK : Yukarıda açıklanan nedenlerle;

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma ve hak arama özgürlüğünü düzenleyen 6. maddesi ile etkin başvuruyu düzenleyen 13. maddesi ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesi dikkate alınarak;

Yakınılan hakkında etkili ceza kovuşturmasının yapılmasını, gerekli delillerin toplanmasını, yakınılanın cezalandırılmasını sağlayacak kamu davasının açılmasını dileriz. Saygılarımızla. 28.03.2005

Çağdaş Hukukçular Derneği İzmir Şubesi

Hayvan Haklarının Belirsizlikleri*

Peter Staudenmaier

İnsanlar insanlara — tüm insanlara — insancıl davranıncaya kadar hayvanlara tutarlı biçimde insancıl davranmayacaklardır

Hayvanların özgürlüğünün devrimci politikanın tamamlayıcı bir parçası olduğu görüşü, Avrupa ve Amerika'nın her yerinde çağdaş radikal çevrenin önemli bir kesimi tarafından sorgulamaksızın kabul edilir. Anti-kapitalist ve anti-otoriter hareketler içinde yer alan yetenekli ve kendini adanmış eylemcilerin birçoğu hayvan hakları kampanyaları ile politik olgunluk dönemlerine girdiler. Bazı çevrelerde "vegancılık" ve hayvanların özgürlüğü gerçek muhalefetin zirvesi olarak düşünülmektedir(1).

Bu görüşlerin doğruluğunu tartışmak ve altlarında yatan felsefî ve politik varsayımları eleştirel biçimde gözden geçirmek için hayvan fabrikalarındaki, kozmetik laboratuvarlarındaki veya başka bir yerdeki insan-olmayan hayvanların sömürüsünü savunmaya veya bunlara göz yummaya gerek yoktur. Hayvansal ürünlerin bugünkü endüstrileşmiş imalatının büyük bölümü toplumsal olarak değersiz ve ekolojik olarak yıkıcıdır.. metalaştırma ve kâr üretimi etrafında yapılmış bir ekonomiden bekleneceği gibi. Ayrıca, hayvan hakları eleştirisi kişisel inançların veya yaşam tarzı seçimlerinin toptan reddini de gerektirmez. Et yemekten kaçınmak veya hayvanlara yönelik gaddarlığa karşı çıkmak için birçok meşrû neden vardır.

Bu makale bunlara karşı çıkmanın meşru olmayan nedenlerinden bazılarını araştırmaktadır. Böylesi bir girişim güçlüklerle doludur, bunun önemli bir kısmı hayvan hakları eleştirilerinde kuşkuçuluk ve öfkenin genellikle artmasından kaynaklanan gerginlik duygusudur. Konu hem etik hem de politik olarak içinden çıkılması

"İsa ve çobanlar" tablosundan detay

zor bölgelere girer, ki bu, kısmen, hem son derece özel hem de kaçınılmaz biçimde kamusal bir konu olan beslenme alışkanlıkları üzerindeki doğrudan etkisi nedeniyle. Hayvan hakları her ne kadar vejeteryanlık ve vegancılıktan daha fazlasını kapsasa da, yiyecek politikasının görünüşte doğal olan kendinden haklılığını abartmaya eğilimlidir ve burada püritenlik genellikle radikallikle karıştırılır(2).

Yine de, hayvan haklarının önemi üzerinde daha düşünce dolu bir tartışmayı kışkırtma umudunu taşıyarak, bu gibi kuşkuçularla dürüstçe yüzleşmek zorunludur. Ben hayvan hakları düşüncesini özel bir ahlakî hata türü ve politik şaşkınlığın bir semptomu olarak görüyorum. İdeolojik akrabası pasifizme çok benzer biçimde, hayvan haklarının ahlak teorisi önemli etik sorunlara basit, fakat yanlış cevaplar verir. Hayvan hakları teorisinin birbiriyle rekabet eden yorumlarını yekpare bir kategoriye indirgeme riskini göze alarak, hayvan hakları ideolojisinin neden büyük ölçüde hem anti-hümanist, hem de anti-ekolojik olduğunu ve bu düşüncenin neden özgür bir toplum yaratma projesiyle taban tabana zıt olduğunu göstermek için bu sorunları toplumsal ekoloji perspektifinden düşünmek istiyorum(3).

HAYVAN HAKLARI, EKOLOJİ VE ETİK
Geleneksel etiğin çerçevesini insan-olmayan doğaya doğru bir genişletme girişimi olarak hayvan hakları aşırı ölçüde belirsiz ve çok fazla ürkektir. İnsanlarda ve ahlakî eylem alanı ile olduğu kadar doğal dünya ile de olan ilişkilerimizde farklı olanın ne olduğunu esaslı biçimde yanlış yorumlamaktadır. Aynı zamanda, bu gezegeni var eden yaratıkların çok büyük bir kısmını tamamen görmezden gelirken "da-

* Bu makale, "Ambiguities of Animal Rights", Communalism, Issue 5 (March 2003)'deki İngilizce aslından çevrilmiştir. Aşağıdaki linkten bu metne ulaşılabilir:

www.communalism.org/Archive/5/aar.print.html

ha yüksek” hayvanlara insan biçimcilikle [anthropomorphically] yaklaşmaktadır. Fakat hayvan hakları düşüncesindeki problem çok daha derinlere gider. Varolan ahlakî sistemleri radikal biçimde dönüştürmek yerine, onları basitçe genişletmeye çalışan bu proje baştan sakatlanmıştır.

Birçok hayvan hakları teorisyeni Batı geleneği içinde yer alan etik düşüncenin ana akımının [mainstream] sakatlanmış olduğu görüşünü kolaylıkla kabul eder, fakat eleştirelilikleri geleneksel ahlaklılığının sözde insan merkezciliğine [antropocentrism] odaklanır. Bu ikna edici değildir; Batı geleneği ana akımı ile ilgili öncelikli problem onun insan merkezci değil burjuva bir etik geliştirmesidir(4). Akademik ahlak felsefesinin temel kategorileri baştan aşağıya kapitalist değerlerle doludur: “çıkar” nosyonundan “sözleşme” nosyonuna kadar; “ahlakî geçerliliğin” standart analizi mübadele ilişkilerini kopyalar ve “ahlakî temsilciler”in bireyci anlayışı temsilciyi üreten ve onu devam ettiren veya gizleyen toplumsal bağlamı gizler.

Yine de bu kategoriler, hayvan hakları teorisyenlerinin ahlak felsefesi tarafından genellikle ihmal edilen bu yaratıklara (veya onlardan, hangileri ise, bazılarına) yaklaşımda bizden istedikleri ile aynı olan kategorilerdir. Hayvan özgürlüğü doktrini, bu yolla, çağdaş kapitalist kültürde baskın olan liberal varsayımları, varsayımları tartışma kisvesi altında, sürdürmekte ve güçlendirmektedir. Hayvan haklarının radikal çevrelerde popüler olmasının başlıca nedenlerinden biri, şüphesiz, statükoya aşırı ölçüde zarar veren bir öneri olarak ortaya çıkar görünürken gerçekte statükonun ideolojik temellerini yeniden sağlığına kavuşturmasıdır.

Toplumsal baskı ve hiyerarşinin kurumsallaşmış biçimleri ile belirsiz bir analogi yapmaya bel bağlamış olan hayvan hakları savunucuları insanlar ve insan-olmayan hayvanlar arasında etik açıdan önemli bir ayrım yapmanın bir “türçülük” biçimi, kişinin kendi türünün üyelerini diğer türlerin üyeleri üzerinde meşrû olmayan bir biçimde ayrıcalıklı kıldığı bir önyargı olduğunu ileri sürerler. Bu teoriye göre, fizyolojik ve psikolojik komplekslilik açısından karşılaştırmalı olarak belirli bir seviye sergileyen hayvanlar — genellikle omurgalılar: balıklar, anfibiiler**, sürüngenler, kuşlar ve memeliler — insanlarla aynı temel ahlakî statüye sahiptirler. Merkezî bir sinir sistemi, aslında, ah-

lakî açıdan düşünölmeye değer olunan şeyi sağlamaktadır. Teorinin bazı çeşitlerinde, yalnızca acı duyma kapasitesine sahip olan yaratıkların herhangi bir ahlakî statüsü olabilir. Bu hayvanlar sıklıkla “bilinçli” [sentient = bilinçli, duygulu, anlayışı olan] olarak adlandırılır.

Bu nedenle, hayvan hakları görüşüne göre, insanlar ve diğer bilinçli yaratıklar arasında bir çizgi çekmek, klasik ırkçılığın ve cinsiyetçiliğın kadınların ve teni renkli insanların ahlakî eşitliğe sahip olmadıklarını adaletsizce varsaymalarına benzer biçimde, keyfî ve haksızdır. Etik kaygı halkasını genişletmedeki bir sonraki mantıksal adım, türçülüğün üstesinden gelmek ve insan ve insan-olmayan bütün bilinçli varlıkların çıkarlarını eşit ölçüde düşünmeyi kabul etmektir(5).

Bu argümanlar çekici olmakla birlikte yapaydırlar. İnsan hakları hareketi ve kadın hareketi ile kurulan merkezî analogi saçmalaştırıcı ve ahistoriktir [tarih dışı]. Bu toplumsal hareketlerin her ikisi de mülksüz ve dışlanmış grupların kendileri tarafından başlatıldı, onlar adına hareket eden yardımsever kişiler veya beyaz insanlar tarafından değil. Hiç bir insan hakları eylemcisi veya feminist, “Bizler de bilinçli varlıklarız” iddiasında bulunmamıştır. Onlar, “Bizler de tamamiyle insanız!” iddiasında bulunmuşlardır. Hayvan özgürlüğü doktrini bu hümanist itkiyi genişletmek bir tarafa, ona doğrudan zarar vermektedir.

Dahası, hayvan hakları konumu, etik eylem hakkındaki hayatî bir gerçeği unutmaktadır. Ahlakî temsilciler (etik bir tartışmaya katılabilen, alternatif ahlakî seçimler üzerine kafa yorabilen ve kendilerinin en iyi yargılarına göre harekete geçebilen varlıklar) ve diğer ahlakî açıdan düşünölebilen varlıklar arasında kuşkusuz çok önemli bir fark vardır. Ahlakî temsilciler kendi çıkar anlayışlarını formüle edebilme, ifade edebilme ve savunabilme kapasitesine sahip olmak açısından benzersizdirler. Ahlakî olarak düşünölebilen diğer hiç bir temsilci bu kapasiteye sahip değildir; onların çıkarlarının etik bir tartışmada ele alınması için bu çıkarların bazı ahlakî temsilciler tarafından onlara verilmesi ve yorumlanması zorunludur. Bildiğimiz kadarıyla, zihnen yeterli erişkin insanlar varolan yegâne ahlakî temsilcilerdir(6).

Bu tartışılmaz fark etiğın kendisinin temeli- dir. Etik olarak hareket etmenin anlamı, diğer şeylerin yanında, ikna ve razı etmenin zorlama ve hileden daha iyi olduğu prensibine uymaktır. Bu prensip insanların hayvanlarla olan

ilişkilerine doğrudan uygulanamaz. Hayvanlar ikna edilemez ve rıza göstermezler. Bir hayvanın iyiliğini düşünür şekilde davranmak için, ahlaki temsilciler bu hayvanın çıkarlarının ne olduğunu belirlemek zorundadır. Bu, diğer ahlaki temsilcilerin olduğu durumlarda yalnızca gereksiz bir şey değil, normal koşullar altında ahlakî olarak yasaklanmış olan bir şeydir.

Bu farkın önemini kavramak için, şunları düşünün. Farklı etik sorumluluklarının olduğu birkaç kişi ve birkaç kedi ile birlikte yaşıyorum. Eğer insan olan ev arkadaşlarımdan birinin bir tür ilaç alması gerektiğine ikna olmuşsam, onun delirmedeği kabulüyle, ona bunu zorla aldirmek benim için kabul edilebilir değildir. Bunun yerine, bu ilacı almasının en iyi şey olabileceği konusunda onu rasyonel bir

tartışma ve etik argüman yoluyla ikna etmeye çalışırım. Fakat eğer kedilerden birinin bir çeşit ilaca gereksinimi olduğunu düşünürsem, ilacı ona zorla aldirmaktan veya onu yutması için kandırmaktan başka bir seçimim pekâlâ olmayabilir(7). Diğer deyişle, hayvanların çıkarlarını ciddî biçimde ele almak ve onlara ahlaki açıdan düşünölmeye değer varlıklar olarak davranmak, diğer insanlara genellikle uygun olandan çok farklı bir etik eylem biçimi gerektirir.

Çok sayıda hayvan hakları savunucusunun hümanist değerlere düşman olma nedenlerinden biri de ahlakî davranışın bu çarpıcı niteliğini açıklamadaki başarısızlıklarıdır. Hayvan hakları düşüncesinin bununla eşdeğer ölçüde bir başarısızlığı da onun ekolojik değerlerden biha-

ber olmasıdır. Hayvan hakları görüşüne göre, yalnızca bilinçlilikle donatılmış bireysel yaratıkların ahlaki açıdan düşünölmeye değer olduğunu hatırlayın. Ağaçlar, bitkiler, göller, ormanlar, ekosistemler ve hatta zoologların "hayvanlar" olarak sınıflandırdığı birçok yaratık bile, bilinçli varlıkların çıkarlarını destekledikleri durumlar haricinde, herhangi bir çıkara, esenliğe ve kendiliklerinin değerine sahip değildir. Hayvan hakları savunucuları basitçe türçölüğü [speciesism] kolculuk*** [phylumism] ile değıştirirler(8).

Bu nedenle, ahlakî açıdan düşünölmeye değeriiliği insanî alanın ötesindeki doğal dünyaya doğru bir genişletme girişimi olarak hayvan hakları, kendi tanımladığı terimler içinde düşünölse bile, amaçlarına ulaşmakta çok başarısızdır. Fakat problem yalnızca kapsamın uygun olmaması değildir. Çıkarlar, acı çekme ve mutluluk görüşüyle bir arada bulunan bireysel haklar yaklaşımı ekolojik bir perspektifle uzlaştırılmaz. Toprakları, kayaları, suları, mikroorganizmaları ve o bölgedeki hayvan ve bitkileriyle birlikte kompleks biçimde işleyen ekolojik bir topluluğun esenliği yalnızca o bölgede yaşayanların tek tek esenliğine indirgenemez. Bütünü meydana getiren üyeler arasındaki dinamik ilişki topluluğun her

"Yeni doğan İsa ve çobanlar". (1610) 64x42 cm.

bir üyesinin farklı çıkarları kadar önemlidir.

Tekil hayvanların çıkarları (ve bunda da bilinçli olanların küçük azınlığı) üzerine odaklanmak ve bu çıkarlara zarar vermemek veya acı yaratmamak için genel bir görev varsayımında bulunmak bu ekolojik boyutu tamamen kaçırmaktır(9). Çatışan çıkarlar doğal dünyanın görkemli çeşitliliğinin ve kompleksliğinin ne olduğunu açıklamanın bir parçasıdır; bu çıkarların tümünün önemlilik açısından eşdeğer olduğunu kabul etmek ekolojik açıdan olduğu kadar evrimsel açıdan da tutarsızdır. Bu durum, yalnızca organik geçim ekonomisi çiftçilerinin yaşadığı, tamamen vejeteryan bir toplumda dahi geçerliliğini devam ettirecektir; herhangi bir tür yiyecek yetiştirmek bazı hayvanların yaşama alanından ve besleyici maddelerden yoksun olacağı anlamına gelir ve onların çıkarlarının sürekli biçimde engellenmesini gerektirir. Bireysel haklar paradigmasını bilinçli hayvanlara doğru genişletmek, organik varoluşun bu temel yönünü basitçe gizlemektedir(10).

HAYVAN HAKLARI PRATIĞİNİN SONUÇLARI

Hayvan hakları, bu nedenle, özgürlükçü toplumsal hareketlerdeki hümanist itkiyi geliştirmekten ziyade onu indirger; temel felsefi özü ekolojik bir etiği ayrıntılandırma projesine doğrudan karşıdır. Bir ahlak teorisi olarak geride doldurulması gereken çok fazla boşluk bırakır. Onun politik yakınlıkları ve pratik sonuçları nelerdir? Burada da kuşkuculuk usullere uygundur.

Hayvan hakları kampında yer alan tüm gruplar satın alma kararlarının ve müşteri seçimlerinin devrimci potansiyeline inancı tamamen paylaşmış görünürler: eğer yeterince insan et almayı durdurursa, fabrika çiftlikler ticaretin dışına çıkacaktır. Tüketici politikasına olan bu bağlılık toplumsal değişime gönüllü yaklaşımın klasik bir biçimidir ve hayvan haklarının liberalizme olan borcunun altını daha çok çizmektedir. Ayrıca kapitalist ekonomik düzenin temelinden yanlış anlaşıldığını ortaya koymaktadır(11).

"Etik alışveriş"in dar sınırları içinde dahi, hayvan hakları perspektifi sıklıkla bağlantılı konuları birbirine karıştırır. Örneğin muz veya kahvenin, alışveriş kartlarına veya Seattle ve Stockholm'deki mutfak masalarına ulaştığı toplumsal ve ekolojik koşulları araştırmak yerine bilinçlilik üzerinde miyopik odaklanma bizden

yerel olarak yetiştirilen, özgürce dolaşan kümes hayvanlarına kuşkuyla bakmamızı ister.

Yiyecek üretiminin politik ekonomisinden bireysel tüketim bilincinin ıstıraplarına doğru olan bu gerileyici kayış, hayvan hakları eğilimlerinin çoğunun altında yatan sınıfsal tutumun ve kültürel dar görüşlülüğün kanıtıdır. Hayvan hakları dar bir sosyo-ekonomik tabakaya özgü beslenme seçimlerini ele alıp onu evrensel erdeme yükseltirken, ekonomik olarak yoksul şehir topluluklarının, kırsalda çalışan sınıfın ailelerinin ve küresel Güneydeki köylülerin protein kaynaklarına çamur atmaktadır(12).

Hayvan hakları düşüncesinin derinlerinde gömülü olan sorgulanmamış kültürel önyargılar kaçınılmaz biçimde elitist olan politik imalar taşır. Tutarlı bir hayvan hakları duruşu, her şeyden önce, birçok yerli halkın ayakta kalmasını sağlayan geçim yollarını ve yaşam tarzlarını tamamen terk etmeleri talebinde bulunacaktır. Hayvan hakları, ekolojik çevrelerindeki varoluşları hayvanların avlanmasına dayalı olan Inuitler gibi topluluklara herhangi bir akılcı alternatif önerisine sahip değildir. Hayvan haklarının görüş açısı Latin Amerika veya başka bir yerde yaşayan, beslenmelerinin tamamlayıcı bir parçası küçük ölçekli hayvan çiftçiliğine bağlı olan köylü topluluklarına olduğu kadar, kapitalizmin sömürgeci taleplerinin çok öncesinde varolan ve geleneksel geçim ekonomilerini sürdürmek için esas olarak hayvanlara bel bağlayan Afrika ve Asya'daki kırsal yaşamcılara da yalnızca küçümseyerek bakabilir. Bunlar "lezzet" değil, sürdürülebilirlik ve hayatta kalma konularıdır oysa.

Bu gibi geleneklerden vazgeçmenin hiç bir ekolojik veya toplumsal anlamı yoktur ve kendi doğruluklarına inanmış orta sınıf Batılılar tarafından ileri sürülen ahlaklılık ve beslenme standartlarının benimsenmesi tüm bu farklı toplulukların ortadan kaldırılması ile eşanlamlı olacaktır. Çok fazla sayıda hayvan hakları taraftarı kendi inanç sistemlerinin aslında Avrupa'dan türetildiğini unuttur ve onu insanın ahlaki davranışının mutlak bir prensibine evrenselleştirmenin pratik etkilerini ihmal eder(13).

Dar bakışlılık ve hor görmenin oluşturduğu bu bileşim en çok da avlanmaya karşı nefrette açık biçimde ortaya çıkar. Hayvan haklarının birçok ateşli savunucusu avlanmanın aşagılık amaçlar için kanlı ve duygusuz bir eylemden daha farklı bir şey olduğunu algılayamaz. Kendi önyargılarının düşüncesizliği içinde, avlanmayı türcü önyargının bir ifadesi ola-

rak görürler. Hayvan hakları teorisyenlerinin “avlanma sporu” olarak karaladıkları şey genellikle tempeh**** ve seitan***** lüksünden yoksun kırsal nüfusun beslenme tarzına önemli mevsimsel katkılardır.

Geleneksel avlanmaya — ki bunun hayvanlar üzerinde etkisinin az olacağı açıktır — katılan yerli halklar dahi hayvan hakları eylemcileri tarafından taciz edildi ve karalandı. 1980’lerde fok avlamaya karşı olan kampanya, örneğin, belirgin biçimde İnuit geleneklerini hedef almıştı(14). 1990’ların sonunda Birleşik Devletlerin kuzey batısındaki Neah Körfezinde yaşayan Makah halkı, 1999 yılında tek bir gri balina hasadıyla geleneksel balina avını yeniden canlandırmaya çalıştı. Makah halkının avı ticarî değil, geçim amaçları içindi ve tiz biçimde insancıldı; onlar tehlike altında olmayan bir balina türünü seçmişlerdi ve balina avcılığına karşı duyarlılığa kayda değer bir süre bağlı kalmışlardı.

Buna rağmen, Makah halkı 1998’de ilk av seferi için güverteye çıkarken, birkaç ay boyunca Neah Körfezi’ni işgal eden Sea Shephard Society ve diğer hayvan hakları örgütleri tarafından fiziksel olarak engellendiler. Bu gruplar için, hayvan hakları insan haklarının üzerinde bir önceliğe sahipti. Bu hayvan taraftarlarının çoğu balina yanlısı retoriklerini yerli halklar hakkındaki beyaz ırkçı kalıplarla süslediler, sömürge baskısı ve mülksüzleştirmeyi telafi etmemeyi mazur görenlerle işbirliği yaptılar(15).

SAFLIK POLİTİKASI

Bu örnekler istisna oluşturmaz. Gerçekte, hayvan haklarının aşırı duyarlılığı sıklıkla sol hareketlere sağ kanat konumlarının bir giriş noktası olarak hizmet etmektedir. Çünkü solun çoğunluğu doğa, biyolojik politika ve etik komplekslik hakkında açık ve eleştirel olarak düşünmek için genellikle gönülsüz olduğundan hayvan hakları ve sağ kanat politikalar arasındaki huzursuz edici bu ilişki — uzun bir tarihsel soyağacına sahip olan bir ilişki — ciddi bir endişe konusu olarak durmaya devam etmektedir.

Gidişat bir bütün olarak nadiren genel bir yapıya sahip olsa da, hayvan özgürlüğünü destekleyenlerin en militanlarını aynı zamanda kürtajin, homoseksüelliğin ve görünüş olarak diğer “doğal olmayan” olguların sadık muhalifleri arasında bulmak istisnai bir durum değildir.

1990’larda Kuzey Amerika’dan Merkez Avrupa’ya sıçrayan “uzlaşmaz” eğilim belki de bunun en çarpıcı örneğidir(16). Fakat gerici politikayla bağlantılar esasen daha öteye uzanır. Aşırı milliyetçi ve cinsel yönden baskıcı bir örgüt olan son dönem Rus gençlik grubu “Moving Together [Birlikte Hareket]” hayvanları korumayı programlarındaki merkezi konulardan biri yaparken, İsviçreli “Association Against Animal Factories [Hayvan Fabrikalarına Karşı Birlik]” Yahudi düşmanı [antisemitik] propaganda içinde yüzmektedir. Danimarka’da, evrak çantasında hayvan sorunlarını taşıyan tek parti göçmen karşıtı Danimarka Halk Partisi iken aşırı sağ İngiliz Ulusal Partisi hayvan haklarına bağlılığı ile övünmektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika’daki çağdaş neo-faşist çevre de konuya sürekli ilgi göstermektedir. Son on yıldır “Ulusal Devrimciler”in çoğu ve “Üçüncü Yolcular” hayvan hakları kampanyalarına etkin şekilde katılmaya başladılar(17).

Hayvanların özgürlüğü politikası ile yabancı düşmanlığı ve otoriter sağ arasındaki bu geniş çaplı çakışma bağdaşmaz gibi görünmesine rağmen, faşizmin tarihinde bu durum yirminci yüzyılın başından itibaren asli bir rol oynamıştır. Birçok faşist teorisyen, insan merkezciligi kararlı biçimde hareketlerinde reddettikleri için kendinden gurur duydu ve özellikle faşizmin Alman versiyonunda hayvan hakları konumuna sıklıkla ilgi gösterdi. Bizzat Hitler hayvanların mutluluğu sorununa kendini ateşli biçimde hasretmişti; bir vejeteryan ve hayvan deneyleri muhalifi idi. Onun bakanı Göbbels şöyle diyordu: “Führer, prensipte, ikna olmuş bir vejeteryanıdır. Onun argümanları ciddi herhangi bir temele dayandırılarak çürütülemez. Onlara kesinlikle itiraz edilemez.”(18). Rudolf Hess gibi diğer önde gelen Nazilerin vejeteryanlık-

“İsa ve çobanlar” tablosundan iki detay

ları daha katıydı ve parti, günümüzdeki birçok titiz vegan gibi, ham meyve ve kabuklu yemişleri ideal bir beslenme biçimi olarak destekliyordu. Himmler avlanmayı yerden yere vurur ve üst rütbeli SS'lerin vejeteryan bir perhizi takip etmelerini isterken, Göring hayvan deneylerini yasakladı.

Üst düzey Nazilerin hayvan yanlısı eğilimlerinin listesi uzundur; fakat daha önemli olanı Nazi devleti tarafından hayvan hakları politikalarının yürürlüğe konmasıdır ve onların altında yatan meşrûlaştırı ideolojidir. İktidarı ele geçirmelerinden birkaç ay sonra, Naziler görülmemiş ölçekte ve herhangi bir insan çıkarından bağımsız biçimde hayvanların ahlakî statüsünü açıkça onaylayan hayvan hakları kanunlarını yasalaştırdılar. Bu buyruklar hayvanlara acı vermektan kaçınma görevine vurgu yapıyor ve hayvanlarla olan etkileşimde aşırı ölçüde detaylandırılmış katı talimatlar yerleştiriyordu. Nazi hayvan yasamasının önde gelen bir bilginine göre, "1933 Hayvanları Koruma Kanunu, muhtemelen, dünyadaki en sert kanun" idi(19).

1939 yılına ait bir Nazi hayvan koruma yasası el kitabı "Alman halkının her zaman hayvanlara büyük bir sevgi beslemiş olduğunu ve onlara karşı katı etik zorunluluklarımızın her zaman bilincinde olduğunu" (20) açıklıyordu. Bunlar yalnızca felsefî varsayımlar değildi; buyruklar evcil ve yabanî hayvanlara karşı hoş görülebilir olan davranışları yakından düzenlemekteydi ve koruma altındaki farklı türleri belirtirken hayvanların ticarî ve bilimsel kullanımını kısıtlıyordu. Bu emirlerin ardındaki resmi mantık günümüz hayvan hakları argümanlarına dikkat çekici biçimde benzemekteydi. "Almanlara göre, hayvanlar yalnızca organik anlamda yaratıklar değil, kendilerine ait yaşamlarını devam ettiren, kavrama yetenekleri ile donatılmış, acı çeken ve sevinç duyan yaratıklardır," diyordu Göring, 1933'de yeni hayvan deneylerine karşı olan yasayı açıklarken(21).

Çağdaş hayvan özgürlüğü eylemcileri geçmişin bu uğursuz kayıtlarında ve günümüzdeki hayvan taraftarları ile faşistlerin danışıklı döğüşünde kesinlikle kendilerini görüyor olabilirler, ama bu gerçekleri gözden geçirmek hayvan hakları ile faşizm arasında zorunlu veya kaçınılmaz bir bağlantı olduğunu söylemek anlamına gelmez. Fakat tarihsel gelişim biçimi yanlıya yer vermeyecek tarzdadır ve açıklama gerektirir. Görünürde birbirine karşı olan dünya görüşlerinin bu sürekli bir araya geliş-

ni açıklamakta yardımcı olacak şey saflığa ilişkin ortak kaygıdır. Gerçek erdemin et yemek gibi görünüşte pis olan alışkanlıkları reddetmeyi gerektirdiği varsayımı, hayvan hakları söyleminin ardında yatan samimi öfkenin büyük bölümünü açıklamaktadır. Anlaşılır bir eleştirel toplumsal perspektiften ve tamamlayıcı bir ekolojik duyarlıktan kopartıldığında, püriten politikanın bu çekingen türü kolaylıkla etnik, cinsiyetçi ve ideolojik saflığın çarpıtılmış bir biçimine kayabilir.

Yakından ilgili bir benzerlik, hayvan hakları düşüncesinde ahlakî sorunlara birlikçi [unitary] yaklaşımda sürekli ısrar edilmesidir. İnsanlık ve insan-olmayan doğa arasında devam eden ikiliği [dualizmi] haklı olarak reddeden hayvan hakları filozofları, bu ikiliği yanlış biçimde farklılaşmamış bir bütüne indirgemekte, böylelikle monizmi dualizmin yerine koymaktadırlar (ve doğal dünyanın evriminde büyük bir bölümü yadsıtmaktadırlar). Saflık ve tekliğin gerici hayalleri herhangi bir özgürleştirici potansiyel taşımaz; onların politik kolları basmakalıp olanlardan tehlikeli olanlara dek değişmektedir. Yanlış ellerde, "türcülüğün" basitleştirici bir eleştirisi ne insanlar ne de hayvanlar için özgürlüğe yol açar, yalnızca radikal umutları her daim onların gerici karşıtlarına dönüştüren aynı bayat anti-hümanizme dönüştürür.

EKOLOJİ VE TOPLUMSAL ÖZGÜRLÜK

Birbirleriyle eşit koşullarla yüz yüze gelen insanlar ve hayvanların yaşadığı durgun ve tek-boyutlu bir ahlakî kır manzarası varsayımı yerine daha kompleks bir alternatif düşünölmelidir: İkisini birbirine karıştırmayan, bir toplumsal boyutu ve bir ekolojik boyutu kuşatan renkli bir etik bakış. Böylesi bir yaklaşım, insan türü ile doğal dünyanın geri kalanı arasındaki yaşamsal sürekliliği kabul ederken bu sürekliliğe damgasını vuran, etik açıdan önemli farklılıklara saygı duyar. Doğal süreçlerin ve varlıkların diyalektik görüşünü birleştiren bu alternatif perspektif, bolluğun heyecan verici karmaşıklığını ve dünya üzerinde yaşayan yaşam formlarının ve yaşayan toplulukların çeşitliliğini hayranlık duyulacak bir durum ve kendiliklerinden değerler olarak kavrar.

Yaşamın olağanüstü bolluğunu üreten dinamik, yardımlaşmanın ve rekabetin bir diyalektiği olarak düşünölmelidir(22). İnsan, bu diyalektiği, yardımlaşma anını bilinçli biçimde artırarak — bu birbirimizle ve diğer yaratıklar-

la etkileşimimizi karşılıklı yarar sağlayacak biçimde kurmak demektir — aşma kapasitesine sahip ilk yaratıktır, ki bu da bizi yükseltir. Bu işbirliğine dayalı potansiyel iki farklı bileşene sahiptir: biri insanlar arasında ve toplumsal olan, diğeri türler arasındaki ve ekolojik olan.

Toplumsal alanda, işbirliğine dayalı ilişkilerin potansiyeli, önemli bir açıdan, evrenselidir. Çatışan çıkarların özgür bir toplumda ortadan kaybolacağını varsaymak naif olabilse de, büyük ölçekli toplumsal rekabetin devam etmesi için “doğal” bir neden yoktur. Diğer yandan, biyosferin geri kalanına gelince, bu işbirliğine dayalı potansiyel önemli ölçüde kısıtlıdır. Kaynaklar, yaşam alanları ve benzeri şeyler üzerinde organizmalar arası rekabeti ortadan kaldırmak yalnızca imkânsız bir şey değildir; bu düşünce, yaşayan sistemlerin temel parametreleri ile tamamen uyumsuzdur. İnsanlar ve diğer hayvanlar arasında işbirliğine dayalı potansiyeller, bu nedenle, daha mütevazı ve daha olağan dışıdır.

Hayvanların çıkarlarını ciddi biçimde ele alacak ekolojik ve toplumsal olarak güvenilir bir çaba, başka şeyler ile ilgisi göz önüne alınmadan yalnızca öldürmenin veya zarar vermenin yanlış olduğu düşüncesine ihtiyaç duymayı zorunlu olmaktan çıkaracaktır ve hayvanların iyi yaşamasına ilişkin bir düşünceyi tüm ekolojik toplulukların esenliğini içeren bir değerbilirlik ile tamamlayarak bilinçli ve bilinçli olmayan varlıklar bölünmesinin üstesinden gelecektir. Bu, pratikte, hümanist değerleri geliştirmenin bu çabaya engel olmaktan ziyade onun bir parçasını oluşturacağı görüşü eşliğinde, hayvanlara davranışta insancıl geleneklerin canlandırılması ve rafine edilmesi ile sonuçlanacaktır. İnsanlar insanlara — tüm insanlara — insancıl davranmaya kadar hayvanlara tutarlı biçimde insancıl davranmayacaklardır.

Bu etik potansiyellerin hiçbirisi, baskı ve hiyerarşi etrafındaki toplumsal kurumları sürdürdüğümüz sürece gerçekleştirilemez. Bu yapıların üstesinden gelmek devrimci bir dönüşüm gerektirir, poli-

tik olduğu kadar etik olarak da. Bu çok önemli tarihsel amaca, yalnızca, insanın özgürlük için eşsiz olan kapasitesini, reddetmek değil kullanmak isteyen bir hareket tarafından erişilebilir. Bugünkü biçimiyle, hayvan hakları felsefesi ve politikası bize bu amaç için rehberlik edemez.

Çeviren: Sezgin Ata

Çevirenin Notları:

** Anfibi: Hem karada, hem de suda yaşabilen hayvan, kurbağa gibi.

*** Kol, filum [phylum]: Yeryüzündeki hayvan veya bitkilerin ana dallarından biri.

**** tempeh: Endonezyada geleneksel olan ve soya fasulyesinden elde edilen bir yiyecek. Günümüzde Batı'nın süpermarketlerinde alınabilmekte veya internet üzerinden sipariş edilebilmektedir.

***** seitan : Buğdayda bulunan bir proteinden elde edilen bir yiyecek.

1. Bu makalenin amaçları açısından, “hayvan hakları” ve “hayvanların özgürlüğü” tartışmaları arasındaki farklılıkları ihmal ediyorum. Her iki terimi insan olmayan hayvanlara zarar vermenin ve onları öldürmenin genel olarak kabul edilemez olduğu inancını göstermek için aşağı yukarı birbirinin yerine geçer biçimde kullanıyorum.

2. Daha büyük bir karmaşa birçok hayvan hakları savunucusunun aynı zamanda tarifi zor bir eklektiklik pratisyeni olmaları geçeceğinden kaynaklanmaktadır: Felsefi temelde bir iddia ile karşılaşıldığında tartışma konularını hızla politik alana kaydırırlar.

Politik iddiaları çürütüldüğünde ekonomi veya din veya biyoloji veya kişisel sağlık hakkındaki argümanlara geri dönerler. Ampirik ve normatif iddiaları rahatça birbirine karıştırarak, antropolojinin, etnolojinin, dilbiliminin, psikolojinin ve birçok diğer alanın büyükçe bir bölümünü kesip atarlar. Bu durum onun bu işten ne kazandığını ve neden olduğunu değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Ben eleştirimde farklı hayvan hakları konularını değerlendirmeye çalışacağım.

3. Tartışmam esas olarak aşağıdaki metinlere dayanmaktadır: Peter Singer, *Animal Liberation*; Tom Regan, *The Case for Animal Rights*; Mary Midgley, *Animals and Why They Matter*; James Rachels, *Created from Animals: The Moral Implications of Darwinism*; David DeGrazia, *Taking Animals Seriously*; Gary Francione, *Rain Without Thunder: The Ideology of the Animal*

“İsa ve çobanlar”. Detay

Rights Movements.

4. İnsan merkezcilik insanlar arasındaki çok önemli bölünmeleri gizlemeye hizmet eden bir ideolojidir. Hayvan özgürlüğü insan merkezçiliğin işlevini yanlış anlamada yalnız değildir; bu yanlış anlama günümüz çevre felsefesinde geniş ölçüde yaygınlaşmıştır. Toplumsal değişim hareketleri genellikle sağlam biçimde kök salmış kurumları yalnızca ideolojiler olarak ele alarak (örneğin, birçok eleştirmenin ırkçılığı bilince başvurmakla değişecek davranışların bir toplamı olarak algılamasını düşünün) yanlışlığa düşerler; "bu keşke şöyle olsaydı" reformcularının tipik idealizmidir. Hayvan hareketleri hareketi, birçok ekomerkezci felsefe eşliğinde, karşıt bir hata yapmıştır ve bu yüzden farklı türden bir idealizme kapılmıştır. İnsan merkezcilik ideolojisini gerçek bir kurum ile, toplumsal pratiğin somut bir biçimi ile karıştırır. Fakat güçlü olan hiç bir insan merkezci kurum yoktur, yalnızca evrensel bir cila ardına saklanan elitist kurumlar vardır. Kapitalizm, patriyârşi ve beyazların üstünlüğü, önde gelen üç örneği seçersek, insanlara kesinlikle bir ayrıcalık sağlamaz, aslında bazı insanları diğer insanlar üzerinde ayrıcalıklı kılar.

5. Bu düşünce çizgisinin en yetkili [locus classicus] metni, 1960'ların toplumsal özgürleşme hareketlerinin doğal olarak hayvan özgürlüğü hareketine yol açtığını ve ırkçılığın, cinsiyetçiliğin ve "türçülüğün" mantıksal yapısının özdeş olduğunu savunan Peter Singer'in *Animal Liberation* kitabıdır.

6. Hayvan hakları teorisyenleri çocukların ve zihinsel olarak engelli yetişkinlerin bu anlamda temsilciler olmadıkları cevabını vermeyi severler, ki ben bunu âşikâr ve elimizdeki sorunla ilgisiz bir konu olarak ele alıyorum. Ben ne ahlakî açıdan düşünülmeğe değerliğin yalnızca ahlakî temsilcilerle sınırlı olduğunu, ne de insanlar ve diğer organizmalar arasında katı bir ontolojik ayrım olduğunu iddia ediyorum. Ahlakî temsilcilerin özel rolü, ahlaki açıdan düşünülmeğe değer olmanın değişik biçimleri arasındaki farkların haklılığını ve yalnızca eşit çıkar düşüncesine dayanan etik eylemin bazı temel yönleri yakalamada başarısız olduğunu göstermesidir.

7. Ehil erişkin insanların özel statüsünü bu anlamda kabul etmek bir ayrıcalık veya önyargı örneği değildir. Bu kadınların doğurganlık kararlarında veya kalecilerin futbol maçlarında veya pilotların hava taşımacılığında özel bir statüye sahip olmalarını kabul etmekten daha keyfi değildir. "Ayrıcalık" haykırışı bu bağlamda, sadece Macarca konuşanların bu dildeki bir sohbete katılabilecekleri doğal gerçeğini "adaletsizlik"le suçlamakla eşdeğerdir.

8. Teknik olarak Korda Kolu, tam olarak şekillenmiş bir omurgaya sahip olup olmadığından bağımsız olarak merkezî bir sinir sistemine sahip olan hayvanları kapsar; bu, hayvan hakları teorisyenlerinin "hayvanlar" olarak kabul ettikleri hayvanların türüne en yakın sınıflandırma yaklaşımı olmasına rağmen birçok hayvan hakları taraftarı esasen daha da küçük memeli sınıfı üzerinde odaklanır. Peter Singer gibi önde gelen hayvan özgürlüğü sözcüsü başka hiç bir organizmanın herhangi bir ahlakî statüye sahip olmadığı görüşünü açıkça savunsa dahi, tüm hayvan hak-

ları filozofları tarafından bu konum zorunlu biçimde paylaşılmaz. Tom Regan, örneğin, bilinçli olmayan yaşam formlarının daha geniş bir çevre etiği içinde açıklanabilecek bir içsel değere sahip olabileceğini kabul eder. Fakat bir haklar silsilesi böylesi bir projeye, çok açık olduğu üzere, giydirilemez; anlamlı bir ekolojik etik, bilinçli olsun ya da olmasın bireysel organizmaların çıkarları üzerine dayandırılmaz.

9. Acı çekme üzerindeki vurgunun doğruluğu her durumda tartışmaya açıktır. Fiziksel rahatlığın acı çekmekten hoşlanmamayı içerdiği herkesçe bilinen bir gerçektir, fakat bu bize onun ahlakî önemi hakkında çok az şey söyler. Özellikle onun yararcı çestitlerinde, hayvan özgürlüğü acıyı hiç sorgulanmaksızın ahlakî bir kötü ve hazzı ahlakî bir iyi olarak ele alır. Bunun gibi düz bir özdeşleştirme, toplumsal alan içinde dahi inanılmaz ölçüde basitleştiricidir; duygu deneyimlerinin etik anlamı tamamen yer aldığı bağlama-bağlıdır.

10. Ahlakî bir iyilik türü gibi işlev gören bireysel özellikler anlamındaki hak kavramı karşılıklı sorumluluklar nosyonu ile bağlantılı olarak yavaş yavaş gelişti; her biri diğerine bağımlı kılındı. Dahası bu fikirler, demokratik tartışma ve hak sahiplerinin hak iddiaları mücadelesi — ki bu mücadele sürecinde ahlaki haklarını sürekli rötuş edip değiştirdiler — üzerine vurgu yapan toplumsal bir bağlamda gelişti. Bu bağlam insan-hayvan etkileşimine transfer edilemez. Hayvanlardan sorumluluklarına dikkat etmelerinin beklenmesinin hiç bir anlamı yoktur; ve onların hak talep etmeleri yalnızca, insanların aracılığı yoluyla, temsili olarak geliştirilebilir. Liberal bir düşünce çerçevesinin içinde tuzağa düşen hayvan hakları kaçınılmaz biçimde paternalisttir.

11. Dağıtımın değil, üretimin pazar ekonomisi düzeninde belirleyici sektör olduğu, *Kapital*'in birinci cildinin 1867'de yayınlanmasından bu yana kapitalizmin radikal analizinin başlıca dayanağı olageldi. Fakat bu içgörü yalnızca Marksistlere özgü değildir. Ana akım ekonomistler dahi tüketici harcamalarının "bizim ekonomimizde harekete geçirici değil, harekete geçirilen bir güç olduğu" konusunda aynı düşüncededir. (Robert Heilbroner ve Lester Thurow, *Economics Explained*, New York 1998, p. 92.)

12. Kathryn Paxton George'in kitabı *Animal, Vegetable, or Woman? A Feminist Critique of Ethical Vegetarianism* (Albany 2000) bu elitist kültürel ve psikolojik modeli, tuhaf biçimde miyopik olan beslenme varsayımları ile birlikte, maskülen taraf tutmanın bir ifadesi olarak kıskırtıcı biçimde eleştirir. Benzer bir tarzda, Michael Pollan'ın makalesi "An Animal's Place" hayvan haklarını doğal dünyadan kopmuş ve çarpıtılmış bir ilişkiyi yansıtan mükemmel bir şehir ideolojisi olarak teşhis eder. (Pollan'ın makalesi http://www.organicconsumers.org/organic/010403_organic.cfm de bulunabilir.)

13. Batılı-olmayan çoğu kültürel geleneğin hayvanlar ile göze çarpacak ölçüde daha saygılı bir dostluk kurmaya çalıştığı kesinlikle doğrudur. Kuşkusuz birçok Avrupa ve Avro-Amerikalı, vejeteryanlığa Doğulu tinsel geleneklerle karşılaşmaları sonucu gelişirdi, genellikle oryantalist ve Romantik gözlük-

lerle bakarak. Benim görüşüm basittir: hayvan haklarının tam tüylenmiş felsefesi, sonuç olarak, Batı'nın hayvanlara karşı görelî dikkatsizlik mirasına bir tepkidir. Kendisi bu mirasın sınırları içinde kalan bir tepki...

14. Fok balığı avcılığına karşı kampanya ve onun Inuit (Eskimo) toplumu üzerine etkisi için bkz. George Wenzel, *Animal Rights, Human Rights: Ecology, Economy and Ideology in the Canadian Arctic* (Toronto 1991)

15. Makah balina avcılığı çatışması hakkında konunun özüne inen bir ilk analizi için bkz. Alx Dark'ın makalesi "The Makah Whale Hunt", <http://www.cnie.org/nae/cases/makah/>

16. "Hardline" hizbi Punk kültüründeki Straight Edge hareketinden ortaya çıktı. Uzlaşmaz vegancılığı "yaşam-yanlısı" olma iddiasındaki politika ile birleştirir. Hardline'cılar değişik türdeki "kirleticilerden" kendilerini arındırmaya inanırlar. Hayvanî ürünler, tütün, alkol, ilaç/uyuşturucu madde, kürtaç, homoseksüellik ve tabii ki doğurma yerine zevk için yapılan herhangi bir seks ilişkisini içeren "sapkın" cinsel davranış. Onların hayvan özgürlüğü versiyonu "doğa kanunu"na dayanan mutlak otorite iddiasında bulunur. "Hardline İnancı" kısmen şöyle demektedir: "Dünyayı (ve onun üzerindeki bütün yaşamı) yok eden şeytanî güçlere karşı savaşmak için hem fiziksel hem de ahlaki olarak yeterince güçlü bir ideoloji ve bir hareket zamanı geldi... Bu ideoloji, bu hareket Hardline'dır. Bir inanç sistemi ve — tüm masum yaşamın kutsal olduğu ve herhangi bir müdahalede bulunulmaksızın doğal durumunu barış içinde sonuna kadar yaşama hakkına sahip olduğu... — bir hayat felsefesi doğrultusunda bir yaşam tarzı. Bu gibi haklara herhangi bir müdahalenin kendisi bir "hak" olarak düşünülmemelidir ve bundan dolayı hoşgörü gösterilmemelidir. Çevresindeki yaşamı yaralayana veya tahrip eden veya yaşamı veya onun kalitesini tehdit eden bir durum yaratan kişiler bundan sonra masum bir yaşama sahipmiş gibi düşünülmemelidir ve artık önceki haklarına sahip değillerdir. Hardline'in destekçileri günlük yaşamdaki bu prensiplere bağlı kalacaklardır. Onlar doğa kanunlarına uygun yaşayacaklar ve haz istekleri — sapkın cinsel ilişkiler ve/veya kürtaçdan her türlü uyuşturucu kullanımına (ve yalnız kendilerine zarar verdikleri bahanesiyle etraflarındaki bütün yaşama zarar veren diğer tüm durumlara) kadar — nedeniyle bunlardan vazgeçmeyeceklerdir. Ve — kimsenin masum bir yaşama tecavüz edemeyeceği inancını takip ederek — hiç bir hayvanî ürün (ister et, ister süt isterse yumurta olsun) tüketilmemelidir. Günlük yaşamın bu saflığı eşliğinde, gerçek Hardline'cılar dünyanın geri kalanını zincirlerinden kurtarmak için çabalamak, bazı durumlarda yaşamları kurtarmak ve diğer bazı durumlarda suçlulara adil davranmak zorundadır. Bkz. <http://www.faqs.org/faqs/cultures/straight-edge-faq/section-88.html> ve <http://www.fortunecity.com/greenfield/shell/5/sxe4life.htm#hardline>

17. Ulusal Devrim'ci veya Üçüncü Yol'cu akımlar 1920'lerin ve 1930'ların önde gelen Faşistlerine, özel-

"İsa ve çobanlar". Detay

likle Strasser kardeşler gibi "muhalif" Nazilere kadar geriye gider. Giderek yaygın hale gelen bu eğilimin doğrudan bir örneği ve onun hayvan özgürlüğü politikasını canı gönülden kucaklaması konusunda, bkz. <http://autarky.rosenoire.org/nrf/personaldefence.html> Neo-faşistler ve hayvan özgürlükçüleri arasındaki flört tek yanlı bir ilişki olmadı. Jutta Dittfurth *Entspannt in die Barbarei* (Hamburg 1996) kitabı, özellikle Bölüm 5'te, Almanya'daki

hayvan hakları grupları arasındaki aşırı sağ görüşlerin hızlı yükselişini mükemmel bir şekilde tasvir eder.

18. Joseph Göbbels'e Robert Proctor'un *The Nazi War on Cancer* (Princeton 1999), p. 136'da atfı yapılır. Hitler'in vejeteryanlığının, yalnızca çılgın bir diktatörün geçici, tuhaf bir hevesi değil, sağlam bir inancı olduğunu bilmek önemlidir. Bu vurguyu çağdaş vejeteryanları utandırmak, hele Nazizmin "iyi" niteliklerini ortaya çıkarma peşindeki yanlış yönlendirilmiş bir araştırmayı desteklemek için değil, bu çalışma ile olan entelektüel paralelliklerini göstermek için yapıyorum. Proctor'un kitabının Bölüm 5'i, "The Nazi Diet", Nazizmin yiyecek politikasının bilgilendirici bir değerlendirmesini sunar.

19. Boria Sax, *Animals in the Third Reich* (New York 2000), p. 112. Sax'ın kitabı Nazilerin hayvanlara karşı davranışı üzerine eşsiz bir kaynaktır.

20. Luc Ferry, *The New Ecological Order* (Paris 1992; Chicago 1995), pp. 99-100 içinde alıntılanmış. Sax aynı alıntının özlü bir açıklamasını *Animals in the Third Reich*'in pp.121-2'sinde verir.

21. Hermann Göring, Sax, p. 111'de alıntılanmış. Hayvan özgürlüğü hakkında felsefi literatüre aşina olan okur için, bu pasajın Regan'ın "bir yaşam öz-neleri" olarak bilinçli hayvanlar kavramı ile ve Singer'in onların acı duyma yetenekleri üzerine vurgusu ile rezonanslarını kaçırmaması imkânsızdır. Nazi hayvan hakları önlemlerinin bıraktığı miras, hayvan hakları yandaşlarının fabrika çiftlikler ve ölüm kampları arasında yaptıkları olağanüstü kötü ve hastalıklı karşılaştırmaları bırakmaları için yeterli bir neden (eğer bir neden daha gerekiyorsa) olmalıdır.

22. Bu içgörü kesinlikle yeni değildir; onun modern biçimi en azından Kropotkin'e kadar geriye gitmektedir. Hayvan hakları heveslileri bu sürecin yarışmacı ve kooperatifçi yönlerini sırayla unutup görülmektedir ve her şeyden daha çok bütün yaratıkların en sonunda diğer yaratıklar için yiyecek olduğu — hiç korkutucu olmayan tamamen uygun bir kader — gerçeğini ihmal ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu diş ve pençedeki doğal kırmızılık değil, doğal evrimin emsalsiz güzelliğidir.

Konuyla ilgili Türkçe Okuma Önerileri:

- Peter Staudenmaier, "Faşist Ekoloji: Nazi Partisi'nin 'Yeşil Kanadı' ve Faşist Ekolojinin Tarihsel Kökenleri", İskenderiye Yazıları, Sayı 24 (Ocak-Şubat 2000), Çev: Ahmet Aşıcı/Sezgin Ata.

- Peter Zegers, "Politik Ekolojinin Karanlık Yüzü", Toplumsal Ekoloji, Sayı 3 (2003), Çev: Nihat Bekler.

Araf'da Bir Ressam: El Greco

Ayfer Coşkun —

*Yaşamı boyunca koyu Katolik bir inançla yapıtlar vermiş
ressamın, aynı zamanda modern sanatın ilk tohumunu
atanlardan olması ilginç bir çelişki olsa gerek*

Dominicio, Dominikos ya da Domenikos Theotokopulos...Söylenmesi zor olmalı ki, ona yıllar sonra kısaca — ülkesine de gönderme yapan — El Greco adını uygun görmüşler: Yunanlı.

Başta Mısırlılar olmak üzere, Bizanslılar, Romalılar, Müslümanlar ve Haçlıların uğrayıp geçtikleri, bazen de uzunca bir süre kaldıkları Girit'te doğmuştu El Greco. Her gelip geçenin kendi kültüründen bir şeyler bıraktığı, bir kültürler buluşmasına dönüştürdüğü Girit'te... Doğum tarihi için 1541 diye yazar sanat tarihçileri ve ardın-

dan, "tahminen" sözcüğünü eklerler. Bazen de bir soru işareti koyarlar. Resimle ne zaman tanıştığı bilinmese de, ilk çalışmalarını büyük olasılıkla papazların gözetiminde yaptığı söylenir.

25 yaşına geldiği sıralarda, Girit için en büyük tehlike Osmanlılardır. Yavaş yavaş çevredeki adalar zaptedilmeye başlamıştır. Bu korkuyla olmalı, 1566 yılında Venedik'e gönderilir Greco. Oysa Osmanlıların Girit'i almaları çok uzun bir zaman sonra gerçekleşecektir.

Genç Dominikos'un Venedik'e geldiği tarihlerde Katolik Kilisesi, hem kuzeyden gelen Luterçiliğe, hem de İslama karşı savaş hazırlığı içindedir ve sanatçıları yönlendiren tek kurumdur denebilir. El Greco için bu anlayışla çalışmak ve yapıt üretmek zor değildir, çünkü koyu bir Katoliktir.

Venedik'e geldikten kısa bir süre sonra Tiziano ile karşılaşır ve ünlü ressam onun elinden tutar, hem sanatla ilgili yeni bilgilere, hem

El Greco'nun kendi portresi.
Bir tablosundan detay.

de gerekli ilişkilere ulaştırır. Sanatçının onun atölyesinde özellikle portre çalışmaları yaptığı söylenir. El Greco'nun Venedik'ten sonra Roma'ya gitmesi ise çevresini genişletir, Tintoretto, Michel Ange, Veronese ve Raphael'den de yararlanmayı bilir. Bu dönemde daha çok portre çalışmaları yapar. Hizmetine girdiği Kardinal Alessandro Franese'in birkaç portresi dışında "Alevi Üfleyen Çocuk" ilgi çeken yapıtlarından sayılabilir. Bunlar onun gerek ışık ve gerekse renk olarak döneminin İtalyan sanat anlayışıyla yapılmışlardır. Özellikle bu tablo o dönemin en tipik yapıtıdır denebilir. Bu tablo-

yu sonraki dönemlerde yaptığı, deforme edilmiş, gökyüzüne doğru yükselen, mekândan münezzeh (!) insan ve melek figürleriyle karşılaştırdığımızda, ondaki değişimi çok daha net bir biçimde görebiliriz.

El Greco bu değişimi en net olarak İspanya'ya yerleştikten sonra yaşamıştır. Roma'da tanıştığı ünlü yazar Cervantes, sanatçının adını El Greco yapmakla kalmaz, İspanya'nın kapılarını da açar ona. Çünkü İspanya diğer Avrupa ülkelerine göre daha dindardır ve ayrıca yeni akımlar oraya ulaşmamıştır henüz. Tam El Greco'nun istediği, aradığı yerdir. Gider.

İspanya'daki Toledo kentine yerleşmesiyle yaşamında ve sanatında yepyeni bir dönem başlar. Kısa zamanda tanınır. O sıralarda büyüclükle yargılanıp yakılan bir markinin oldukça büyük malikânesine yerleşir. Malikâne her gün birilerinin yargılanıp yakıldığı alana bakıyor muydu, bilinmez, ama sanatçının bol sayıda sipariş aldı-

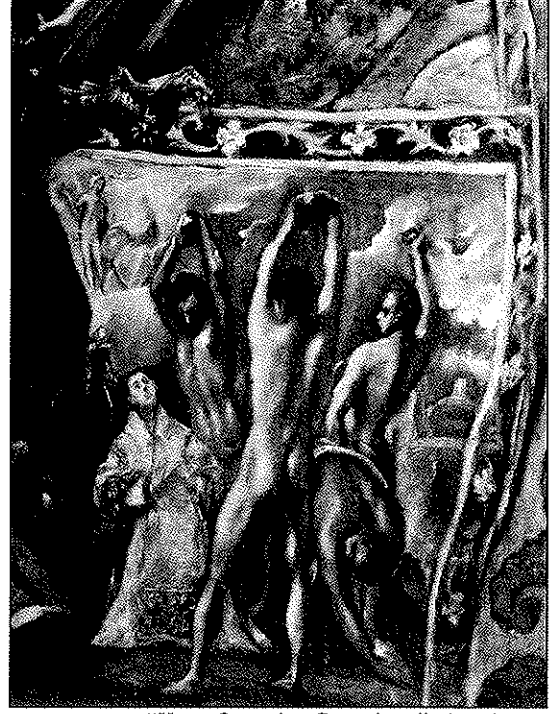

"Kont Orgaz'ın Gömülüşü". (1586) 189x141 cm.

ği kesin. O kadar ki, yanına yardımcıları aldığı halde, siparişleri yetiştiremediği söylenir. O sıralarda yaptığı bazı tablolarındaki tuhaf farklılıkların da bundan kaynaklandığı savları vardır. Huzur aramanın boşuna olduğu, vahşi diye tanımlanabilecek doğa resimlerinde kullandığı Toledo kentini ölünceye (1614) kadar da terk etmez.

Hep dini tablolar ve ünlü kişileri işliyor olması, onu kısıtlı bir alana hapsedmiştir kuşkusuz. Belki de bu nedenle aynı konuyu defalarca yaptığı gözlemlenmektedir.

Tüm bu tablolarında, maniyerist tanımına giren bir yöntem uygulamıştır. Figürleri uzunlamasına deforme etmiş, mekâna gözlerini ve fırçasını âdeta kapatmıştır. Hiç bir doğallık aramamıştır. Bazı figürlerin o devinimleri nasıl gerçekleştirdiğini anlamakta insanı zorlayan bir biçemdir bu ve başlarda pek de doğal karşılanmamıştır. Öyle ki, onun gözlerinden rahatsız olduğundan başlayıp, deli olduğuna kadar varan savlar öne sürülmüştür. Bunlardan haberi olup olmadığı bilinmese de, yoluna devam ettiği biliniyor. Ayrıca ne Bizans, ne de Gotik sanat anlayışına o denli yabancı değildir. Bu görüşle gerçekleştirdiği ve üzerinde en çok durulan tablolarından biri S.Tome Kilisesi için yaptığı, "Orgaz Kontunun Gömülüşü" dür. Burada o hep uzatıp durduğu, göğe yükselmeğe hazır gövdelerin gidece-

"Kont Orgaz'ın Gömülüşü"nden detay.

ği yeri, İsa ve Meryem'in beklediği öteki âlemi de gösteriyor olması ilgiyi artırıyor muydu acaba? Aslında El Greco öteki dünyayla bu dünyayı birlikte vermeye çalışır hep. Melekler iki dünya arasında gidip gelirler durmadan. Orgaz Kontunun durumu oldukça karışıktır. Günahkârdır Kont, hem de çok ve günahlarının affı için iki dünya arasında ricacılar yer almaktadır. Öyle bir trafik vardır ki, kim bu dünyalı, kim melek ya da aracı anlamakta zorluk çekilir. Bu tablo onun Toledo'da iyice tanınmasını sağlar ve hemen tüm kiliselerden sipariş almaya başlar. Kiliseler için yaptığı değişik boyutlardaki tabloları hâlâ kiliselerin duvarlarını süslemeye devam etmektedir.

El Greco'nun en ünlü tablolarından biri de yine birkaç kez yaptığı "Espolio" adlı tablodur. Yapılış öyküsü ve sonrasında meydana gelen tartışmalar da tablonun kendisi kadar ilginçtir. Tablonun konusu, İsa'nın üzerindeki kırmızı giysinin çarpmıha gerilmeden önce çıkarılmasıdır. Sanatçı tabloyu bitirdiğinde, rahipler bir takım eleştiriler getirip, ödemeleri gereken parayı ödemek istemezler. El Greco bazı figürleri İsa'dan daha büyük yapmış, bununla da kalmamış, üç kadın figürünü İsa'ya çok yakın işlemiştir. Katolik inanışa göre bunlar yanlıştır. Ya da günah... Sanatçı bu durumda dâva açar ve o dönem için zor gibi görülse de kazanır. Bununla da kalmaz, aynı konuyu defalarca işler.

El Greco'da özellikle insan yüzlerini ayırt et-

mek, tiplenmek oldukça zordur. Hepsi birbirine benzer çünkü. "Orgaz Kontunun Gömülüğü" tablosuna bakıldığında, hele ilk bakışta, aynı insan ya da melek yüzünü görüyorum yanılgısına düşülür. Uzatılmış, hüzünlü, bize bakarken, bizi atlayıp geçen bakışlarla yüklü yüzlerdir bunlar. Neşenin en ufak bir izine rastlanmaz onlarda. Renkleri de bu duyguyu çoğaltmakta kullanır: Gri, siyah, beyaz...

Onun aynı biçemi "İsa'nın Vaftizi"; "Mahşerin Görünmesi"; "Apocalypse" ve "Laocoon" da daha da geliştirerek sürdürdüğü görülür. "Laocoon", konusunu Truva ile ilgili mitolojik bir öyküden alır. Apollo rahibi Laocoon, Truvalılara yardım ettiği ve tanrılara karşı geldiği için cezalandırılmıştır. El Greco bunu kendi inançları çerçevesine oturtarak yapmıştır tabloyu. Önde son derece hareketli figürler ve acı içinde Laocoon yer almakta, geride ise Truva yerine Toledo... Günah işleyeninin nasıl korkunç cezalara çarptırılacağını göstermek için tüm hünerini kullanmıştır denebilir. Bütün bu devinimi bol kompozisyonlarda, itiraz ve savaşım değil, teslimiyettir söz konusu olan. Günahların

bedelleri ödenmekte ya da dindarlıklar ödüllendirilmektedir.

El Greco'nun bolca yaptığı papaz ve marki portreleri ile dini içerikli çalışmaları arasında gözle görülür farklılıklar vardır. Kalabalık, hareketli figürlerin yer aldığı tablolarındaki deformasyona portrelerinde o denli rastlanmaz. 1609 dolaylarında yaptığı Rahip Hortensio Felix'in portresi buna örnek olarak gösterilebilir.

El Greco'nun sanatını anlatırken, "Onun plastik imkânlarını imanından ayırmaya imkân yoktur. Resim dilini, içindeki mistik dünya yaratmıştır. Sanatçının tabîî nisbetleri ve renkleri değiştirmesi bundandır," diye yazıyor Suut Kemal Yetkin.

Yaşamı boyunca koyu Katolik bir inançla yapıtlar vermiş ressamın, aynı zamanda modern sanatın ilk tohumunu atanlardan olması ilginç bir çelişki olsa gerek.

Kaynaklar: *Büyük Ressamlar*. S. K. Yetkin
Çizgileriyle Ressamlar. Yüksel Uslay
Sanatın Tarihi. Nazan-Mazhar İpşiroğlu
Sanatın Öyküsü. E. H. Gombrich

"Laocoon". (1610 dolayları.) 55x76 cm.

Don Quijote'nin 400. yılı

Don Kişot ya da Tarihin En Büyük Enayisi

Bâki Uğur —

Biliyorsunuz, Don Kişot denildiğinde ilk akla gelen, kendileyin kılıklı sütçü beygirinin sırtında yeldeğirmenine saldıran, antika zırlara bürünmüş sivri uzun bir enayidir. Yeldeğirmenini deccal sıfatlı dev sanmış, yalnkılıncı üzerine varırken kanadına tosladığı gibi boylu boyunca yere serilmiştir.

Biçare Don Kişot!

Yüzyıllardır, devlere saldıranın enayilik olduğunu düşünenlerin alay konusu! Boyundan büyük işlere girişmeyi akli almayanların gözünde kendini bilmezliğin simgesi!!

Başında acımış kavak yelleri esen hırçın, bunak ihtiyar!!!

Daha geçende yine bir siyasîmiz, şartları göz önüne almadan mücadeleye girmenin Don Kişotluk olacağını söylüyordu. Bununla, şartlardan çok, mücadeleyi kastettiği besbelli ortadaydı. Bu bakımdan, biz deriz ki, Don Kişot'un adının böyle bir bağlamda anılması kadar onun gerçek kimliğine aykırı bir değerlendirme olmaz. Don Kişot'a da, Don Kişotluğa da yine haksızlık edilmiştir.

Evet, şartları hiç göz önüne almadığını söylemek, bu çok yaygın, yerleşik yargı, Servantes'in ünlü kahramanına haksızlıktır. Onun yaptığı, bunun tam tersiydi: Şartların gereğini yerine getirmektir. O şartlarda kendine düşeni yapmaktı. Buna güç yetiremeyip hep yenik düştü diye onda kusur bulmak niye? Yenilgilerinin nedeni elbette ki şartların değişmiş ve değişmekte olmasıydı. Ama Don Kişot'un tipik ilginçliği değişen şartları göz önüne almasında değil, değişen şartlara rağmen kendi değerlerinden, kendi benliğinden, kimliğinden vazgeçmemesinde, onları değişen şartlarda da savunmayı göze almasındadır.

Bu açıdan bakınca, kıssadan çıkarılacak hisse, şartların ona boyun eğdirememiş olması değil midir? Hattâ denilebilir ki Don Kişot'un tek tek her yenilgisi onun nihaî zaferinin bir mustusudur. Çünkü onun derdi yenilgiden uğrayacağı kayıp değildi; zaferin gerekliliğine ve gerekliliğine olan inancı, giriştiği işin doğruluğu ve haklılığıydı.

Hayatta, zamanına göre, öyle doğru, haklı, kaçınılmaz davalar vardır ki, onlar için mücadelelenin şartları zaten mevcut demektir. Mücadeleyi göze almayanlarsa hep şartları göz önüne alma adına yenilgiyi önceden kabullenirler; çünkü ya şartlarla baştan uyum içine girmişler, ya da çoktan şartlandırılmışlardır.

On Altıncı Yüzyıl sonları İspanya'sında yeni şartların tüm değerleri ne denli hızla alabora ettiğini, yeni değerlerin insanlığın halini ne yönde şartlandığını görüp bilfiil yaşayan yaşlı şövalye, o durumda onun gibilerin yapması gerekenden başka ne yaptı ki? Olağan üstü deniz aşırı fütuhatla zembereği yerinden oynamış, Yeni Dünya altınından gözü kamaşmış bütün bir toplum... Değişen şartların doğurduğu yeni macera

ve egemenlik hevesleri, şeytana yan bastıran entrikalar... Yine papaz kisvesi kuşanmış dünyevi ihtiraslar... Yeni şartların yeni saray, konak dalkavukları... Ünü âlemi saran mahalle ve payitaht kokanaları... İş bitirici gemi, liman bezirgânları... Gezginci tiyatro, çarşı, panayır madrabazları... Hancı kılıklı yeni yetme eşkiya gürûhu, vb., vb... Böyle bir ortamda Don Kişot gibi zırhını, kılıcını kuşanıp ortaya çıkmak onun durumunda birisi için ne kadar şart idiye, elbette o kadar da her babayığidin harcı değildi. Gerçi bu yolda başına gelmedik kalmadı, âlemin maskarası oldu ama, hayatta en büyük erdem, âleme maskara olmamak için her türlü maskaralığa katlanmak mıdır?

Kendine güven, kişisel onuruna düşkünlük, insanî değerleri üstün tutma, hak bildiği yoldan şaşmama, güzele tutulma ve kadını yüceltme, yaşam direnci, yılgınlığı inkâr, başarı ve zafer şevki, insan canlısı soylu duyarlılık ve ardniyetsiz cömertlik ve o engin, saf iyimserlik, hayale, hattâ yalana kanabilme yetisi: işte Don Kişot'u Don Kişot yapan, başından geçen onca gülünç olay içinde giderek belirginleşen hasletler!

Ve işte Don Kişotluk: şartlarla baş edebilmek için onların boyutuna ulaşma cehdi!

Don Kişot'un saldırdığı ne de olsa basit bir yeldeğirmeniydi, dev değildi (bu gün sırf Don Kişot ona saldırdığı için anılıyor). Ama o kendisi bir "dev"di, çünkü devlerle baş etme azmini, iradesini, niyetini kendine yakıştırabiliyordu.

Esen yelle birlikte esmeyi, akan suyun yolundan akmayı marifet sayıp "gerçeklik" diye niteleyenler, Don Kişot'un başına onca bela açan civanmertliğini de "hayalcilik" diye hafife alabilirler. Çünkü onlar böylesi "günü geçmiş" civanmertliğin kendilerine hiç mi hiç yakışmadığını bilecek kadar gerçekçi zamane cüceleridir. Onların gerçekliğinin varıp varabileceği ölçü, sınır da o kadardır. Hayalcilik dedikleri ise, kendileri gibi olmayanların, rüzgâra set çekmeye, suyun yolunu değiştirmeye cüret edenlerin gerçekliğinde, göğü fethetme çıkan insan gayretinin ve onurunun çoğul odağında ayağı yere sapasağlam basan asıl gerçekçiliktir.

Öyle ki, biraz da, bu gerçekçiliği sürekli kötiyleyip mahkûm etmek, devre dışı bırakmak ve etkisizleştirmek kastıyladır ki "Don Kişotluk" nicece burjuvazinin ideolojik-politik egemenliğinde her yerde beyinlere olumsuz bir kimlik ve davranış olarak işlenmiş, Don Kişot'un kişiliğinde o gerçekçilikten kaynaklanan tüm yüce değerler, emeller, umutlar horlanıp küçültülmek istenmiştir.

Oysa Don Kişot, Yine bütün bu yüz yılların günümüze ve geleceğe aktardığı en sevilesi, olum-

lu insan tipidir. Servantes'in de, yaşadığı çağda ve toplumda insanlığın hâlini çepeçevre gözlemledikten sonra, onu öyle düşünüp yarattığına tüm "zaaf"larıyla kendi gönlüne tasarladığına hiç şüphe yok. Dünya edebiyatının bu ilk roman denemesini dikkatle, yetkin bir gözle okuyanlar, yazarın Don Kişot'u bütün o acılı-gülünçlü maceralar içinde adeta derinden derine *sınadığına*, her felaketten sonra hep biraz daha çok severek, olumlayarak bir sonraki maceraya hazırladığına tanık olacaklardır. Ve gereklerdir ki bu maceraların her birinde Servantes'i asıl ilgilendiren, olaylardan ve

olayların nedenlerinden çok, Don Kişot'un ele avuca sığmaz kişiliğindeki hümanist pırıltıdır. Yoksa Servantes'in amacı, besbelli, ne günün ve geleceğin şartlarını kollayıp günü geçmiş bir zavallı bunağı alaya almaktı, ne de dünün ve hattâ önceki günün şartlarına gizli övgü düzmekti.

Hattâ denilebilir ki Don Kişot bir bakıma Servantes'in kendisidir. Kendisinin — ve kaderini paylaştığı bütün bir kuşağın — hayli dağdağlı geçen gençlik ve ortayış dönemleri ardından bastıran genel düş kırıklığının, yıkılan dış ve iç dünyalarının "müşahhas süreti"dir. Servantes bu Reformasyon-Kontr Reformasyon kuşağının değişen şartlara toslayan insan duyarlılığını, entellektüel umutlarını, ahlakî tavrını Don Kişot'un şahsında bir hayli nostaljiyle karışık acımasız eleştirel mizah çemberinden geçirirken, aynı zamanda, bugünlere ve yarınlara miras kalacak boyutlarda *yüceltmemiş, ululamamış mıdır?*

Sonra bir başka ilginç nokta da şu: Servantes edebiyatta kısa hikaye türünün de ilk öncülerindendi. Don Kişot'tan başka, yazdığı kısa hikayeler var: Bunlardan en özgün birinin adı "Kendini Camdan Yapılma Sanan Adam." Bu adam, zekasının da cam gibi ince ve saydam olduğu kanısında. Aklınca dünyayı hiç saptırmadan, camdan ışık geçer gibi algılıyor. Her şeyin en doğrusunu, iç yüzünü biliyor. Ve her an kırılacağı korkusuyla yaşıyor. Onun için de hayatı, tahmin edebileceğimiz gibi, hele o ortamda ve o şartlarda, tam bir cehennem...

Evet, bir yanda böyle birisi, öte yanda Don Kişot!

Don Kişot'u yazanın *Kendini Camdan Yapılma Sanan Adam*'ın da yazarı olması konumuzun en ilginç yanlarından biri olsa gerek.

Yeldeğirmeninin kanadına toslayıp zırh, kılınc, kalkan, mızrak şangırtıları içinde boylu boyunca yere serilen sarsak ihtiyar, tarihin en büyük enayisi,

Selam sana ve seni yaratana!

(*Düşün* Dergisi, Sayı 7. 1984.)

Dıranas'ın Yapıtında Çağdaş Batı Şiiriyle Anadolu Gerçeği

Konur Ertop

Ahmet Muhip Dıranas'ın şiiri 1930'lardan başlayarak farklı kuşaklarca sevildi, farklı anlayışlar onun ustalığını onayladı.

Ahmet Muhip Dıranas Cumhuriyet döneminin en önemli ozanlarından biridir. Çağdaş dünya şiirini yenileştiren Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, Apollinaire gibi ustalardan türlü etkiler almıştır. Ancak bu etkileri bütünüyle özümlemiş, kendi kişiliğinde eritmiş görünür.

Şu açıklama onundur:

"Ben daima Batılı olmak istedim. Ama şu ya da bu, belli bir şairin etkisi altında saymam kendimi. Bir kaç parçacık belki Baudelaire. Kabul ettim. Ama bütün hâlinde onun dışındayım. Bununla birlikte Doğulu şiirin tarafımdan itilmiş olmadığı da gözden kaçmamalı isterdim."

DIRANAS CUMHURİYET DÖNEMİNİN EN ÖNEMLİ OZANLARINDAN BİRİDİR.

Baudelaire'e yakınlığı, şiir dünyasına adım attığı günlerden başlar. Ankara'da orta okulun son sınıfında yazdığı bir şiirde kolunun kanadının kırık olduğunu, çabaladıkça "pis bir bataklık"ın onu içine çektiğini anlatıyor. Tam da *Les Fleurs du Mal* (Kötülük Çiçekleri) ozanını anımsatan sözler...

Öğretmenleri Faruk Nafiz Çamlıbel, "Boşboşu-

na bunlarla uğraşmasın, derslerine baksın," diye haber yolluyor. Ahmet Hamdi Tanpınar ise delikanlıya şiirini çok beğendiğini söylüyor ve eline *Les Fleurs du Mal*'i tutuşturuyor. Dıranas, Baudelaire'i okuyabilmek için Fransızcasını ilerletiyor. Olgunluk döneminde şiirinin hesabını verirken, "Elbette Baudelaire'in bende etkisi olacak," der. Hemen ardından da bu etkinin çok sınırlı kaldığını açıklar: "Bir tek şiirimde içinde biraz Baudelaire etkisi olduğunu kabul edebilirim: 'Selam' şiirinde."

"SELAM" şiirinden

*"Uçuşuyor, duran bir anın havasında
Işıktan kuşları bir akşam seherinin;
Gündüzün geceyle buluşan noktasında
Yaklaşıyor musikisi eteklerinin.*

*Ve sanki ufkuma baştanbaşa gül rengi
Kanatlarını açmada bir altın devir.
Başlıyor ömrüm ve ölümün güzelliği,
Söyleyecek şimdi zaferlerini şiir;*

*Selam, sonsuzluğun aydınlık bahçesinden
Selam, senelerce, senelerce evvele,
Hatırası kalbe ışıklarla dökülen
En sevgiliye, en iyiye, en güzele.*

...

*Hatırası kalbe ışıklarla dökülen
En güzele, en iyiye, en sevgiliye
Selam, sonsuzluğun aydınlık bahçesinden,
Selam, senelerce, senelerce öteye."*

Çağdaş şiirimize Fransız ozanlarının etkisini konu edinen kitabında Erdoğan Alkan, Ahmet Muhip'le ilgili uzunca bölümde "Baudelaire esintileri"ni anlatmaya şöyle başlar:

"Dıranas, Baudelaire'i de en iyi okuyan şairlerimizden. Bazı dizeler Baudelaire'in dizelerine benziyor. Hattâ aynı dize, sözcüğü sözcüğüne her iki şairin şiirlerinde yer alıyor. Örnekler verelim.

Şu dizeler Baudelaire'den:

*'Kıpırdanıp gözlerinde çiçeklendiğin
En güzeye, en iyiye, en sevgiliye...'*

Bu dizeler de Dıranas'tan:

*'Hatırası kalbe ışıklarla dökülen
En sevgiliye, en iyiye, en güzeye.'*

Alkan, söz konusu etkiye ilişkin başka şiirlerden de örnek veriyor:

"Baudelaire'in en çok işlediği temalardan biri vicdan azaplarının, pişmanlıkların tıpkı bir kurt gibi, bir böcek gibi insanın içini kemirmesi ve insanın bedeniyle beslenmesi. Baudelaire'in iki şiirinden örnek verelim:

*'Dindirebilir miyiz eski, uzun azabı?
Kımlıdayıp kıvranır, yaşar içimizde
Kurt nasıl ölümlerle, tırtıl nasıl meşeyle
Beslenirse öyle beslenir bizle
Dindirebilir miyiz bu onulmaz azabı?'*

*'Yüreğimizi kemiren o sinsi düşman
Yitirdiğimiz kanla beslenip güçleniyor'*

Dıranas da şunları yazıyor:

*'Hiç kuşku yok ki sen şimdi kalbimde
Bir kış uykusuna yatan böceksin
Yalnız ateşime ısınacak ve
Yalnız vücudumla besleneceksin.'*

BİR ŞİİRİ BESLEYEN ETKİLER — Kuşkusuz her büyük ozan başkalarını etkiler. Farklı kaynaklardan kaynaklanan etkiler iyice sindirilerek yeni yapıtı beslemişse taklitten söz edilmemelidir. Güçlü sanatçılar, böyle deneylerden çekinmemişler, aldıkları etkileri kendi kişilikleriyle birleştirmeyi başarmışlardır.

Melih Cevdet Anday'a bir gün, Dıranas, "Bahar Gökləri" şiirinde, onun "Tohum" şiirinden esinlendiğini açıklamış. Söz konusu benzerlik şu dizeler arasındadır:

*"Meltem mi ki bu esen, renk mi ki, şarkı mı ki?
Şu dağdan aşağı ak bir bulut salkımı ki
İçime bir buruksu sarhoşluk akıtmada."*
(Dıranas.)

*"Anladım farkı neden sonra
Tohumdan başka şeymiş bitki
Bu küçük deli fişekteki
Ne ki? Ağaç mı allı pullu
Yoksa ayırık mı, başak mı ki?"*
(Anday)

Melih Cevdet kendisinin de, şiirini,

"Neyi ki şive mi ki cevri mi ki naz mı ki"
diyen divan ozanını örnek alarak kurduğunu anlatır, "Dıranas büyük bir ozan olduğu için etkilendiğini söylemekten çekinmiyordu," der.

FARKLI KUŞAKLARIN BAŞININ TACI

Dıranas'ın şiiri 1930'lardan başlayarak farklı kuşaklarca sevilmiş, farklı anlayışlar onun ustalığını onayladı. Örneğin Melih Cevdet'e göre "şiirlerini her zaman seve seve okuyacağımız usta bir ozanımız"dı. Sabahattin Kudret'in değerlendirmesi şöyleydi: "Yenilik şiiri ortaya çıkmadan önce en parıltılı ad, Ahmet Muhip Dıranas'tı. Ünü de artık bugün kestirilemeyecek kadar büyüktü." Onun şiirine alabildiğine uzak bir hareketin temsilcisi Cemal Süreya'ya göre, "Sevilen beş on şiiriyle de her zaman aranacak, ileride ayakta duracaktır. 'Olvido' şiiri, 'Selam' şiiri, büyük şiirler bunlar..."

Edip Cansever de onun "Olvido" şiirini, yere göre sığdıramaz:

"İlk bakışta geçmişle 'şimdi'nin bir alaşımıdır 'Olvido'. Ne var ki, bu somut alaşım, kaotik zamanın saldırısına uğrar yer yer. İster istemez soyutlaşır, bir edilgenliğe dönüşür hemen. Gene de zamansal içeriği bakımından bir kitle diyebilirsek, duygusallık bakımından bir eriyiktir. Ya da tam tersine. İnsana bakıştaki sertlikle yumuşaklık zorunlu olarak kaynaşmış, doğal bir akış kazandırmıştır şiire. Ne deniz dibi kayaları gibi yalnızca kaya görünümündedir, ne de deniz dibi suları gibi yalnızca suya benzer. Bu doğallık şunu düşündürebilir bize: 'Olvido' şiiri ne zaman yazılmıştır acaba? Bu soru, hiç önemli değil bence. Ya şairin doğduğu gün ya da çok sonraları. Ya yazılmış ya da kendini yazmış olabilir. Çünkü yalnız Dıranas için değil, Türk şiiri için de gerekliliğini korumaktadır bu şiir. Nedir ki, hiç bir zaman şairin ilk şiirlerinden biri izlenimi bırakmaz bizde. Sona doğru bir yaklaşım da değildir söz konusu olan. Bildiğim tek şey, yaşlanmayan bir şiirdir 'Olvido', Türk şiirinin başyapıtlarından biridir."

"OLVIDO" şiirinden

*Hoyrattır bu akşamüstüler daima.
Gün saltanatıyla gitti mi bir defa
Yalnızlığımızla doldurup her yeri
Bir renk çılgılığı içinde bahçemizden,
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan
Lavanta çiçeği kokan kederleri;
Hoyrattır bu akşamüstüler daima.*

*Dalga dalga hücum edip pişmanlıklar
Unutuşun o tunç kapısını zorlar
Ve ruh, atılan oklarla delik deşik;
İşte, doğduğun eski evdesin birden,
Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven,
Susmuş ninnilerle gıcırtdıyor beşik
Ve cümle yitikler, mağluplar, mahzunlar*

*Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir
Kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir;
İnsan, yağmur kokan bir sabaha karşı
Hatırlar bir gün bir camı açtığını,
Duran bir bulutu, bir kuş uçuşunu,
Çöküp peynir ekmek yediği bir taşı...
Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir.*

*Ey unutuş! kapat artık pencereni,
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni;
Çıkamaz artık sular altından o dünya.
Bir duman yükselir gibidir kederden
Macerası çoktan bitmiş o şeylerden.
Amansız gecenle yayıl dört yanına
Ey unutuş! Kurtar bu gamlardan beni."*

ŞİİRİ YAKINDAN TANIYAN, EĞİTİM GÖRMÜŞ, BEĞENİSİ İNCELMİŞ OKURLARIN OZANI

Dıranas'ın "Olvido", "Serenad", "Kar" gibi şiirlerini ezbere bilenler hâlâ pek çoktur. Ancak bu ürünlerin okurları şiir sanatını yakından tanıyan, şiir eğitiminden geçmiş denilebilecek, beğenisi incelmış kimselerdir. Gerçekte bu örnekleri ozanın "Batılı" dediği anlayış ve malzeme beslemiştir.

Türkçenin en güzel sevgi şiirlerinden biri olan "Serenad" da "Batı" şiiri kaynağından beslenmiştir:

*"Pencereden bir gül attığın zaman
Işıklarla dolacak kalbimin içi.
Geçiyorum mevsim gibi kapından
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiy."*

Bütün bu örnekler ustalığıyla dikkati çeker, getirdiği duyarlılıkla insanı sarar. Ancak imgeler, canlandırılan davranışlar, yansıtılan duyarlılık büyük ölçüde Batıya özgüdür. Kendisinden önce Millî Edebiyat akımının kavgasını verdiği hece ölçüğünü bile ozan, onlardan ayrılarak duraksız kullanır. Halk şiirinin yaygın kalıplarını bir yana bıraktığı görülür.

ALABİLDİĞİNE YERLİ BİR ÖYKÜ

Onu asıl geniş kitlelere götüren örnek ise ünlü "Fahriye Ablâ" şiiridir. Pek çok okurun da kendi çevresinde tanımış, gönül vermiş olabileceği bir genç kız, bu şiirde anılar arasından süzülüp gelir. Ortaya serilen artık alabildiğine yerli bir öykünün çizgileridir.

Fahriye Ablâ'nın yaşadığı mahalle-yi, eski Ankaralı Mehmet Kemal, şöyle tanıtmaktadır:

"Ahmet Muhip'in gençliği, eski Ankara'nın Cebeci semtinde, Hamamözü'ne yakın mahallelerde geçmiştir... Akşamüstleri kapı önlerine mangallar konur, yellenir. Mangallar yakılmamışsa ocaklar ateşlenir. Akşam yemekleri hazırlanır. Bu mahallelerde oturanlar

genellikle kentin yerlisi değildir. Uzak yerlerden gelmiş göçmenlerdir. Şair, 'Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar' derken mahalledeki bu akşam hazırlığını anlatmak ister. Daha gün batmadan kapılar kapanır, afyonruhu gibi baygın mahallede telaş eksilir, bir hayal kalır. Bu hayal Fahriye Ablâ'dır. Güzel komşu."

"Fahriye Ablâ" bir anı ve sevgi şiiridir.

Anı, Dıranas'ın şiirinde yaygın izleklerdendir. Fahriye Ablâ ile ilgili anılar geçmişin içinden bir bir çıkar... Eski mahalleyi anlatarak başlayan şiirde Fahriye Ablâ'nın evi ayrıntılarla canlandırılır:

Genç kız, balkonu sarmaşıklarla örtülü, kutu gibi küçücük bir evde oturuyormuş. Akşamüstleri evin gölgesi kuytu bir dereye düşmüş. Yaz kış evin penceresini yeşil bir saksı ıtır süslemiş. Baharda bahçede akasyalar açarmış.

Her bendin sonundaki dizelerle genç kadının türlü nitelikleri dile getirilir:

*"Ne güzel komşumuzdun sen Fahriye Ablâ!"
"Ne şirin komşumuzdun sen Fahriye Ablâ!"
"Ne çapkın komşumuzdun sen Fahriye Ablâ!"
"Ne vefalı komşumdun sen Fahriye Ablâ!"*

Dizeler boyunca Fahriye Ablâ'nın başka özellikleri de sıralanır: Uzun saçlarını sonraları kısa kestirmiş. Teni buğdaysı, boyu ise bir başak kadarmış! Altın bileziklerle süslü bilekleri erkeklerin içini gıcıkarmış. Kısacık eteklerini yürürken savurmuş, açık saçık şarkılar söylemiş...

Dıranas'ın şiirlerinde "Kezban", "Elif" gibi daha başka genç kızlar da yer alır. Ancak onlar masalsı, hattâ destansı özellikler taşır. Ozan, örneğin Elif'e,

"Elif! Sonsuza gebe kız, tek tanrıça!"

diye seslenir. Fahriye Ablâ ise herkesin yaşadığı bir mahallede, herkesin tanımış olabileceği bir genç kızdır. Onun çevresindeki olaylar, herkesin yaşamış olabileceği anılarda yer almaktadır.

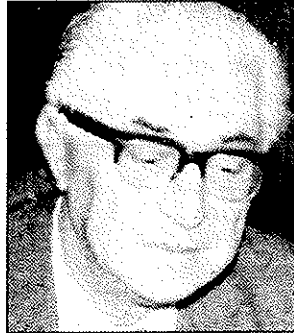
AĞRI'NIN MAŞAR KÖYÜNDE

Dıranas'ın şiiri, sıradan insanların, sıradan sertüvenlerin karşısında olağanüstülükleri de konu edinir.

Ağrı'da ikinci askerliğini yaptığı dönem (1942-1945), ozana yepyeni bir çevreyi tanıtmıştır. Böylece (Bizim şiirimizde pek az ele alınmış sonsuzluk izleğine dayanan) "Ağrı" şiirinden başlayarak Anadolu'nun doğası, Anadolu insanının iç dünyası onun şiirine önemli bir zenginlik getirmiştir.

Bu çerçevede yer alan "Elif" şiiriyle ilgili olarak ozandan şunları öğreniyoruz:

"Bunu da Ağrı Dağı eteklerinde yazdım. Elif, Ağrı'nın Maşar köyünde yaşar. O güzelliği ve ruhuyla asırlar

evvellerin mağaralarda yaşayan bir timsalidir ve bende ebedilik duygusu uyandırır. Ben bu şiirde Elif'in harikuladeliğinde görür gibi olduğum mustarip ve ebedi insanlığın ve milletimin ümidini söylemek istedim..."

"Elif" şiirinden

...
Süt emmiş Elif eski destanlardan,
Masalların altın beşiğinde uyumuş;
Elif bir mağarada geçmiş zamanlardan
Uğrun uğrun esen ninniyle büyümüş

...
Elbette bir ömre tek sözüdür kaderin;
Ağrı'nın ak şafağı söken alnında
Mutlu kıyıları kayıp cennetlerin,
Elif! sonsuza gebe kız. tek tanrıça!"

GÖKYÜZÜNE YÜRÜYEN YERYÜZÜ

Anadolu insanının içdünyası, Dıranas'ın şiirine önemli zenginlik getirmiştir. "Ağrı" şiirinde dağ, sonsuzluğu, özgürlüğü simgeler. Sevginin sınırsızlığı dağın yüceliğine benzetilir. Ozan, tepeleri karlarla örtülü Ağrı'nın görkemine tanıklık eder. Gördükleri ona sükûn, rahatlık duyurur. Dağ, göklerde demirli, sonsuzluğa doğru kalkacak, gizemli bir gemi gibidir. Bütün bunlar, bir yanıyla ozanın gençlik sevdası "Kötülük Çiçekleri"nden gelme zengin çağrışımlarla beslenir:

"Açan o ağılu çiçek delilikte,
Giren sır mezara cesetle birlikte,
Şüphe; o bin çilenin yemişi,
Yılan ağzındaki elma..."

Yine sanki oradan gelen esinle bitmez tükenmez iç sıkıntısından söz edilen şiirde akıl ve duygu karışştırılır.

BİTMEZ TÜKENMEZ CAN SIKINTISI

Bir bıçak saplı duru göğsünde,
Hangi su tasına uzansan boş;
Hangi pencereye koşarsan koş
Aynı siyah güneş gökyüzünde.

Aynı siyah güneş, aynı siyah,
Aynı susayış, aynı koşuş, aynı...
Of... hep aynı şey, aynı şey, aynı şey,
Aynı, aynı, aynı, aynı, aynı...

Dıranas'ın şiiri "Kötülük Çiçekleri"nin yansıttığı insanlık dramına tanıklık etmiştir. Onun tanıttığı yeni, yoğun, heyecan verici anlatımı kendi ana diline aktarmıştır. İnsan ruhunun karanlık serüveni, can sıkıntısı, bezginlik, acılar, yalnızlık, umutsuzluk, ihanet, korku, ölüm de bu şiiri besleyen izlekler arasındadır. Bu şiirde gece, aklın yerine duyguyu geçirmiştir. Ancak doğan güneş, yani aydınlık, yani insanoğlunun bilme, anlama yetisi dertlerin, kinin, yalanın, hattâ ölümün, korkunun, işken-

cenin etkilerini silip süpürmeye koyulur. Keşke içimizi kaplamış zifiri karanlık geceyi de, böyle bir ışıkla bütün bütüne silebilseydik! Bu tansığı da doğa (görkemli Ağrı Dağı) gerçekleştirmekte; insanoğluna umudun, sevincin, sevginin, barışın yolunu göstermektedir:

"Gökyüzüne doğru yürüyen yeryüzü,
Barıştıran sınır geceyle gündüzü;
Ey sonuca doğru ilkuçtan gelen dağ!
Göğü perde perde delip yükselen dağ!"

İNSAN, DOĞADAN UZAKLAŞTIKÇA TÜKENİR, İNSAN SEVGİSİNDEN KOPTUKÇA ACIMASIZLAŞIR

"Bahar Gökleri" şiiri Doğubeyazıt'ın Sürbehan köyünden bir anıdır. "İnsanın doğadan uzaklaştıkça tükendiğini, insan sevgisinden koptukça acımasızlaştığını" dile getirir:

"Durma, durma, gözünün alabildiği kadar
Sar bu şarkı söyleyen, bu dans eden evreni
Ve ayırma güzel gökyüzünden gözlerini;
Yaşamak kadar güzel, saf, mavi gökyüzünden,
Bağıslayan gökyüzünden, ebedi gökyüzünden."

"Dağlara", "Osman Binbaşı" gibi şiirlerin ve kitabındaki "Bu köyün Bir Garip Kişisi" adını taşıyan bölümün kaynağı da hep bu çevredir.

KENDİ YURDU, KENDİ İNSANI

Gösterdiği çileli dünyanın ardından ozan asıl kendi yurdunu, kendi insanını bulmuştur. Vardığı nokta, öğretici, bir serüveni özetler:

"Yaylının rüzgârlanıp duran örtüsü,
Karasız deniz gibi boş bir gökyüzü;
Bir uçtan bir uca yemen türküsü,
Öten çingirak, koşan atlar ve step..."

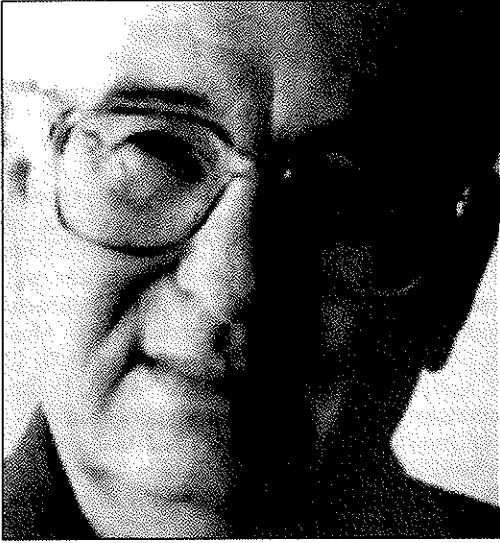
Ah, sonsuz Anadolu'm, sen! Sen, sen, sen hep!"

“Bir Felsefe Sorusu Nedir?”

Süreyya Berfe —

Neden çekiniyoruz? Nusret Hızır ile Nermi Uygur'un filozof sayılmaları için ne gerekiyor? Adlarının, soyadlarının yabancı olması mı?

Nermi Uygur, hocam Nermi Uygur 1960'ta Felsefe Arkivi'nde bu sorunun peşine düşmüş. Biz gerçekten şanslı öğrencileri de Nermi Bey'in peşine düştük. Kendi payıma bu peşine düşüş, bu izleme, bu Nermi Bey'le birlikte düşünmeye çalışma ağır hasta olana kadar sürdü. Bu makalenin ne kadar önemli olduğunu gören Batılı felsefe otoriteleri 1964 yılında *Mind* dergisinde yayınladılar. Bir Türk felsefecisinin yurt dışında yayınlanan ilk makalesidir.

Yine bir ilkten sözedeyim: Heinz Heimsoeth'ün hocalığında verdiği doktora tezi de Türkiye'deki ilklerden biridir. Öyle sanıyorum ki, bu konudaki bir tez ya kimsenin aklına gelmedi ya da cesaret edemediler. Belki de Nermi Bey'le Heimsoeth arasında düşünsel-organik bir bağ vardı. Tez konusu: Wilhelm Dilthey'a Göre Konuca Temellenmesi Bakımından Manevi Bilimler Öbeğinin Meydana Getirdiği Bilim Bağlamı. Tez 1952'de bitti. Nermi Bey daha sonraki yıllarda Almanya,

Fransa, Belçika, Avusturya, İtalya'da çalışmalar yaptı, oralarda felsefe araştırmaları yürüttü. Öyle amansız bir araştırmacı, irdeleyici, eşeleleyiciydi ki New York Times'da dil üzerine yazılmış yazıları bulur çıkarır, çevirip teksir ettirerek bize dağıtırdı. Wittgeinstein'ı, Rudolf Carnap'ı böyle tanıdık. Bize öğreten değil, bizimle birlikte öğrenendi. Her felsefi sorunun karşısında sanki onunla ilk kez karşılaşılıyor gibiydi. Yıllar sonra Foça'dan İstanbul'a gittiğimde Bilgi Üniversitesi Kültür İncelemeleri Bölüm Başkanı Ferda Keskin'le evinden aldık. Arabaya biner binmez zaman üzerine tartışıyor muyuz gibi

- Süreyyacım elbet yıllar geçti. Ama biz zaman denen tapınağa tuğla ve harç taşımayı sürdürüyoruz. Birbirimizden ayrı da olsak yazarak da tapınağa bir şeyler taşıyoruz.

- Haklısınız Hocam siz neredeyse tapınağın yarıya yakınına ortaya çıkardınız ama ben henüz işin başındayım. Ayrıca şiir herhalde felsefe kadar “arddan gelen yaratıcı” değildir.

- Hiç de öyle değil. Biliyorsun önce şiir vardı.

Bu diyalog sürdü gitti. Burada uzun uzadıya sürdürmenin gereği yok.

Nermi Bey'in dile, düşünceye, felsefeye bağlılığında da gördüm. Ameliyattan sonra bir arkadaşı Karaburun İskelesinin resmini yapıp getirmiş, yatağın karşısındaki duvara astırmış Nermi Bey. Eşine, “Kalkar kalkmaz ilk fırsatta şu iskeleden denize giricem,” demiş. İşte bu istek, dilek Nermi Bey'i uzun bir süre ayakta tuttu. Şimdi ardında kolay kolay doldurulamaz bir boşluk bıraktı. Nusret Hızır'da böyleydi. O da en az Nermi Bey kadar aklın, uyanık olmanın, aydınlanmanın yorulmaz neferiydi.

Neden çekiniyoruz? Nermi Bey'le Nusret Hızır'ın filozof sayılması için ne gerekiyor? Adlarının Soyadlarının yabancı olması mı?

Gerçekle Gerçek Dışı İç İçe

Refik Zerengil

Özellikle ABD’de bu tür bilgisayar ve İnternet malzemesi akıl almaz tahrifat ve yozluk örnekleri vermektedir. Asıl amaç elbette kurulu düzenin ve iktidarın ideolojisini toplumda kökleştirmektir

“**D**a Vinci’nin Şifresi”, “Fatima’nın Üç Kehaneti”, “Sion Tarikatı”, “Vatikanın Sırları” “Kâhin Nostradamus”, “Mesih Ne Zaman Gelecek?”, “Kıyamet Yakın mı, Alametleri Neler?”, “Tapınak Şövalyeleri”, “Masonlar”... son zamanlarda basında yazı dizileri hâlinde veya kitaplar dünyasında çokça duyduğumuz başlıklar ya da TV ekranlarında görüşülen, tartışılan konular.

Televizyon kanallarında “Sırlar Dünyası” veya benzeri adlarla yayınlanan mistik öyküler zaten sürüp gidiyor, o kurgularda akıl almaz tesadüfler anlatılıyor ve her defasında ilahî adalet tecelli ediyor, kötü daima cezasını buluyor, iyi hep hakkettiğine kavuşuyor, parasını çaldıran beklenmedik şekilde parasına ulaşıyor, ağır hasta iyileşiyor, çocuk bir harika yaratıyor... Kısacası mucizeler gerçekleşiyor, inanılmaz, inanılmazlıktan çıkıp reel hayatın içine giriyor, ilh...

Bunlara bir fiksiyon (kurgu) olduğu halde gerçekmiş gibi algılanan “Metal Fırtına”nın, insanların kitap okumadıkları bir ülkede altı haftada 250.000 adet satılmasını da ekleyelim. Bu kitapta da gerçek (ABD’nin Irak’ı işgal etmesi, Kuzey Irak’taki 1991’den beri süregelen nüfuzu, oraya operasyon için gönderilen Türk özel timinin enterne edilmesi veya İkiz Kuleler’in vurulması...) ile kurgu (Türkiye’nin işgali, ABD-Türkiye savaşı, Türklerin uzaktan ABD’yi vurması...) iç içe giriyor.

TARİH, MİTOLOJİ, İLAHİYAT

İnsanları doğaüstü güçler yönetiyor, tek tek insanların yaşamlarını metafizik belirliyor, toplumları ise “Tapınak Şövalyeleri”, “Mason Locaları” gibi esrarengiz örgütler yönetiyor. Bireyin hayatlarına ilahî tevekkül, toplumların yaşamlarına ise korku, giz ve giderek paranoya empoze ediliyor.

Düşle gerçeğin, efsaneyle reel’in insan muhayyelesinde iç içe geçmesi her zaman olmuştur. Bunların en bilinen örneği Troya efsanesidir. Olay İlyada destanında anlatıldığı ve bütün kahramanları mitolojik olduğu halde, bir çok insanın zihnine sanki gerçekmiş gibi yerleşmiştir. Ege’nin her iki yakasındaki site devletleri arasındaki savaşların kurgusal bir anlatımı olduğu halde, Hektor, Aekhilleus, Paris, Helena, Agamemnon, Priamos, Kassandra sanki yaşamışlar gibidir.

O kadar ki, Konstantinopolis’in düşmesinden, Bizans imparatorluğunun sona ermesinden sonra muzaffer Osmanlı Padişahı II. Mehmed’in atını deniz kıyısına sür-

rüp, “Hektor’un öcünü aldım!” dediğini söyleyen tarihçiler ve politikacılar vardır. Bazıları ise, o sözün Sultan II. Mehmed’e değil, İstiklal Savaşı’nın kazanılması nedeniyle Mustafa Kemal Paşa’ya ait olduğunu ileri sürerler. Her iki iddia da yakıştırmadır. Ya da semboliktir denilebilir belki, fakat o sembol de tarihsel değil, siyasaldır, Türk-Yunan düşmanlığına dayanak yapılmak içindir.

Gerçekle gerçek dışının iç içe girdiği bir başka alan ilahiyattır. Üç semavî dinin kutsal kitaplarının mitolojisi İbrani efsaneleriyle başlar, o da Ön Asya’sının atavistik ve pagan dönem mitolojisinden etkilenmiştir.

Her üç kutsal kitap da dinlerin peygamberlerinin ölümünden sonra vücuda getirilmiştir. Musa’nın M.Ö. 14. yy sonunda (1300’ler) doğduğu, M.Ö. 13. yy.ın ilk yarısında yaşadığı — Kadeş Savaşı, II. Ramses dönemi gibi bazı tarihi olaylar kıstas alınarak — tahmin edilmektedir. Eski Ahid (veya İslam dilinde Tevrat) olarak anılan ve Tanrı tarafından Musa’ya vahyedildiğine inanılan 5 kitabın son hâlini alması M.Ö. II. yy.’ı bulmuştur. Hristiyanlar Eski Ahid’in Musa tarafından yazıldığına, ortodoks Yahudiler 5 kitabın her kelimesinin Tanrı kelâmı olduğuna, Müslümanlar da keza Tevrat’ın Musa’ya Allah tarafından indirildiğine inanırlar. Ama o kelâmların bugünkü hâline gelmesi için 14 asır gibi bir zaman geçmiştir.

Hristiyanlığı ise zaten İsa değil, Aziz Pavlos (Paulus) inşa etmiştir. Hristiyanlığın görüşleri ve prensipleriyle bir din olarak şekillenmesi, kanonik metinlerin kesinleşmesi 4. yy.’ı bulmuştur.

Oradan günümüze yaklaşırsak, üç kutsal kitap arasında en az tartışmalı olanı Kur’an’dır. Muhammed, sûreleri kâtiplerine yazdırırdı, ayrıca okuma yazma bilmeyen ama metinleri ezberleyen hâfızlar vardı. Peygamberin 632’de ölmesinden sonra, kısa zamanda yazılı metinlerin ve ezberlerin farklı versiyonları oluşmaya, çoğalmaya başladı. 3. Halife Osman zamanında (644-655) görevlendirilenler bugünkü Kur’an’ı bir araya getirdiler, Osman diğer metinleri yaktırttı.

Şöyle de olsa, böyle de olsa, gerek kutsal kitaplar gerekse diğer din ileri gelenlerinin yazdıklarında veya bugünkü ilahiyatçıların inandıklarında, anlattıklarında tanrısallıkla tarih, mistiklik ve gerçeklik birbirine karışmıştır. Dolayısıyla, antik çağın mitolojisini nasıl ki, tarihten ayırtmak gerekliyse, daha sonrasının ilahiyatı ile tarihsel verileri, bulguları da ayrı okumak şarttır.

EĞLENCELEŞEN HABER

Öte yandan, tarihî araştırmalara dayanmayan, sadece çekici olsun diye ilginçleştirilen ve gerçeklikten saptırılan tarih fiiksiyonu vardır. Bu durum tarihin magazinleştirilmesidir. Çok satış yapan romanlar, filmler, TV dizilerinin ve özellikle ABD’de milyonlarca satılan CD-Romlar veya İnternetteki yazılı-görsel sunuşlar vardır. Böylece, ilahiyatla tarihin karıştırılmasının yanısıra, magazinle ve kurguyla tarih de birbirinin içine girmiştir.

Sadece tarih mi, gazetecilik de magazinleşmiştir. Yanlış anlaşılmasın, basın ve TV kanallarındaki magazin basınına kastetmiyoruz. Gazetecilik gerçekle kurgu, haberle magazin arasında gidip gelmektedir. Reel kişiler fiksiyon tiplerine haline getirilirken, fiksiyon karakterleri insanların zihinlerine, belleklerine — âdeta hayatlarına — hakikî şahıslar gibi yerleşmektedir.

Özellikle, ABD’de bu tür bilgisayar ve İnternet malzemesi akıl almaz tahrifat ve yozluk örnekleri vermektedir. Asıl amaç elbette kurulu düzenin ve iktidarın ideolojisini toplumda kökleştirmektir. Mesela, firmasına on milyonlarca dolar net kâr getiren “History of the World” adlı CD-ROM yalanla, tahrifatla doludur ve hem “Amerikalıya Amerikalı propagandası” yapmakta, hem de dünyaya emperyalist hakimiyeti, ABD manüplasyonunu haklı, yararlı, gerekli göstermektedir.

“Fransız düşünürü Jean Baudrillard tüm realitenin toplumsal bakımdan kurgulanması konusundaki argümanını kendi mantıkî sonucuna götürebilme yürekliğini gösterebilmiştir. Tüm dünya sahnesi kararsızlık içinde bocalayıp durmaktadır. ‘Böylece,’ diyor Baudrillard ‘gerçeklik hayal ürünü olarak yaratılan “gerçeklik ötesi” tarafından emilmektedir.’ Tüm sosyal yaşam artık gerçeklik tarafından düzenlenmemekte, taklitler, maketler, salt imgeler ve temsili nitelikler gerçekliğin yerine geçirilmektedir. ...Sırf taklitten ibaret bir dünyada “gerçekliği” aramanın anlamsız olduğunu bize söylüyorlar. Üstelik gerçeği taklitten, yapaydan ayırt edecek bir yöntemi de bulamıyoruz, aradaki ayırımı hiç bir zaman keşfedemiyoruz.” (Ziyaeddin Serdar, “Hollywood Post-modernizmi”, NPQ-Türkiye Sonbahar 1998, sf. 28-29)

Haberin ve belgesellerin eğlence haline getirilmesi ABD medyasında yaygındır. Yapımcılar buna ad bile bulmuşlardır: “Information” (haber veya bilgi verme) ile “entertainment” (eğlence) birleştirilmiş “infotainment” (habegence veya bilgegence) icad edilmiş ya da “information” yerine “education” (eğitim) geçirilerek “edutainment” (eğitilence) bulunmuştur.

Yazının başına dönersek, bizim kanallarımızda, gazetelerimizde sunulan gizemler ve mistiklikler toplumun nabzına göre verilen şerbettir. Bir yanıyla çağdaş hayatın insana (kendisine) hiç vakit bırakmayan koşuşturması ve maddiyatı kişinin kaçıp o tür bir hayal dünyasında gezinmesine, belki bir anlamda günlük gailelerinden, sıkıntılarından, sorunlarından uzaklaşıp, dinlenmesine olanak vermektedir.

O tür yayınlar yalnız bize özgü değil, gelişmiş sanayi toplumlarında da varlar. Avrupa’nın tarihinde de olmuşlar. Örneğin, I. Dünya Savaşı öncesinin aşırı gerilim ortamında ve onu izleyen savaş yıllarının cephe gerisinde Fransa’da Fantoma çizgi romanları, yazılı öyküleri, sessiz filmleri âdeta bir salgın hâline gelmişti. Fantomalar kaçış psikolojisine hitap ediyordu.

Savaştan mağlup çıkan Almanya’nın sinema yaşamında ise korku ve dehşet motifleriyle dolu Alman Ekspresyonizmi ortamın psikolojisinin ürünüydü. Sinema tarihçisi Siegfried Kraucer’in “Caligari”den Hitler’e” başlıklı incelemesi vardır. Yönetmenliğini Wiene’nin yaptığı en ünlü ekspresyonist film olan “Dr. Caligari”nin Muayenehânesi’nde (1919) Dr. Caligari denetimi altına aldığı bir uyurgezerle tüm Avrupa’yı gezerek ona korkunç cinayetler işletir. Bir çok sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji uzmanı 1919’un film karakteri Caligari ile daha sonra tarih sahnesine çıkan gerçek Adolf Hitler arasında pek çok benzerlik bulmuş, savaşın korkunçluklarından, getirdiği yıkımdan doğan o düşsel, kurgusal (fiktif) korku dünyasının bir süre sonra Nasyonal Sosyalizm somutunda tekrar gerçeğe intikal ettiğini yazmıştır.

EVE KAPATILAN YARIŞMACILAR

Bir ekleme daha yapalım. Bir kaç yıldır TV kanallarında süren bazı yarışma programlarında bir grup insan eve kapatılıyor ve aralarındaki ilişkiler, konuşmalar kameralarla saptanıyordu. Zamanla çöpçatanlık yarışmalarına kadar varan ve sayıları son zamanlarda artan bu tür yarışmalar da gerçeklikten bir çeşit kaçıştır, gerçek dışının gerçek yerine ikame edilmesidir.

Nasıl mı? Bir grup insanın bir eve, bir motele, bir tekneye veya — bizde de denenen — Batı’daki “survival” programındaki gibi bir yaban adaya tıklarak haftalarca orada yaşamaya mecbur edilmelerinin gerçek hayatla hiç bir ilgisi yoktur. Buralarda insanlar reel, ama ortamları kurgusaldır.

Kaldı ki, o gerçek kişiler de kamera önünde oyun oynamaktadırlar, gerçek kimlikleriyle orada bulunmayarak taraftar toplamaya, oy almaya dönük sun’ilikler yapmaktadırlar. Konulan ödülleri kazanmanın yanısıra, kazanmasalar bile medyada sık sık boy göstererek, bir sunuculuk veya benzer bir iş kapma peşindedirler.

Azımsanmayacak sayıda insan onları izliyor, yetmezmiş gibi, evden çıktıktan sonra her sabah TV platolarına gelip canlı yayınlarda boy gösteren, birbirleriyle kavgaya eden, oradaki konuk izleyicilere laf yetiştiren elenmiş yarışmacıları dinliyorlar. Reel olmayan o ortam, yapay davranan o kişiler, izleyicilerin evine, dünyasına gerçekmiş gibi giriyor.

Gene yazının başında andığımız esrarengiz örgütler, tehlikeli kuruluşlar toplumda güvensizlik duygularını artırdığı için, faşizan eğilimleri, Türkçülük hezeyanlarını, otorite tapınıcı, somutta devlet, ordu, MİT yüceltmesini getirir. Böyle bir psikoloji anti-semitizmle ve masonların, gizli-açık Yahudilerin güzel vatanımızı yönettikleri, yönlendirdikleri, yuttukları-yutacakları şeklindeki paranoid şıngıllarla birleşince, konu Hitler’in lanetli kitabının satış listelerine girmesine kadar varmıştır.

Bu kısa değinme toplumsal veya sosyal-psikolojik analiz ya da inceleme amacını taşıyor, sadece bir anımsatma yazısı. Konunun üzerine elbette çeşitli alanların bilimcileri, uzmanları eğilmeliler. Burada vermek istediğimiz şey, toplumun bugünkü fotoğrafları arasında bu görüntülerin de yer aldığı.

Bütün bunlar elbette gelir, geçerler. Geçerler, ama onlarla birlikte insanların yaşamları da gelir geçer, yıllar tükenir gider... arkalarında çocuklarına, torunlarına... topluma sıradanlaşmalar, erozyonlar, çöküntüler bırakarak gider.

Ermeni bilimcinin adına sansür

Avrupa Birliği'ne girdik, giriyoruz diye Türkiye'nin çağ atladığını sananlar, "tarihimizle yüzleşmemiz gerekir" denilmesine bile tahammül edilmediğini düşünmelidirler

Orhan Pamuk'un bir Zürih gazetesine verdiği mülakatta söylediği sözler şimşekleri çekti; hep o bilinen sövgüler arasında yazarın Nobel almak için öyle konuştuğu veya ailesinin Selanik kökeninden geldiği gibilerinden sözler fikir olmasa da, hiç değilse küfür de değildi. [Nasıl olsun, bu ülkede "Selanikli" olan sadece Pamuk ailesi miydi?]

Orhan Pamuk'un sözettiği Ermeni Tehciri'nden bu yana tam 90 yıl geçmiş, biz hâlâ tarihimize yüzleşememiştik. Yüzleşmeye de niyetimiz yok. Oysa, Osmanlı'nın Meclis-i Mebusan'ı tahkikat encümeni kurmuş, olaydaki suçu tesbit etmiş, bunları kayıtlara, zabıtlara geçirmiş, hattâ sorumlu gördüklerini yargılamış, mahkûm etmiş. Fakat, "Hani belge, hani belge?" diye diye, bizat Osmanlı parlamentosunun belgelerini belgeden saymamışız.

Konuyu tarihçilere bırakalım, onlar tartışsınlar, siyasî bir mesele hâline getirmeyelim diyenler var. Sorunu tarihçiler tartışsın demek, olay dün de kalmıştır, günümüzle bir ilgisi yok demektir. Oysa, olay bir devlet suçuydu, bunun da sorumlusu tetikçileriyle, suikastleriyle ünlü İttihatçı önderlerdi. Cumhuriyet devleti 1915'i inkâr yoluna giderek, ister istemez onu günümüze kadar taşımış oldu. [1912'de muhalefete düşmüş olan İttihatçıların ileri gelenlerinden Enver ve Talât beyler Ocak 1913'te yanlarına silahşörlerden Yakup Cemil, Sapançalı Hakkı, Mustafa Necip ve 40 kadar kişiyi alarak Bâb-ı Âli'yi (Sadareti) basmışlar, çetin ceviz Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı ve bazı yaverleri öldürmüşler, Sadrazam Kamil Paşa'ya istifanname imzalatmışlar, hükümeti gaspetmişlerdi. Ekim 1913'te Almanya'yla askeri bir antlaşma yaparak orduyu ve dış politikayı General Liman von Sanders'e teslim etmişlerdi. I. Dünya Savaşı başlayınca da, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yalısında Almanya'yla kabineden bile gizli bir antlaşma imzalayarak, Almanya'nın yanında savaşa girmeyi taahhüt etmişler, Fransız savaş gemilerini batırıp Marmara'ya sığınmak isteyen iki savaş mühribini "satın" aldıklarını ilan etmişler, gemilerin Alman mürettebatına kalpak

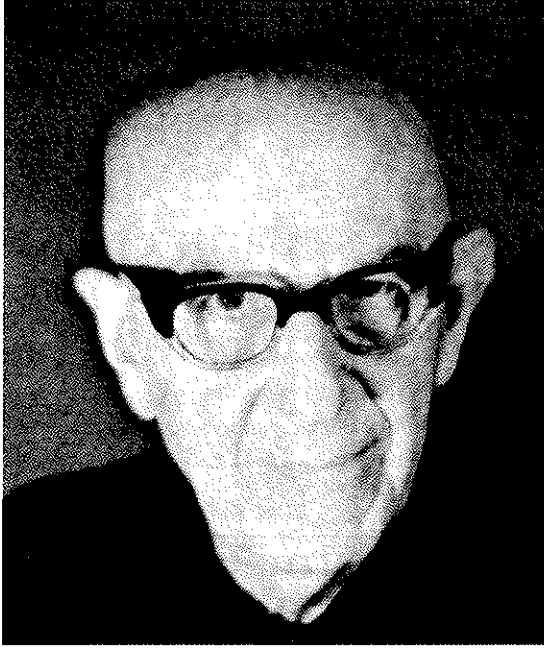
giydirmişler, sonra da o iki gemi gitmiş Sivas-topol limanını bombalayıp, bazı Rus gemilerini batırmış, iki gün sonra da Rusya Türkiye'ye savaş açmıştı. Çok geçmeden büyük önder Enver, Allahuekber dağlarında 100.000 insanımızı karlara gömmüş, olay kamu oyunundan saklanmıştı. Derken, 1915 Nisan'ından başlatılan trajik olaylarda Ermeniler Rus yanlısıdır diyerekten 3,5 milyon insanın bir kısmını öldürmüşler, geri kalanını yerlerinden yurtlarından Suriye'ye sürmüşlerdi. Kısacası, resmî tarihte ve resmî diskurda İttihatçılar her konuda suçluydular, ama Ermeni meselesinde haklı ve masumdular!]

1979 yılının Eylül ayında bir akşam TRT'nin ana haber bültenini izleyenler dilbilimci "Adil Açar"ın öldüğünü öğrendiler. Haberi dinleyenlerin hiç biri "Adil Açar"ın adını duymamıştı. TRT, sözü edilen şahsın Türk diline katkılar yaptığını, Türk Dil Kurumu'nun kurucularından olduğunu, cenazesinin falanca gün toprağa verileceğini belirtiyordu.

Ertesi sabah gazetelerde, bilginin adının "Adil Açar" olmadığı anlaşıldı. TDK'nun gazeteye verdiği ilanda müteveffanın adı "A. Dilaçar" olarak yazılıydı. Cenazenin hangi camiden kaldırılıp, hangi kabristana defnedileceği belirtilmiyordu. Dahası da, sadece TDK ilanı değil, gazete haberleri de "A. Dilaçar öldü" diyorlardı. Zira AA bültenleri haberi öyle yazmışlardı, hiç bir gazete —bilgisizlikten veya resmî jargonu izlemekten dolayı — düzeltme yapmamıştı. Kısacası, dil bilimcinin soyadı vardı, adı yoktu.

O sırada TSİP bünyesinde yayınlanmakta olan günlük *Gerçek* gazetesinden başka hiç bir gazete dilbilimcinin ön adını yazmadı: Basının A. Dilaçar diye andığı bilim adamının adını *Gerçek*, Agop Dilaçar diye verdi. Diğer bütün gazeteler Agop adını gizlemişlerdi.

Gerçek ertesi gün, konuya değinen bir yazıyla resmî görüşün, AA, TRT ve TDK'nun ve basının bu tutumunu eleştirdi. (*Gerçek*, 14.09.1979.) Tabii ki, o ses yankı uyandırmadı, buna rağmen

Agop Dilaçar. 1895—1979

o yazıdan her nasılsa haberdar olan bir kaç Ermeni yurttaş telefon edip teşekkür ettiler.

İki gün sonra İlhan Selçuk köşesinde konuyu işleyip, Dilaçar'ın Agop olan adının sansür edilmesini eleştirdi. Bu sayede hiç değilse daha genişçe bir kesim, devlet kurumları olan TRT, TDK ve AA ile takipçilerinin tutumlarını öğrendi. [Çeyrek asır sonra, bugün Google'da yer alan "atatürk und tdk" başlıklı Almanca bir makalade "Agop Martayan Dilaçar"ın 1979'daki ölümünde "Türk devlet televizyonunun dil bilimciden A. Dilaçar diye söz ederek onun Ermeni kökenini halının altına süpürdüğü" yazılacaktı. (www.musicalconfrontations.com)]

Bir buçuk yıl sonra Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. yılı vesilesiyle yapılan yayınlarda çeşitli anılar anlatılırken, Agop Dilaçar'inkine de yer verildi.

Agop Martayan Harb-i Umumî (I. Dünya Savaşı) başlayınca 19 yaşında silah altına alınıp ihtiyat zabiti olarak Kafkas cephesine sevk edilir. Ama oradaki Ermeni yedek subay ve erler çok geçmeden Suriye'ye gönderilirler. Martayan "bunun asıl nedenini Nisan 1915'te 'Büyük Tehcir' başlayınca öğrendik" diye yazar.

Suriye'deki İngiliz savaş esirleri kendilerine kötü muamele yapıldığını söyleyerek İngilizce konuşan Mülazim-i Evvel (Teğmen) Martayan'a şikayette bulunurlar, üstlerine tavassut etmesini rica ederler. Bunun üzerine Martayan İngiliz casusu olarak zincire vurulup, kumandanın karşısına çıkarılır. Martayan kumandana "esirlere kötü davranarak, barbarlık, eziyet ve işkenceyle muamele ederek Türkiye'nin medeni bir memleket olama-

yacağını" belirtir. Kumandan kendisini dinledikten sonra, Martayan'ın ellerini çözmelerini ve odadan çıkmalarını söyler, sonra da teğmene çay ikram edip fikirlerini dinler, Martayan'ı maiyetine alır." [İlgili bir makale www.biyografi.net'te Ceyhun Sunsay'ın kaleminden yazılmış.]

Adı Mustafa Kemal Paşa olan kumandan, 1932'de Cumhurreisi olarak özel vize çıkartarak, Sofya'da üniversitede Şark Dilleri ve Osmanlıca hocası olan Agop Martayan'ı I.Türk Dil Kurultayına davet eder, kendisinden Türk dili konusunda çalışmalar yapmasını ister.

"T.C. Maarif Vekaleti'nin 1933'te İstanbul Devlet Matbaasında bastırıldığı "Birinci Türk Dil Kurultayı—Tezler ve Müzakere Zabıtları" başlıklı kitapta Agop Martayan'ın parlak kağıda basılmış bir portresi yer almaktadır. Aynı kurultaya katılan diğer Ermeni delegelerden sadece Bey olarak söz edilmiştir: Bedros Bey, Hırant Bey, Gürdikyan Bey, Kevork Bey, Mihran Bey.

1932'de soyadı kanunu çıktığında, TBMM Kemal Paşa'ya Atatürk soyadını verir. Aynı yıl Atatürk Agop Martayan'dan, Türkçe'ye yaptığı katkılarından dolayı Dilaçar soyadını almasını ister.

Resmî deyimle A. Dilaçar DTCF'de Genel Dilbilim ve Dil Tarihi hocalığı yapar (1936-50), Türk Ansiklopedisi'nde baş danışman olarak çalışır (1942-69), Türk Diline Genel Bir Bakış, Dil, Diller ve Dilekler, Devlet Dili Olarak Türkçe, Türkiye'de Dil Özleşmesi, Kutagu Billig İncelemesi, Anadil İlkeleri gibi kitaplar yazar, Türk Dili dergisi ve Belleten yıllığında makaleler yayınlar. 8 dil bilen, Ermeni dili üzerine de kitabı bulunan, bilimci yaşamının geri kalan kısmını tamamen Türk diline ve bir devlet kurumu olan TDK'na vakfeden Agop Martayan Dilaçar'a devletin ve medyanın reva gördüğü muamele, onun Agop adını, cenaze töreninin hangi kilisede yapılacağını, defnin hangi kabristanda olacağını anmayarak, onun Ermeni'liğini kamu oyunundan gizlemek olmuştur. [Agop hoca cenazesine reva görüleni göremediği için, hizmet ettiği mercilerin gerçek yüzünü de öğrenemedi. O kadirbilmezlik kalktı mı sanıyorsunuz? Örneğin, Türkçe dilinin en büyük hocalarından birisinin Ermeni olduğunu 70 milyon nüfuslu ülkede bilen 70 bin kişi var mıdır acaba?]

Avrupa Birliği'ne girdik, giriyoruz diye Türkiye'nin çağ atladığını sananlar, "tarahimizle yüzleşmemiz gerekir" denilmesine bile tahammül edilmediğini düşünmelidirler... O. Pamuk'un sözlerinin Türkiye'ye kara çalmak, Türkleri küçük düşürmek, ucu tazminata kadar gidecek bir sürece yardımcı olmak gibi ithamlarla yadsınmasına karşı yukarıdaki sözümü yineleyeceğim: Hükümet gaspcısı, oldu bittici, çeteci, maceracı İttihatçı önderliğin 1913 ve sonrasında yaptığı her şey kötüdür, ülkeye felaket getirmiştir, ama Ermeni Tehciri ("Deportasyonu") haklıdır ve gereklidir, öyle mi? — R.Z.

Tabu

Orhan H. Aydın

Bundan sonra Türkiye'de toplumun hangi tabuları benimseyeceği, hangilerini değiştireceği hususu, toplumun kendi kimliğini nasıl yapılandıracığının ipuçlarını verecektir

Sosyoloji bilimi çerçevesinde ele alınan ve tartışılan kavramların çoğu gelişmiş toplumlarda karşılaşılan sorunların ya da olguların irdelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır — aile, cemaat, iktidar, devlet, sanayi ve işletme, kültür, sanat, iletişim, hukuk, din, önyargılar, azınlıklar, ekonomi ve bilim gibi... — “Gelişmiş toplum” dan söz ederken, onun her türlü ayrıntısına, kavramın eksiksiz ve kapsamlı bir tanımına girmek niyetinde değilim. Ancak, bu tür toplumların hem sosyal ilişkilerinin yoğunluğu, hem de yapılarının genliği bakımından “karmaşık - toplumlar” olarak nitelendiği biliniyor (Komplexe Gesellschaften).

“Karmaşık-toplumlar” büyüklüklerinden çok, doku- larının yoğunluğu — ilişkilerin kesifliği ve zenginliği — nedeniyle “ilkel-toplum”lardan ayrılırlar. İşte, bu yoğun doku da yukarıda değindiğimiz sosyolojik kavramları üretmiştir. Biri hâric: Tabu...

“Tabu” sözcüğüne ilk dikkat çeken Batılı, “Sir James Cook” adlı bir İngiliz denizci olmuştur. Cook (1728-1779) son büyük gezgin kâşiflerden biridir. Pasifik’le Atlantik arasında kullanılabilir ve ekonomik bir deniz yolu keşfetmek için Pasifik Okyanusuna üç büyük sefer düzenlemiştir. Haziran 1776’da “Discovery” ve “Resolution” adlı iki gemiyle yola çıkan J.Cook bu seferden ne yazık ki canlı olarak geri dönmemiş, 14 Şubat 1779’da Hawai sahillerinde yerlilerle girişilen çatışmada öldürülmüştür.

Gemiler 1780 yılında İngiltere’ye geri döndüğünde yanlarında J.Cook’un seyahat boyunca tuttuğu seyir defteri de vardı. Bu deftere geçirilen notlar arasında Haziran 1777 tarihi düşülmüş olanında “tabu” sözcüğü yer almaktadır. Ancak notlardan, Cook’un bu sözcüğü Nisan 1777’de ilk kez Tonga adalarında duyduğunu ve daha sonra aynı kavrama Tahiti ve Hawai adalarında da rastladığını anlıyoruz. “Tabu”ların bütün bu bölgede toplum yaşamını önemli ölçüde etkileyen bir kavram olduğunu farkedene Cook, uğruna kurban edilen insanlardan girilmesi uğursuzluk sayılan mekânlara kadar bu kavramın belirleyici olduğunu yazıyor.

Burada benim dikkatimi çeken konunun ise “ilkel toplum”larda söz konusu tabuların “tabu” sözcüğü ile ifade edilmesidir. Çok sonraları, Batı dillerinde karşılığı olmaması nedeniyle hemen hemen bütün dillere giren “tabu” sözcüğü, “gelişmiş toplumlar”da mevcut tabuların doğrudan doğruya “tabu” olarak adlan-

dırılmasında değil, daha çok bunların yorumlanması sırasında olayın olumsuz yanının vurgulanması amacıyla kullanılmıştır.

“Tabu” sözcüğünün J.Cook’un seyir defterinde yer almasından çok sonra Batı dillerinde kullanılmaya başlanması, bu toplumların tabularla yeni tanıştığı anlamına gelmez. Hattâ “tabu” sözcüğünü karşılayacak, eşanlamlı, ya da benzeri bir sözcüğün gelişmiş toplumların dillerinde yer almaması, bu toplumların tabulardan arındırılmış olduğunu da göstermez. Bütün bunlar bize tek bir şeyi anlatıyor, o da “tabu” sözcüğünün Batı’ya gelmesiyle birlikte kendisinin de tabulaştırılmış olmasını...

Yazımın girişinde, “gelişmiş toplum” kavramının tanımıyla pek fazla uğraşmayacağımı, çünkü asıl üzerinde durmak istediğim konunun “tabular ve tabulaştırmalar” olduğunu belirtmiştim. Ancak, “kompleks-toplumlar”la “ilkel-toplumlar” arasında “tabu” kavramına yaklaşımda önemli bir fark olduğunu görünce, bu bağlamda yeni bir “gelişmiş-toplum” tanımı yapma ihtiyacı hissettim. Belki bu konudaki tartışmalar-da işe yarar.

Denilebilir ki: “Tabu”suna “tabu” diyebilen toplumlar “ilkel-toplum”lardır; diyemeyenler ise “gelişmiş-toplumlar”dır. Örneğin, Pasifik Okyanusundaki adalarda ilâhi güçlere yaranmak için kurban edilen insana “tangata tabu” denmiştir. Gelişmiş toplumlarda ise “yeryüzü-tanrısı” uğruna — hem de böylesi bir gücel — milyonlar kurban edilirken “para tabu” denmiştir.

TABU NEDİR?

Bütün kültürlerde ve toplumlarda, uzak durulması gereken, bulaşılması, dokunulması pek hayırlı ve tekin olmayan; aksine, muhafaza edilip, korunmasına özen gösterilen nesneler/mekânlar, ya da kişiler vardır. Bunlara genel olarak “tabu” denir. Tek bir kişinin tabusundan söz edilebileceği gibi bir çiftin, ailenin, cemaatin ve nihayet tüm toplumun ortaklaşa kabullendiği tabular vardır. Tabuları bildiğimiz yasaklardan ayırmanın ne olduğunu anlamamız için bir tabu kırıcısının başına gelenlere bakmamız yeterli olacaktır. Tabu kırıcılarına verilen en belli başlı cezanın, bu kişinin belli bir süre için, ya da ilelebet toplumdan (topluluktan) dışlanması olduğunu görürüz.

Bu, hiç bir yerde yazılı olmayan, fazlasıyla belirsizlik içeren, muhatabını huzursuzluğa, güvensizliğe

ve tedirginliğe iten cezalandırma biçiminin tabu yasakları dışında başkaca bir yasağa uygulanmadığını söyleyebiliriz.

Sosyal yaşamı düzenleyen yasakları tabulardan ayıran bir başka husus da, tabu yasaklarının katmerli olmasıdır. Günübürlük olaylar sırasında çiğnenen yasaklar bizi öfkeliendirebilir. Örneğin kırmızı ışıktaki beklemeyip de arabasını yayaların üzerine sürerek geçmeye çalışan bir sürücüye bağırıp çağırırız, hattâ kendisiyle kavgaya da tutuşabiliriz. Ancak eğer söz konusu yasak bir tabuysa, tavrımız farklı olur. Bu durumda tabu yasağını hiçe sayan kişiyle ilişkimizi donduru-ruz. Eğer uzak durulması gerekenden uzak durulmazsa, buna uymayandan da uzak durulmalıdır. Yani yasak katmerlidir.

Böylece, tabu kırıcısını tehdit eden en büyük tehlikenin “toplumdan dışlanma” olduğunun bilinmesi gerekiyor. Bu tehlikenin ortaya çıkardığı korkunun boyutu suçluluk duygusunu, cezalandırma korkusunu ve kaybedilecek ilgi ve sevginin üzüntüsünü hayli aşar; çünkü kişi artık varoluş sorunsalıyla karşı karşıya kalmıştır.

“Tabu koyucuları”nın ve “tabu bekçileri”nin suçlu-ya cezalandırırken nasıl bir yönleme başvurdıklarına da dikkat çekmek istiyorum. Diyelim ki, tabu bekçileri tarafından toplumdan dışlanmamıza karar verilmiş ve uygulama başlamıştır; ancak biz tüm tedirginliğimize karşın olan bitene bir anlam veremiyoruz, ya da karşı karşıya kaldığımız itici ve aşağılayıcı davranışlara bir gerekçe bulamıyoruz. Böyle bir durumda — hiç farkında olmasak da — büyük bir olasılıkla bir süre önce içinde bulunduğumuz toplumun tabusuna saldığımız olmalıyız.

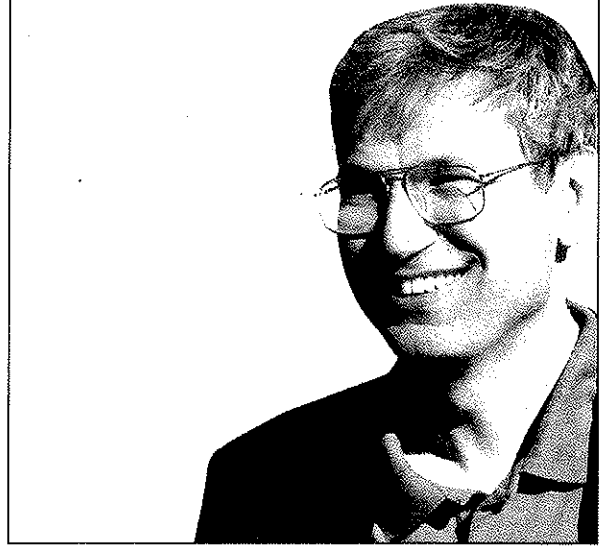
Bir kişiyi toplumdan dışlama eyleminin uygulaması şöyledir: Önce suçluyla göz göze gelmemeye özen gösterilir; daha sonra suçlunun konuşma ve yorumlarına kulak asılmaz; kısa ve öz uyarılarda bulunulur; nihayet suçluyla maddî manevî tüm ilişki kesilir ve o kişinin varlığına dair tüm çizgiler ve renkler zihinden silinir; kişi yok sayılır.

Ancak, yerleşik bir tabu kırıldığında ilk tepkiyi genellikle çevreden almayız. Çevrenin tepkisinden çok daha önce iç dünyamızda ciddi bir hesaplaşma yaparız. İlişki içinde olduğumuz ve önem verdiğimiz kişilerle zihinsel bir çatışmaya gireriz. Yakınlarımız tarafından dışlanma ihtimali bize ciddi sıkıntılar yaşatabilir.

Kısaca söylemek gerekirse, tabuların kırılması “terkedilme duygusu”nun yoğun olarak yaşandığı bir olaydır.

Toplum tarafından yaygın biçimde benimsenmiş tabuların dışında, bireyin kendine ait tabuları da olabilir. Bu tür tabular kişi üzerinde travmatik etkiler bırakabilir ve sorun öylesine içinden çıkılmaz bir hâl alabilir ki, kişi kendisine rahatsızlık veren bu etkiyi hatırlatabilecek hemen her şeyden uzaklaşabilir.

Toplumsal ve kişisel tabular dışında bir de “kısmî-tabular” dan söz edilebilir (Partial-Tabus). “Kısmî-tabuya” en iyi örneğin savaştan galip çıkan tarafın tutumu gösterilebilir. Galip güçler, yarattıkları vahşetten ve neden oldukları acılardan söz edilmesini hiç

istemedikleri gibi, bunlarla hesaplaşmaya da yanaşmazlar. Olayla ilgili tüm belirtiler ortadayken bile buna ait hassasiyetin ve heyecanın sürdürülmesi istenmez. Savaşın insanı tahrik eden kanlı/canlı anılarının silikleşmesi ve körleşmesi için her yola başvurulur. Eğer bütün çabalara karşın savaşın vahşeti zihinlerden silinmiyorsa bu kez tabular devreye sokulur. İşte, bir savaşın, ya da katliamın topluma her yönüyle yansıyan açık belirtilerine rağmen, bunların üzerinde konuşulması, acıların gündeme taşınması, vahşetin tartışılması tabulaştırılabilir. Konu hâkim güç tarafından kısmen tabulaştırılmış sayılır. Kısmîdir, çünkü her şey karşın açık belirtiler ve kanıtlar yok edilemez; ancak, bu konuya dokunmanın tekin bir iş olmadığı ve bunu yapanın kesin biçimde toplumun dışına itileceği korkusu ortalığı sarmıştır. Ayrıca bu yapılar da. Yakın tarihte bunun örneklerini sıkça yaşadık. (Roman sanatçısı Orhan Pamuk’a uygulanan dışlama ve aşağılama girişiminde olduğu gibi...)

Yazar, tabu-kırıcı olmanın katlanılması güç sonucunu göze alıp, bir türlü ciddi biçimde ele alınıp tartışılmayan Ermeni ve Kürt sorunsalına dokunmuştur. Bu konunun Türkiye’nin “kısmî-tabusu” olduğunu bile bile... Sanıyorum Orhan Pamuk tabu-kırıcı olmanın toplumsal gelişime önemli katkıları olduğunu da biliyordu. Nitelikli, gelişmiş bir toplumda yaşama idealini önüne koymasa, dokunulmaz konulara el uzatıp, yaşamını zora sokar mı?

Acıların ve vahşetin anımsanması her zaman biriktirilmiş duyguların açığa çıkmasına neden olacağı için “kısmî-tabu”lar konusunda tabu koyucu son derece titizdir. Körfez savaşlarında Irak halkı üzerine yağdırılan binlerce ton bombaya karşın ekranlara ve basına tek bir ceset görüntüsünün yansımaması rastlantı mıdır? İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra teslim olmuş, silahlarını bırakmış, yıkıntılar arasında başını sokacak bir yer arayan, karnını doyurmak için toprakların altında yumru arayan sivil Alman halkının üzerine gereksiz ve amaçsız biçimde günlerce yağdırılan ölümcül bombaların yarattığı acılar galip devletlerce gündeme taşınmamıştır.

Bu açıdan bakıldığında, konu bizi "güç" temasının ele alınıp tartışılması noktasına getirir. "Tabu-koyucu" güçler işine gelmeyen, hoşuna gitmeyen değerlendirmeleri sindirmek ve baskılamak ister. Güçlü imajının olumsuzlanmasını, kimliğinin tartışılır hâle gelmesini istemez. Tabular korunurken, ya da yenileri üretilirken "tabu-koyucu gücün" hedefi her zaman, "kimliğini", ya da "aidiyetini" güvence altına almaktır. Bu konunun savsaklanmasına tahammülü yoktur.

TABU VE GÜÇ

J.Cook 1777'de Pasifik Okyanusunun Kerguelen, Tahiti, Moorea, Huahine, Bora-Bora adlı adalarında yaşayan ilkel kabilelerde yalnızca "tabu" nun değil, aynı zamanda "mana" kavramının da sıkça kullanıldığını görmüş ve seyir defterine bunlarla ilgili notlarını örnekleriyle birlikte aktarmıştır. Ancak "mana" kavramının Batı dillerinde "tabu" kadar yer almamasının nedeni, bu sözcüğün karşılığının bulunmasında herhangi bir sorunla karşılaşılmasıdır.

Güney Denizinin bu küçük toplumlarında "mana" kavramı olağanüstü etkileri olan "doğüstü bir gücü" ifade etmekteydi. Bir kişiye, ya da nesneye ne kadar çok mana yüklenmişse, bunların "tabu sınırları" da o derece geniş tutulmuş olurdu.

"Mana" yı semavî değil de, dünyevî bir kavram olarak ele aldığımızda, karşımıza bu kez "yeryüzü tanrısı" diyebileceğimiz bir gücün değişik toplum ve topluluklar içindeki karmaşık yapısı çıkar. Bir biçimde iktidarı elinde bulunduran güçlerin aynı zamanda "tabu-koyucu" güçler olarak da görülmesi mümkündür. "Tabu-koyucu" yalnızca tabuları düzenleme gücüne sahip olmakla yetinmez, o aynı zamanda bu gücünün "tabu-alıcıları" tarafından sürekli onaylanmasını ve altının çizilmesini bekler.

Bu ikili oyunu, psikiyatrist Dr. Hartmut Kraft "Tabu" kitabında şöyle bir cümleyle anlatmıştır: "Düşünün bir kere: savaş çıkmış, ama kimse cepheye gitmiyor!" (Bu anlatım aynı zamanda "tabu-koyucu"nun hangi durumda iflas edebileceğini de gösteriyor.)

"Tabu-alıcı" ile "tabu-koyucu" arasındaki ilişkinin bir özelliği de, kendini tabulara uymak zorunda hissedilen yönetilen sınıfın iktidarın hükmedici gücü karşısında geliştirdiği birbiriyle çelişik duyguların bulunmasıdır. Yönetilen, bir yandan güvenliğinin sağlanmasının beklentisi içinde iktidar güçleriyle işbirliğine hazırken, öte yandan onunla belli bir rekabet içindedir ve bu iktidar gücünü kıskanır. Hem konulan kurallarla uyumlu ve uysal bir yurttaş olması, hem de güce karşı saygıda kusur etmemesi beklenen insanların, tabu karşısındaki tutumunun da uzlaşmacı çizgide olması tercih edilmektedir. Yığınları kolayca yönetmenin bir yolu da budur.

Birbiriyle çelişen duyguların çatışmasının (Ambivalenzkonflikt) "tabulaştırma" yöntemiyle yumuşatılarak kısmen sorun olmaktan çıkarılması, yönetici güçlerin tabulardan beklediği en yararlı işlevlerden biridir. Buradaki beklenti, tabuların uzlaştırma görevini yerine getirmesidir (uzlaşma/mutâbakat aracı olarak tabu.)

Küçük gruplarda genel olarak tabu-koyucu ile ta-

bu-alıcı arasına üçüncü bir unsur olarak "tabu-bekçisi" girmez. Bu tür cemaatlerde tabu-koyucunun kendisi aynı zamanda tabu-bekçiliğini de üstlenmiştir. Ancak büyük gruplar, yani bir topluluk sözkonusu ise burada "tabu-bekçiliği"ni üstlenen bazı kurumlar ve kuruluşlar vardır; bunlardan ilki "kamu-oyu" diye adlandırılan, tabunun yaygın biçimde kabul gördüğü kitlelerin oluşturulmuş kanaatidir. Tabu-bekçiliği görevini üstlenen ikinci kurum "medya"dır. Eğer tabu-kırıcı bu filtreleri geçip etrafa sızmayı başarmışsa, bu kez devletin güvenlik güçleri ve nihayet iktidar gücünün akla gelebilecek tüm savunma mekanizması devreye girer. Burada elbette kırılmak istenen tabunun önem derecesi de göz önünde tutulur.

Tabular, toplumun kimliğinin, aidiyetinin, özgüveninin düzenleyicisi ve teminatı kabul edildiği için, ona yapılan saldırı toplumu yöneten güç için doğrudan bir varoluş sorunsalı olarak algılanır ve ölümcül bir tehlike olarak ele alınır. Bu nedenle tabu-kırıcıya verilen tepki de şiddetlidir. Bu kendi tabularını yaratan bir kişi için de böyledir.

Tabuların düzenleyici rolü süreklilik arz eder. Kimlik sorunsalı yaşamboyu bireyi ve toplumu meşgul eden bir olgudur, daha doğrusu hiç bir zaman tamamlanamayan bir süreçtir. Devinim ve değişim hâlidir. Kimliğin ve aidiyetin bir kez tüm çizgileriyle belirlenip tanımlanması ve sonsuza kadar başlangıçta tanımlandığı biçimiyle kalması mümkün değildir. Bunun beklentisi içinde olan hüsrana uğrar. Hatâ yalnız hüsrana uğramakla kalmaz, büyük bir olasılıkla hezimete de uğrar.

Kimlik yapılanması sosyal kırılmalara gereksinim duyar. Çünkü ancak bu yöntemle kendini yenileyebilir. Hızlı kültür değişimlerine ayak uydurabilmek ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek için kimlik sorgulanmasının sıkça yapılıp, sürekliliğin sağlanması gerekmektedir. Tabular statik bir yapıya sahip olamaz; ne kadar muhafaza edilmek istense de, sürekli kendini yenileyerek, yani kırılı yapıya yoluna devam eder. Sosyal yapılar gelişme dinamiklerini böylece tabu-kırıcılarının etkinliğine borçludur, diyebiliriz...

Bu noktada, Türkiye'yi uzun yıllar yöneten iradenin eskimiş, köşeleri aşınmış, statikleşerek işlevselliğini kaybetmiş, hiç bir zaman değişen koşullar çerçevesinde sorgulanmamış, bugün artık geçerliliğini kaybetmiş olan, daha önceleri ise çok farklı ihtiyaçlar nedeniyle benimsenmiş ve tanımlanmış bir kimlikle yola devam etmek istemesi ve bunu da olanca şiddetiyle tabulaştırarak sürdürmesi hiç bir yakıcı sorunu çözmediği gibi, siyaseten kendini bekleyen hezimetten kaçamayacağına da açık belirtisidir.

2005 yılı itibariyle Türkiye'de hiç kimsenin üzerinde tartışma dahi yapmaya cesaret edemediği, ancak biraz düşünüldüğünde de garip bir akılsızlığı sürdürdüğümüz gerçeği ortadadır. Futbol oyununa başlamadan önce Türkiye'de İstiklâl Marşı söylenmek zorunluluğu vardır. Bunun niye böyle olduğunu kimse açıklayamamaktadır.

Efes Pilsen Bira fabrikasının basketbolcularıyla, Ülker Bisküvi Fabrikasının basketbolcuları yabancı ta-

kımlarla maç yaparken eğer top çemberden geçtiğinde durum bizim lehimize dönmüşse, seyircilerimiz her nedense Onuncu Yıl Marşı'nı söylemeye başlarlar. "Türke durmak yakışmaz" diye bağırarak basketbol takımında yükün ağır kısmını kaldıran ABD'li oyunculara moral vermek için olsa gerek.

Türkiye'de şeriatın gelmesinden korkup da, akşamları şöyle ağız tadıyla rakı içemeyeceğini düşünen Kemalistlerimiz, çağdaşlık konusunda verilebilecek en anlamlı mesajı vermek amacıyla Beethoven'ın 9. Semfonisinin yorumlandığı konsere topluca giderek, "Türkiye laikdir, laik kalacak!" diye dakikalarca bağırırlar. Bunun için niçin konsere gittiklerini kendileri de açıklayamaz. Varsayım şudur: Klasik Batı müziği (18. yy.'a ait olsa da) çağdaşlığın simgesidir. Türbanlılar bu çağdaşlığın yanından bile geçemeyeceklerine göre, Kemalistler türbandan arınmış steril bir ortamda Türkiye'nin laik olduğunu ve bunu da kendilerinin sağladığını tüm dünyaya haykırebilirler. Böylece türbanlılar da korkudan ne yapacaklarını şaşırırlar. Sanki Hitler, ya da Mussolini hiç Beethoven dinlememişler gibi...

Isparta'ya bağlı Sütlüce kaymakamı, O. Pamuk'un "Kar" romanını okuduğu söylenen bir kız öğrencinin bulunması ve kitabın yakılması için yoğun bir çalışmaya sergiler. Bu gayretkeşliğin romanla bir ilişkisi yoktur. Zaten kaymakamın roman sanatıyla ilişkisinin yalnızca kitapları toplattırıp köy meydanında yakmaktan ibaret olduğu gazete haberlerinden anlaşılıyor. O. Pamuk'un Sütlüce kasabasında aforozu uğraması, aslında Türkiye'de yaşamını sürdürmesinin istenmediğinin açıklanmasıdır. Anlamı: Yazar O. Pamuk, topyekûn dışlanma prosesine tâbi tutulmaktadır.

SONUÇ

Bundan sonra Türkiye'de toplumun hangi tabuları benimseyeceği, hangilerini değiştireceği hususu, toplumun kendi kimliğini nasıl yapılandıracağının ipuçlarını verecektir. Bir çok konuda önümüzde seçim yapmamız gereken iki seçenek duruyor:

— Ya tarihimizin karanlık noktalarını tabulaştıracağız, ya da bunları tartışacağız.

— Irkçı, faşizan söylemi toplum yaşamının tüm alanlarından uzaklaştıracacağız, ya da bunlara aldırma-yacağız.

— Sömürü düzeni, cinsel tâciz ve kötü muamele toplumsal tabu olarak kabul edilip üzerinde konuşulmayacak, ya da bunlar gündeme geldiğinde her yönüyle ele alınıp eleştirilecek, kıyamet koparılacak.

— Ya kendi kötümüzü tabulaştırarak, gözden uzak tutulmasını sağlayacağız, ya da bunların özeleştirisini yapacak olgunluğa erişeceğiz.

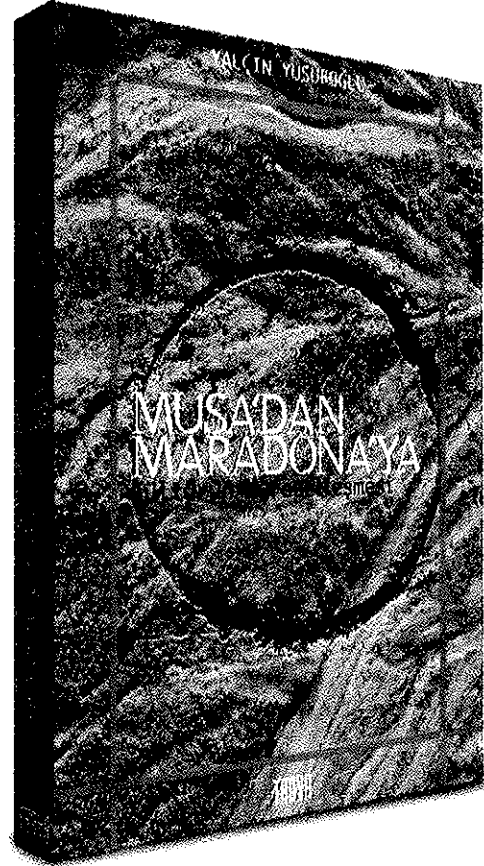
Toplumun kimlik yapısı ya bu tercihlere göre yenilenip rehabilite edilecek, ya da sağlıklı durumunu sürdürecektir.

(Yararlanılan kaynaklar: "TABU", H.Kraft, 2004 Patmos Verlag. "Soziologie", Rene König, Fischer-Verlag.)

Kültürün Küreselleşmesi

MUSA'DAN MARADONA'YA

Yalçın Yusifoğlu

• Küreselleşme Fetişizmi • Bilgi/Enformasyon.. High-Tech • Avrupa Merkezci Kültür • Semavi Dinler • Hristiyanlık, Haçlı Seferleri, Amerika'da Soykırım, Sömürgecilik, Köle Ticareti • Ataerkil Toplumda Erkek Kültü • Markanın Kültürleşmesi/Kültürün Metalaşması • Futbol, Pop Müziği • Oyunlar •

İSTANBUL: 0212 291 52 77

troya.istanbul@superonline.com

internetten sipariş:

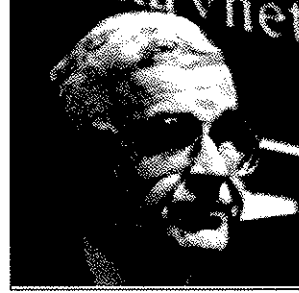
yenisayfa.com.tr

TROYA

Bozuk Düzene Başkaldıran,
Baskıya Karşı Çıkan

Arthur Miller

*Oyunları şimdilerde sahnelenmiyor,
TV kanallarında bu oyunlardan yola
çıkılarak çevrilmiş filmler gösterilmiyor*

Doksan yaşında ölen Amerikalı oyun yazarı Arthur Miller'i medyamız, beş yıl evli kaldığı Marilyn Monroe'nun adıyla birlikte anıp geçti. Oysa usta bir yazar, ödün vermez bir eylemciydi. Düşünce özgürlüğünü savunuyor, insan haklarının çiğnenmesine karşı çıkıyordu. Bu savaşımını ülkemizde de gelerek sürdürmüştü.

Şimdilerde yazık ki gündemde değil. Oyunları sahnelenmiyor. TV kanallarında bu oyunlardan yola çıkılarak çevrilmiş filmler gösterilmiyor.

Günümüzün bu umursamazlığına karşın, onun yapıtlarının ülkemizde hakettiği ilgiyle karşılanmış bir dönem de olmuştur.

1949 yılında "Satıcının Ölümü" oyunu Elia Kazan tarafından sahnelenmiş, Tiyatro Eleştirmenleri Ödülü'nü, hemen ardından da Pulitzer Ödülü'nü kazanan yazarın adını birden bire öne çıkarmıştı.

Yazarın "toplumsal dram" diye nitelediği oyunlarında karmaşık insan ilişkileri, toplumsal sorunlarla birlikte ele alınıyordu.

Şu tanımlama onundur:

"Toplumsal dram, toplum ilişkilerini incelemekle yetinmeyen, insanın derininden kopup gelen gereksinimleri ortaya çıkaran ve bu gereksinimleri toplumsal bağlamı içinde ifade eden dramdır."

Yine Elia Kazan'ın 1947'de sahneye koyduğu "Bütün Oğullarım" oyunu, yazara "Satıcının Ölümü"nden önce de bir kez Tiyatro Eleştirmenleri Ödülü'nü kazandırmıştı. Anısı çok taze olan savaş yıllarıyla ilgili bir yolsuzluk olayı anlatılmıştı bu oyunda:

Hava Kuvvetleri'ne çatlak silindir başları satan sanayici baba, yirmi uçağın düşmesine neden olmuştur. Ortağı bu yüzden cezaevine sürüklenmişse de kendisi saygınlığını sürdürmektedir. Savaşa katılan oğlu ise babasının yol açtığı ölümlerin utancı içinde kendisi de o uçaklardan biriyle ölüme gitme yolunu seçmiştir. Gerçeklerle yüzyüze gelen baba, yaşamına son verecektir. Gözüpek yazar, kapitalist dünyanın temel gerçeğini göstermektedir: "Bütün edindiklerinin hepsi yağmadır, çapuldur, kan vardır üstlerinde."

"Satıcının Ölümü"nde, başarısız küçük adamın, iş dünyasında durumunu kurtarmak için çırpınmaları anlatılır. Düzen onu da, çevresini de yıkıma sürükleyecektir.

"Satıcı Ölümü" oyunu, 1951 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sahnelendi. Çevirisi 1953 yılında yaşamını yitiren Orhan Burian'ın imzasını taşıyordu.

O yıl yayınlanan "Cadı Kazanı" oyununu Burian'ın yakın arkadaşı Vedat Günyol, Sabahattin Eyüboğlu ile birlikte Türkçe'ye çevirdi. Tercüme Dergisi'nde 1958 yılında yayınlanan yapıt, 1692 yılında Massachusetts'in Salem köyünde yaşanmış olayları konu ediniyordu. Yazara göre "insanlık tarihinin en garip, en korkunç sayfalarından birini, özüne uygun bir biçimde" konu edinen bu oyun, "sözcüğün akademik anlamında tarihsel değil"di.

Oyun, Salem'de yobazlarla işbirliği eden kilisenin, bir grup kadını cadı diye sözde yargılayıp öldürmesini anlatıyordu. Kaynatılan din kaynaklı cadı kazanı, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin yaşadığı siyasi nitelikli başka bir olaya benziyordu: Salem'de sürdürülen cadı avı, Senatör Mc. Carthy'nin ABD'de giriştiği solcu avının bir benzeriydi. Nitekim oyunda "Biz hâlâ bu olayın pençesi altındayız, daha uzun zaman bunun çaresini bulacağa da benzemiyoruz," deniliyordu.

Bu oyun yüzünden McCarthy komitesi, Arthur Miller için de kovuşturma açmakta gecikmeyecek ve sonuçta yazarı suçlu bulacaktı.

Cadı avında, hiç bir dayanak olmadan yalan dolan üretmenin, birbirini karalamanın, insanları darağacına götüren olayların altında çıkar kaygıları, kişisel düşmanlıklar, bilgisizlikten gelen korkular yatıyordu.

Bir gece bir kaç genç kızın karanlıkta dansetmesiyle başlayan olayların sonunda mahkeme "müthiş bir korku" yaratmış, yargılananların "şeytana kapıldıklarını" itiraf etmelerini istemiştir. Böylece bir köyün halkı "işlemedikleri suçlar nedeniyle" kovuşturulmuştur. Birbirlerini ele vermeleri, yalancı tanıklık etmeleri istenmiştir. Bunları yapmayanlar idam sehpasına yollanmıştır...

Arthur Miller'in ülkemizde sahnelenen yapıtları arasında, örneğin kapitalist toplumda yanlış değer yargılarının yol açtığı kötü sonuçla ilgili "Bedel" de yer alıyordu. Yozlaşan kültürümüz silkinip toparlanabilirse sahnelerimizde bu tür yapıtları belki yeniden izleyebiliriz!.. — K. E.

İzmir'i yıkanlar kim?

Yıkımı önlemek için didişip dövüşenler, yıllarını bu kavgaya adayanlar çok oldu ama başaramadılar. Niye başaramadılar? Tarih bunu sorar... Başarısızlığın nedenlerini açıklamak için değil, başaramayanlar hakkındaki hükmünü infaz için!

9 Eylül 1922'de İzmir düşman elinden kurtarılırken nerdeyse yarısı yandı kül oldu. Türkler, Yunanlı yaktı dedi; Yunanlılar, Türk yaktı dedi. Hangisi yaktıysa, yangın yeri uzun yıllar boş kaldı, sonra yerine İzmir fuarı ve bugünün görece varlıklı, temizpak Alsancak semti kuruldu.

Günümüze daha yakın yıllarda — bundan 20-25 yıl önce — bu defa tarihî Konak Meydanı kendilerine belediye diyen münasebetsiz adamların elinde yine bir yangın yerine çevrildi. Bir takım "lüzumsuz" eski yapıları yıktılar, denizi doldurdular, orda Konak Meydanı'ndan başka her şeye benzeyen koca bir boşluk yarattılar. Tam orta yerine denizi şehre, şehri de denize kapatan şimdiki o devasa binayı diktiler. Herkesin nefretini kazanan ama artık ne yapılacağını kimsenin bilemediği — oysa köküne resmen ve resmî ellerce kibrit suyu (dinamit!) ekilerek yerle bir edilmesi gereken — o ucube yapı... Biz herşeyi biliriz diye gelip kimseyi dinlemeden iş bitirenlerin iş bitirme sırasını savıp tarihin çöplüğüne göçtükten sonra ardlarında bıraktıkları zevksizlik, görgüsüzlük, izansızlık anıtı.

Arada bir şey daha oldu. Denize bakan İzmir'in sol yakasında Güzelyalı denilen bir semt vardı. Setler üstünde büyüklü küçüklü gümrah bahçeler içinde, Akdeniz mimarisinin ortak değerlerinin tam hakkını veren kimi oymalı tah-taboşlarla süslü püslü, gösterişli, kimi sade ve vakur köşklere, evleriyle uzaktan bakıldığında olduğu kadar yakınlarına varıldığında da insanın içini açan bir semt. 50'li, 60'lı yılların daha o zamandan darmadağın çapaçul İzmir'inin kıyısında insan emeği ve göz nurunun mücemesse ürünü bir vaha âdeti...

Şimdi yok.

Nicedir yok. "Gâvur" İzmir'in Rumları gibi o da yok.

Bu kadar güzelliğin bizim burada ne işi var denilircesine sanki, yok edildi gitti.

Yerine ne geldiğini izmirli her gün, başkaları İzmir'e her geldiklerinde görüyor. 7-8 katlı suratsız apartmanlar, iki adım bahçe niyetine bir kaç göstermelik palmiye, demir parmaklıklar ardında korunmaya alınmış beton balkonlarda acayip süslemeli döküm saksılar içinde tek tük sardunya... O güzelim Güzelyalı'nın ahı gitmiş, vahı da kalmamış. Uzaktan görünüşü tam bir beton yığını, yakınına varıldığında bir sıradanlık labirenti.

Bunun sorumlusu kim?

Herkes!

"Herkes" sorumlu deyince bu işi yapanlar temize mi çıkmış oluyor? "Biz değil, onlar — şu, şu, şu, vb., yetkililer — yaptı deyince herkes ne kadar temize çıkıyorsa onlar da o kadar temize çıkıyor. Kimse suçu ona buna atmasın, önce kendini düşünsün. Ben kimim ki, benim elimden ne gelir diyorsa, bir de bunu düşünsün!

Konak'ta olsun, Güzelyalı'da olsun iş bitirirken işi bitirenlerle başından sonuna kadar çekişenler, didişenler, dövüşenler hiç çıkmadı mı? Çıktı. Günlerini,

yıllarını bu kavgaya adayanlar oldu, oldu da, onlar da başaramadılar.

Niye başaramadılar?

Tarih bunu sorar.

Başarısızlığın nedenlerini açıklayıp denk yapıp bir kenara yığmak için değil, herkes hakkındaki hükmünü infaz için!

T.A.

İzmir'in ünlü Konak Meydanı'nın eski görünüşü.

İnternette bu sayı için üç Türkçe siteyi ziyaret ettik. Bunlar, mevcut partiler dışındaki iki siyasi hareketin yanı sıra, tiyatroyla ilgili ilginç yazılar bulunan bir site

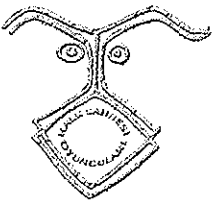
SIYASİ GAZETE

www.siyasigazete.net

(Siyasi Gazete)

Siyasi Gazete, sosyalist ve emek hareketinin sorunlarının tartışıldığı, haber ve yorum gazetesi olarak, 2002 Temmuz ayından beri yayınlanıyor. Yazı Kurulunda Yurdaer Erkoca, Kenan Kalyon, Ertuğrul Kürkçü, Mustafa Bayram Mısır, Harun Özkan, Ayşe Durukan'ın bulunduğu gazete, Türkiye ve dünyadan haberlere, siyasi yorumlara, emek dünyası ve kültürel konularla ilgili yazı ve röportajlara yer verirken, sayfalarını 5.-9. sayıları arasında Sosyalist Emek Hareketi Politik Bildirge tartışmalarına da açtı.

Sitenin anasayfasında en son sayıdan (14. sayı; Nisan 2005) yazı özetleri ve yayınlar hakkında bilgi (SEH Politik Bildirgesi, „Gri ve Yeşil“ dergisi) bulunuyor. Buradaki menüden tüm sayılardaki yazılara (sayı 1,2, 10, 11 dışında), derginin künyesi ve okur mektuplarına erişilebilir. Ayrıca gazeteye siteden mesaj göndermek mümkün. Siteden SEKA direnişinden kısa bir görüntüye (1-1,5 dk. film dosyası) erişme olanağı da var.

www.halksahnesi.org

(Halk Sahnesi Oyuncuları)

Halk Sahnesi Oyuncuları, 1989 yılında Genç Seyirci Tiyatrosu adıyla kurularak Dostlar Tiyatrosu'su salonunda ilk oyunlarını sergileyen bir topluluk. Turneler ve yerleşik salonlarla etkinliğini sürdüren Halk Sahnesi Oyuncuları'nın sitesi, çoğu, çeşitli dergi ve kitaplarda yayınlanmış bir çok yazıyı bir araya getiriyor. „İncelemeler“ ya da „yazılar“ menüsünden, oyun, tragedya, komedi, yabancılaşma, epik tiyatro, anadolu kültürü, orta oyunu, çocuk tiyatrosu, halk tiyatrosu, roman, dil, estetik, gerçekçilik

gibi bir çok konuda makale ve incelemeye erişilebiliyor. Brecht, Meyerhold, Piscator, Stanislavski üzerine (ya da onların yazdığı) yazıların yanı sıra, roman, şiir, tarih, vb. hakkında görüşler, eleştiriler, söyleşiler ile geniş bir yazar yelpazesi yer alıyor. Anasayfada yeni eklenen metinlerin duyurulduğu ve tartışma forumu olanağı bulunan sitenin özelliği, tiyatroyla ilişkili önemli kavnakları bir arada sunması.

www.yesiller.org

(Türkiye Yeşilleri)

Türkiye'de yeşil hareket, 1980'li yıllardan bu yana „ekoloji ve demokrasi“ mücadelesinde, 1988-94 yılları arasındaki „Yeşiller Partisi“ de dahil, çok sayıda grup, dernek, yayın organı ve yurttaş girişimleri ile örgütlendi. Yeşiller, 2002 yılı başında politik etkinliklerini artırma kararı vererek, yeni bir Yeşiller Partisi'nin kurulmasını hedefliyorlar.

Türkiye Yeşilleri sitesinde güncel haber ve belgeler yer alıyor (ör. Avrupa Parlamentosu Yeşiller grubunun nükleer endüstri raporu, 3. Yeşil Diyalog ve Önkonferansı, Fransız Yeşiller Partisi ile Türkiye'de nükleer santral planlarıyla ilgili açıklama). Anasayfadaki menüden „yeşiller hakkında“ bilgilere (Yeşiller Türkiye Koordinasyonu, Yeşillerin İlkeleri, uluslararası ilişkiler, yeşil hareketin tarihçesi, belge ve fotoğraf galerisi), „etkinlikler“ ve „haberler“e (toplantı, panel, uluslararası toplantılar, festivaller), „belgeler“e (basın açıklamaları, bilgi notaları, raporlar, programlar, kitapçıklar) ve „yayınlar“a („Üç Ekoloji“ dergisinden bölümler, broşür, bülten, „Gün Döndü“ gazetesi) ulaşılabilir. Sitede iletişim bilgileri (Yeşil Oda, iletişim grubu) ile İngilizce sayfalar da (tanıtım bilgileri, belgeler) bulunuyor. İçerdiği çok sayıda bilgi ve belge ile, Türkiye'deki yeşil hareket hakkında bilgi edinmek isteyenler için uğranılması gerekli bir site.

Osmanlı askeriyle Aznak'lar arasında dostluk doğmuştu

Çanakkale Savaşı'nın 90. Yılında

Geçtiğimiz ve içinde bulunduğumuz aylar I. Dünya Savaşı'nın ilk yılının 90. yıldönümüdür. "Hasta Adam" dedikleri Osmanlı devletini yıkıp paylaşmak için büyük bir iştahla hazırlanan emperyalistlere bu fırsat, hükümeti Bâb-ı Âli (Sadaret binası) baskınıyla gaspetmiş maceracı Enver-Talat-Cemal troykası tarafından altın tepsi içinde sunulmuştur. Savaşın ilk evresinin Osmanlı tarihi açısından çok önemli üç olayı vardır:

1) Aralık 1914'te Rus cephesinde, Allahuekber Dağları'nda 100.000 insanın karlara gömüldüğü Sarıkamış faciası,

2) Britanya ve Fransa donanmalarının ve taşıdıkları kara askerlerinin Marmara ve Trakya'ya gelip başkent İstanbul'u düşürmek için 18 Mart 1914'te başlattıkları ve 252 gün süren Çanakkale Savaşı,

3) 24 Nisan 1915'te İttihat ve Terakki hükümetinin gönderdiği şifreli bir emirle Teşkilat-ı Mahsusa'nın kalkıştığı —resmi adı Tehcir olan—Ermeni etnik temizleme harekâtı.

Osmanlı'nın Çanakkale savaşı boyunca büyük imkânsızlık ve mahrumiyet içinde göstermiş olduğu direnç, her türlü hamasiyatın ötesinde, gerçekten olağanüstüdür. Bu kaniyi savaşı bizzat yaşayan, veya sonradan bir araştırmacı olarak konuya eğilen taraflı tarafsız herkes paylaşır.

Ulusların tarihlerinde bazı olaylar onlar için bir onur-gurur vesilesi, manevi bir dayanak noktası olabilirler. Bunlar arasında bir savaş veya bir meydan muharebesi de bulunabilir. Savaşmakla değil, başka bir vesileyle övünmek elbette daha iyidir, ama dünyanın en güçlü iki devletine karşı sonsuz bir özveriyle, dayanma gücüyle koyabildiğiniz bir muharebe veya —daha sonraki yıllarda, gene olumsuzluklar içinde —kazandığınız bir bağımsızlık savaşı elbette ulusunuzun onur konusu olacaktır. Bir halkın en güç koşullarda bile hangi potansiyellere

sahip bulunabileceğini gösteren bir özgüven oluşturmaktadır.

Çanakkale Savaşı, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın büyük kayıpları arasında önemli bir yer tutar. Rütbeli olsun, rütbesiz olsun 150 bine yakın Osmanlı askerinin ve onlara destek veren halkın gösterdiği olağanüstü özveriden ne Harbiye Nazırı Enver'in, ne de Talat ile Cemal'in her hangi bir övünç payı olabilir. O kişiler Türkiye'yi felakete sürüklemek isteyen Düvel-i Muazzama'nın işini kolaylaştırmışlar, her türlü maceracı ve sorumsuz politikalarıyla bunca insana kan, acı ve gözyaşı getirmişlerdir. Sarıkamış'ta, Çanakkale'de, Libya'da, Filistin'de, Yemen'de, Galiçya'da emirleri altındaki yüzbinlerce insanımızın ölümüne yol açmışlar, aynı zamanda emirleri altındaki resmî güçleri kullanarak çok milliyetli Osmanlı devletinin aslî unsurlarından olan Ermeni'lere karşı giriştikleri harekâtlar, başka yüz binlerce insanımızı telef etmişler, daha fazlasını yerlerinden, yurtlarından ederek, ermenileri kitle hâlinde Anadolu coğrafyasından ve nüfusundan sürmüşlerdir.

Burada not edilmesi gereken bir boyut, I. Dünya Savaşı'nın, zaten çöküntü halindeki bir ülkeyi yerle yeksan etmesi, onun üretici güçlerine büyük darbeler indirmesi, onca insan yaşamını söndürmesi, onların geride kalan ailelerini ve halkın tamamını açlık ve yoksulluk içinde bırakmasıdır. Bu kapsamda, Çanakkale Savaşı bir yandan bir ulusun onur kaynağıyken, öte yandan Darülfünun'dan (Üniversite),

seçkinlerin çocuklarının okulu Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Lisesi) öğrencileri dahil İstanbul ve Trakya'da idadî (lise) öğrencilerine varıncaya değin halkın silah altına alınarak cepheye sevk edilmesi nedeniyle önemli bir beyin gücünün, kalifiye işgücünün yitirilmesi. Daha sonra yeni toplum inşa edilirken büyük bir yetişmiş insan sıkıntısı çekilmiştir, Cumhuriyet yola kadrosuz ve elemansız başlamıştır, kendi aydınlarını (muallimlerden başlayarak) sıfırdan yetiştirmek zorunda kalmıştır. Çünkü savaş okumışların veya yetenekli insanların, zanaat erbabının, üretken işgücünün büyük bir bölümünü alıp götürmüştür.

Çanakkale Savaşı'nın ilgi çekici bir başka boyutu Anzak'ların Britanya tarafından savaşmaya getirilmesidir. Avustralya ve Yeni Zelanda'ya Britanya adalarından gidip yerleşmiş olanlar o zamana kadar kendilerini İngiliz sayarlarken, savaş onlarda ulusal bilincin uyanmasında, "Biz ne İngiliziz, ne Britanyalı, biz Avustralyalıyız, Yeni Zelandalıyız", demelerinde dönüm noktasını oluşturur. Her yıl şimdiki kuşaklardan en az 20.000 Avustralyalı ve Yeni Zelandalının 18 Martta Çanakkale'ye gelmesinin, Anzak Koyu'nda şenlik yapmasının nedeni budur.

Ve nihayet, orada bizzat sıcak savaş içinde haftalar aylar geçtikçe, Osmanlı askerleri ile Anzak askerleri arasında insanî ilişkilerin doğması, dostlukların, sigara ve yiyecek alış verişinin başlaması, ciddî ve vahim bir olay olan savaşın zaman ilerledikçe yer yer âdeta bir oyuna dönüşmesi mutlaka altı çizilmesi gereken bir vakiydir. Yayınlanan ve çoğu dilimize henüz çevrilmemiş olan anılar, anlatılar konusunda bu dostluğa ve karşı saflardaki insanların bir süre sonra birbirlerini düşman görmemelerine eğilmek, onu İNSANLIĞIN ERDEMİ olarak görmek, en başa koymak son derece önemlidir. Çanakkale — ya da Anzaklar'ın dilinde Gallipoli (Gelibolu) — Savaşı'ndan çıkarılacak en evrensel ders budur.